

Reményvesztés és feloldozás

Károli Könyvek
műfordítás, forrás

Sorozatszerkesztő: Sepsi Enikő

A szerkesztőbizottság tagjai:

Boros Gábor, Csanády Márton, Csoma Mózes, Fabiny Tibor, Furkó Péter,
Homicskó Árpád, Jakab Éva, Kendeffy Gábor,
Literáty Zoltán, Mészáros József, Pap Ferenc, Tóth J. Zoltán

Reményvesztés és feloldozás

*Középkori legendák, példázatok
és haláltraktátusok Németalföldön*

Szerkesztette: Daróczy Anikó

Károli Gáspár Református Egyetem • L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2025

Készült a Károli Gáspár Református Egyetem *Szembesülések: 13–15. századi németalföldi legendák és traktátusok – Fordítás, szövegkiadás* című, 20710B800 témaszámú kutatói pályázatának támogatásával.

© Károli Gáspár Református Egyetem, 2025
© L'Harmattan Kiadó, 2025
© Daróczi Anikó, 2025

Felelős kiadó:
Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója és
Trócsányi László, a KRE rektora

Károli Gáspár Református Egyetem
1091 Budapest, Kálvin tér 9.
Telefon: 455-9060
Fax: 455-9062

Szerkesztette: Daróczi Anikó

Fordították:
Daróczi Anikó
Fraser-Imregh Monika
Leonas Alex
Kassai Viktória és Németh Villő

A fordítói műhelymunkában részt vettek:
Bárányos Bence, Csordás Anna, Fűrj Zsanett, Oláh Katalin, Ragány Dániel, Tóth Dóra

Szakmai lektor: Balogh Tamás

A borító egy 13. századi Teofilus-ábrázolás (St. Omer, Hágai Királyi Könyvtár, Ms. 76 F 5, 41r.) felhasználásával készült.

ISBN 978-963-646-163-8
DOI: <https://doi.org/10.56037/978-963-646-163-8>
ISSN 2063-787X

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:
L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: +36-70-554-3177
harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

TARTALOMJEGYZÉK

Daróczi Anikó, Kassai Viktória, Németh Villő: A KÖTETBE FELVETT SZÖVEGEKRŐL	9
--	---

Daróczi Anikó:

AZ ÖRDÖGGEL ÉS A HALÁLLAL VALÓ TALÁLKOZÁS. Variációk

a reményvesztettség toposzára	13
Reményvesztés, kétségbeesés (wanhope, mistroost, twivel):	
a desperatio „bűne”	13
Legendák és példázatok: bűn, reményvesztés és feloldozás	18
Ábrahám	18
Teofilus	25
<i>Bűn</i>	28
<i>Bűnbánat és kétségbeesés</i>	28
<i>Gyónás és feloldozás</i>	29
<i>A hosszú prózaváltozat (katwijki és hágai kézirat): a mélypont ábrázolása</i>	30
Beatrix/Beatrijs	31
Az ars moriendi-traktátusok és holland nyelvű előfutárai:	
a kétségbeesés kísértése	36
Dirck van Delft „haláltraktátusai”	40
<i>Az ördög háromszori megjelenése</i>	41
<i>A lélek és Isten beszélgetése a meghalás tudományáról</i>	42

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

I. Legendák és példázatok

Ábrahám

Eredeti szöveg és átírat: Vaderboeck, Peter van Os, Zwolle, 1490	48
<i>Hoe dat Abrahams brueder dochter sundichde ende hoe dat si van Abraham</i>	
<i>weder ghebracht wert tot enen goeden leuen</i>	66
<i>Hogyan esett bűnbe Ábrahám bátyjának lánya és hogyan terelte őt vissza Ábrahám</i>	
<i>a helyes útra</i> (fordították: Daróczi Anikó, Kassai Viktória, Németh Villő)	67

Teofilus

Hroswitha von Gandersheim (10. század)

Lapsus et conversion Theophili vicedomini 84

Teofilus vikárius bukása és megtérése (fordította: Leonas Alex). 85

Delfti táblanyomat (1477)

Van Theophilus 110

Theophilusról (fordította: Daróczi Anikó) 111

Katwijk ki kézirat (1479)

Van enen clerc, die Theophelus hiet ende was eens bisscop(s) officiael 112

Egy klerikusról, akit Teofilusnak hívtak, és a püspök officialisa volt

(fordították: Daróczi Anikó, Bárányos Bence, Csordás Anna,

Fürj Zsanett, Oláh Katalin, Ragány Dániel, Tóth Dóra) 113

Beatrix/Beatrijs

Caesarius von Heisterbach: Dialogus miraculorum (1219–1223)

De Beatrice custode 134

A sekrestyés Beatrixról (fordította: Daróczi Anikó) 135

Caesarius von Heisterbach: Liber octo miraculorum (1238)

De puella, pro qua beata virgo Maria quindecim annos servivit

in custodia sui conventus 136

Egy leányról, aki helyett Szűz Mária tizenöt éven át

sekrestyésként szolgált egy kolostorban (fordította: Frazer-Imreg Monika) 137

Katwijk ki kézirat (1479)

Van een nonne die Beatrijs hiete 140

Egy apácáról, akit Beatrijsnek hívtak (fordította: Daróczi Anikó) 141

Vaderboeck, Zwolle (1490)

Eredeti szöveg és átirat: Vaderboeck 157v–158v, Peter van Os, Zwolle, 1490 . . . 150

Een exempel van Beatrix die costerinne 152

Beatrix, a sekrestyés példázata (fordította: Daróczi Anikó) 153

II. Halálmeditációk / haláltraktátusok

Dirck van Delft: Tafel vanden kerstenen gelove / A keresztény hit summája (1404)	
<i>Dat XXXVIII. capittel [...] vanden bosen geest, hoe hi verschijnt</i>	156
<i>XXXVIII. fejezet: arról, hogyan jelenik meg a gonosz szellem</i>	
(fordította: Daróczi Anikó)	157
 <i>Dat XLVIII. cappittel vanden morghenspraecck tusschen den</i>	
<i>ontfermhertichsten God Cristum ende den mistroostighen sondaer, die in wanhoep</i>	
<i>ghevallen is. Menich soet dinc van Gods ontfermherticheit</i>	
<i>ende troest den sondaren ende leren te sterven</i>	166
<i>XLVIII. fejezet: Az irgalmas Isten Krisztus és a vigasztalan, kétségbe esett</i>	
<i>lélek beszélgetése. Isten irgalmasságának, a bűnös lélek</i>	
<i>vigasztalásának nagy édességéről és arról, hogyan</i>	
<i>tanuljunk meg meghalni</i> (fordította: Daróczi Anikó)	167
 JEGYZETEK	181
 IRODALOMJEGYZÉK	189

A KÖTETBE FELVETT SZÖVEGEKRŐL

Daróczi Anikó, Kassai Viktória, Németh Villő

A 2010-es évektől a L'Harmattan Kiadó *Olla vogala – Minden madár. Régi németalföldi irodalom* sorozatában 13–16. századi középholland szövegek magyar fordításai jelennek meg. Szöveggyűjteményünket a sorozatban olvasható kis kötetek kiegészítésének szántuk: a művek hátterét, toposzait, egyes központi motívumait, néhol mozgatórugóit világítják meg és teszik érthetőbbé. Célunk volt az is, hogy a holland nyelvű szövegeket tágabb európai kontextusba helyezzük, ezért kerültek a kötetbe olyan latin források és változatok is, amelyek egyébként a középkori Németalföldön is ismertek voltak.

Az *Olla vogala – Minden madár* sorozat első kötete a 14. században keletkezett *Beatrijs*, egy verses középholland Mária-mirákulum volt. 2012-ben látott napvilágot.¹ A szöveget most két oldalról járjuk körül: közöljük két latin nyelvű forrásának fordítását és egy 1479-es holland prózaváltozatát. Közreadunk egy rövid, 1490-ben nyomtatott, majdnem vázaltszerű Beatrix-történetet is. A legenda főhőse, a szerelmével megszökött, majd két gyermekével magára hagyott és megélhetésükért testét áruló sekrestyés apáca reményvesztett állapotában említi az ördöggel lepaktált Teofilust, akinek bűnét Isten végül megbocsátotta. Az ő történetének ismeretében reménykedik *Beatrijs* abban, hogy megbocsáthatatlannak érzékelt bűnei nem viszik majd kárhozatba. Teofilus történetét a 6. században jegyezték le, különböző népnyelveken is ismert volt már a 12–13. századtól kezdve, a verses *Beatrijs* közönsége is érthette az utalást. Magyarul eddig a francia Rutebeuf 13. századi drámafeldolgozása volt olvasható.² Most további Teofilus-szövegeket közlünk magyar fordításban: a Szászföldön született szerzetesnő, Gandersheimi Hrotswitha 10. században, latin hexameterekben írt legendáját, valamint egy rövid és egy hosszabb középholland változatot.

¹ Daróczi Anikó – Réthelyi Orsolya (szerk.) *Beatrijs. Egy apáca története*, ford. Rakovszky Zsuzsa, Daróczi Anikó, *Olla Vogala – Minden Madár. Régi németalföldi irodalom* sorozat, Budapest, L'Harmattan, 2012.

² Rutebeuf: Teofil csodája, ford. Jékely Zoltán, in Szenczi Miklós (szerk.): *Akárki. Misztériumjátékok, mirákulumok, moralitások*, Budapest, Európa, 1984, 113–140.

Az ördöggel szövetségre lépő ember toposza a magyarul már 1984-ben megjelent és az *Olla vogala* sorozat második darabjaként 2019-ben bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel újra kiadott Mária-mirákulum, a *Nimwégai Máríka*³ központi témája, s így a Teofilus-legendával is összefüggésbe hozható. A 15. század második felében játszódó és a 16. század elején Antwerpenben hollandul és angolul⁴ is nyomtatásban napvilágot látott történet főhőse – Mészöly Dezső fordításának szavaival – hét éven át „él és paráználkodik” egy kanördöggel. Máríkat pap nagybátyja, Giselbertus (Gijsbrecht) nevezi. A leányt az viszi kísértésbe és szolgáltatja ki az ördögnek, hogy nagynénje (igaztalanul) megvádolja azzal, hogy romlott erkölcsű, sőt, hogy tulajdon nagybátyjának ágyasa. Az ördög a lány sebzettségét kihasználva férkőzik közel hozzá. Giselbertus imáinak, a lány Máríába vetett bizodalmanak és egy csodának köszönhetően Máríka végül természetesen megmenekül. Fontos a történetben a főhős nevének szerepe (a lány tudatában van ugyanis annak, hogy ő Szűz Mária nevét viseli, amelytől az ördög kérésére megválnak ugyan, de hangsúlyozza, hogy nehezen teszi, és megnevezi az okát is).

A Máríka-történet néhány lényeges mozzanata (többek közt a név jelentőségének motívuma) összefüggésbe hozható a kötetünkbe felvett, már az 5. századtól kezdve Európa-szerte népszerű Ábrahám-legendával. Sőt, ennek a mai szemmel egészen hátborzongató történetnek van egy olyan lehetséges olvasata is, amelynek alapján felmerülhetne a gyanú, hogy a Máríka-történetben szereplő nagynéni nem alaptalanul vádolja a leányt a nagybátyjához fűződő kapcsolata természetellenes voltával. Néhány irodalomtudós említi is az *Ábrahám*ot mint a Máríka-történet egyik lehetséges forrását,⁵ de a legendát a mai holland/flamand irodalomtudósok zöme is csak hírből ismeri, a változatoknak csak tartalmi összefoglalója van, sem átirata, sem fordítása nincs. Két szöveg-változata maradt fenn középhollandul, közülük az egyik, egy szabadabb átdolgozás, a 15. században nyomtatásban széles körben elterjedt. Mi ez utóbbit, a

³ Nimwégai Máríka, ford. Mészöly Miklós, in Szenczi Miklós (szerk.): *Akárki*, 455–507. Második kiadás: Daróczi Anikó – Réthelyi Orsolya (szerk.): *Nimwégai Máríka*, Budapest, L'Harmattan, 2020.

⁴ Az angol *Mary van Nimmegen* a történet prózaváltozata (magyar fordítását lásd Daróczi–Réthelyi: *Nimwégai Máríka*, 93–113). Nem kizárt, hogy az 1515-ös, Willem Vorsterman antwerpeni nyomdájában megjelent szöveg egy korábbi holland prózaváltozat feldolgozása. Doesborch angolul is, hollandul is adott ki könyveket.

⁵ Lásd többek közt Dirk Coigneau: Mariken van Nieumeghen: fasen en lagen, in Marysa Demoor (ed.): *De kracht van het woord*, Gent, 1991, 29–47. A. M. Duinhoven: Van Beatrijs tot Mariken van Nieumeghen, in *Queeste*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2001, 50–79.

Zwollében 1490-ben megjelent *Vaderboeck*ban, a *Vitae patrum* (egyik) holland fordításában található szöveget írtuk át és fordítottuk le.

Ezeket a legendákat – Teofilus, Ábrahám és Beatrijs történetét – nemcsak mirákulum voltak vagy az ördögi kísértés, sőt, Teofilus esetében paktum témája köti össze, hanem az is, hogy kirajzolódik bennük egy határozott ív: a főszereplő megtorpan, szembesül saját bűnével (s ezáltal egész bűnös életével), kétségbe esik, végül sikerül ebből az állapotból kilábalnia. A reményvesztettség és/vagy a hit megrendülésének ábrázolása mindegyik műben megtalálható, ezért is kezdjük a bevezető tanulmányban a szövegek részletesebb áttekintését a *desperatio* (reményvesztés, kétségbeesés) fogalmának tisztázásával.

Az ördögi kísértés és a kétségbeesés/reményvesztés toposza alapján választottunk ki két korai, halálmeditációnak vagy haláltraktátusnak tekinthető szöveget is. Szintén az *Olla vogala*-sorozatban jelenik meg a késő középkori európai irodalom egyik legismertebb drámájának magyar fordítása: a Németalföldön már a 15. században nyomtatásban napvilágot látott *Elckerlijc*. A mű 16. századi angol változatát, az *Everymant* a magyar közönség *Akárki* címmel ismeri.⁶ A darab – „mindenki üdvösségének” színjáték formájában írott „tükre” – a kor népszerű haláltraktátusai és halálmeditációi dramatizált változatának tekinthető. A 15. század első évtizedeitől kezdve különösen népszerűvé vált *ars moriendi*-szövegek (a meghalás tudománya/művészete) közül néhányat már szintén kézbe vehetett a magyar olvasó.⁷ De a korábbi évszázadokban is voltak halálmeditációkat, rövid haláltraktátusokat és *memento mori*-toposzokat tartalmazó művek, már holland nyelven is. Jelen kötetünkben a 14–15. század fordulóján hollandul írt enciklopedikus mű, Dirc van Delft *Tafel vanden kersten gelove* (*A keresztény hit summája*) című enciklopédiájába felvett két fejezetet/fejezetrészletet adunk közre. A *Tafel* 38. fejezetének utolsó része a halálán levő embert kísértő, különböző alakokban megjelenő ördög és az ördög támadásait visszautasító, az embert védelmező angyalok harca: valóságos színjáték. A 48. fejezet a reményvesztettséggel, vigasztalansággal küzdő lélek és Isten párbeszéde, amelyben különös hangsúlyt kap a „jó meghalás” művészete vagy tudománya mint az érett életre való felkészülés leghathatósabb és legegyszerűbb módszere.

Ez a részben hallgatókkal közösen átírt és fordított szövegeket tartalmazó kötet fokozatosan állt össze. Az *Olla vogala*-sorozatban megjelenő műveket már a Néderlandisztika alapszak első évétől kezdve beépítjük a tananyagokba.

⁶ Akárki, ford. Tellér Gyula, in *Akárki*, 413–453.

⁷ *Ars Moriendi. A meghalás művészete*, ford. Virág László, Arcticus, Budapest, 2004.

Az elmúlt néhány évben a régi irodalom és műfordítás kurzusok alapszakon és mesterszakon egyaránt népszerűek voltak, a hallgatók a szövegek elemzése során felmerülő témák mélyebb megismerése céljából speciális kollégiumok és szakkörök indítását kezdeményezték.

2021 tavaszán, a világjárvány idején nyelvtörténet kurzuson fordítottuk a hosszú Teofilus-legendát az akkori mesterszakos hallgatókkal. A műhelymunkában részt vettek: Bárányos Bence, Csordás Anna, Fürj Zsanett, Oláh Katalin, Ragány Dániel és Tóth Dóra. A 2022-ben megkezdett kutatás („Szembe-sülések: középkori legendák és traktátusok”) keretén belül két mesterszakos hallgatóval, Kassai Viktóriával és Németh Villóval késő középkori kéziratok és 15–16. századi táblanyomatok szövegének átírásával foglalkoztunk, és együtt fordítottuk le az Ábrahám-legendát. Közösén döntöttünk úgy, hogy kétnyelvű szöveggyűjteményt adunk ki, ezzel megkönnyítve a majdani néderlandisztika szakos hallgatók számára az eredeti szövegek tanulmányozását. A szöveggyűjtemény műfordító kurzusok, műhelyfoglalkozások anyaga is lehet. A kötet létrehozásában részt vett Dr. Leonas Alex is, aki Gandersheimi Hroswitha Teofilus-legendáját fordította le latinból. A Beatrijs-legenda legfontosabb latin forrását Frazer-Imregh Mónika 2012-ben megjelent fordításában adjuk közre.⁸

A szövegek olvasását igyekeztünk megkönnyíteni. Nem egységesen jártunk el, hanem az egyes szövegek által megkívánt módon:

- Az 1490-ben megjelent *Vaderboeck*-ből vett két szöveg, az Ábrahám-legenda és a rövid Beatrix-legenda esetében bemutatjuk a táblanyomat digitalizált másolatát és diplomatikus átírását is. A rövidítéseket feloldottuk.

- A kétnyelvű szövegkiadásoknál a hosszabb legendákat és traktátusrészleteket bekezdésekre tagoltuk, s ahol szükségesnek láttuk, mai központoszással láttuk el őket (azon szövegek esetében is, amelyeknek van modern átírata, hiszen a meglévő kiadások is régiek), a párbeszédeket vizuálisan olvasóbarátabbá tettük.

- Dirc van Delft *Summája* 38. fejezetének sorait szintaktikai egységekre tördeltük, hogy jobban követhetővé váljanak az ismétlések és variációk; a 48. fejezetének fordításában az igeidőket egységesítettük.

A Teofilus-legenda hosszabbik prózaváltozatát, amelyet az 1945-ben elveszett Katwijki-kézirat is tartalmazott, egy későbbi másolat alapján készült hágai kézirat kiadása szerint közöljük. A forrásszövegek pontos adatait az *Irodalomjegyzékben*, *Források* címmel adtuk meg.

⁸ *Beatrijs*, 69–71.

AZ ÖRDÖGGEL ÉS A HALÁLLAL VALÓ TALÁLKOZÁS

Variációk a reményvesztettség toposzára

Daróczi Anikó

A kötetünkbe felvett legendák és traktátusok mindegyike a kísértésbe vitt, bűnbe eső és reményvesztett ember toposzára épül. A kísértés az embert a benne lappangó rossz hajlamokon, gondolatokon keresztül éri, azok teszik sérülékennyé. Az „ördöggel” való szembesülés ezeket a romboló erőket hozza felszínre, s így lesz a kísértésből bűn – néhol kimondottan a hét főbűn egyike, máshol valamelyik főbűnhöz vezető gyarlóság: az Ábrahám-történetben a bujaság, a Teofilus-legendában a harag és a hiúság, a sekrestyés apáca történetében a testi szerelem szenvedélye és a szégyen. Az ördög néhol csak kísértő gondolatként jelenik meg, máshol valakit „küld” (kéjsóvár szerzetest/papot, daliás ifjút), a Teofilusban pedig személyesen lép színre, sőt, az ember paktumot is köt vele. A kísértés, bűnbe esés és eszmélés között eltelő időben a szereplők mintha bűvölet, varázslat hatása alatt állnának. Rövidebb-hosszabb idő múltán azonban magukhoz térnek, és itt indul el mindegyik esetben az a folyamat, amelyet ma önreflexiónak nevezünk. Ez a folyamat a legendákban a ráeszmélés, reményvesztés vagy kétségbeesés és az abból való kilábalás – itt a kegyelemben részesülés – folyamatként jelenik meg. A halállal való szembesülés másképpen tart tükröt az embernek: szembe kell néznie nemcsak halandó voltával, hanem jóvátehetetlennek vélt bűnei sokaságával is, s ebben az állapotban kell megküzdenie a kétségbeesés gyötrő kísértésével.

REMÉNYVESZTÉS, KÉTSÉGBEESÉS (WANHOPE, MISTROOST, TWIVEL):
A DESPERATIO „BŰNE”

A kétségbeesés vagy reményvesztés, a latin *desperatio* fogalma teológiai, filozófiai, orvosi és jogi értelemben egyaránt összetett. Jelentheti a mindennapi élet evilági reményeinek ellentétét a kétségbeeséstől a reményvesztettségig. Félelmetes, sokszor életveszélyes állapot ez, és ennek a középkor embere mélyen tudatában volt. Majdnem kényszeres óvatossággal közeledett hozzá, hol finomította, tompította, hol megkerülte és leplezte, hol élesítette, hangsúlyozta,

felfedte. Teológiai értelemben a *desperatio* az isteni kegyelembe vetett hit és remény elvesztéséből eredő lelkiállapot, a hívő és Isten közötti szakadék tere. És utalhat – eufemizmusként – az öngyilkosság elkövetését megelőző lelkiállapotra is, de nem ugyanaz, mint az öngyilkossági szándék.⁹

A *desperatio* fogalmát a 13–15. században többféle hagyományból közelítve próbálták értelmezni. A középkori erkölcsi gondolkodás árnyaltsága hármas forrásból: a bibliai hagyományból, a morálfilozófiából és a morálteológiából fakad.¹⁰ A bibliai hagyomány nem kizárólag a Szentírás szövegeit jelenti, hanem a különféle kommentárokat is, amelyekben a történeteket folyamatosan tükröztetik, magyarázzák. A *desperatio* esetében a bibliai hagyomány néhány alaptörténetre – Káin, Jób és Júdás történetére – és azok kommentárjaira támaszkodik. A másik forrás a morálfilozófiai hagyomány: az arisztotelészi etika csak a 13. század közepétől kezdve kerül köztudatba, s az „etika” szó is csak ekkor lép be a középkori szókincsbe a *Nikomakhoszi etika* Robert Grosseteste általi fordítása révén (a kötetbe felvett utolsó szövegben szerepel például).¹¹ A harmadik forrás abból a morálteológiai igényből fakad, amely az (arisztotelészi) etikai hagyományhoz kapcsolódik, s amely a 1215-ös, negyedik lateráni zsinat határozata nyomán keletkezett. A hét víciumból és hét erényről szóló traktátusok és prédikációk száma növekedni kezdett – a kötetünkbe felvett egyes legendák tulajdonképpen ezekhez a prédikációkhoz használt példázatok.¹² A traktátusok, példázatok és prédikációk tették igazán élővé a rendszert, a gyóntatók és prédikátorok ugyanis folyamatos megfigyelésekkel bővítették az anyagot. Ebben a hármas kontextusban, „etikai szintaxisban”¹³ értelmezik folyamatosan újra az egyes víciumokat.

A *desperatio*, a *wanhope* a hét vícium egyikének, az *acediának* szélsőséges megnyilvánulása. Maga az *acedia* (a jóra való restség) fogalma is nagyon összetett. Megnyilvánulhat levertségben, kishitűségben, lelki bénultságban, szét-szórtságban, a kitartás hiányában, lustaságban. Csüggedésen, szomorúságon és

⁹ Az *ars moriendi*-szövegek és a *desperatio* kapcsolatáról lásd Deák Zsuzsanna kiváló tanulmányát, benne a *desperatio* fogalmának néhány értelmezését. Deák Zsuzsanna: *Desperatio: emlékezés és felejtés a késő középkori jó halálban*, in *EME* (Erdélyi Múzeum Egyesület), Kolozsvár, 2013/1, 1–15.

¹⁰ Alexander Murray: *Suicide in the Middle Ages II. The Curse of Self-Murder*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 369–385.

¹¹ Előtte sokkal szétszórtabb, szerteágazóbb ókori forrásokból táplálkozik, latin sztoikus írásokból – Seneca és Cicero-idézetekből – összeállított művekből. Vö. Murray: *Suicide in the Middle Ages II.*, 372–373.

¹² Deák: *Desperatio*, 9.

¹³ Murray: *Suicide in the Middle Ages II.*, 373.

reményvesztésen (*desperatio*) át akár öngyilkossághoz is vezethet. Ezek a megnyilvánulások, tünetek a 15. században még mind az *acedia* bűnének „lányai” vagy „ágai”. A 4–5. századtól (Evagriosz Pontikosz, Cassianus és Nagy Szent Gergely rendszerében)¹⁴ az *acedia* kitüntetett helyet foglal el az akkor még nyolc rossz, kísértő gondolat sorában. Mire a 13–14. században fordítani kezdik a traktátusokat latinból, már *traecheit*ként, *slothk*ként, a csüggedésre jellemző lassúság (mai *traag, slow*) többől eredeztetett „restségként” kerül be a szövegekbe.

A hét vícium nemcsak az Evagriosz – Cassianus – Nagy Szent Gergely-i változatban létezik. A Nikomakhoszi etikában is rögzített négy klasszikus erkölcsi erény – bölcsesség (*prudentia*), türelem (*patientia*), önmérséklet (*temperantia*), igazságosság (*justitia*) – mellé három „teológiai” erény sorakozik fel, a hit (*fides*), remény (*spes*) és szeretet (*caritas*). Ebben a hetes rendszerben találkozunk a sztoikus és keresztény életfilozófia. A hét víciummal szemben létrejön tehát egy „alternatív” hetes sorozat, a hét erény ellentéte,¹⁵ s ebben a sorban a *spes* ellentéte a *de-speratio*, vagyis a „reményt vesztettség”, a reménytől való megfosztottság, reménytelenség. A *desperatio*, mivel ebben a hetes rendszerben a remény, tehát egy teológiai erény ellentéte, teológiai bűn.¹⁶ Ez is tovább bonyolódik, mert a hit és a remény teológiai-vallásos értelemben összekapcsolódik vagy fedi egymást.¹⁷ A *desperatio* tehát a kettős hiány megélésének állapota, s az attól való félelemmel társul vagy abban nyilvánul meg, hogy az Isten és ember közötti távolság áthidalhatatlan. A kötetbe felvett két haláltraktátus-részletben a hit és remény elvesztése fenyegeti az embert.

Szent Ágostontól kezdve a teológiai hagyomány a *desperatiót* leginkább az Isten kegyelmében való remény és hit hiányaként értelmezte. A leggyakrabban felhozott bibliai példák, ahogy már említettük, Káin, Jób és Júdás története. Mózes első könyvében az Úr Káin áldozatáról elfordítja tekintetét „[é]s tekint az Úr Ábelre és az ő ajándékára, Káinra pedig [...] nem tekint”, s Ábel meggyilkolása után Káin így szól: „Nagyobb az én büntetésem, hogysem elhordozhatnám”, pontos fordításban: „Nagyobb az én bűnöm, semhogy elviselhetném” – *maius est iniquitas mea quam ut veniam merear* (1Móz 4,4–5; 4,13–14). Bár a *desperatio* szó nem hangzik el benne, a mondat a reményvesztés, kétségbeesés

¹⁴ Evagriosz Pontikosznál, a „főbűnöket” „rossz gondolatokként” és kísértésekként először osztályozó sivatagi szerzetesnél és követőjénél, a rendszert a nyugati kereszténységben meghonosító Cassianusnál még nyolc bűnről van szó. Lásd Baán Izsák: *Evagriosz Pontikos a gondolatokról*. Budapest, L'Harmattan 2006.

¹⁵ Az *im-prudentia*, *im-patientia*, *in-temperantia*, *in-justitia* stb. Vö. Murray: *Suicide in the Middle Ages II*, 374.

¹⁶ Uo., 376.

¹⁷ Uo., 376, 14. jegyzet.

emblémájává válik: az a hiedelem vagy félelem, hogy bűnünk nagyobb, mint amit meg lehet bocsátani. Káin történetét a kétségbeesésre, reményvesztettségre, a *desperatio*ra hozott példaként említik, a lelkiállapot összekapcsolása a Káin által megfogalmazott mondattal toposszá alakul. A *desperatio* így az Isten és ember közötti szakadékként jelenik meg.

A *desperatio* fogalmának rendszere az 1215-ös lateráni zsinat gyónásra vonatkozó határozatának folyományaként továbbágazódik. A reményvesztett, félelemsújtotta bűnös azt hiszi, hogy bűne megbocsáthatatlan, ezért nem gyónja meg, vagy meggyónja ugyan, de nem hisz a gyónás erejében. Ezért szenteltek a gyóntatók különös figyelmet a *desperation*nak. Grosseteste *Deus est* című traktátusában a *desperatio* 1. annak tagadása, hogy Istennek hatalmában áll megbocsátani vagy hajlandó volna megbocsátani, 2. a bűnös erkölcsi képességeire utalhat: hisz ugyan abban, hogy Isten meg tud és meg akar bocsátani, de úgy érzi, bűnei túl nagyok ahhoz, hogy vezetelni tudjon úgy, hogy Isten valóban megbocsásson neki, 3. a bűnös a penitenciát túlságosan szigorúnak ítéli meg, és 4. képtelen arra, hogy megváltozzék – a szokás hatalma túl nagy, tehát a bűnös nem hisz saját képességében, amellyel ezen a falon, a szokás hatalmának korlátain áttörhetne.¹⁸ A *desperatus*, a reményvesztett, vigasztalan ember azzal, hogy ellenszegül a gyónás intézményének, tagadja Isten irgalmasságát, hiszen a gyónás Isten kegyelmének kifejezése – a *desperatio* tehát ebben az értelemben istentagadás, hitszegés, hitehagyás. A kötetbe felvett utolsó szövegben, a Dirc van Delft-féle *Beszélgetés*ben a bűnös lélek efölött érzett szorongása rajzolódik ki. A vigasztalanság állapotából származó szorongásra ebben a szövegben éppen a „meghalás tudománya” a gyógyír.

Amint eltávolodunk a szűkebb értelemben vett *desperatiótól*, a fogalom jelentése tehát kitágul, kiterjed a hitben való általános fogyatékokra.¹⁹ Az Isten kegyelmében való kételkedés egyenlő az *apostasiával*, vagyis hitehagyással.²⁰ Káin legnagyobb bűne nem az, hogy megölte testvérét, hanem az, hogy a *desperatio* bűnébe esett, vagyis nem bízott, nem hitt a megbocsátás lehetőségében. Szent Bonaventura szerint az, aki kétségbeesik, elbújik az isteni kegyelem orcája elől, mint Káin, s ez a Szentlélek ellen elkövetett – tehát megbocsáthatatlan – bűn. Aki ilyen módon kétségbe esik valamely bűne miatt, az véget is akar vetni életének, „és azok, akik ennyire kétségbeesettek (*desperatissimi*)

¹⁸ Vö. Murray: *Suicide in the Middle Ages II*, 378.

¹⁹ Megjelenik különböző szóösszetételekben. A Jób könyvét magyarázó prédikációkban például gyakran rokonértelmű szavakat használnak rá: a *desperare* környezetében feltűnik a *murmurare* és *blasphemare* ige. Lásd Clunyi Odo Jóbról szóló prédikációit. Uo., 381.

²⁰ Uo., 379, 21. jegyzet.

gyakran meg is ölik magukat” – mondja.²¹ A kötetbe felvett szövegek némelyikében valóban szó esik az öngyilkosság gondolatáról.

A *desperatio* jelentése még tovább tágul, amint megjelennek a gyónási kézikönyvek és summák népnyelvi fordításai. Angolra és hollandra a *hope* ellentétével, a *wanhope* szóval fordítják. A *wanhope* szövegkörnyezetében megjelenik a *mistroost*, vagyis a vigasztalanság, ez viszont bevonja a *tristitia* (szomorúság) szó fordításait: németül *traueren*, hollandul *treuren*. A német *zwivel/zweyfel/vertzweyfelt* (holland *twivel*) bizonytalanság, kétség, kételkedés jelentése miatt szintén hitehagyás, tehát kétségbeesésként bizonyos szövegkörnyezetben a reményvesztés szinonimája lesz.

Összefoglalva: a *desperatio* – a kötetbe felvett szövegekben a *desperatio* holland megfelelőivel találkozunk: *wanhope*, *mistroost*, *twivel* – abból a félelemből fakad, hogy az elkövetett bűn miatt áthidalhatatlanná vált az Isten és ember közötti távolság. Részben – a kishitűség, határozatlanság, csüggedés tünete miatt – az *acedia* víciúmának egyik megnyilvánulása, ugyanakkor a következményektől való félelem miatt nem más, mint a gyónásnak való ellenszegülés (ezt leginkább Beatrijs története és Dirc van Delft *Morghenspraecja* tükrözi). Míg az *acedia* és *tristitia* egyéb, enyhébb vagy súlyosabb tüneteinek leküzdésére még többféle gyógyszert és módszert javasolnak, a *desperatio* vermébe, szakadékába zuhant ember számára csak az isteni kegyelembé való visszanyert bizalom jelenthet kiutat, s annak aktív formája maga a gyónás és a gyónást követő vezeklés.

A kötetünkbe felvett szövegek mindegyikében találunk példát (a rövidebb változatokban legalább célzást) ezekre a lelkiállapotokra. Érdemes mindegyiket a fentiek tükrében vizsgálni.

²¹ *Opera omnia* (Quaracchi, 1882–1902, vol. 2, 995a.) Idézi: Murray: *Suicide in the Middle Ages II*, 390. Az öngyilkossággal kapcsolatos *desperatio* két fázisból áll: az egyik az az érzelmi állapot, amelyet az *acedia* vagy *tristitia* egyik szélsőséges formájával azonosítottak, a másik ennek az állapotnak az „aktív” megnyilvánulása, vagyis maga a tett. A mértéktelen szomorúság vezethet az „ördögi módszerhez”, a *diabolica methodicához*. Ez tehát azt jelenti, hogy a korban az *acedia* víciúmához tartozó vagy azt „helyettesítő” *tristitia* és *desperatio* fogalmával igyekeznek leírni életveszélyes állapotokat.

LEGENDÁK ÉS PÉLDÁZATOK:
BŰN, REMÉNYVESZTÉS ÉS FELOLDOZÁS

Ábrahám

Az Ábrahám-legenda a sivatagi szerzetesek életéről szóló, a kereszténység első századaiban keletkezett hagiográfiai írások és a szerzetesek bölcs mondásainak gyűjteményéből származik. A gyűjteményt már az ötödik századtól kezdve fordították görögből latinra, *Vitae Patrum* vagy *Vitaspatrum* címmel terjedt el, s az idők folyamán az eredeti, többek közt Szent Jeromos (és talán Evagriosz Pontikosz, majd Cassianus) által lejegyzett történetek korpusza több legendával és példázattal bővült. A 12–13. századtól kezdve különösen népszerű volt. Népnyelvi változatai is ettől az időszaktól fogva bukkantak fel. Első holland fordítását Petrus Naghel karthauzi szerzetes készítette a 14. század közepén.²² A második valószínűleg a Németalföldről indult és egész Európában elterjedt új lelkiség (*devotio moderna*) követőinek köréből került ki. Hollandul először Gerard Leeu nyomtatta ki 1480-ban Goudában *Vaderboeck* címmel. A kötetünkbe felvett szöveg Peter van Os 1490-es, zwollei kiadásából származik. Még három további kiadása ismert: Delft 1498, Antwerpen 1506 és Leiden 1511.

1–5. kép. Az Ábrahám-legenda a *Vitae Patrum* egy nápolyi kéziratában (1350–1375), Morgan Library, MS M.626, fol. 93v, 94r, 94v, 95r, 95v.

²² Lásd Monica Struder: *Vitaspatrum: a short summary*, in *Œuvres Pieuses Vernaculaires à Succès*, Genève, 2012 és Coigneau: *Mariken van Nieumeghen: fassen en lagen*, 1991.

A valós Ábrahám remeteként élt a 4. században Edessa városa mellett. A legrégebből fennmaradt róla szóló szöveg szír nyelven íródott, feltehetőleg röviddel 367-ben bekövetkezett halála után, s nagyon korán lefordították görögre.²³ Latinul *Vita sanctae Mariae* címmel került be a *Vitae patrum*ba, s több feldolgozása is ismert volt. Van egy elmélet, miszerint a szintén Edessa mellett remeteként élt Efrém jegyezte volna le a történetet²⁴ – s hogy ez az Efrém meg is jelenik a legendában. A 16. század végén a holland jezsuita hagiográfus Heirbert Rosweyde gyűjteményében a történet már *Vita S. Mariae Meretricis neptis Abrahae eremitae* („A parázna Szent Máriának, Ábrahám unokahúgának élete”) címmel szerepel.²⁵ Az Ábrahám-történet a balga szentekről szóló szír eredetű legendák közé sorolható, s egyik első példája azoknak a szentéleteknek, amelyeknek főszereplői magukra vállalják mások bűneit.²⁶ Az Ábrahám-legenda „célja” tehát a szent

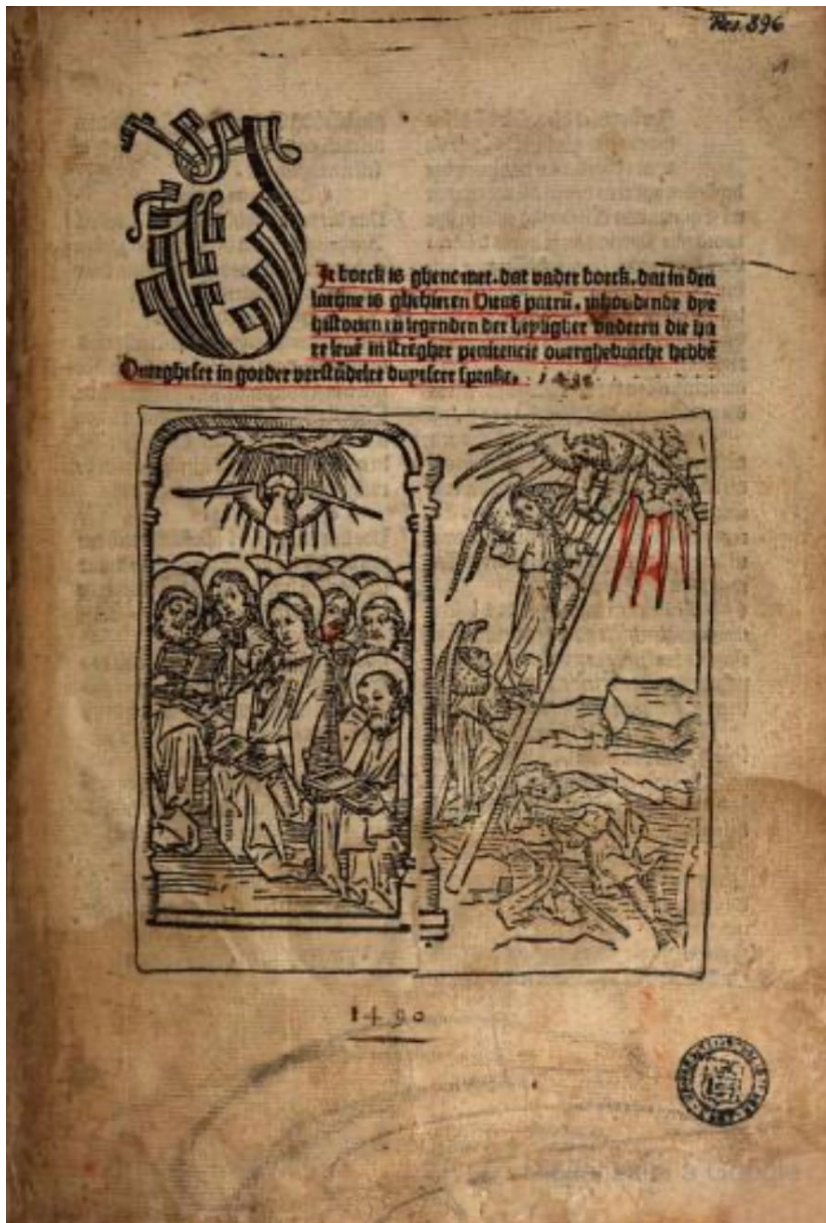
²³ A történet korai (szír, görög, latin, arab stb.) genalógiájáról lásd Laurent Capron: *The Tradition of the Life of Abraham of Quidun and His Niece Mary. Project and Problems*, in Lara Sels – Jürgen Fuchsbauser – Vittoria Tomelleri – Ilse de Vos (eds.): *Editing Mediaeval Texts from a Different Angle: Slavonic and Multilingual Traditions*, Peeters, Leuven–Paris–Bristol, 2018, 161–78.

²⁴ Hellen Waddell: *Introduction to the Life of St. Mary the Harlot*, in *The Desert Fathers*, London, Constable and Company, Ltd., 1936, 285–287, 7. Más kutatások cáfolják ezt, a szerző a kutatás mai állása szerint ismeretlen.

²⁵ Lásd Heriberti Rosweydi: *De Vitis Patrum*, Antwerpen, 1615, 368–373.

²⁶ Vö. Sebastian P. Brock – Susan Ashbrook: *Holy Women of the Syrian Orient*, Updated Edition, University of California Press, 1998, 28.

6–7. kép. Peter van Os Zwolle-i Vaderboeckjának címlapja és tartalomjegyzéke.
A könyv a Hágai Királyi Könyvtár példánya (Koninklijke Bibliotheek Den Haag).
Ábrahám története: 50v–54r, Beatrix: a 157v–158r.

Een mirakel vā Simeon optē pyleene
hoe dat hi den moordenaer Jonathas
verloste vā der doot. c li.

Een exempel vā Zachario. hoe dat hij
beteghē wert hoe dē hij een maghet mit
kinde ghemect hadde c liij

Een suuerlick exempel vā die heilighe ionc
frou Maria. c lo.

Vā dat leuē des heylighe vaders Be-
raphion en vā sine miraculē c lo

Een exempel van die heylighe ioncfrou
Thais c lo

Een schoen exempel vā Beatrix die col-
terinne. c loij

Een exempel vā ene nōne die maria ver-
loste van den bosen gheesten. c loij

Een suuerlick exempel van ene clerck die
die onser lieue vrouwen beelde plach te
eren mit een Ave maria. c loij

Een suuerlick exempel van enen worde-
naer die op den saterdach nyet en plach
te worden c loij

Een exempel van ene ioncfrou die haer
vaders leuen woude nauolghen en nē-
de leuē vā hare moeder c loij

Een exempel van enen brueder die ouer
mids die bezozinghen die hi hadde toe-
rens heydensche priesters dochter god si-
nen schepper verlaette c lix

Een exempel van enen brueder die ouer
mits sine onghesoorlaemheyt sundich-
de ende in ontscheit vpe c li

Een exempel van eens heydenschen prie-
sters soue die in enen heydensche tempel
die diuelen sach examiniere vā malce-
der wa: si bedreue hadde. c li

Een exempel van enen brueder die in on-
tscheit viel c li

Hier eyndet die tafel van den boec-
ke dat ghemeeenlic ghenoeiet is dat va-
der boeck inhoudende die hystorie en le-
genden en goede lezighen der vaderē die
in die woestenie in penitencie leefde.

remete nemes szívének, önfeláldozásának, megváltó szerepének elbeszélése volt. Mi a 21. században másféle érzékenységgel, borzongva olvassuk ezt a majdnem kétezer éves történetet, csak nagy önfegyelemmel és a tudományos hozzáállásból fakadó megértéssel, elnézéssel tudjuk elnyomni azt az elemi érzést, hogy itt komoly testi és lelki bántalmazásról van szó.

A holland nyelvű szöveg pontosan követi az eredeti legendát.²⁷ Ábrahám árva unokahúgát, Máriát remetelakának külső cellájában neveli. Az ördög a szent életű remetét a lány elcsábításával próbálja kétségbeesésbe taszítani, így akarja Ábrahám lelkét megkaparintani. Ezért egy szerzetest küld, aki tanítványnak szegődik el Ábrahám és Mária mellé, de végül elcsábítja és megbecsteleníti a lányt. Amikor Mária ráeszmél arra, hogy mi történt vele, kétségbeesik. Előbb keserves panaszban tör ki, el akarja veszejteni magát, retteg visszatérni cellájába, végül reményvesztetten világgá megy, és egy bordélyházban árulja testét. Ábrahám pár nap múlva üresen találja a lány celláját. Elkecsereedik ugyan, de két éven át imádkozik Krisztushoz unokahúgáért, s amikor végre megtudja, hol van, elindul, hogy felkeresse. Rálel egy bordélyházban, ahol a testi közelség, sőt, intim testi érintés hatására Mária visszaemlékezik régi, tiszta életére. Ábrahám jó ideig nem látja érkezettnek a pillanatot arra, hogy álruháját levesse, a lány pedig nem ismeri fel nagybátyját. Amikor Ábrahám végül felfedi kilétét (ez a részlet az, amely a mai olvasót biztosan zavarja, s látni fogjuk, a középkori narrátor is szükségét érzi a magyarázkodásnak), Mária egy ideig beszélni sem tud, s amikor mégis megszólal, ismét kétségbeesését, reményvesztettségét fogalmazza meg. Ábrahám megígéri, hogy a lány bűnét ő maga fogja magára venni, helyette fog elszámolni vele Istennek. Mária bízni kezd, és visszatér Ábrahámmal régi lakhelyükre, ezentúl a belső cellába zártan él, és élete végéig vezekel. Isten annak jeléül, hogy imái meghallgatásra találtak, és hogy megbocsátott neki, sok beteg embert meggyógyít általa.²⁸

A 10. században élt Hroswitha von Gandersheim szerzetesnő, akinek Teofilus-legendája kötetünkben olvasható, latinul, drámaformában írta meg Mária és Ábrahám legendáját.²⁹ A darab Ábrahám és szerzetestársa, Efrém párbeszédével

²⁷ Az eredeti szöveg angol fordítását lásd Brock–Ashbrook: *Holy Women*, 29–39.

²⁸ Egy másik, rövidebb változatban egyes részletek eltérnek: a hozzájuk érkező szerzetes nem tanulni jön, hanem a városból eleséget hoz nekik, Mária pedig Ábrahám előtt meghal, s arról, hogy üdvözl, úgy értesülünk, hogy Ábrahám húga lelkét fehér galambként látja az égbe emelkedni. Lásd Coigneau: *Mariken van Nieumeghen: fäsen en lagen*, 33–38.

²⁹ Hroswitha (nevét többféleképp ismerjük: Roswitha, Roswit, Hrotsvit stb.) Hroswitha nemcsak az első, név szerint ismert német (pontosabban germán) női költő, hanem a Római Birodalom bukása utáni első név szerint ismert drámaíró is. Ábrahám-játéka művei három könyvbe rendeződnek: a *Liber primus* versformában dolgoz fel legendákat, a *Liber secundus* drámákat tartalmaz – többek közt Ábrahámét is), a *Liber tertius* hexameterekben írt történelmi tárgyú szövegek. Összes művének legfrissebb kritikai kiadása: Walter Berschin (ed.): *Hrotsvit: Opera Omnia*, Munich–Liepzig, Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana, 2001. Drámáinak angol nyelvű, jegyzetekkel ellátott fordítása: Christopher St. John: *Plays. Roswitha of Gandersheim*, London, Chatto & Windus, 1923.

indul, s a hangsúly Ábrahám abbéli aggodalmára helyeződik, hogy a gyönyörű hétéves kisleány ragyogó szépségét egy nap talán elhomályosítja majd a bűn. A gyermek ráadásul a Szent Szűz nevét viseli, ezért a két szerzetes különösen fontosnak tartja Máriát arra buzdítani, hogy életét Krisztusnak szentelve Szűz Máriát kövesse. A kislány, miután nevének jelentését elmagyarázzák neki, boldogan egyezik bele abba, hogy Ábrahám cellája mellé neki is cellát építsenek, s hogy nagybátyja mellett Efrém is lelki vezetője legyen (és abba is, hogy vagyonát nagybátyja szétossza a szegények között). A következő jelenetben Ábrahám kétségbeesetten számol be Efrémnek arról, hogy Máriát egy szerzetes megrontotta, s hogy a lány kezdetben bánkódott, magát emésztette elvesztett szüzessége miatt, aztán bűnét még nagyobb bűnnel tetézve „a kétségbeesés vermébe” zuhant, megszökött cellájából, s most a világban bolyong: az ördög hatalma győzedelmeskedett felette. A két szerzetes kezdeti aggodalmának hangsúlyozása és a műfaj sajátosságai által megkövetelt narratológiai változtatásokon kívül Hroswitha kilenc jelenetben megírt játéka hűen követi az eredeti legendát. Fontos megjegyeznünk azonban, hogy kiváló dramaturgiai érzékkel indítja a játékot a két szerzetes szándékának párbeszédben való megfogalmazásával, és bravúrosan emeli ki a végkifejtésben azokat a jeleneteket, amelyekben Ábrahám késlelteti kilétének felfedését – ez, ahogy látni fogjuk, a legendában is majdnem a végsőig feszített. Az olvasó, ahogy az előszóban is céloztunk rá, már-már érteni véli, mi az oka annak, hogy az Ábrahám-legenda által ihletett *Nimwégiai Mária*kban a dühöngő nőrokon azzal vádolja az ártatlan leányt, hogy nagybátyjával fajtalankodik:

Hírlik, hogy láttak ám, szégyentelen,
Tulajdon bátyád mellett henteregni!
Szörnyűség számra venni!
Szégyent hozol nemzetségünkre, te,
Derék család elfajzott gyermeke!
Nem bírok én rád nézni sem!³⁰

Ez a kifakadás okozza Mária testi-lelki összeomlását:

Hogy elszorult a szívem, Istenem!
A vér is meghűl testemben, mikor
Ilyen mocskos szókkal szidalmazol,
És hallgatnom kell mindezt – büntelen!³¹

³⁰ Daróczi–Réthelyi (szerk.): *Nimwégiai Mária*, 15.

³¹ Uo.

Annak fejtegetése, hogy a nagynéni szerint miért a lány bűnéről van szó, nem ide tartozik, ez külön összehasonlító tanulmányt érdemelne. A Mária-történet alapján mindenesetre úgy tűnik, már a 15. században is volt az Ábrahám-legendának egy ilyen zavarba ejtő olvasata.

Teofilus

Teofilus, az egyik legrégebbi, legismertebb és legnépszerűbb Mária-legenda hőse is valós személy volt. A nevéhez fűződő legendának forrása egy hetedik században (650 körül) keletkezett görög nyelvű elbeszélés. A történet első lejegyzője Eutychianos, akiről mindössze annyit tudunk, hogy Kilikiában³² élt, Teofilus kortársa és saját állítása szerint történetének tanúja volt.³³ Eutachianos elbeszélését két kézirat is őrzi eredeti nyelven. A történet Nagy Károly tudós köreihez tartozó bencés szerzetes, Paulus Diaconus nyolcadik századi latin fordítása (*Miraculum S. Mariae de Teophilo poenitente*) és Gentianus Hervetus rövidebb latin átdolgozásának révén jutott el és vált népszerűvé Nyugat-Európában. Számos verses, prózai és drámai feldolgozása született a középkor folyamán, latinul és népnyelven egyaránt. Hroswitha von Gandersheim szerzetesnő a 10. században latin hexameterekben írt költeményének prózafordítását kötetünkben közöljük. Marbodius rennes-i püspök leonini versekben írt egy Teofilus-változatot a 11–12. század fordulója körül, Hartmann von Aue a 12. században egy német verses Teofilus-legendát.³⁴ Rövid változata szerepel Jacobus de Voragine 1260–70-es évekből származó *Legenda Aurea*jában, amely már Jacobus életében Európa-szerte alpművé vált, s a következő századokban több népnyelven is elterjedt: hollandra 1357-ben az a Petrus Naghel fordította le, aki a *Vitae Patrum*ot is, és aki valószínűleg azonos a teljes Biblia első holland fordítójával. A 13. századból ismerjük a francia trouvère Rutebeuf drámáját, a *Miracle de Théophile*-t, s a 14. században keletkezett egy további német Teofilus-dráma is. A legendának van továbbá két, 15–16. századi izlandi prózaváltozata és öt angol feldolgozása is. A

³² Hroswitha szövegében „Sicilia” áll, a delfti táblanyomatban is „Cecilien” olvasható, valószínűleg félreolvasás következtében. Kilikiáról van tehát szó, a Kappadókiától délre fekvő kis-ázsiai tartományról. Lásd a *Jegyzeteket* is.

³³ Vö. Ursula Joza: *Die mittelniederländische Theophiluslegende. Text und Kommentar*, Norderstedt, Books on Demand, 2008, 16–19.

³⁴ Ez Európában a legelső teljes Vulgata-fordítás. 1360 és 1384 között készült, 150 évvel Luther Márton bibliafordítása előtt. Petrus Naghel *Legenda Aurea* fordításának kritikai kiadása: Classens–Kuiper–Bertelot (eds.): *Gulden legende. De Middelnederlandse vertaling van de Legenda Aurea door Petrus Naghel I-II*, Brepols, Turnhout, 2017 és 2011.

történetre sok egyházi, vallásos és történeti munkában utalnak – így a *Beatrijs*ben is –, ez is azt bizonyítja, hogy valóban széles körben ismert volt.

8. kép. *Gautier de Coinci: Miracle de Nostre Dame (13. század vége). Bibliothèque municipale de Besançon, Clichés: IHRT/CNRS MS 551, fol. 15^{vc}*

A szakirodalom Teofilus történetét a Faustus-legendák egyik forrásának vagy előfutárának tekinti. Teofilus is szövetkezik ugyanis a Sátánnal, s mindketten megbánják Krisztustól való elpártolásukat. De míg Teofilus Szűz Mária közvetítésével – hisz saját erejéből képtelen volna rá – újra kibékül Istennel, a Johann Spies által 1587-ben kiadott Doktor Faustus históriájának³⁵ hőse, aki Teofilushoz hasonlóan többször is a reményvesztettség állapotába kerül, már a reformáció szülötte: nincs már se Szűz Mária, se más szent, aki érte közbenjárna. Faustus tragikus hős. Elkárhozik.

Teofilus legendájának két holland nyelvű verses változata van: Jacob van Maerlant 13. századi *Spieghel Historiael*-jének (1281) 6. könyvében egy rövid (százötvenöt soros), két részre osztott elbeszélés, és egy hosszú, körülbelül ezerhatszáz soros változat, amely a 15. század elején készült ún. Van Hulthem-

³⁵ *Historia von D. Johann Fausten*. Magyarul *D. Faustus János hírhedt varázsló és fekete mágus históriája*, ford. András T. László, Magyar Helikon, Budapest, 1960.

kéziratban olvasható.³⁶ Ez utóbbi a legújabb kutatások szerint egy 13. század végén, 14. század elején keletkezett, időközben elveszett eredeti szöveg másolata.³⁷ Rövid prózafeldolgozása 15. századi kéziratokban és egy 1477-es delfti táblanyomatban is olvasható (ez később 16. századi gyűjteményekben is felbukkan), és van egy hosszú prózaváltozata az 1479-es katwijki kéziratban. Rövid változata Petrus Naghel fordításában különböző 15. századi kéziratokban és később nyomtatásban is fellelhető volt, ez utóbbiak közül az első a kötetünkben szereplő szövegváltozat. Jacob Jacobszoon van der Meer és Mauricius Yemantszoon adta ki Delftben 1477/78-ban egy Mária-mirákulum gyűjteményben (*Boeck van onser lieuen Vrouwen Miraculen*). Ebben a nyomdában indult a holland nyelvű könyvnyomtatás: első kiadványuk az 1477-es Delfti Biblia volt. A Teofilus-legenda hosszú prózaváltozatát az időközben elveszett 1479-es katwijki kézirat legendagyűjteménye tartalmazta, ennek egyik másolata az általunk használt hágai kéziratban olvasható szöveg.

A történet mindegyik változatában erősen kirajzolódik a bűn – (érzékletlen né válás) – bűnbánat – reményvesztés – (fohász) – remény – gyónás – (feloldozás) íve. A holland nyelvű szövegek fő fordulatainak áttekintéséhez a kötetünkbe fel nem vett Van Maerlant-féle szöveget veszem alapul. Három fő mozzanatot vizsgálok meg benne: 1. a bűnbeesést, a paktumot megelőző lelkiállapotot és magát a paktumot, 2. a megbánást és az azzal járó kétségbeesett lelkiállapotot és 3. a gyónás/vezeclés módjait és körülményeit. 4. Végezetül kitérek a hosszú prózaváltozatbéli Teofilus bűnbánatának és kétségbeesésének ábrázolására.³⁸

³⁶ Brüssel KB 15.589–623, tartalmáról többek lásd közt Frits Van Oostrom: *Stemmen op schrift*, Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 2006 és Joza: *Die mittelniederländische Theophiluslegende*, 13–15. Ez a gyűjteményes kézirat a középkori holland nyelvű irodalom egyik legjelentősebb forrása. 1410-ben keletkezett Brüsszelben vagy Leuvenben. A legújabb kutatások szerint különféle korábbi, kisebb (mára javarészt már elveszett) kéziratokat tartalmazó kéziratok szövegeit másolták bele, és újabb szövegekkel bővítették, ezért ún. „egykötetes könyvtárnak” tekintik. J.W. Klein: (Middelnederlandse) handschriften: produktieomstandigheden, soorten, functies, *Queeste*, 2. évf., 1995/1, 1–30, 25, Vö. Joza: *Die mittelniederländische Theophiluslegende*, 14–15 és Herman Brinkman: Het wonder van Molendbeek. De herkomst van de tekstverzameling in het Handschrift-van-Hulthem, *Nederlandse Letterkunde*, vol. 5, 2000/1, 21–46.

³⁷ A korábbi datálás mellett Jozef van Mierlo érvel, szerinte egyrészt a versforma jellegzetességei utalnak erre, másrészt a szöveg sok helyen lírai toldásokat tartalmaz, amelyek inkább 13. századi keletkezésre utalnak, és a 13. századi világnézetet tükrözik. Vö. Joza: *Die mittelniederländische Theophiluslegende*, 19., J. Van Mierlo (ed.): *Theophilus: ene scone miracle dat onse vrouwe dede ane theophiluse ende ene scone exempel*, Gent, Standaard Boekhandel, 1941, 40–47.

³⁸ A Van Hulthem-kézirat hosszú verses *Theophilusa* bizonyos mozzanatokát a végletekig elhúzó, és rengeteg benne a variáció, ezt a szöveget ebben a kötetben figyelmen kívül hagyjuk.

Van Maerlant két, nagyjából egyenlő részre osztja fel Teofilus történetét: „Teofilusról” (*Van Theophilus XXXV*) és „Hogyan szabadult meg az ördögtől” (*Hoe hi den duvel ontginc. XXXVI*).

Bűn

Teofilus fontos egyházi tisztséget tölt be: nagy úr egy templomban, és erényes életet él. Felkínálják neki a püspöki tisztséget,³⁹ de ő ezt szerényen, méltatlanságára hivatkozva elutasítja. A helyette választott új püspök „törvénytelen” tanácsokra hallgatva megfosztja Teofilust addigi hivatalától. Teofilus boldogtalan, és a keserű irigység bűnébe esik (*viel... in nyde*).⁴⁰ Az ördögnek kedvére van, hogy Teofilust haragja a fekete mágiához űzi. Egy „zsidót”⁴¹ keres fel, mágust, varázslót, aki sok embert juttatott már az ördög kezére. Teofilus előadja kérését, a mágus „megkönyörül rajta” és megígéri neki, hogy segít, ha Teofilus az ő mestere előtt nem vet keresztet, bármi történék is. A mágus Teofilussal a Mester (Lucifer) színe elé járul, és elmondja neki, hogy mi járásban vannak. A Mester kezdetben nem akar segíteni azon, aki Isten alattvalója, csak akkor, ha felesküszik rájuk. „Levelet”, szerződést követel, amelyben Teofilus hitet tesz amellest, hogy elhagyja és megtagadja Máriát és Fiát, akiket a Mester gyűlöl. Teofilus megírja a szerződést, pecsétet is nyom rá, és távozik. Valóban visszakapja elkobzott vagyonát és rangját, sőt, a püspök bocsánatot is kér tőle. Ezentúl mindenki tiszteli, s rövid időn belül „nagy úr lesz belőle”.

³⁹ A prózaváltozat megemlíti a dátumot: 538.

⁴⁰ A *Katolikus lexikon* szerint az irigység a mások értékei láttán ébredt ellenséges indulat, mely önmagára nézve rossznak látja a másik lelki vagy anyagi javait. Forrása a kevélység. De a (holland) *nyede* a keserű irigység (*bittere afgunst*) jelent dühöt, haragot, az irigységet mint valóban dühödt indulatot. Lásd a Jegyzeteket is.

⁴¹ Ursula Joza, a Van Hulthem-kézirat Teofilus-szövegének 2008-as kiadója és fordítója kiter a kor antiszemitizmusára, a zsidók diabolizálására, Nagy Károly uralkodása és a keresztes háborúk utáni helyzetükre (Joza: *Die mittelniederlandische Theophiluslegende*, 190). Érdekesképpen lásd Heinrich Gusztáv megjegyzését a Teofilus-legenda zsidó mágusáról: A „zsidó” mágus toposzát az identitás kérdésének szempontjából is érdemes körüljárni: a zsidó, mint az én (áhitott?) „másik” fele, torzított tükre, Teofilus esetében az önáltatás, hárítás, csúsztatás eszköze. Erről ld. Root *The Theophilus Legend in Medieval Text and Image*, Cambridge, 2017, 2. fejezet: The Self as Dissemblance, 63–113.

Itt, a történet felénél (a 186 sorból álló történet 89. soránál) kezdődik Maerlantnál az új fejezet. Miután Teofilus rövid ideig ebben a bűnben élt, Isten, aki „nem kívánja teremtménye vesztét”, bűnbánatot, „ismeretet” (*kennessen*, a szó jelentése ebben a kontextusban „lelkiismeret”, vagyis itt lelkiismeret-furdalás) küld a szívébe. Most kezdődik Teofilus bűnbánata, panaszos monológja „hová legyek, én szerencsétlen” kezdettel. „Soha ember nem volt ilyen tébolyult” (*Noint was mensche verwoeder*). A *verwoeder* szó a *woede* (düh, indulat) töből ered. Főnévként (*verwoet*) általában ördög okozta háborodottságot, dühöngést jelent. A *verwoeder* olyasvalaki, aki nem tudja, mit tett, magán kívül van (a szövegben melléknévként szerepel).⁴² Teofilus kimondja, hogy Istent és Anyját megtagadta, eladta magát az ördögnek, szerződést is írt róla, és azon tépelődik, hogyan szerezhetné azt vissza. Forró könnyeket hullat, és elhatározza, hogy noha tudja, hogy megtagadta Máriát, mégis imádkozni fog hozzá.

Teofilus negyven napon át könnyek között könyörög Mária temploma előtt kegyelemért. Mária végül megjelenik előtte, szigorúan rámutat Teofilus bűnére, de biztatja is azzal, hogy Isten, aki azért vált testté Mária testéből, hogy a bűnösöket jó útra térítse, elfogadja majd a bűnbánó könnyeket. Teofilus földre veti magát előtte, sír és könyörög, s Mária megígéri, hogy közbenjár érte. Teofilus további három nap és három éjjelen át imádkozik, amíg Mária vissza nem tér, és nem közli vele, hogy Isten az ő kérésére, az ő akarata által valóban elfogadta Teofilus könnyeit, azzal a feltétellel, hogy Teofilus haláláig hű marad Fiához. Teofilus az ígélet után arra kéri Máriát, hogy szerezze vissza az ördögtől a levelet, amelyben az égietek megtagadta, mert ez „(meg)köti a lelkét”. Ismét imádságban telik el három nap és három éjjel, végül Mária leteszi a virrasztó Teofilus mellé a szerződést.

⁴² A Királytükör, a *Des coninx summe* (a *Somme de roi* fordítása) szerint a *verwoetheit* a kevélységből (*hovardie*) származó hitszegés (*verloocheninge*) egyik megnyilvánulása: az az igazán háborodott, aki nem vesztette el az eszt, mégis úgy viselkedik, mintha megháborodott volna, elpazarolta az idejét, érzeit és eszt rosszul használta, nem fordult lelkiismeretéhez, s ezzel meglopta Istent. Vö: Dirc Cornelis Tinbergen (ed.): *Des coninx summe*, A.W. Stijhoffs Uitgeverij, Leiden, 1907, 237.

Teofilus „az első vasárnapon” hálatelt szívvel indul templomba, a püspök lába elé veti magát, elmondja – nyilvános gyónással – teljes történetét, „kalandját” (*aventure*): „hogyan lett az ördög embere, s hogyan kapott kegyelmet Istentől Miasszonyunk irgalma által”, felolvassa a szerződést, majd a püspök felszólítására mindenki szeme láttára elégeti. A püspök kiszolgáltatja Teofilusnak a szentséget. Teofilus ezek után még három napig mozdulatlanul áll Mária szobra előtt, míg Isten meg nem bocsát neki. Megtisztulva tér vissza közösségébe, rövidesen meg is hal és eltemetik.

A hosszú prózaváltozat (katwijki és hágai kézirat): a mélypont ábrázolása

A hosszú prózaváltozat szövegével kapcsolatban itt csak a mélypont ábrázolására térek ki. Itt a *wanhope* (*desperatio*) valóban az öngyilkosság előtti reményvesztett állapotra utal. Teofilusban a bűnbánatot röviddel a paktum megkötése után egy vigilián olvasott mondat: *vir iustus salvabitur*, éneklük a halotti officiumon, s aztán: „Én, szerencsétlen, hová legyek?”, kérdezi (a szöveg szerint) Jób (a magyarázatot lásd a *Jegyzetekben*). Teofilusban most tudatosodik először, hogy mit követett el és hogy hol járt (tudniillik magánál Lucifernél). Kétségbeesett monológja pontosan felépített: az „én nyomorult, mit tettem”-től (*Wach armen, wat heb ic gedaen?*) az „én nyomorult, mit tegyek”-ig (*Och armen, wat sal ic doen?*). A kettő között megnevezi bűnét, azt, hogy hiúságtól és kapzsiságtól indítatva (*ydelheid, ghiericheit*) az ördögnek adta testét és lelkét is, amelyet pedig Isten tulajdon vérével és keserű halálával váltott meg. Jajveszékelve, sóhajtozva (*Wach armen... Och, Och armen*) elátkozza magát – előbb a paktumban részt vett testrészeit külön-külön, s végül az egész testét is.

Az ördög ekkor kísérti meg az öngyilkosság gondolatával. „Öljem meg magam?” (*Wil ic mi selven doden?*), kérdi Teofilus. Végül elutasítja a gondolatot, mert lelkére ezzel még nagyobb kárhozatot vonna: „mégsem akarok kétségbe esni” (*nochtans en wil ic in gheen wanhope vallen*), mondja, mert Krisztus irgalmassága mindenkéül föltt való. Az ima és könyörgés mellett dönt, annak ellenére, hogy – eszével, értelmével – tudja, hogy talán hiába teszi. Bűnösségének tudata ellenére Máriához fordul tehát, és megfogadja, hogy addig fog imádkozni és vezekelni, amíg Mária meg nem segíti, meg nem vigasztalja (*troesten*).

A mai olvasót persze nem Teofilus sirámai és a végül elnyert kegyelem, hanem a misztériumjátékokra emlékeztető mennybéli és pokolbéli jelenetek érdekelhetik

leginkább. Teofilus kitartó imájának hatására valóságos mennybéli és pokolbéli dráma veszi kezdetét. A mennyben a közömbös, passzív Máriát Gabriel és Mihály biztatja, hogy segítsen végre a nyomorult keresztényen, Mária kezdetben ugyanis elutasítja a segítséget, mert, mondja, Teofilus bűne túl nagy és szegényteljes, túlságosan „botrányos” ahhoz (*te groet ende scandelc*), hogy ő az érdekében fiához imádkozni merjen. Más szóval nem akarja vállalni az égiek által ráosztott szerepet. Végül mégis megjelenik Teofilusnak, de azt javasolja neki, hogy maga forduljon Istenhez irgalomért. Ezt azonban Teofilus nem teheti, hiszen pont Istent tagadta meg, az egyetlent, aki segíthetne rajta, s istentagadással, istenkáromlással „szennyezett szájával” nem könyöröghet hozzá. Teofilus most Mária jelenlétében érvényteleníti az ördögnek tett esküjét: elmondja a hiszekegyet, s ezzel lényegében kötelezi Máriát arra, hogy Istennél közbenjárjon érte. Még érdekesebb az, ahogyan a pokolban Luciferen kívül Beliál is megmozdul és megszólal, s józan, logikus, tiszta érvekkel beszél a szabad akaratról, Teofilus önként írt szerződéséről és felelősségéről. Ez a párbeszéd a későbbi Faustus-tragédia egyik központi erkölcsi mozgatórugójává válik.

A végkifejlet is külön figyelmet érdemelne, fontos adalék volna a középkori antiszemitizmus narratíváinak kutatásához: miután Teofilusnak ez egész égi apparátus megbocsát és lelke mennybe száll, bűnéért végső soron az őt segítő és érte kezkeskedő zsidó lakozik meg – a dühöngő ördögsereg úgy szaggatja szét és hurcolja pokolra, mint a 16. század végén Doktor Faustust.

Beatrix/Beatrijs

A magyarul is olvasható, az udvari szerelem szálaival átszőtt 14. századi verses *Beatrijs*ben a szökött, gyermekeivel egyedül maradt, prostitúcióból élő sekrestyés apáca akkor említi Teofilust, amikor élete mélypontján (itt is a történetnek pontosan a közepén), reményvesztetten úgy érzi, Isten elfordította róla tekintetét: ez a káini kétségbeesés verme, ahogy azt a *desperatió*ról szóló összefoglalóban láthattuk. Teofilus történetéből merít erőt ahhoz, hogy ne veszejtse el magát, hanem kézen fogja gyermekeit, maga mögött hagyja bűnös életének színterét és nekivágjon az útnak, amely végül visszavezeti elhagyott kolostorához.

Caesarius von Heisterbach 1237-ből származó *Libri octo miraculorum* című példázatgyűjteményében olvasható annak a lánynak a története, aki helyett Szűz Mária éveken át sekrestyésként szolgált egy kolostorban. Caesarius (1180–1240) több száz példázatot (*exemplumot*) gyűjtött össze, és témák szerint két kötetben rendszerezte őket. Az első kötet az 1219 és 1223 körül keletkezett *Dialogus miraculorum*. A sekrestyés apáca legendája – *De beatrice custode* címmel – itt a

9. kép. Caesarius von Heisterbach: *Dialogus Miraculorum*, Düsseldorf, Universitäts- und Landesbibliothek, Ms. C27, fol. 1r. Az iniciálében a szerző portréja, 14. század.

Mária-csodákról szóló történetek között szerepel. Beatrix, miután szökése és bolyongása után visszatér a kolostorba, nyilvánosan gyónja meg bűnét és beszéli el a vele megesett Mária-csodát. A gyűjtemény röviddel a III. Ince pápa által összehívott 1215-ös lateráni zsinat után készült el, amelyen elrendelték, hogy a hívők évente legalább egyszer meggyónjanak, megvallják lelkiismeretüket terhelő engedetlenségüket és eretnekségeiket – mindezt csendes beszéddel tegyék, tehát csak a papnak, ne nyilvános bűnvallomással, ahogy az addig szokás volt. A második, tizenöt évvel később elkészült gyűjteményben, a *Liber octo miraculorum*ban Caesarius mintha ehhez a felszólításhoz igazította volna a történetet, s a gyónás témakörébe tartozó exemplumok közé helyezte azt: a lány itt már titkosan gyón a papnak, s a nevét a szerző nem is árulja el. A történet címe: *De puella, pro qua beata virgo Maria quindecim annos servivit in custodia sui conventus* [Egy leányról, aki helyett a szent szűz Mária tizenöt évig sekrestyésként szolgált egy kolostorban].

Az első gyűjteményben, a *Dialogus miraculorum*ban Beatrix csábítója egy buja pap – vagy pap képében kísértő ördög. A pap felfigyel a fiatal apáca szépségére, és udvarolni kezd neki. Miután az apáca a bujaságra buzdító beszédét elutasítja, szemtelenül ostromolni kezdi. „Az ősi kígyó” úgy láng-ra lobbantja Beatrix szívét és érzékeit, hogy többé nem tud ellenállni a szerelem tüzének, vagyis a bujaság ördögi kísértésének. A szerelmes Beatrix Máriához fohászkodik, átadja neki a sekrestye kulcsait, és megszökik a szerzetessel. Az megbecsteleníti és elhagyja az apácát, aki, mivel nincs miből megélnie, és a kolostorba szégyell visszatérni, tizenöt éven át prostituáltként él. Amikor végül visszavetődik kolostora kapuja elé, egy arra járó férfitől kérdezi meg, hogy hallott-e a sekrestyéről. A férfi elmondja, hogy a sekrestyés példás életet él. Beatrix értetlenkedésére megjelenik előtte Mária, közli vele, hogy tizenöt évig szolgált helyette, és felszólítja arra, hogy térjen vissza kolostorába, és vezekeljen, hiszen senki nem tud távollétéről. Beatrix a történetét (nyilvános) gyónásával teszi ismertté.

A középholland verses változat, a *Beatrijs* közvetlen(ebb) forrásának a *Dialogus miraculorum*ban olvasható változatot tekintik. A fiatal apáca kísértésbe esik, egy ifjú kérésére akarja levetni a rendi ruhát, s a lány enged az ördög sugallatának. Az ifjúval megbeszélte éjszakán könyörög Máriához, amiért „szégyenszemre” más erkölcs szerint, más életet akar élni. A kulcsokat és szüzessége jelképét, a fátylat Máriára bízta, és éjjel megszökik a kolostorból. Amikor pénzüket felélték, a fiú elhagyja a lányt. A lány belátja, hogy halálos bűnt követett el, és „még rosszabb” útra tér: bolyong a világban, tíz éven át a cédák életét éli, és egyik halálos bűnt a másik után követi el. Évek múlva azonban Isten bűnbánattal árasztja el szívét, látja a lány mélységes bűnbánatát, és felébreszti benne az akaratot, hogy visszatérjen

kolostorába. Egy gyermekkorra óta ott élő apácától kérdez a sekrestyés viselkedése és neve felől. Az apáca válaszából az derül ki, hogy a sekrestyés mindenben kifogástalan Isten és ember előtt. A lány belép a kolostorba, bent leroskad Mária szobra előtt. Álmában megjelenik Mária, aki feltárja előtte, hogy ő mindenben helyettesítette, és biztosítja afelől, hogy bűne rejtve van a kolostor lakói előtt. Felszólítja a lányt, hogy gyónjon meg. A lány felébred, megérti, hogy amit álmában látott, valóság, meggyón, Istent szolgálja haláláig, s bűneit megbánva fejezi be életét.

A két változat struktúrája megegyezik ugyan (kolostor, kísértés, bűn / kolostor elhagyása, prostitúció, visszatérés), de vannak lényeges eltérések.

1. A *De puellában* lány „isten kegyes akaratából” esik kísértésbe (*temptatione*) és cselekszik ördögi sugallatra (*suggestione diabolica devicta*), később Isten árasztja el szívét büntudattal (*contritio*), látja (*videt*) büntudatát, ő ébreszti fel benne az akaratot (*voluntatem*), hogy visszatérjen, és az ő jóvoltából érkezik a kolostor elé. Isten tehát folyamatosan jelen van.

2. Azáltal, hogy a lányt megbecstelenítő pap helyébe az ifjú és a szerelem lép, létrejön az a nyersanyag, amely kiléptetheti a legendát a kolostor falai közül. A *De puella*-szöveg valósággal felkínálja magát arra, hogy egy századdal később az udvari szerelem tarka szálait beleszőjék. Isten akarátának, irgalmának megnyilvánulása az ördögi kísértés maga, majd a szándék, hogy megmentse a lányt a haláltól, és végül az, hogy Isten „látja” a bűnbánatot és vágyat, akaratot is küld a szívébe – mind bővebb kifejtésre kínálkozó, narratológiaiilag kiválóan használható mozzanatok. A bűnben töltött idő szakaszokra bonthatóvá, a bűn fokozhatóvá válik.

3. Az első változatban (*De Beatrice*) a vezeklés (*penitencia*) és a gyónás (*confessio*) ugyanazt jelenti – vagyis magát a vezeklést gyónásként értelmezi a szöveg, ami a bencés regulából eredeztethető. A bűnbe esett szerzetesnek vagy apácának önszántából kell megjelennie az apát vagy apátnő előtt.⁴³ Beatrix itt nyilvánosan gyónja meg bűnét, ezért szerepelhet a neve is a szövegben. A másodikban, a *De puellában* már kirajzolódik a lateráni zsinat nyomán ideálisnak tekintett folyamat: a halálos bűnök (*peccata*) elkövetésének tudatosodása és a megbánásuk (*contritio*), a könnyek (*lacrimarum*), a vezeklés és a *titkos* gyónás még további tagolásokat és a gyónáshoz vezető lépéseket kísérő lelkiállapotok leírását teszi lehetővé.

A fennmaradt középholland prózaváltozatok a 15. század végéről és 16. század elejéről származnak. A 1490-es szöveg lényegében csak vázlat, az

⁴³ Erről részletesen lásd Roland Draux: Over de begrippen ‘biecht’ en ‘boete’ in de Latijnse, Middelnederlandse en latere versies van de Beatrijs, in Tom Van Kalmthout – Orsolya Réthelyi – Remco Sleiderink (eds.): *Beatrijs de wereld in*, 357–367. 2012.

alábbiakban a hosszú próza-*Beatrijs* néhány lényegesebb mozzanatát tekintjük át. Mindkettő szerepel kötetünkben.⁴⁴

A hosszú prózaváltozat az 1374-es verses, világiaknak írt *Beatrijs* kolostori közösségek számára átalakított változata. Fordulataik lépésről lépésre megegyeznek, de a prózaszöveg a verses változat kimunkált udvari szerelmi díszleteiből sok párbeszédet, képet, toposzt kihagy. Az ördög azonban – aki a forrásokban kísértésként, ördögi sugallatként volt jelen – most sokkal erőteljesebben cselekszik, valósággal megelevenedik benne. Az alábbiakban az ördög szerepére és *Beatrijs* bűn felett érzett szégyenére mutatunk rá, ezen keresztül láttatjuk a kétségbeesés-toposzt.

Az ördög a történet elején azonnal megjelenik: felbőszíti *Beatrijs* Mária iránti odaadása, ezért kezdi kísérteni, fellobbantja benne a testi vágyat a gazdag ifjú iránt. A két szerelmes találkozása során az ördög továbbgyötri, ingerli (*stoecen*) őket. A lány imádkozik, panaszkodik a szentélynél, amiért kísértésbe esett, kegyelemért könyörög, hogy legyőzhesse a szerelmet, de nem tudja kiűzni szívéből, úgy érzi, elemésztí a tűz a rendi ruhában. Máriától kéri, hogy óvja meg a nagy bűntől és szégyentől, botránytól (*scande*). Az ördög azonban továbbingerli, hergeli a testi szerelemre, olyannyira, hogy *Beatrijs* végül leveti rendi ruháját, leteszi Mária szobra elé, a kulcsokkal együtt, és elhagyja a kolostort.

Később a kapcsolatból született két gyermekkel *Beatrijs* magára marad, s szintén az ördög csábításának engedve a prostitúciót választja, hogy fenntartsa magukat. Végül megbánja bűneit, útra kel a két gyermekkel, és visszatér szülőhelyére, a kolostor közelében élő özvegnél kapnak szállást. Ott szembesül azzal, hogy senki nem tudott szökéséről, s meghallja álmában a hangot, amely arra biztatja, hogy térjen vissza a szerzetesi életbe. Fél, hogy a hang ördögi kísértés csupán, ezért bizonyosságért imádkozik. De magát a kísértéstől való félelmet is az ördög küldi rá. Sőt, amikor *Beatrijs* gyónni készül, az ördög ültet szégyent szívébe. A szégyenérzet hiánya a bűn elkövetésekor, majd túlzott jelenléte a kritikus pillanatban, amikor meg kéne tisztulnia, szintén az ördög eszköze.

A magyar nyelvben a „kétség” és a „kétségbeesés” közös töből ered (a régi irodalomban például a „kétség” kétségbeesést is jelenthet), hasonlóképpen a (közép)hollandban is a *twifel* és *vertwifelen* is. A szövegben szereplő *twifel* önmagában is jelent kétségbeesést és reményvesztettséget. A próza-*Beatrijs*-ben a reményvesztettség (*wanhope*) az elkárhozástól való félelemmel kapcsolatos, a *twifel* a szégyentől való rettegéssel, amelynek szintén két formája van: *Beatrijs*

⁴⁴ Düsselforfi kézirat, Codex C25, Universitätsbibliothek, Sammlung Landes- und Stadtbibliothek Düsseldorf, Duinhoven szerint Gisbert, akit a verses változat szerzője/másolója Ghijsbrecht-nek hív, a „Caesarius” félreolvasása, lásd A. M. Duinhoven: *De geschiedenis van Beatrijs*, Deel I. Utrecht, HES Uitgevers, 1989, 217 és 223.

fél attól, hogy szégyenben marad (a szégyen mint „botrány”, skandallum: *scande*), és szégyelli magát a bűnei miatt (*haer scaemen*). Amikor Beatrijs a kolostorból való távozása előtt a szentélyből kilépve Máriához imádkozik, azért könyörög, hogy Mária a nagy büntől és szégyentől (szégyenben maradástól, botránytól) óvja meg (*voor grote sonden ende voor scande*). Először hallván a felszólítást, hogy visszatérjen, a megszegyenítéstől fél (*so ware sy noch meer ghescent*), s amikor visszatér a kolostorba, folyamatosan a botránytól retteg (*beatrijs gruwelde altoes voer scande*). És végül gyónása előtt az ördög szégyent (*scaemte*) ültet a szívébe. Maga a szégyentől, botránytól való folyamatos félelem köti meg és tartja a bűn és később a reményvesztettség állapotában. Az ördög fegyvere tehát kétélű: a bűnöst vagy a szégyen teljes hiánya, vagy annak túlzott jelenléte kísérti.⁴⁵

Beatrijst ettől a szégyentől – bizonyos értelemben tehát a kétségbeesés állapotából, hiszen gyónás nélkül afelé sodródik – egy látomás szabadítja meg végül, és gyónása után az apát azért prédikálja ki, beszéli el a Beatrijsszel megésett csodát, hogy ezzel segítsen azokon, akik a reményvesztettség állapotában vannak. Az eredeti szövegben szó szerint azért, hogy az emberek ne essenek kétségbe (*in wanhope vallen*).

AZ ARS MORIENDI-TRAKTÁTUSOK ÉS HOLLAND NYELVŰ ELŐFUTÁRAIK: A KÉTSÉGBEESÉS KÍSÉRTÉSE

Az 1215-ös lateráni zsinat után, amelynek jelentőségét már említettünk Caesarius von Heisterbach exemplumainak kapcsán, szükségessé vált a bűnökről és erényekről szóló értekezések újragondolása, népnyelvre való fordítása és terjesztése is. Szerepük az volt, hogy a laikus hívőket megtanítsák a gyónáshoz elengedhetetlen lelkiismeret-vizsgálat módszerére. Németalföldön már a 13–14. század folyamán elkezdődött a summák, gyónási kézikönyvek és tükrök fordítása, a kolostorokban folyamatosan másolták őket. Ilyen volt például a Robert de Sorbon (1201–1274) különböző traktátusaiból (*De Consciencia*, *De Tribus Dietis*) összeállított, latinul széles körben elterjedt és a 15. században hollandra is lefordított kompiláció, a *Cancelierboek*, a francia *Le somme de roiból* fordított *Des coninx summe*, vagyis *Királytükör*, és egy hatalmas enciklopedikus mű, Dirc van Delft *Tafel der kerstenen ghelove*-ja (*A keresztény hit summája*). A latin mellett népnyelven is kialakulóban volt most már az a metaforikus nyelvezet, amelynek segítségével az ember különbséget tud

⁴⁵ A szégyen elméletét a 10. századtól kezdve dolgozzák ki (Petrus Cantor: *Summa de sacramentis et animae consiliis*, Petrus Manducator: *Sententiae de sacramentis*). Lásd Draux: *Over de begrippen*, 362.

tenni a különféle rossz hajlamok és bűnök között, általánosítani tud, és az általánosat saját magára tudja vonatkoztatni. Ezek a 13. század folyamán elszaporodó, a 14. századtól kezdve népnyelven is terjedő, és a 15. század végén már nyomtatásban is megjelenő summák és tükrök valóságos önsegítő kézikönyveknek tekinthetők. Felbukkannak bennük olyan fejezetek is, amelyek a 15. század folyamán beépültek az *ars moriendi*-művek egyre hangsúlyozottabban körvonalazódó korpuszába.

Ebbe a korpuszba más irányból is érkeztek szövegek. A Canterbury Szent Anzelmusnak (1033–1109) tulajdonított, 12. században keletkezett *Admonitio morienti et peccatis suis nimis formidantibus* már jelen van a későbbi *ars moriendi*-alapszövegek három eleme: a haldoklónak feltett kérdések, az intelmek és imádságok. Voltak halandóságmeditációk is, többek között a 14. századból Henricus Suso *Horologium aeternae sapientiae*-je és Szent Bonaventura néhány írása, de ide sorolhatók a németalföldi *devotio moderna* két 14. századi képviselőjének, Gerard Zerbolt van Zutphen (1367–1398) és Gerard van Vliederhoven (1340–1402) halálmeditációi is.

A Clairveaux-i Bernátnak tulajdonított, *Floretus* című didaktikus költeményének van egy *De praeperatione ad mortem* fejezete, amelyhez az a Jean Gerson (1363–1429) írt magyarázatot a 14. század végén, akinek nevétől elválaszthatatlan a 15. század folyamán kialakuló szigorúbb értelemben vett *ars moriendi*-hagyomány: 1404 és 1409 között írt *Opus tripartitum*-ának harmadik része a *De arte moriendi* címet viseli. Négy fejezetből áll: 1. a jó halálra való buzdítás (*exhortationes*): az ember úgy élje az életét, hogy elkerülje a poklot, legyen hálás, hogy nem szembesül hirtelen halállal, elmélkednie kell bűneiről, és el kell fordulnia a világi hívságoktól; 2. a haldoklónak feltett kérdések (*interrogationes*); 3. imák (*orationes*) és 4. a haldoklót kísérőnek szánt útmutatások (*observationes*). A kötetünkbe felvett Dirc van Delft-szövegeket, amelyek egyébként Gerson e művével egy időben íródtak, érdemes ezeknek fényében olvasni.

Gerson *Opus tripartitum*a franciául is, latinul is elterjedt a 15. század folyamán. Gerson maga rendelte el, hogy másolják tanítását, tegyék közzé képeken, jelenjen meg közterületeken, templomokban, iskolákban, kórházakban és egyházi intézményekben.⁴⁶ Már a nyomtatás megjelenése előtt is valóságos bestsellerré vált Európa-szerte. A század közepe táján fordították le először hollandra, 1482-

⁴⁶ Vö. Kees Schepers: Gersons *Opus Tripartitum* in het Middelnederlands, *Ons Geestelijk Erf*, vol. 79, 2008/2, 158.

ben Delftben meg is jelent,⁴⁷ s pár éven belül még néhányszor kiadták Antwerpenben. 1512-ben a humanista műveltségű Michiel Hillen van Hoochstraten előbb latinul, majd ugyanabban az évben franciául és hollandul is kinyomtatta. 1512-ben és 1528-ban Willem Vorsterman-nál is három nyelven jelent meg.

Az *ars moriendi*-szövegeket többféleképpen osztályozták,⁴⁸ a következőkben a holland nyelvű legújabb szakirodalmat veszem alapul.⁴⁹ Két szövegtípus különböztethető meg: *a)* a korábbi, hosszabb CP-típust (latin incipit: *cum presenti[is]*) és *b)* a későbbi, QS-típust (latin incipit: *quamvis secundum*). A CP-változatok alapszövege dominikánus körökben keletkezett a konstanzi zsinat (1414–1428) idején. Az ismeretlen szerző különböző forrásokra támaszkodott, legfőképp canterburyi Anzelmus *Admonitio morienti*-jára és Gerson *De arte moriendi*-jére. Ezek a változatok általában hat fejezetet tartalmaznak: 1. bevezető a „jó meghalás”-ról; 2. az ördög öt kísértése – az angyal öt vigasztalása⁵⁰; 3. a hittel kapcsolatos kérdések (Anzelmus és Gerson kérdései); 4. a Krisztus követésére való felszólítás, amelyben a haldoklót arra buzdítják, hogy segítse a lélek távozását a testből; 5. a halottat körülvevő embereknek szóló rész a szertartással kapcsolatos tudnivalókról és 6. imák, amelyekkel a haldoklót biztatják és a testből távozó lelket útjára küldik (*commendatio animae*). A rövidebb QS-változatokhoz sorolhatók az ördögi kísértések és angyali vigasztalások szövegei. Lényegében a CP-változatok második fejezetére (öt kísértés – öt vigasztalás) épülnek. Ezekben sokkal kisebb hangsúly helyeződik a meghalás „forgatókönyvére”, inkább az ördög kísértéseiről szólnak. Az öt ördögi kísértés és az öt angyali biztatás párban áll bennük, az ördög fenyegetéseit, rémisztgetéseit (némiképp) ellensúlyozzák az angyal bátorító szavai.

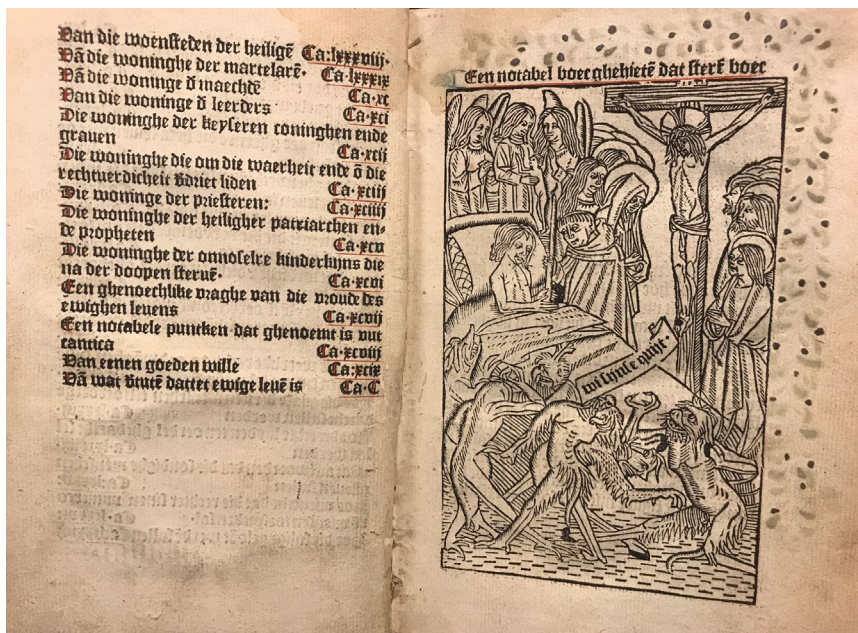
⁴⁷ Jacob Jacobson van der Meer nyomdájában. Gerard Leeu-nál Gersonnak egy műve már 1480-ban megjelent Goudában latinul: *De vita, agritudine et morte animae spirituali lectiones sex, et duae super Marcum*.

⁴⁸ A szövegek osztályozásáról magyarul lásd Szabó Flóris: Források kódexeink halál-szövegeihez, *Irodalomtörténeti Közlemények*, LXVIII. évf., 1964/5–6, 681–690. Ebből indul ki Deák Zsuzsanna kiváló tanulmánya is.

⁴⁹ E.J.G. Lips: Om alle menschen wel te leren sterven. Een onderzoek naar het publiek en de receptie van Nederlandstalige *Ars moriendi*-teksten in de vijftiende en vroege zestiende eeuw, *Dutch Review of Church History*, vol. 66., 1986/2, 148–179.

⁵⁰ Vö. Deák: *Desperatio*, 1 és 6.

10. kép. Christiaan Snellaert *Sterfboeckjānak* kezdő illusztrációja: az ördögök az ágy végében menekülnek a keresztlátnán: *wi sijne quit-mondják* (elvesztettük) (Delft, 1488)

A konstanzi zsinat után keletkezett szövegeknek is volt már holland fordítása a 15. század közepétől kezdve, s a nyolcvanas évektől nyomtatásban is megjelentek.⁵¹ Németalföldön egyébként több népnyelvű haláltraktátust adtak ki, mint bárhol máshol Európában. A 15. század végéig a táblanyomatok 15 százalékát *ars moriendi*-szövegek alkotják.⁵² Könyvformátumban elsőként a rövidebb, QS-változat jelent meg, az a delfti Christiaan Snellaert adta ki *Sterfboeck of die conste van sterven* címmel (*Halottaskönyv, avagy a meghalás művészete*), akinek nyomdájában 1495/1496-ben az *Elckerlijc/Akárki* is napvilágot látott. Zwollében Peter van Os kétszer is kinyomtatta ezt a Snellaert-féle *Sterfboeckot* (1488-ban és 1491-ben). A hosszú, CP-változatok egyik variánsa először Antwerpenben, Gerart Leeu-nál jelent meg 1492-ben *Const van te leren sterven* címmel, aztán Delftben 1503-ban (vagy 1505-ben) a *Boecxken om te leren sterven* (*Könyvecske,*

⁵¹ A nyomtatott szövegeken kívül van három holland kézirat, ezek mind a latin CP-változaton alapulnak.

⁵² Tény az is, hogy népnyelven több *ars moriendi*-szöveg maradt fenn nyomtatásban, mint latin, ez az arány viszont egész Európára vonatkozik. A kéziratok esetében az arány kb. 50-50 százalék. Vö. Lips: *Om alle menschen wel te leren sterven*, 150.

amelyből megtanulhatunk meghalni). Szintén Antwerpenben jelent meg 1500-ban Adriaen van Berghen nyomdájában a *Scone leeringe om salich te sterven* (Szép tanítás az üdvös meghalásról, CP-változat), amelyet 1512-ben újra kiadott. Jan van Doesborch 1517-ben jelentetett meg egy QS-típusú traktátust az *Oorspronck onser salicheit*-ban (Üdvösségünk eredete). Az ördög szerepe és a pokol fenyegetései a QS-változatokban, tehát Christiaen Snellaert / Peter van Os és Jan van Doesborch *ars moriendi*-jében hangsúlyozódik ki leginkább.

Dirc van Delft „haláltraktátusai”

A kötetbe felvett első Dirc van Delft-szövegben – amely tehát a konstanzi zsinat előtt íródott – a haldoklót háromszor kísérti meg az ördög: hitében akarja megingatni és reményvesztettségbe taszítani. Dirc van Delft terjedelmes enciklopedikus munkája (*Tafel vanden kersten gelove*: A keresztény hit summája) hatalmas latin forrásanyagot mozgat és formál újra széles közönség számára, holland nyelven. Legjelentősebb forrása Ripelin van Strassbourg *Compendium thelogicae*-je volt. Dirc 1404-ben fejezte be művét, abban az évben, amikor Gerson *Opus Tripartitum*a keletkezett. Elképzelhető, hogy ismerte Gersont vagy Gerson munkásságát, de enciklopédiájában ennek nincs konkrét nyoma.

A *Tafel* az egyházi év hetei számának megfelelően ötvenhárom fejezetre, ezen belül két nagy egységre tagolódik, a Húsvét előtti „téli” és a Húsvét utáni „nyári” részre. A Téli rész (*Winterstuc*) rövid traktátusokat tartalmaz a Szentháromságról, a Teremtésről, a Mennyről, a Földi paradicsomról, az ember helyéről a teremtésben, az erényekről, a Szentlélek adományairól, a bűnbeesésről, a bűnökről, a Tízparancsolatról, a négy evangéliumról. A nyári rész (*Somerstuc*) traktátusai Krisztus szenvedéséről, feltámadásáról és mennybenételéről, a Szentlélek eljöveteléről, az Egyházról, az irgalmasságról, a szentségekről, az Antikrisztusról, az Utolsó Ítéletről és a Négy Végső Dologról szólnak. A *Somerstuc*-ben található az a két részlet, amely haláltraktátusként olvasható.

Az első traktátus a szentségekről szóló nagyobb, nyolc fejezetből álló egység (XXXI–XXXVIII) utolsó fejezete. Ez az egység allegorikus bevezetővel indít, s aztán rendre tárgyalja a keresztelést, első áldozást, a papságot, a gyónást, az eukarisztiát, a házasságot és végül, a XXXVIII. fejezetben az utolsó kenetet. Ennek a fejezetnek a második része az első haláltraktátus. Ez után a *Tafel* szerkezete fellazul, különféle témák tarka egyvelege következik, a szövegek sem egymáshoz, sem a hatalmas mű többi részéhez nem kapcsolódnak szervesen.

Dirc itt szakított a summákra jellemző formával.⁵³ Többek közt arra keres választ, vajon az év melyik szakában van legnagyobb esély a csodák megélésére, ír a római történelemről, van egy bűn és erény között elhangzó párbeszéd, néhány példázat és szentélet, van benne egy császárra avatásról szóló történet, ír a sakkjátékról, Salamonról és Séba királynőről. Ennek a tiritarka, kilenc fejezetből álló egységnek utolsó fejezete, a XLVIII-as a második „haláltraktátus”, a *Morghenspreac*: a lélek és Isten beszélgetése bűnről, irgalomról és a meghalás tudományáról. Ez után Dirc visszatér a *Tafel* eredeti koncepciójához – itt következik az Antikrisztusról, a Négy Végső dologról, az Utolsó Ítéletről, a Pokolról, a Tisztítótűzről és a Mennyről szóló rész, s ezzel zárul a teljes Summa. A tarka egyveleg tehát, amely megbontja a *Tafel* egységét, két haláltraktátus között helyezkedik el.

Az ördög háromszori megjelenése

Dirc első haláltraktátusa három részből áll: 1. a haldoklókhöz intézett kérdések (a szerző megnevezi Anzelmust forrásaként), 2. az ördög három kísértésére való figyelmeztetés és 3. két imádság.

A három kísértésről szóló rész valóságos háromfelvonásos színjátékként olvasható.⁵⁴ A szerző a haldokló ágyához vezet, ahol az ember a haláltusáját vívja. A három „felvonást” a haldokló állapotának (eléggé hátborzongató) leírása vezeti be. Az ördög háromféleképpen jelenik meg a haldokló ágyánál:

1. Először nagy művész, a természet filozófus mestere képében látjuk, az ember értelmét támadja, és azt állítja, hogy az élet véget ér a test halálával, s az ember úgy hal meg, mint az oktan állat. Az ördög ellen angyal lép fel, aki a Biblia szavaival támogatja és biztatja a haldoklót. Az ördög feladja a harcot, a haldokló pedig zsoltárok szavaival fohászkodik az Úrhoz (Zsolt 115, 16b–17).

2. Másodszor az ördög erőteljesebben támad, most a haldokló érzelmeit veszi célba. Hatalmas királyként jelenik meg, trónuson, fején korona, kezében jogar. A lelket bűneinek sokaságával és súlyával szembesíti, s így igyekszik kétségbeesésbe taszítani. Az angyal most Isten „igazságos és irgalmas” voltát bizonygatja: irgalmassága nagyobb, mint a bűnök súlya (ezt a témát fogja Dirc

⁵³ Lásd Daniëls *Tafel*-kiadásának bevezetőjét: L.M.FR. Daniëls: *Dirc van Delf: Tafel van den Kersten ghelove*, Antwerpen–Nijmegen–Utrecht, Dekker & Van de Vegt, 1939.

⁵⁴ Lásd Joost Robbe: *Dirc van Delfts Tafel vanden kersten ghelove en de stervensliteratuur. Een literair-historische verkenning*, *Ons Geestelijk Erf*, vol. 86, 2015/2, 110–129.

a következő haláltraktátusban kidolgozni). Az ördög most is kénytelen visszavonulni, s a haldokló ismét a zsoltár szavaival fohászkodik (Zsolt 12, 4b–5).

3. A harmadik „felvonásban” a lélek már elválni készül a testtől. Most, hogy a haldokló az angyal biztatására bizodalmit Krisztusba vetette, az ördög ragyogó felhőn ülő istenként jelenik meg előtte, Krisztus ellen támad, és Krisztus Isten-voltát tagadja. Az angyal ismét visszavág: egyedül a hit útja vezet üdvösséghez. Amint a haldokló belátja, hogy a felhőn megjelent ördög nem Isten, az ördög „nem érdekel többé engem ez az ember!” felkiáltással elmenekül. A haldoklót most a 30. zsoltár szavaival való fohászra szólítja az angyal (Zsolt 30,6). Ez után *commendatio* következik, a haldokló a keresztre feszített Krisztus képét felidézve Isten kezébe ajánlja magát.

A zsoltárok megjelölt versei a lelket az örök üdvösséghez vezető szövegek.⁵⁵ Egy 1430–40-ből származó genti imádságos könyvben olvasható a következő, Szent Bernátról szóló legenda: az ördög megkísérti Bernátot: azt mondja neki, hogy tudja, melyik az a nyolc zsoltársor, amely a lelket megmenti a kárhóztól, ha naponta felmondja őket. Amikor Bernát rákérdez, melyek azok, az ördög megtagadja a választ. Bernát erre azzal válaszol: „Tudom, hogyan mondjam el őket minden nap: naponta felmondom az összes zsoltárt”. Az ördög, abban való félelmében, hogy Bernát lelkét túlságosan megerősítené a sok zsoltározás, inkább elárulja: Zsolt 12,4b–5, 30,6, 38,5a, 385b, 115,16b–17, 141,6 és 85,17. A genti kézirat szerint a zsoltárhelyeket Bernát *vitája* őrzi – de az újabb kutatások rámutatnak arra,⁵⁶ hogy egy 14. század folyamán keletkezett legendáról van szó, s a 15. század közepére ezek a zsoltársorok sok holland és német nyelvű imádságos könyvben benne vannak.

A lélek és Isten beszélgetése a meghalás tudományáról

A másik „haláltraktátus” a *Somerstuc* XLVIII. fejezete, a *Morghenspraec*. Ezt Henric Suso *Horologium Sapientiae*-jének egyik fejezete ihlethette. Suso először anyanyelvén írta *Büchlein der ewigen Weisheit* címmel 1330 előtt, s aztán maga fordította latinra 1331 és 1334 között. A *Horologium* két Könyvből áll. A *Liber Secundus* második fejezetét tekinti a szakirodalom haláltraktátusnak.⁵⁷ A szerző három szereplőt beszélget: az Isteni Bölcsesség (*Sapientia*) szól a Tanítványhoz (*Discipulus*) a meghalás tudományáról, s hogy tanítását szemléltesse, szem-

⁵⁵ Vö. Robbe: *Dirc van Delfts Tafel*, 121–123.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Magyarul lásd *Ars moriendi*, 45–55.

besíti őt egy ifjúval, Baráttal (*Amicus*), akit készületelenül ér a halál. A szöveg legnagyobb részét a Tanítvány és az ifjú, a halál „képmása”, árnya közötti beszélgetés teszi ki.

Az ifjú mintha a kétségbeeséssel kísértett haldokló volna. Sirámaira válaszol a megrettent, de ugyanakkor a haldoklót bátorítani igyekvő tanítvány. A képmások, árnyak, látomások egymásba nyílnak: elmúlása közben a haldokló beszámol a halál közeledtének lelki és testi tüneteiről, de arról is, hogy miközben lelke távozni készül, megpillantja a purgatóriumot, ahova vezetik – látja a nyomorúságot, bánatot és gyötrődést, s végül, közvetlenül halála előtt megfogalmazza, hogy nem látja Isten arcát. A Tanítvány megrettenve imádkozik Istenhez, belátja, hogy hátra levő idejét másképpen kell élnie. Végül a Bölcsesség arra mutat rá, hogy a Tanítvány múltó félelme maga a bölcsesség kezdete, s felszólítja, hogy örökre vesse emlékezetébe a halál képmását azért, hogy újult erővel rendezze el dolgai, s készen álljon a halálra.

A *Horologium*ot nagyon röviddel a mű születése után, még a 14. század harmincas éveiben lefordították középhollandra, brabanti nyelvjárásban. Németalföldön Suso az egyik legfontosabb leki szerzővé vált. 1370 után Gert Groote egyik feljegyzéséből tudjuk, hogy a *Horologium*ot a hasznos olvasmányok között tartotta számon, tulajdonában volt az első fordítás (vagy fordítások egyike) és a latin szöveg is. Az ő hatására, az ő köreiben keletkezett egy pontosabb, teljesebb holland nyelvű *Orloy der ewigher wysheit*. A *De arte moriendi*-fejezetet és a *Cursus de aeterna sapientia*et tartotta fontosnak, ezeket saját fordításában és vette fel óraskönyvébe. A mű a 15. század folyamán főleg a *devotio moderna* körében terjedt el leginkább. Magyarra is lefordították, a Nagy-szombati kódex tartalmazza, s a fordítás valószínűleg éppen az új lelkiség magyarországi elterjedésével áll összefüggésben.⁵⁸

Dirck van Delft feltehetőleg ismerte a középholland *Orloyt*, s a meghalás tudományáról szóló fejezet néhány részletét szervesen építette bele a *Morghenspraec*-ba, vagyis *Beszélgetés*be. Itt a „bűnös” (*sondaer*) nem a Bölcsességgel, hanem az első megszólalásokban az „igen kegyelmes” (*alre barmhertichste*), „igen könyörületes” (*alre ontferhertichste*), „kedves” (*lieve*) Istennel beszélget. Később inkább mintha Isten különböző attribútumai válaszolnának kétségeire: Isten bölcsessége (*wijsheit*), jósága (*guetheit*), igazságossága (*gherechtheit*), aztán (ismét) „örök bölcsessége” (*ewighe wijsheit*), végül a beszélgetés hátralevő részé-

⁵⁸ Népnyelveken való elterjedéséről, a magyar fordításról és a *devotio moderna* hatásáról lásd Balogh Tamás: A Nagyszombati-kódex „Teljes Bölcsesség”-ének lehetséges mintája, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1994/2, 247–254.

ben újra maga a „jó Isten”⁵⁹ (*goede God*). Utolsó megszólalásakor az ember már nem „bűnös-ként”, hanem „Isten tanítványaként” (*iongher God*, vö. Suso *Discipulusával*) szólal meg.

A megszólalók megnevezésének variálása a szöveg gondos struktúrájával van összefüggésben. Az összesen tizenhárom megszólalás logikusan tagolódik 3+1+3+3+3-ra.

Az első három megszólalás a kétségbeesés három okát fogalmazza meg: 1. a kái ni reményvesztettséget, 2. az erőtlenséget (nem tud felhagyni bűneivel), s az ebből fakadó vigasztalanságot, 3. a szorongást, hogy már nincs ideje megváltozni, s emiatt Isten „nem őrzi meg”. A kegyelmes, könyörületes Isten a kétségbeesés három okának megfogalmazására három választ ad. A következő (negyedik) megszólalásban (a fenti tagolásban a +1) a „bűnös” belátja, hogy legnagyobb bűne maga a vigasztalanság, nem az életében elkövetett bűnei. Erre már „a mi kedves urunk Istenünk” válaszol, és rámutat a vigasztalanság megbocsáthatatlan bűnére, s Júdás példáját hozza fel rá. Ezzel lezárul a beszélgetés első része, amely tehát magáról a *desperatio* állapotáról szól.

A második részt a bűneivel felhagyni kívánó, de a gyónástól és vezekléstől szorongó bűnös megszólalásai és az erre adott válaszok alkotják. 1. a bűnös szégyell gyónni, 2. fél a vezekléstől, 3. belátja, hogy szégyenét és szorongását le kell győznie, és megfogalmazza, hogy hátralevő idejét jól szeretné használni. A három megszólalásra válaszolnak Isten attribútumai: bölcsessége, jósága, igazságossága. Ebben a részben Grosseteste *Deus est* traktátusának *desperatio*-taglalása visszhangzik.

A harmadik résznél kezdődik a Suso által ihletett rész a jó halál tudományáról, szintén három megszólalással: az immár bizalommal eltelt, megvigasztalt bűnös „tovább beszél” és várja Isten „mérhetetlen bölcsességének” tanítását. Erre Isten „örök bölcsessége” válaszol, és itt fogalmazódik meg a jó meghalás tudománya ismeretének fontossága, amely minden más tudomány (grammatika, logika, etika) fölött áll. A következő két kérdéssel a bűnös a tudomány művelőiről és arról kérdezi Istent, hogyan lehet emlékezni a tanra. E két kérdésre már a „jó Isten” válaszol, s utolsó válaszában felhozza Suso Amicusának képét, a halál képmását, amelyet a bűnösnek örökre hordoznia kell szívében.

A negyedik részt is három megszólalás alkotja, a jó életéről: az immár örvendező bűnös a halál tudományának ismeretében most a jó, erényes élet szabályait kéri Istentől: előbb a hétköznapi földi élet szabályait, aztán a tökéletes élet

⁵⁹ A „jó” jelzőt azért választjuk külön az „Isten”-től, mert ugyanúgy jelzőként szerepel, mint a szöveg elején a „könyörületes”, „kegyelmes”, „kedves”. Szerepe van a szöveg struktúrájában. A holland nyelvben nem állandósul úgy a jelző, mint a magyarban („Jóisten”).

és az örök üdvösség elnyerésének módját, végül, amikor már mint „isten gyermeke” befogadta a tanítást, még ennél is többet kér, mert „magasabbra” akar jutni. Mindhárom kérdésre a „jó” Isten válaszol: az elsőben két szabályt ad: irgalmasnak kell lennie, és jól gazdálkodnia idejével. A másodikban a tökéletes élet elérésének hat módját, illetve fokozatát fogalmazza meg, a harmadikban viszont mintha kijózanítaná az örvendező, magasabbra jutni kívánó, telhetetlenné váló tanítványt s csupán Isten parancsolatainak megtartására szólítja fel, ugyanakkor megnyitja előtte a tökéletes életre való nevelés perspektíváját. A zárás misztikus: a tökéletességre törő ember a parancsolatok megtartásával minden testiség fölé emelkedik, lelkét az Istenhez való hasonlatosság formáival és képeivel tölti meg, és minden erény képmásává és tükrévé válik.

A *Morghenspraec* szerint a reményvesztettség állapotára a meghalás tudománya vagy más néven művészete a gyógyír. Ez a gyógyír jelenik meg egyébként Francesco Petrarca csodálatos (és magyarul szintén olvasható) *Secretum*ában⁶⁰ is: a szövegben az „én” *acedia*-ban szenved, „a lélek pestisében” – erre is a halálmeditáció az orvosság. Petrarca kis könyvecskéje Németalföldön először Antwerpenben jelent meg Gerard Leeu nyomdájában 1489-ben, s 1498-ban szintén Peter van Os adta ki újra Zwollében. A *Morghenspraec*, ez a szépen felépített, a hétköznapi józanság és az azon túlmutató misztikus szintek regisztereit arányosan megszólaltató traktátus a *Tafel* kontextusából kiragadva önnállóan is megállja a helyét. Rövid kiadványként, könyvecskéként meg is jelent már 1478-ban Zwollében, ez is annál a Peter van Os-nál, aki később kiadta Snellaert halottaskönyvét, a *Sterfboecot* 1488-ban, a *Vaderboeckot* 1490-ben.

Ezzel visszatértünk tanulmányunk elejéhez – a *desperatio* fogalmának körülményéhez, a Zwollében kiadott legendák és az *ars moriendi*-szövegek jelentőségéhez. Célunk az volt, hogy néhány ecsetvonással felfessük azt a hátteret, amelynek ismeretében a németalföldi irodalom magyarul megjelent vagy megjelenés alatt álló ragyogó gyöngyszemei – a verses *Beatrijs*, a *Nimwégai Mária* és az *Elckerlijc/Mindenki/Akárki* – talán még inkább felragyognak. A mai olvasó szemében az irodalmilag esetlen, rövidebb szövegek, s a hosszabb legendák itt-ott naív passzusai sok olyan pillanatot rögzítenek, amelyeknek fényében a kiforrott művek első-második olvasásra még rejtett rétegei feltáruhatnak. Az *ars moriendi*-szövegek előfutárainak közlésével szintén ebben reménykedünk.

⁶⁰ Francesco Petrarca: *Kétségeim titkos küzdelme*, ford. Lázár István Dávid. Lazi Bt., Szeged, 1999.

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

I. Legendák és példázatok

Ábrahám

Eredeti szöveg és átírat: Vaderboeck, Peter van Os, Zwolle, 1490

100

lichamelike ende hoe gheestelike dat hij in doechden verciert was Daer ome soe sullen wij dat gode beuelen den alle dinc onuerborghen es. Nu soe sullen wi hier segghen wat god in sine ducht an den heplighin man heeft ghevoacht dat alle gheesteliken luden ene goede lerighe end een exempel is.

Hoe dz abrahās buzeder dochter sū diche en hoe dz si vā abrahā weder ghebracht wert tot ene goeden leuen

Dat. iij. ca.

Die heplige vader Abraham die hadde ene buzeder dpe vā deser werelt ghescheyden was End die en hadde āders ghene eefghenamen dan ene dochter En die was in der tyde nyet meer dan leuen iaer out en die wal ghehieten maria doe worden dpe vrienden te rade dat si dat kint beuolen hare vader abraham En soe wat die mit den kinde en mit den goede dede dattet hem wel behaghebe En doe dat kint den heilighen vader abraham ghebracht wert doe was hi seer vrolick en hiete haer ene celle an sine celle maechen ende een vester daer tusschen Daer doer soe leerden hij die dochter den plalter end ander goede woorden van der hepligher scrifte so dz si quam in alsulcken gheesteliken sin dat si mit hem alle heilighe daghen en hoerch tijden mit hem beghinc mit vallen ende mit waechen ende mit alle gheestelicken oefeninghen so dat si hem in allen gheselike werken seer ghelyck was. Ende

daer ome was die heilige mā seer vrolic en badt god dach en nacht voer haer dz si haer goet beghin tot enen goeden eynde mochte brenghen. En nu so had zyn buzeder der dochter vele goets ghelaten dat hi die man altemale arme ludē geuen op dattet die dochter nyet en soude trighen en dat si onbetōmert mochte bliuen vā den verghāckeliken goede Ende des was si oec seer blide en bad god neer kelike dz hi haer herte bewaerde vā alle scadelike begheerte en voer des duuels stricken En also was si bi hi xx. iaer in alre volcomenheyt recht als een onnosel schaepkin en als ene duue sonder galle. En in der tijt doe si xviij. iaer out was doe begōde die duuel menigherhāe stryft mit haer aen te gaen en bedachte hoe dz hi se mochte brēghen vā hare repne leuen En hoe dz hi oec de heilige abraham zyn herte bewaeren mochte Wāt hi daer vā alle sine dagē nye toe en cōde comē Doe was een monick die quā dicke tot abraham om beteringhe zyns lenens end vū sine heilighe leringe en goede vermaninge Ende doe dpe iōctrouwe hem doer dat venster begonde aen te sien doe werp die duuel sinen bolen raet in dat herte vā de sen monick ende ontfenghebe dat mit eenen oncupschen vuere ende hij dede in hē vut alle doechdelike werken Ende also begonde dpe valsche monick al tijt meer ende meer tot den heilighen vader Abraham te gaen Ende doe was dz herte vā desen heplighe man alsoe enuoudich dz hi de tocomēde scade nē en cōde voertien

**Hoe dat abrahams brueder dochter
sundichde ende hoe dat si van
abraham weder ghebracht wert tot
enen goeden leuen
¶ Dat. iiij. ca.**

De heyliche vader Abrahaham die hadde ene brueder dye van deser werelt ghescheyden was Ende die en hadde anders ghene erfghenamen dan ene dochter En die was in der tydt nyet meer dan seven i aer out ende die was ghehieten maria doe worden dye vrienden te rade dat si dat kijnt bevolen haren vader abraham Ende soe wat die mit den kinde ende mit den goede dede dattet hem wel behaghede Ende doe dat kint den heiligen vader abraham ghebracht wert doe was hi seer vrolick ende hiete haer ene celle an sine celle maecken ende een venster daer tusschen Daer dore soe leerden hij die dochter den psalter ende ander goede woorden van der heylicher schrifte so dat si quam in alsulcken gheesteliken sin dat si mit hem alle heilighe daghen en hoech tijden mit hem begheinc mit vasten ende mit waecken ende mit alle gheestelicken oefeninghen so dat si hem in allen gheste lijcke wercken seer ghelijck was. Ende

daer omme was die heyliche man seer vrolic ende badt god dach ende nacht voer haer dat si haer goet beghin tot enen goeden eynde de mochte brenghen. Ende nu so had zijn brueder der dochter vele goets ghelaten dat hiete die man altemale arme luden geven op dattet die dochter nyet en soude crighen ende dat si onbecomert mochte bliuen van den verghanckeliken goede Ende des was si oec seer blide ende bad god nerstelike dat hi haer herte bewaerde van alle scadelike begheerten ende voer des duvels stricken. En also was si bi hem xx i aer in alre volcomenheyt recht als een onnosel schaepkijn ende als ene duve sonder galle. Ende in der tijt doe si xxvii i aer out was doe begonde die duvel menigherhande strijft mit haer aen te gaen ende bedachte hoe dat hi se mochte brenghen van hare reyne leven Ende hoe dat hi oec den heiligen abraham zijn herte beswaren mochte Want hi daer van alle sine dagen nye toe en conde comen Doe was een monick die quam dicke tot abraham om beteringhe zijns levens ende om sine heilighe leringe ende goede vermaninge Ende doe dye ioncfrouwe hem doer dat venster begonde aen te sien doe werp die duvel sinen bosen raet in dat herte van desen monick ende ontfenghede dat mit enen oncuyschen vuere ende hij dede in hem uut alle doechdelike wercken Ende also begonde dye valsche monick altijt meer ende meer tot den heiligen vader Abraham te gaen Ende doe was dat herte van desen heylighen man alsoe eenvoudich dat hi de tocomende scade niet conde voersien

Ende doe hi meende dat de monick vut goede emeninghe daer quā ende om zyn re sielen salicheyt. Doe quā hi daer om dz hij die heylighe ionctrouwe bedrieghen mochte Ende alsoe begōde haer ope du uel haren bosen raet oech in te gheue dat si den valschen monick sine woordē lieflike soude ontfanghen. En doe creet si i den iare dat si haers herten berōmernisse den heylighen Abraham nye en septe. Ende ten laetsten so brac si hare celle op en ghinck totten valschen monick die al so cotten eenuoudighen ende eerbare vader Abraham in so valscher meninghen was ghecomen en si verlore hare heyligheyt ende hare enghelsche habite dat si i den wille gods alsoe langhe hadde ghe draghen. En leefde alsoe in vleyschelijker begheerte mit den valschen brueder ende si vergat alle hare goede wercken en hare goede heylighe leuen. En doe si nae de valle der sunden en nae dat si den bosen onkuytschen wille volbracht had weder tot hāer seluen quā ende dat si ghedacht wie si nu gheworden ware end wie si te vorens gheweest hadde ende wat si ver lozen hadde doer den diepe valle der groter sunden. En doe si ghedachte hoe dat si verlozen hadde die ghenade des heylighen gheestes die si eerste so menichfoudelike ghehadde hadde. Doe so en vseriete hare herte nyet allene mer dat bekerf oec also ghehele in hem selue so dat haer alle hare sinne ontlepen en si quā in ene alskulke vertwefelinghe dat si hare cle der ende ende hare haren hemde vā ha

re lichame schoorde. En si toech haer hare vut haren hoofde ende sloech in hare anghesichte en haer lichame mit groten swaren veruaelike slagghen. Ende op e ne tijt so woude si haer seluen verdrencken. Ende daer na ghedaht si dz si op e nen hoghen bome woude climme en hare selue doot woude aallen. Ende āderf en had si niet in hare herte vā alskulke gedachten ende die ewighe verdoemenisse. Ende alsoe sat si in groter swaerder an uechtinghe des misdroofes en des wan hopen ende sprack tot haer selue aldus mit meneghen bitteren grondelosen tranen. O wee waer is mijne ouerloedige ghenadighe tijt. O wee waer is nu mine andachtighe ende innighe ghebet. O wee waer toe zyn nu mijne herte tranen ghecomen. O we nu soe bin ick des duuels bespottighe gheworden. O wee nu so en hebbe ick niet allene mijne eyghene siele ghedodet mer ick hebbe dat repne onbeulerte herte mijns lieuen vaders oech totter doot toe ghewondet. O wee soe wāneer hi mi nu nyet en vindet hoe sere bitter ende droefelick sal sine claghe wesen ende hoe grote hertkere ende droefenisse soe sal hi om mijnen wille liden. O wee hoe vele ouerloedighe bittere tranen soe sullen sine ghetrouwe repne oghen om mijnen wille vuislozen ende spreke mit sine verwonde bloedende herte. O wee waer hene soe sal ick nu vlyen ofte waer soe sal ick mi moghen verbarghen. O we nu soe heb ick god van hemelrijc mijnen scerper ende sine repne onbeulec

Ende doe hi meende dat de monick uut goede meninghe daer quam ende om zijn re sielen salicheyt. Doe quam hi daer om dat hij die heylighe ioncfrouwe bedrieghen mochte Ende alsoe begonde haer dye dui uel haren bosen raet oeck in te gheuen dat si den valschen monick sine woorden lief like soude ontfanghen Ende doe street si in den iare dat si haers herten becommernis se den heylighen Abraham nye en seyde Ende ten laetsten so brac si hare celle op ende ghinck totten valschen monick die al so totten eenvoudighen ende eerbaren vader Abraham in so valscher meninghen was ghecomen ende si verlore hare heylic heyt ende hare enghelsche habite dat si in den wille gods alsoe langhe hadde ghe draghen Ende leefde alsoe in vleyschelijker begherte mit den valschen brueder ende si vergat alle hare goede wercken ende hare goede heylighe leuen Ende doe si nae den valle der sunden ende nae dat si den bosen onkuyschen wille volbracht had weder tot haer seluen quam ende dat si ghedacht wie si nu gheworden ware ende wie si te vorens gheweest hadde ende wat si verloren hadde doer den diepen valle der groter sunden Ende doe si ghedachte hoe dat si verloren hadde die ghenade des heyli ghen gheestes die si eerste so menichfou delike ghehadt hadde Doe so versticte hare herte nyet allene mer dat besterf oec also ghehele in hem seluen so dat haer alle hare sinnen ontliepen ende si quam in ene alsulcke vertwifelinghe dat si hare cle der ende hare haren hemde van ha

re lichame schoorde Ende si toech haer hare uut haren hoofde ende sloech in hare angesichte ende haer lichame mit groten swaren veruauerlike slaghen Ende op ene tijt so woude si haer seluen verdrencken Ende daer na ghedacht si dat si op enen hoghen bome woude climmen ende hare selue doot woude vallen Ende anders en had si niet in hare herte dan alsulke gedachten ende die ewighe verdoemenisse Ende alsoe sat si in groter swaerder an uechtinghe des mistroostes ende des wan hopen ende sprack tot haer seluen aldus mit meneghen bitteren grondelosen tranen O wee waer is mijne oueruloedige ghenadighe tijt O we waer is nu mine andachtighe ende innighe ghebet O we waer toe zijn nu mijne hete tranen gheronnen O we nu soe bin ick des duuels bespottinghe gheworden O wee nu so en hebbe ick niet allene mijne eyghene siele ghedodet mer ick hebbe dat reyne onbeulecte herte mijns lieuen vaders oeck totter doot toe ghewondet O wee soe wanneer hi mi nu nyet en vindet hoe sere bitter ende droefelick sal sine claghe wesen ende hoe grote hertsere ende droefenisse soe sal hi om mijnen wille liden O we hoe vele oueruloedighe bittere tranen soe sullen sine ghetrouwe reyne oghen om mijnen wille uutstorten ende spreken mit sine verwonde bloedende herte O wee waer hene soe sal ick nu vlyen ofte waer soe sal ick mi moghen verbarghen O we nu soe heb ick god van hemelrijc mijnen scepper ende sine reyne onbevlec

te moeder maria vertoornet. ende nyet allene so en heb ic alle dat hemelsche herte verloren mer ick hebbe oech mede bedroet **O** wee nu so bin ick onwaerdich dē hemel aen te sien wāt ick bin in die diepte des afgrōdes gheuallen. **O** we nu en derf ick nūmermere bi dat venster comē daer doer mijn lieue vader so menich hōnichulopende woort heeft ghegeue.

Ende doe si haer seluen mit menighe woorden ende mit bitteren screpen ende mit groter droefenissen haers herte also beclaghde en si aen dat lant der dīfterm herticheyt godes soude hebben ghelopen **D**oe versanch si in dat diepe dal der verwiselinghe ende des mistroestes vā godes barmherticheit **W**at dede si. si stōc op ende liep verre in ene stadt en verselle de haer i en ghemene sundigher vrouwe hups ende si was daer twee iaer in soe dat haer heylighe vader nye en conde v. nemen waer dat si mochte ghebleue wesen **E**nde dat gheboorden dat des seluen nachts doe si in sunden was gheualen dat dye heylighe vader abrahā sach een ghesichte ende dat was alsoe. **H**em dochte hoe dat een groot veruaelich drake vut ene vuple onreynen graue quam mit groter toornicheyt ende mit groeter ongheluckicheyt ende liep teghens sine celle **E**nd doe viench die veruaelike drake ene seer wonderlike schone witte duue ende die versant hi in sinen onreynen lichame ende liep doe gheringhe weder in die onreynen stinckende graue **D**oe verschūtte die heylighe vader Abraham te

mael sere end screpde seer bitterlike wāt hi sozghede dat dat ghesichte een opēbaringhe soude wesen dat die duuel een v. uolghinghe der heyliger christheyt wolde stichten ende zyn quade saet layen in den heylighen christen gheloue **E**nde dz hem vele luyden van den heylighen gheloue souden keren die den hellchen draeken te dele souden vallen. **O**te dat ene grote dwalinghe in der christenheyt soude opstarn **E**nde dye heylighe vader Abraham viel neder op sine knyen ende hi sprach in deser manieren tot gode. **O** here du die biste een liefhebber alre mensche lijcker naturen. ende alle dinghen zyn di bekent du weest wel wat dat visioen bedudet **H**ere ick beuele di dījn hātwerce ende den heylighen christen gheloue.

Ende daer nae ouer twee daghen soe sach dye heylighe vader Abraham weder een ander ghesichte ende dat was aldus **D**ie draecke die te vorens vut den graue daer gheromen was die ghinc doe weder in sine celle end hi leyde zyn hoelt onder sine voeten ende barsten ontwe **E**nd die duue die hi hadde verfloden die wal doe weder leuendich gheworden **E**nde doe si vut den onreynen stinckenden drake vloech doe viench hi se mit zynre hant **D**oe versichte die heylighe vader Abraham weder van den ghesichte en ghinc rotten venster end woude zynre dochter segghen dat ghesichte dat hij twee maal hadde ghesien **E**nde dat dochte he oech wōder wat dz waer dat hi haer in twee daghen nye en had ghehoert ende clopte

te moeder maria vertoornet. ende nyet allene so en heb ic alle dat hemelsche heer verloren mer ick hebse oeck mede bedroevet. O wee nu so bin ick onwaerdich den hemel aen te sien want ick bin in die diepte des afgrondes gheuallen. O we nu en derf ick nummervere bi dat venster comen daer doer mijn lieue vader so menich hochvloeyende woort heeft ghegheuen. ¶ Ende doe si haer seluen mit menighe woorden ende mit bitteren screyen ende mit groter droefenissen haers herten also beclaghede ende si aen dat lant der ontfermherticheyt godes soude hebben ghelopen Doe versanck si in dat diepe dal der verwifelinghe ende des mistroestes van gods barmherticheit Wat dede si. si stont op ende liep verre in ene stadt ende versette de haer in en ghemene sundigher vrouwen huys ende si was daer twee iaer in soe dat haer heylighe vader nye en conde vernemen waer dat si mochte ghebleven wesen. Ende dat gheboorden dat des selven nachts doe si in sunden was gheualen dat die heylighe vader abraham sach een ghesichte ende dat was alsoe. Hem dochte hoe dat een groot vervaerlick draeke uut ene vuylre onreynen graue quam mit grotere toornicheyt ende mit groeter onghestuericheyt ende liep teghens sine celle Ende doe vienck die vervaerlike draeke ene seer wonderlike schone witte duve ende die verslant hi in sinen onreynen lichame ende liep doe gheringhe weder in die onreynre stinckende graue Doe verscriete die heylighe vader Abraham te

mael sere ende screyde seer bitterlike want hi sorghede dat dat ghesichte een openbaringhe soude wesen dat die duuel een verwolghinghe der heylicher christeneit wolde stichten ende zijn quade saet sayen in den heylighen christen gheloue Ende dat hem vele luyden van den heylighen gheloue soudren keren die den helschen draeken te vele soudren vallen. Ofte dat eene grote dwalinghe in der christenheyt soude opstaen Ende dye heylighe vader Abraham viel neder op sine knyen ende hi sprack in deser manieren tot gode. O herdu die biste een liefhebber alre menscelijcker naturen. ende alle dinghen zijn die bekend du weetste wel wat dat visioen bedudet here ick beuele di dijn hantwercken ende den heylighen christen gheloue. ¶ Ende daer nae ouer twee daghen soelach dye heylighe vader Abraham weder een ander ghesichte ende dat was aldus Die draecke die te vorens uut den graue daer ghecomen was die ghinck die weder in sine celle ende hi legde zijn hoeft onder sine voeten ende barsten ontwe Ende die duue die hi hadde verlsonden die was doe weder leuendich gheworden Ende doe si uut den onreynen stinckenden draeke vloech doe vienck hi se mit zijnre hant Doe verscriete die heylighe vader Abraham weder van den ghesicht ende ghinc totten venster ende woude zijnre dochter segghen dat ghesichte dat hij twee mael hadde ghesien Ende dat dochte hem oeck wonder wat dat waer dat hi haer in twee daghen nye en had ghehoert ende clopte

doe aen dat venster vā hare celle en sprac
Mijn lieue dochter en mijn lieue moeder
 wat meenstu daer mede dat ich di i twe
 daghen nyet ghehoort en hebben. hebstu
 enighe lichamelike crancheit waer omme
 hebstu mi dat verweghen **E**n doe hem
 nyemāt en antwoorde doe brack hij dye
 celle op **E**nde doe hij se alrethant nyet en
 vant doe mercte hi wel dz die visioen die
 hi ghesien hadde vā maria soude wesen
Ende doe lichte hij mit swaerder hertē
 ende riep mit luder stemmen en mit bit
 teren tranen ende sprack **O** wee o we ic
 hebbe mijn hertelike lieue scaepkijn ver
 lozen. **O** we mi heeft dye onreynne wolf
 mijn hertelike lieue kint ghenomen. **O**
 we mijn lieue dochter en mijn vutuerco
 ren moeder is gheuangen. **O** we o we
 en vannermeer we. **O** wee mijn leuē dz
 moet leyder in weinordicheit zijn bello
 ten **O** we keyser o we wilde conick. **O**
 we rechter ende gheweldighe here bouē
 allen heren **O** we schepper alre creaturē
 here tot mij weder mijn kint mijn doch
 ter ende mijn moeder dat si weder tot di
 nen schapen mach gheteit werden ende
 dat mijne outheyt in alsoe groter droefte
 nissen ende iamerhepden gheen eynde en
 nemet **E**nde in dese bitterlike droefenis
 se soe was hi twe iaer lauck dat hi sine
 heylighe lichame nye en liet rustē om dz
 haer god weder soud helpen **E**nde wie
 dat tot hem quā den badt hij te soecken
 ende te vraghen ofte se pemant conde vi
 den. **E**nde ouer twe iaren doe quā
 een van sine vrienden en seide hem hoe

dat si in ene stadt in een ghemeene vrou
 wen hupse was **D**oe badt hi hem dz hij
 daer weder woude varen en sekerlycke
 vernemen woude of si dat waere **D**oe
 quam hi noch weder ende seide hem dz
 si dat was sonder alle twifel **E**nde doe
 die heylighe man die waerheit vernomē
 hadde doe leende hi van enen ridder sine
 cleder en zijn paert. en brack sine celle op
 ende toech dat ridderlike cleet an en sette
 enen costeliken gheuorderden hoet op si
 ne hoeft ende toech den neder voer dz an
 ghesichte so datmē hem nyet en cōde be
 kennen **E**ndehi leende ghele en heuch dz
 an zijn gordel en sat op dat wel vertier
 de paert als een gheciert edel ridder als
 nu die ghewoente van der werelt is en
 voer totter stat mit sinen vrient dye hem
 daer ghesien hadde tot haer en quam
 als een die siue vpant ene stede ofwinne
 wil. **N**u aenmerket hier alle vutuer
 rozen vrienden godes den anderde abra
 ham. **D**ye eerste abraham dye voer vut
 doe loth zijn bueders sone gheuāghen
 was ende behielt die ouerhāt van de co
 minck ende verlosse hem. **N**u soe vaert
 hier vut die āder abrahā te stride teghē
 den duuel op dat hi den mach verwinne
 ende zijns bueder dochter weder tot ene
 goede leuen mochte brenghe **E**nd doe
 hi totter stadt quam ende hem dat bose
 hups ghesien wert doe quam hi daer
 mit groter wijsheyt so dat hem nyemāt
 en bekende ende hij seech vā den paerde
 voer dat ghemeene vrouwen hups en hij
 hielt hem seer eerbaerlycke en hietē zijn

doe aen dat venster van hare celle ende sprac Mij(n) lieue dochter ende mijn lieue moeder wat meenst u daer mede dat ick di in twee daghen nyet ghehoort en hebben. hebst u enighe lichamelike crancheit waer omme hebst u mi dat versweghen Ende doe hem nyemant en antwoorde doe brack hij dye celle op Ende doe hij se althant nyet en vant doe mercte hi wel dat die visioen die hi ghesien hadde van maria soude wesen Ende doe suchte hij mit swaerder herten ende riep mit luder stemmen ende mit bit teren tranen ende sprack O wee o we ic hebbe mijn hertelicke lieue scaepkijn verloren. O we mi heeft dye onreine wolf mijn hertelike lieue kint ghenomen. O we mijn lieue dochter ende mijn uutuercoren moeder is gheuangen. O we o we ende ummermer we. O wee mijn leuen dat moet leyder in wemoedicheit zijn besloten O we keyser o we milde conick. O we rechter ende gheweldighe here bouen allen heren O we schepper alre creaturen kere tot mij weder mijn kijnt mijn dochter ende mijn moeder dat si weder tot dinen schapen mach ghetelt werden ende dat mijne outheyt in alsoe groter droefenissen ende iamerheyden gheen eynde en nemet Ende in dese bitterlicke droefenisse soe was hi twee iaer lanck dat hi sine heylighe lichame nye en liet rusten om dat haer god weder soud helpen Ende wie dat tot hem quam den badt hij te soecken ende te vragen ofte se yemant conde vinden. ¶ Ende ouer twee iaren doe quam een van sine vrienden ende seyde hem hoe

dat si in ene stadt in een ghemeene vrouwen huuse was Doe badt hi hem dat hij daer weder woude varen ende sekerlycke vernemen woude of si dat waere Doe quam hi noch weder ende seyde hem dat si dat was sonder alle twifel Ende doe die heylighe man die waerheit vernomen hadde doe leende hi van enen ridder sine cleider ende zijn paert. ende brack sine celle op ende toech dat ridderlike cleet an ende sette enen costeliken gheuoederden hoet op si ne hoeft ende toech den neder voer dat an ghesichte so datmen hem nyet en conde bekennen Ende hi leende ghelt ende henck dat an zijn gordel ende sat op dat wel vertierde paert als een gheciert edel ridder als nu die ghewoente van der werelt is ende voer totter stat mit sinen vriend dye hem daer ghewesen hadde tot haer ende quam als een die sinen vyant ene stede ofwinnen wil. ¶ Nu aenmercket hier alle uutuercoren vrienden godes den anderen abraham. Dye eerste abraham dye voer uut doe loth zijn brueders sone gheuangen was ende behielt die ouerhant van den coninck ende verlossede hem. Nu soe vaert hier uut die ander abraham te stride teghens den duuel op dat hi den mach verwinnen ende zijns brueder dochter weder tot ene goede leuen mochte brengen ¶ Ende doe hi totter stadt quam ende hem dat bose huys ghewesen wert doe quam hi daer mit groter wijsheit so dat hem nyemant en bekende ende hij steech van den paerde voer dat ghemeene vrouwen huys ende hij hilt hem seer eerbaerlijcke ende hiet hem zijn

paert ter stallen brengen ende dat men dat well bewaren soude in hof ende in voeder. **E**n van den paerde so ghat hi de knecht sonderlinghe ghelt dat hi dz wel bewaren soude. **E**n hi ghinck doe in dz openbare hups der gheeneure vrouwe en sacht hier ende daer waer dat haer die schone vrouwe onthouden mochte ende in wat manieren dat si haer behyelt. **E**n doe hi se nerghe en mochte sien doe so sprack hi mit lachenden woordē tot den weert vā den hupse. **O**rient ick hebbe vernomen dat du ene al te schonen vrouwe bi di hier in den hupse hebt. **D**ye woude ick al te gherne sien. **D**oe bespote zynre die weert van den hupse seer sachtelijcke in zynre herten wāt hi sacht wel dz hi een out man was ende cranck van lichame ende sprack tot hem. **W**ie v dat heft ghelecht die en heeft v nyet bedroghen. **H**i si wel die schoenste vrouwe die mē vinden mach. **D**oe vraghede hem weder die heylighe vader **A**brahā hoe dat si hiete. **E**n hi seyde hem dat si hiete maria. **D**oe opē haerde ende toonde die heylighe mā een blidelick anghesichte hoe wel dat hē anders aen der herten was ende sprac weder tot den bosen weert vā den hupse. **L**ie ue vrient bestelle doch dat ick se si en bezydet ons ene costelike maelyt end een costelijck wertschap dat wi vzolick mit malcander moghen welen want ick bin van seer verre om haren wille hier gheden. **E**n oeck mede om hare liefste die mi daer toe heft ghetoghen. **W**ant van hare schoonheyt en selscheit so hebbe ick ve

le vernomen. **E**nde doe hi dese woorden sprack tot den weert van den hupse doe toech hi op sinen budel ende ghat hem vele peninghen en hiese hem goeden wijne brengen. **E**nde doe die vrouwe quā en de dye heylighe abrahā haer sacht in dye verlatene cleder als alswicke vrouwe pleghen te draghen doe was hem zyn herte vā inwendigher broefenissen end vā bittere pyenen alsoe seere doerwōdet en doer slaghen so dat hem zyn herte vol na ghebroken was hoe wel dat hij een vzolick anghesichte mit bedwanghe toonde ende verwijde daer hi de inwendighe droefenisse ende bittere pyne zyns herten mede bederte. **E**nde die inwendighe tranen mede ophielt mit māltycker herte, want hi sorghede waert sake dat si dat vernamē dat hi dat waer dat si dan van hem soude lopen. **E**nde **A**braham die sat bi haer ende hiete den weert wijne halē tot der tijt to dat die spise bereyt ware. **E**nde doe si aldus bi malcader saten doe begonde si mit hem vzolick te zyn. **E**nd doe si hem aen oerde ende hare onreynesundighe lichame sinen heylighen lijue begōde te ghenaecken. **D**oe quam haer in den sinne also gruweliken slach als ofte ene strale doer haer herte waer gheschoten. **E**nde mit der seluer pyenen soe ghedachte si wat heylighe leue dat si gheuoert had ouer twee iaren ende waer toe dat si nu gheromen waer. **E**nde vā groter bitterheit haers herten screyde si seer innichlike en sprac. **O** we mij arme elledige wijf dz ic pe op die werelt wert gheboort. **D**oe

paert ter stallen brenghen ende dat men dat well bewaren soude in hoy ende in voeder Ende van den paerde so ghaf hi den knecht sonderlinghe ghelt dat hi dat wel bewaren soude Ende hi ghinck doe in dat openbare huys der ghemeenre vrouwen ende sach hier ende daer waer dat haer die schone vrouwe onthouden mochte ende in wat manieren dat si haer behyelt Ende doe hi se nerghens en mochte sien doe so sprack hi mit lachenden woorden tot den weert van den huysse Vrient ick hebbe vernomen dat du ene alteschonen vrouwe bi di hier in den huysse hebt. dye woude ick al te gherne sien Doe bespote zijnre die weert van den huysse seer sachtelijcke in zijnre herten want hi sach wel dat hi een out man was ende cranck van lichame ende sprack tot hem Wie u dat heft ghe secht die en heeft u nyet bedroghen Si is wel die schoenste vrouwe die men vinden mach Doe vraghede hem weder die hey lighe vader Abraham hoe dat si hiete Ende hi seyde hem dat si hiete maria Doe open baerde ende toonde die heylighe man een blidelick anghesichte hoe wel dat hem anders aen der herten was ende sprac weder tot den bosen weert van den huysse lieve vrient bestelle doch dat ick se sie ende bereydet ons ene costelike maeltijt ende een costelijck wertschap dat wi vrolick mit malcander moghen wesen want ick bin van seer verre om haren wille hier ghere den Ende oeck mede om hare liefde die mi daer toe heft ghetoghen Want van hare schoonheyt ende lieflickeyt so hebbe ick ve

le vernomen Ende doe hi dese woorden sprack tot den weert van den huysse doe toech hi op sinen budel ende ghaf hem vele penningen ende hiete hem goeden wijne brenghen Ende doe die vrouwe quam ende dye heylighe abraham haer sach in dye verlatene cleder als alsulcke vrouwen pleghen te draghen doe was hem zijn herte van inwendigher droefenissen ende van bittere pynen alsoe sere doerwondet ende doerslaghen so dat hem zijn herte vol na ghebroken was hoe wel dat hij een vrolick anghesichte mit bedwanghe toonde ende bewijsde daer hi de inwendighe droefenisse ende bittere pyne zijns herten mede bedecte. Ende die inwendighe tranen mede ophielt mit manlijcker herten. want hi sorghede waert sake dat si dat vernam dat hi dat waer dat si dan van hem soude lopen. Ende Abraham die sat bi haer ende hiete den weert wijn halen tot der tijt to dat die spise bereyt ware. Ende doe si aldus bi malcander saten doe begonde si mit hem vrolic te zijn. Ende doe sie hem aenroerde ende hare onreynen sondighe lichame sinen heylighen lijve begon de te ghenaecken. doe quam haer in den sinne also gruweliken slach als ofte ene strale doer haer herte waer gheschoten. Ende mit der seluer pynen soe ghedacht si wat heylighe leven dat si ghevoert had over twee iaren ende waer toe dat si nu ghecomen waer Ende van groter bitterheit haers herten screyde si seer innichlike ende sprac O we mij arme ellendige wijf dat ic ye op die werelt wert gheborn Doe

verfcrifte die weert vā den hule te mael
lere en sprac. **O**we mijne lieue dochter
wat is di ghelichiet ofte wat bedudet di
ne fcrepen en dz bitterlic lucheit Het zijn
nu twe iaer dz du hier quaeemte dat ick
alfulcke iamer nye van di gheien en heb
Doe sprac si **Ick** waer salich waer ick o
uer drie iaer ghestozue Doe hielt hem die
heilighe mā als of hi hē lere woude tooz
nen om die woordē die si ghelprokē had
op dz si hem des te min soude kennen en
sprac tot haer **Wi** zijn in vroechden hier
mit malcander. wiltu dā dyne sunden
hier vertellen. soe wie tot vroechdē comt
die sal volich wesen **En** hū sprac weder
totten weert **L**ieue vrient bereyt ons die
spise dat wi wel moghē leuē **Ic** bin van
verre hier ghecome vut rechter liefte dye
ic tot dese vrouwe heb **O** milde god hoe
wōderlic du mit dīne barmherticheyt al
le dīnt in dz beste vromdelste **Si** mocht
wel ghedacht hebbe. hoe ghelijck is dat
anghesicht mijns oems anghesichte mē
dat die ghenade haer oghe vloot dat si
hē niet en cōde bekēnen. **Doch** so sal mē
dat wel gheloue dz die menichfoudighe
tranē voer den oghe gods also crachtich
waren die die heplighe mā vutghelstort
had. dat god die onmoghelike dinghen
wel moghelick mochte maken **End** doe
die spise bereyt was doe at hi seer volic
mit haer so wat mē hem goets voersette
en hi drāt oer goeden wijn. **O** heplighe
abrahā hoe wijslick du di hieldeste dz du
den dzaethe die verlozen siele vut dē mon
de brochtte. du waerste doch vijftich ia

re lanch dz du den hōgher mit brode heb
ste verdreuen. nu so etestu vleysche zōder
anste en vrese **Doe** so was dījn lijf al
een dorre stoc soe dat du di mit water
met en woudeste gheuoeghen. nu so dze
kelstu den besten wijn als of du selue een
rechter biste alre creaturē. **En** doe si ghe
ghaten hadden doe voerde hem die vrou
we daer te slapen **Doe** sprac hū dz is tijt
dat wi heymelich te samē comē wāt die
dach is mi seer lanch op dz wi dē nache
hemelike mit vroechdē mit malcander o
uerbrenghe. **Doe** stont si op en voerden
hē mit haer in ene camer tot een wel ghe
riert bedde ende daer ghinc hi blidelic op
fitten. **O**vader abrahā hoe sal men di
noemen. dīne wijsheyt ouertridet men
schelike sinnen. du biste vijftich iaer ghe
weest dat du nye so veel ouerwōnest dā
datstu di rusteste op dīnen ellenboghe.
en nu so sitstu volich op een bedde. en
dat hebstu alle ghedaen op dat god van
hemelrijcke ende alle hemelsche heer scap
vaert of gheloeft mach werden **End** dat
die verlozen siele behoudē mach werden
Du voerste in een vzeemt lant in een sun
dich huys en tot enen snoden weert **Du**
aerste vleysch ende dōckste goedē wijn
Sint der tijt dat du dat alle te samen soe
wijslick hebt ghedaen op dz du dījn eue
mēsche mochtē vlossen van des duuels
banden **So** moghen wi ons wel scamē
dat wij nauwelick mit onderschept om
salicheyt dles euen mensches en moghē
sprekē. **¶** **Ende** doe die heplige abrahā
albus op dz bedde sat doe sprac si tot hē

verscricte die weert van den huse te mael sere ende sprac. O we mijne lieve dochter wat is di gheschiet ofte wat bedudet di ne screyen ende dat bitterlic suchten het zijn nu twe iaer dat du hier quaemste dat ick alsulcke iamer nye van di ghesien en heb Doe sprac si Ick waer salich waer ick o ver drie iaer ghestorven Doe hielt hem die heilige man als of hi hem sere woude toornen om die woorden die si ghesproken had op dat hi hem des te min soude kennen ende sprac tot haer Wi zijn in vroecheden hier mit malcander, wiltstu dat dyne sunden hier vertellen. Soe wie tot vroecheden comt die sal vrolick wesen Ende hij sprac weder totten weert lieve vrient bereyt ons die spise dat wi wel moghen leven Ic bin van verre hier ghecomen uut rechter liefsten dye ic tot dese vrouwe heb O milde god hoe wonderlic du mit dine barmherticheyt alle dinc in dat beste omwandelste Si mocht wel ghedacht hebben. hoe ghelijck is dat anghesicht mijns oems anghesichte mer dat die ghenade haer oghen besloot dat si hem niet en conde bekennen. Doch so sal men dat wel gheloven dat die menichfoudighe tranen voer den oghen gods also craftich waren die die heylighe man uutghestort had dat god die onmoghelike dinghen wel moghelic mochte maken. Ende doe die spise bereyt was doe at hi seer vrolic mit haer so wat men hem goets voersette ende hi dranc oec goeden wijn. O heylighe abraham hoe wijslick du di hieldeste dat du den draecke die verloren siele uut den monde brachtste. du waerste doch vijftich ia

re lanck dat du den hongher mit brode hebste verdreven. nu so etestu vleysche zonder anxste ende vrese Doe so was dijn lijf als een dorre stock soe dat du di mit water met en woudeste ghevoeghen. nu so drinkestu den besten wijn als of du selve een rechter biste alre creaturen. Ende doe si ghegheten hadden doe voerde hem die vrouwe daer te slapen Doe sprac hij dat is tijt dat wi heymelick te samen comen want die dach is mi seer lanck op dat wi den nacht hemelike mit vroecheden mit malcander overbrengen. Doe stont si op ende voerden hem mit haer in ene camer tot een wel ghesiert bedde ende daer ghinc hi blidelic op sitten. O vader abraham hoe sal men di noemen. dijn wijsheyt overtredet menschelijke sinnen. du biste vijftich iaer gheweest dat du nye so veel overwonest dan datstu di rusteste op dijnellenboghe. ende nu so sitstu vrolick op een bedde. ende dat hebstu alle ghedaen op dat god van hemelijcke ende alle hemelsche heerschapp daer of gheloeft mach werden Ende dat die verloren siele behouden mach werden Du voerste in een vreemt lant in een sundich huys ende tot enen snoden weert Du aetste vleysch ende dronckste goeden wijn Sint der tijt dat du dat alle te samen soe wijslick hebt ghedaen op dat du dijn even mensche mochte verlossen van des duvels banden So moghen wi ons wel scamen dat wij nauwelick mit onderscheyt om salicheyt onses even mensches en moghen spreken. ¶ Ende doe die heylighe abraham aldus op dat bedde sat doe sprac si tot hem

Here latet v die schoen vut trecken. Doe sprac hi. Beslutet eerste die dore seer val te toe en vernemet ofte oech pemat daer voer is om enighe bedriechnisse. En daer nae sprack hi tot haer **M**aria lieue vrou comet hier tot mi. **E**nde doe si tot hē quā doe nam hi se bi der hant en toech se tot hem an dat bedde. **E**n doe hi seker was dat si hem nyet en cōde ontlopen doe so toech hi den hoet vā sinen hoefde en suchte mit ene scerpēde stēme ende sprac **O** wee mijne lieue dochter maria en beken nelstu mi nyet. **O** maria en bekē nelstu mi nyet dat ick die ghene bin die di heeft op gheuordet ende gheleert. **O** we dochter wie heeft di verflaghen. **W**aer is nu dijn ne ehghelcke cledinghe. waer is dijn val ten dijn waerken en dyn deuote innighe ghebet. waer so zijn nu dijne bittere tranen. **O** we hoe bistu vā die hoecheyt v's duuels alsoe diepe gheuallen. waer dūme en sepdste mi dat nyet doe du in der mis daet vielste op dat ick voer di penitencie hadde moghen ontfanghē ende god onsen here voer di ghebeden mit mynē ghelcke den heplighen vader. **E**ffrem **O** mi ne lieue dochter hoe hebstu mi in so onli delike droefenisse ghebracht dat du mi v lwegghen hebt dynen groten schade. **H**et en is doch nyemat sonder lunde dā god allene. **E**nde doe si alsulcke woorden vele van hē hoorde doe bestarf si in haer seluen alsoe sere van schaemte ende van veruæernisse so dat si anders niet bi hem en sat dan als een steen al totter midder nacht toe ende dat si vut alle hare crachte

nyet een woort spreken en cōde noch en mochte. **D**oe sprack hi weder mit bitterlijcken tranen tot haer. **O** we mijn lieue dochter maria en wiltu nu niet mit mi spreken. **O** wee een deel mijne aderen. **I**ck bin doch van verre lande tot di ghecomen om dijnen wille ende hebbe mij i desen bosen hupse om dynen wille laten vinden. **I**ck hebbe doch om dinē wille di onghewoenlike dighen ghedaen. op mi so zijn alle dyne lunden. **I**c wil mi ten iō ghelsten daghe voer dat strenghe oordel godes voer di letten ende wil gode van dyne lunden voer di rekenighe gheuen. **E**nde doe hi totter middernacht toe alsulcke troostelike woorden vele mit hare ghelproken hadde. doe creech si enen cleynen trooste en sprack doe al scerpēde tot hem. **O** wee lieue here ende lieue vader ick en derf mijn onrepe anghelichte teghens dijne heplighe anghelichte nyet keren. ende hoe mach ick dan mi tot gode keren. ofte mijn mōt opdoen om sine ghenaden te verzueren. **D**oe sprack dpe heplighe vader tot haer. **O**p mi zijn alle dyne lunden. **G**od dpe ontfanghet alle dine lunden van mijnen handen. **I**ck will god onsen here seer neerstelike voer di bidden ende in den laetsten oordele voer di antwoorden. **E**n wilt mit mij weder te hups comen. **D**ie heplige vader. **E**ffre die bidt voer di nacht ende dach mit groter vlite ende neersticheyt. **O** we mijn lieue dochter. **O** we mijne lieue moeder. **O** we mijne hertelike lieue ader. **O** we mine lieue sit mijns lichaems. **O** wee mijn

here latet u die schoen uut trecken. Doe sprac hi Beslutet eerste die dore seer vas te toe ende vernemet ofte oeck yemant daer voer is om enighe bedriechnisse Ende daer nae sprack hi tot haer Maria lieue vrou comet hier tot mi Ende doe si tot hem quam doe nam hi se bi der hant ende toech se tot hem an dat bedde Ende doe hi seker was dat si hem nyet en conde ontlopen doe so toech hi den hoet van sinen hoofde ende suchte mit ene screyende stemme ende sprac O wee mijne lieue dochter maria en beken nestu mi nyet O maria en bekennestu mi nyet dat ick die ghene bin die di heeft op gheuoedet ende gheleert O we dochter wie heeft di verslaghen Waer is nu dijn ne enghelsce cledinghe. waer is dijn vas ten dijn waecken ende dyn deuote innighe ghebet. waer so zijn nu dijne bittere tranen O we hoe bistu van die hoecheyt des duuels alsoe diepe gheuallen. waeromme en seydste mi dat nyet doe du in der misdaet vielste op dat ick voer di penitencie hadde moghen ontfanghen ende god onsen here voer di ghebeden mit mynen gheselle den heylighen vader Effrem O mine lieue dochter hoe hebstu mi in so ondelike droefenisse ghebracht dat du mi versweghen hebt dynen groten schade Het en is doch nyemant sonder sunde dan god allene ¶ Ende doe si alsulcke woorden vele van hem hoorde doe bestarf si in haer seluen alsoe sere van schaemte ende van veruaernisse so dat si anders niet bi hem en sat dan als een steen al totter midder nacht toe ende dat si uut alle hare craften

nye een woort spreken en conde noch en mochte Doe sprack hi weder mit bitter lijcken tranen tot haer O we mijn lieue dochter maria en wiltstu nu niet mit mi spreken. O wee een deel mijnre aderen Ick bin doch van verre lande tot di ghecomen om dijn wille ende hebbe mij in desen bosen huuse om dynen wille laten vinden Ick hebbe doch om dinen wille di onghewoenlike dinghen ghedaen. op mi so zijn alle dyne sunden Ic wil mi ten ionghesten daghe voer dat strenghe oordel godes voer di setten ende wil gode van dyne sunden voer di rekenighe gheuen. Ende doe hi totter middernacht toesulcke troostelicke woorden vele mit hare ghesproken hadde. doe creech si enen cleynen trooste ende sprack doe al screyende tot hem. O wee lieue here ende lieue vader ick en derf mijn onreynne anghesichte teghens dijn heylighe anghesichte nyet keren ende hoe mach ick dan mi tot gode keren. ofte mijn mont opdoen om sine ghenaden te verweruen Doe sprack dye heylighe vader tot haer Op mi zijn alle dyne sunden God dye ontfanghet alle dine sunden van mijnen handen Ick will god onsen here seer neerstelijcke voer di bidden ende in den laetsten oordele voer di antwoorden Ende wilt mit mij weder te huys comen Die heylige vader Effrem die bidt voer di nacht ende dach mi groter vlite ende neersticheyt O we mijn lieve dochter O we mijne lieve moeder o we mijne hertelike lieve ader O we mine lieve lit mijns lichaems O wee mijn

nyghen bloet en wilt doch nyet twifelen
ende mischoopen van godes barmhertic
heyt **E**nde al waren dyne sunden alsoe
groot als alle berghen zijn. so gaet doch
sine barmherticheyt bouen allen creatu-
ren **A**ls ons dat heylige euangelium voer
secht. **D**at ene ontreynne vrouwe tot chi-
stum quam ende reyne end suuer weder
van hem ghinc **S**i wert van hem ghe-
treynicht. **E**nde hi en wert doe van haer
nyet ontreynicht **G**helyck dat onmoghe-
lick is dat eene doncke vuers mach alle
wateren verteren alsoe onmoghelick ist
oock dat hi ontreynicht soude moghe de
fanghen **D**at en is nyet npeuwete valle
in den laghen en stricke des dunels mer
dat is seer quaet daer langhe in te legghen
O wee mijn lieue dochter trecht weder
nae di den voet die du in den stricke ghe-
set had wat die duuel heeft di bespottet
doe du vpelste ende stille bleuet legghen.
Du soe achtet also dat hi oock wert ver-
leydet ende bedrogghen van dyne bekerige
en opuerstandnisse. ende ontfeme di o-
uer mine ontheyt laet mi doch ghenye-
ten der trouwe die ick di hebbe betwelen
ende comet mit mi weder te huys. **D**ie
menschelike nature is cranch van haer
seluen en daer ome ontfanghet se god **H**i
wert mensche ende nam onse crancheit
an hem en daer ome soe ontfemet hi he
ouer den menschen **E**n daer ome sprack
hi tot ons tot enen troeste **J**een wil niet
den doot van de sundighen mensche. mer
ic wil dat hi hem bekere op dat mach le-
uen **E**n doe hi alzulke woorden vele ge-

sproken hadde mit haer doe sprac si tot
hem **O** ghetrouwe lieue vader ist dz du
seker biste dat ick mine sunden voer go-
de beteren mach en dat hi mi weder ont-
fanghe wil. so wat ghi da wilt dat wil
ick gherne doen en wil mit di werd come
Doe wert die heylige ma seer blide ende
seyde haer doe weder vele troestelijcker
woorden **D**oe leyde si haer anichte op
sine voeten en screyde doe alle de nath
alsoe sere dz si he sine voeten en al zijn lijf
ouergoot mit tranen en sprac tot he. **O**
heylighe vad wat hebstu om mine wille
ghedaen. hoe hebstu so groet arbeijt om
mine wille ghelede dz ghij mij vloet van
den ewighen doot **O** we trouwe herte
dat ick di so grotelic heb vertoornet en
du mi des nyet en hebt laten onghelden.
O we mijn trouwe vrient mz wat dien
ken ra ic di dz weder lonen. **E**n doe die
dach an qua doe sprac hi tot haer **D**och-
ter het is tijt dz wi weder keere in dese cel-
len laet die werelt en houdet di an dz eer-
ste leue **D**oe sprac si tot he lieue vad ick
heb goet i gout en i cleder wat sal ic daer
mede doen **D**oe sprack hij **D**ochter laet
den duuel dz mit sine rade ghewonen is
ende ghaet voort ende keere weder op die
stede daer du eerste hebt gheweest ende
soeket dat goet dat onuerghanchelic is
dat du verloren hebste **E**n also nam die
heylighe man sine dochter en sette se op
zijn paert **E**n si liet alle haer goet en den
bosen huylweert in den huse. en hi voer-
de se blidelike weder te huys in zijne cel-
le recht als een goet hiede die zijn scaep

eyghen bloet en wilt doch nyet twifelen ende wil hoopen van godes barmherticheyt Ende al waren dyne sunden alsoe groot als alle berghen zijn. So gaet doch sine barmherticheyt bouen allen creaturen Als ons dat heylige euangelium voer secht. Dat ene onreynre vrouwe tot christum quam ende reyne ende suuer weder van hem ghinck Si wert van hem ghereynicht. Ende hi en wert doe van haer nyet ontreynicht Ghelijck dat onmoghelick is dat eene voncke vuers mach alle wateren verteren alsoe onmoghelick ist oock dat hi onreynicheyt soude moghen ontfanghen Dat en is nyet nyeuwere vallen in den laghen ende stricken des duuels mer dat is seer quaet daer langhe in te legghen O wee mijn lieue dochter treckt weder nae di den voet die du in den stricken gheset had want die duuel heeft di bespottet doe du vyelste ende stille bleuet legghen. Du soe achtet also dat hi oock wert verleydet ende bedroghen van dijne bekeringe ende opverstandnisse. ende ontferme di oer mijne outheyt laet mi doch ghenyeten der trouwe die ick di hebbe bewesen ende compt mit mi weder te huys. Die menschelike nature is cranck van haer seluen ende daer omme ontfanghet se god Hi wert mensche ende nam onse crancheit an hem ende daer omme ontfermet hi hem ouer den menschen Ende daer omme sprack hi tot ons tot enen troeste Ic en wil niet den doot van den sundighen mensche. mer ic wil dat hi hem bekere op dat mach leuen Ende doe hi alsulcke woorden vele ge

sproken hadde mit haer doe sprac si tot hem O ghetrouwe lieue vader ist dat du seker biste dat ick mijne sunden voer gode beteren mach ende dat hi mi weder ontfanghen wil. So wat ghi dan wilt dat wil ick gherne doen ende wil mit di weder comen Doe wert die heylige vader seer blide ende seyde haer doe weder vele troestelicker woorden Doe leyde si haer ansichte op sine voeten ende screyde doe alle den nacht alsoe sere dat si hem sine voeten ende al zijn lijf ouergoot mit tranen ende sprac tot hem. O helighe vader wat hebstu om mijnen wille ghedaen. hoe hebstu so groten arbeyt om minen wille gheleden dat ghij mij verlost van den ewighen doot O we trouwe herte dat ick di so grotelic heb vertoornet ende du mi des nyet en hebt laten ontghelden. O we mijn trouwe vrient mit wat diensten can ic di dat weder lonen. Ende doe die dach an quam doe sprac hi tot haer Dochter het is tijt dat wi weder keren in onse cellen laet die werelt ende houdet di an dat eerste leuen Doe sprac si tot hem lieue vader ick heb goet in gout ende cleder wat sal ic daer mede doen Doe sprack hij Dochter laet den duuel dat mit sinen rade ghewonnen is ende ghaet voert ende kere weder op die stede daer du eerste hebt gheweest ende soecket dat goet dat onverghanckelic is dat du verloren hebste Ende also nam die heylighe man sine dochter ende sette se op zijn paert Ende si liet alle haer goet ende den bosen huysweert in den huse. ende hi voer dese blidelike weer te huys in zijnre cel le recht als een goet hierde die zijn scaep

verloren heft ende dat dan weder vindt
ende in sine armen goedertierlike neemt
ende dat weder bi den anderen schopen
draghet. **O**f als die ghene die enen wolf
een schape vut den monde breeket end dz
verloftet. **A**lloe dede hier die heplighe va
der abrahā. **E**nde doe hi se wederbrachte
doe belloot hij se weder in sine onderste
celle. **E**nde hi bleef in die celle daer si eer
ste in gheweest hadde. **D**oe toech si een
haren hemde aen ende oefende haer seer
strengheijcke in goeden werckē mit ve
le screepen ende vele vasten mit waetken
ende mit beden also volcomentlike so dz
god vā hemelrijc binnen drie iaren hare
verouwe seer goedertierlike heeft otfan
ghen soe dat hi an andere mensken doer
hare innighe ghebet vele teykenen dede.
En die heplighe vader abrahā leefde
daer nae tshen iær ende loefde god van
ghantzer herten om hare heplighe leuen.
Ende doe hi leuentich iær in volcomen
heyt zjn leuē hadde ouerghebracht doe
schepde hi van dese ydele en verghāckeli
ke werelt ende voer bi gode mit enen sa
lighen eynde. **E**nde doe die heplighe
vrouwē maria leuentich iær hadde ghe
leefte nae hare heplighe en godlijcke be
gheerte en volcomen had gheweest i
allen goeden wercken soe voer si nae de
se verghāckelike leuen in dat ewighe le
uen. **T**ot welken leuen ons moet helpē
mit zjnē ghenaden die sine barmhertic
heyt alsoe volcomentlike ende oueruloe
delike haer heft bewesen. **Amen**

Hier beghint dat leuē vā den hepli
ghen vader **M**alcho i sulker maniere al
hi dat sinte **J**eronimo heft vertelt.

Et was een goet monick ghebie.
Malchus den vraghebe sinte
Jeronimus van sine leuen. **D**oe sprack
hi tot hem. **J**ick bin van gheboorte ende
van sprake vut den lande vā **S**iria ende
was een enich kint mijns vaders. **E**nde
doe ic also een enich kint was doe vrou
den mijne vziendē dz mijns vaders goet
nyet sonder erfghenamen en soude bliuē
ende wouden mij ene eychte vrouwe heb
ben ghegeuen ende doe en woude ic niet
en leyde hem dat ick een monicks leuen
voer alle vrouwen hadde vutuercozen.
Doe worden alle mijne vziendē teghes
mi vertoornet ende moste vele verlamadi
ghe van hem liden. **D**oe dreygheden mij
mijn vad en doe smeekte mi mijn moed
alle dat ic mijne reynicheyt soude verlie
sen. **E**n dat is die saecke waer om dat ic
mijns vaders huys hebbe achter ghela
ten en quā in die woelkenpe die ghehietē
is **C**alcidus en daer vant ick monicken
in een seer gheestelick cloester. **E**nde dat ic
had begheert i mijn vaders huys die be
gheerte volbracht ick doe in den cloester
ende ick ontfinc die doorde en leerde clo
sterlike seden en een gheestelick leuē ende
die heplighe scrifte. **J**ck castijde mijn lijf
mit vasten. **J**ck leefde als alle die andere
mit arbeyde. **E**nde ouer vele iare so hoor
de ick seggē dat mijn vad doot was en
dat mijn moeder was ene weduwe ghe

verloren heft ende dat dan weder vindt
 ende in sine armen goedertierlike nemet
 ende dat weder bi den anderen schapen
 draghet Of als die ghene die enen wolf
 een schape uut den monde breket end dat
 verlosset Alsoe dede hier die heylighe va
 der abraham Ende doe hi se wederebracht
 doe besloot hij se weder in sine onderste
 celle Ende hi bleef in die celle daer si eer
 ste in gheweest hadde. Doe toech si een
 haren hemde aen ende oefende daer seer
 strenghelijke in goeden wercken mit ve
 le screyen ende vele vasten mi waecken
 ende mit beden also volcomentlike so dat
 god van hemelrijc binnen drie iaren hare
 berouwe seer goedertierlike heeft ontfan
 ghen soe dat hi an anderen menschen doer
 hare innighe ghebet vele teykenen dede.
 ¶ Ende die heylighe vader Abraham leefde
 daer nae thyen ier ende loefde god van
 ghanter herten om hare heylighe leuen
 Ende doe hi seuentich ier in volcomen
 heyt zijn leuen hadde overghebracht doe
 scheyde hi van dese ydele ende verghanckeli
 ke werelt ende voer bi gode mit enen sa
 lighen eynde. ¶ Ende doe die heylighe
 vrouwe maria seuentich ier hadde ghe
 leeft na hare heylighe ende godlijke be
 gheerte ende vollencomen had gheweest in
 allen goeden wercken soe voer si nar de
 se verghanckelijke leuen in dat ewighe le
 uen. Tot welcken leuen ons moet helpen
 mit zijnre ghenaden die sine barmhertic
 heyt alsoe volcomenlike ende ouervloe
 delike haer hebt bewesen. Amen.

VADERBOECK, ZWOLLE (1490)
*Hoe dat Abrahams brueder dochter sundichde ende
hoe dat si van abraham weder
ghebracht wert tot enen goeden leuen*

De heylige vader Abraham die hadde ene brueder dye van deser werelt ghescheyden was. Ende die en hadde anders ghene erfghenamen dan ene dochter. En die was in der tydt nyet meer dan seven iaer out ende die was ghehieten Maria. Doe worden dye vrienden te rade dat si dat kijnt bevolen haren vader Abraham, ende soe wat die mit den kinde ende mit den goede dede dattet hem wel behaghede.

Ende doe dat kint den heilighen vader Abraham ghebracht wert, doe was hi seer vrolick ende hiete haer ene celle an sine celle maecken ende een venster daer tusschen. Daer dore soe leerden hij die dochter den psalter ende ander goede woorden van der heyligher schrifte, so dat si quam in alsulcken gheesteliken sin dat si mit hem alle heilighe daghen en hoech tijden mit hem beghinc mit vasten ende mit waecken ende mit alle gheestelicken oefeninghen, so dat si hem in allen ghestelijcke wercken seer ghelijck was. Ende daer omme was die heylige man seer vrolic ende badt god dach ende nacht voer haer dat si haer goet beghin tot enen goeden eynde mochte brenghen. Ende nu so had zijn brueder der dochter vele goets ghelaten, dat hiete die man altemale arme luden geven op dattet die dochter nyet en soude crighen ende dat si onbecomert mochte bliven van den verghanckeliken goede. Ende des was si oec seer blide ende bad god nerstelike dat hi haer herte bewaerde van alle scadelike begheerten ende voer des duvels stricken. En also was si bi hem xx iaer in alre volcomenheyt recht als een onnosel schaepkijn ende als ene duve sonder galle.

Ende in der tijt doe si xxvii iaer out was doe begonde die duvel menigherhande strijt mit haer aen te gaen, ende bedachte hoe dat hi se mochte brenghen van hare reyne leven ende hoe dat hi oec den heiligen abraham zijn herte beswaren mochte, want hi daer van alle sine dagen nye toe en conde comen. Doe was een monick die quam dicke tot abraham om beteringhe zijns levens ende om sine heilighe leringe ende goede vermaninge. Ende doe dye ioncfrouwe hem doer dat venster begonde aen te sien, doe werp die duvel sinen bosen raet in dat herte van desen monick ende ontfenghede dat mit enen oncuyschen vuere ende hij dede in hem uut alle doechdelike wercken. Ende also begonde dye valsche monick altijt meer ende meer tot den heilighen vader Abraham te gaen. Ende doe was dat herte van desen heylighen man alsoe eenvoudich dat hi de tocomende scade niet conde voersien. Ende doe hi meende dat de monick uut goede meninghe daer quam ende om zijnre sielen salicheyt, doe quam hi daer om dat hij die heylighe ioncfrouwe bedrieghen mochte. Ende alsoe be-

*Hogyan esett bűnbe Ábrahám bátyjának lánya
és hogyan terelte őt vissza
Ábrahám a helyes útra*

Ábrahám szent atyának volt egy bátyja, aki jobb világra szenderült, és nem volt más örököse, mint egyetlen lánya, Mária, aki ebben az időben még csak hét éves volt. A báty barátai megtanácskozták a dolgot, és arra az elhatározásra jutottak, hogy a leánykát felajánlják Ábrahám atyának, hadd rendelkezék kedve szerint a gyermek és annak vagyona fölött.

Elvitték hát Máriát Ábrahám atyához, aki nagyon megörvendett neki, építtetett egy cellát a sajátja mellé, s a két cellát ablakkal választotta el egymástól. Ezen keresztül tanította leányának a zsoltárokat és mindazt a jót, amit a Szentírás tartalmaz, s így a lány szelleme olyannyira megérett, hogy nagybátyjával minden ünnepet és jeles napot megült, vele böjtölt és virrasztott, elvégzett minden lelki gyakorlatot, és ezáltal lelki cselekedetekben Ábrahámhoz hasonlatossá vált. A szent atyát mindez nagy örömmel töltötte el, és éjjel-nappal imádkozott Istenhez, hogy a leány le ne térjen a jó útról, amelyen elindult. Ábrahám elhunyt bátyja nagy vagyont hagyott hátra, ezeket a földi javakat az atya szétszittatta a szegények közt, nehogy e mulandóságok a lány birtokába kerüljenek, és megzavarják. A lány is nagyon örült ennek, és szorgalmasan imádkozott Istenhez, hogy megóvja szívét minden ártalmas kísértéstől és az ördög cseleleitől. Húsz teljes évet töltött Ábrahámnál, olyan volt, akár egy ártatlan báránka vagy szelíd galamb.

Amikor azonban huszonhét éves lett, az ördög mindenféle módon kísértésbe akarta vinni a lányt, hogy eltérítse szent életútjától, és ezzel Ábrahám szívét is megsebezze, mivel ez eddig még soha nem sikerült neki. Gyakran járt Ábrahámhoz egy szerzetes, aki a szent atya tanításai és jótanácsai révén jobb útra szeretett volna térni. Amikor a lány a cella ablakán kitekintve a szerzetesre pillantott, az ördög elültette gonosz tervét a férfi szívében, tisztátalan tűzre lobbantotta, és kioltott benne minden erkölcsös munkálkodásra való vágyat. Ettől kezdve a család szerzetes egyre gyakrabban látogatott el szent Ábrahám atyához. A szent ember szíve pedig annyira tiszta és őszinte volt, hogy nem látta előre a közelgő veszedelmet. Azt hitte, a szerzetes jó szándékkal, lelke üdvösségeért jár hozzájuk. De az azért jött, hogy a szentéletű szűzleányt tévútra vigye. Így történt aztán, hogy az ördög a szent életű lány szívébe is bűnös

gonde haer dye duuiel haren bosen raet oeck in te gheuen dat si den valschen monick sine woorden lieflike soude ontfanghen.

Ende doe street si in den iare dat si haers herten becommernisse den heylighen Abraham nye en seyde. Ende ten laetsten so brac si hare celle op ende ghinck totten valschen monick die also totten eenvoudighen ende eerbaren vader Abraham in so valscher meningen was ghecomen. Ende si verlore hare heylicheyt ende hare enghelsche habite dat si in den wille gods alsoe langhe hadde ghedraghen. Ende leefde alsoe in vleyscheliker begberte mit den valschen brueder ende si vergat alle hare goede wercken ende hare goede heylighe leuen. Ende doe si nae den valle der sunden ende nae dat si den bosen onkuyschen wille volbracht had weder tot haer seluen quam, ende dat si ghedacht wie si nu gheworden ware ende wie si tevens gheweest hadde ende wat si verloren hadde doer den diepen valle der groter sunden, ende doe si ghedachte hoe dat si verloren hadde die ghenade des heylighen gheestes die si eerste so menichfoudelike ghehadt hadde, doe so versticte hare herte nyet allene mer dat besterf oec also ghehele in hem seluen, so dat haer alle hare sinnen ontliepen ende si quam in ene alsulcke vertwifelinghe dat si hare cleder ende hare haren hemde van hare lichame schoorde. Ende si toech haer hare uut haren hoofde ende sloech in hare angesichte ende haer lichame mit groten swaren veruauerlike slaghen. Ende op ene tijt so woude si haer seluen verdrencken. Ende daer na ghedacht si dat si op enen hoghen bome woude climmen ende hare selue doot woude vallen. Ende anders en had si niet in hare herte dan alsulke gedachten ende die ewighe verdoemenisse.

Ende alsoe sat si in groter swaerder anuechtinghe des mistroostes ende des wanhopen ende sprack tot haer seluen aldus mit meneghen bitteren grondelosen tranen: 'O wee waer is mijne oueruloedige ghenadighe tijt! O we, waer is nu mine andachtighe ende innighe ghebet! O we, waer toe zijn nu mijne hete tranen gheronnen! O we, nu soe bin ick des duuels bespottinghe gheworden! O wee, nu so en hebbe ick niet allene mijne eyghene siele ghedodet, mer ick hebbe dat reyne onbeulecte herte mijns lieuen vaders oeck totter doot toe ghewondet! O wee, soe wanneer hi mi nu nyet en vindet, hoe sere bitter ende droefelick sal sine claghe wesen ende hoe grote hertsere ende droefenisse soe sal hi om mijnen wille liden! O we, hoe vele oueruloedighe bittere tranen soe sullen sine ghetrouwe reyne oghen om mijnen wille uutstorten ende spreken mit sine verwonde bloedende herte! O wee, waer hene soe sal ick nu vlyen, ofte waer soe sal ick mi moghen verbarghen! O we, nu soe heb ick god van hemelrijc mijnen scepper ende sine reyne onbeulecte moeder maria vertoornet! Ende nyet allene so en heb ic alle dat hemelsche heer verloren, mer ick hebse oeck mede bedroevet! O wee, nu so bin ick onwaerdich den hemel aen te sien, want

gondolatokat ültetett, és elérte, hogy a család szerzetes bűnös szavait kedvesen fogadja.

Mária egy éven át azon vívódott, vajon elmondja-e Szent Ábrahámnak, ami a szívét nyomja. Végül feltörte celláját, és megszökött az őszinte és tiszta szívű szent Ábrahámot oly csúnyán megtévesztő szerzetessel, elveszítette szent tisztaságát és levetette anyagi öltözkékét, melyet Isten kegyelméből oly sokáig viselhetett. Romlottan, a testi vágyaknak élt a család szerzetessel, és elfeledte minden jó cselekedetét és egykori szent életét.

De miután bűnbe esett, és a Gonosz az akaratát végrehajtotta benne, hirtelen ráébredt, hogy mivé vált, hogy ki volt, mielőtt bűnbe esett volna, és mi mindent veszített el azáltal, hogy a bűn mély vermébe zuhant. Ráeszmélt, hogyan tékozolta el a szentlélek kegyelmét, amelyet kezdetekben olyan bőségesen tapasztalhatott magán. Szíve összeszorult, sőt, valósággal megdermedt, de még józan esze és érzékei is cserben hagyták. Olyan kétségbeesés vett erőt rajta, hogy ruháit és szőrcsuháját leszaggatta magáról. Csomókban tépte ki haját, arcát ütötte-verte, és kemény ostorcsapásokkal sanyargatta testét. Egy alkalommal megpróbálta vízbe fojtani magát, egy másik alkalommal pedig arra gondolt, leveti magát egy magas fáról, hogy meghaljon. Szívét elárasztották az efféle gondolatok és az örök kárhozattól való rettegés.

Ezek terhe alatt harcolt a vigasztalhatatlanság és kétségbeesés ellen, és keserű, kiapadhatatlan könnyek között így kiáltozott magában: „Ó jaj, hová tűntek azok a kegyelemben bővelkedő idők! Ó jaj, hová tűntek jámbor, bensőséges, szívből jövő imáim! Ó jaj, mikor apadtak el szívből jövő könnyeim! Ó jaj, az ördög csúfot űzött belőlem! Ó jaj, nemcsak saját lelkemet öltem meg, hanem még szeretett atyám szent, makulátlan szívét is halálosan megsebeztem! Ó jaj, mily keserűen és szomorúan sírhat most, hogy nem talál engem, milyen panaszos szavakat szólhat megsebzett, vérző szívvel miattam. Ó jaj, biztosan keserű könnyeket hullat miattam hűsége, tiszta szeméből, és nagy bánatban vérzik megsebzett szíve! Ó jaj, hová menekülhetnék, hová rejtőzhetnék el? Ó jaj, magamra haragítottam Istent, mennyei teremtményt és a szeplőtelen szűzanyát, Máriát. És nemcsak elveszítettem, de még el is szomorítottam mennyei

ick bin in die diepte des afgrondes gheuallen! O we, nu en derf ick nummermere bi dat venster comen daer doer mijn lieue vader so menich honichvloeyende woort heeft ghegheuen!

Ende doe si haer seluen mit menighe woorden ende mit bitteren screyen ende mit groter droefenissen haers herten also beclaghede ende si aen dat lant der ontfermherticheyt godes soude hebben ghelopen, doe versanck si in dat diepe dal der vertwifelinghe ende des mistroestes van godes barmherticheit. Wat dede si? Si stont op ende liep verre in ene stadt ende versettede haer in en ghemene sundigher vrouwenhuys, ende si was daer twee iaer in, soedat haer heylighe vader nye en conde vernemen waer dat si mochte ghebleven wesen.

Ende dat gheboorden dat des selven nachts doe si in sunden was gheuallen, dat die heylighe vader Abraham sach een ghesichte ende dat was alsoe: hem dochte hoe dat een groot vervaerlick drake uut ene vuilye onreynen graue quam mit grotere toornicheyt ende mit groeter onghestuericheyt, ende liep teghens sine celle. Ende doe vienck die vervaerlike drake ene seer wonderlike schone witte duve, ende die verslant hi in sinen onreynen lichame ende liep doe gheringhe weder in die onreynen stinckende graue. Doe verschricte die heylighe vader Abraham te mael sere ende screyde seer bitterlike, want hi sorghede dat dat ghesichte een openbaringhe soude wesen dat die duuel een vervolghinghe der heyliger christeneit wolde stichten ende zijn quade saet sayen in den heylighen christen gheloue. Ende dat hem vele luyden van den heylighen gheloue souden keren die den helschen draecken te vele souden vallen. Ofte dat eene grote dwalinghe in der christenheyt soude opstaen. Ende dye heylighe vader Abraham viel neder op sine knyen ende hi sprack in deser manieren tot gode: 'O here du die biste een liefhebber alre menscelijcker naturen ende alle dinghen zijn di bekend, du weetste wel wat dat visioen bedudet, here! Ick beuele di dijn hantwerc ende den heylighen christen gheloue.'

Ende daer nae ouer twe daghen soe lach dye heylighe vader Abraham weder een ander ghesichte ende dat was aldus: die draecke die te vorens uut den graue daer ghecomen was, die ghinck die weder in sine celle ende hi legde zijn hoeft onder sine voeten ende barsten ontwe. Ende die duue die hi hadde verlsonden, die was doe weder leuendich gheworden Ende doe si uut den onreynen stinkenden dreke vloech, doe vienck hi se mit zijnre hant.

Doe verscriete die heylighe vader Abraham weder van den ghesicht ende ghinc totten venster ende woude zijnre dochter segghen dat ghesichte dat hij twee mael hadde ghesien. Ende dat dochte hem oeck wonder wat dat waer dat hi haer in twe daghen nye en had ghehoert ende clopte doe aen dat venster van hare celle ende sprac:

atyámat és anyámat. Ó jaj, méltatlan lettem arra, hogy megpillantsam a menyek országát, mert a verem legmélyére zuhantam. Ó jaj, soha többé nem térhetek vissza az ablakhoz, melyen keresztül szeretett atyám mézédesszavakkal szólt hozzám.”

Szíve mély bánatában e szavakat keserűen kiáltozva siránkozott, és magát vádolta. Ahelyett, hogy Isten könyörületes országába sietett volna, a kétségbeesés és vigasztalanság mély völgyébe ereszkedett, s nem bízott Isten könyörületességében. Ekkor így cselekedett: felkerekedett, és egy messzi városba vándorolt, ahol elszegődött egy bordélyházba, beállt a romlott, bűnös asszonyok közé, és két évet töltött el ott úgy, hogy szent atyja nem is sejtethette, hol tartózkodhat.

Azon az éjszakán, amikor Mária bűnbe esett, Szent Ábrahám atya álmot látott. Íme: szörnyű hatalmas sárkány bújtt elő mocskos, tisztátalan barlangjából, és dühödten üvöltözve közeledett a szent atya cellájához. A szörnyűséges sárkány elragadott egy gyönyörű, fehér galambot, bekebelezte tisztátalan testébe, aztán gyorsan visszabújtt tisztátalan, bűzlő barlangjába. Ekkor Szent Ábrahám atya keserves zokogással felriadt, mert attól tartott, a látomás annak kinyilatkoztatása volt, hogy az ördög harcot hirdetett a szent kereszténység ellen, hogy szent hitünket beszennyezze gonosz magvainak elvetésével. Mert az ördög azt akarja, hogy sokan letérjenek a helyes, keresztényi útról, és a pokoli sárkány karmai közé kerüljenek. Vagy pedig arra figyelmeztette a látomás, hogy maga a kereszténység jut tévútra. Ezért Szent Ábrahám atya térdre borult, és e szavakkal szólt Istenhez: „Ó Uram, aki minden ember szerető atyja és mindenek tudója vagy, teremtett életemet és keresztény hitemet ajánlom fel Neked, hogy felfedd előttem a látomás jelentését.”

Két nappal később Szent Ábrahám ismét álmot látott, ez pedig a következő volt: a barlangból kibúvó sárkány ismét megjelent cellájában, az atya lába elé hajtotta fejét, és kettéhasadt. A galamb, melyet korábban felfalt, életre kelt, és ahogy szárnyra kapott és felszállt a szentségtelen, bűzlő sárkánytest maradványai közül, Szent Ábrahám a kezébe vette.

Ekkor az atya felriadt a látomásból, és az ablakhoz sietett, hogy elmesélje lányának a látomásokat, amelyeket az elmúlt két alkalommal látott. Csodálkozott

'Mij(n) lieue dochter ende mijn lieue moeder*, wat meenst u daer mede dat ick di in twe daghen nyet ghehoort en hebben? Hebst u enighe lichamelike crancheit? Waer omme hebst u mi dat versweghen?'

Ende doe hem nyemant en antwoorde, doe brack hij dye celle op, ende doe hij se althant nyet en vant, doe mercte hi wel dat die visioen die hi ghesien hadde van maria soude wesen. Ende doe suchte hij mit swaerder herten ende riep mit luder stemmen ende mit bitteren tranen, ende sprack: 'O wee, o we, ic hebbe mijn hertelicke lieue scaepkijn verloren. O we, mi heeft dye onreynne wolf mijn hertelike lieue kint ghenomen. O we, mijn lieue dochter ende mijn uutercoren moeder is gheuanghen. O we, o we ende ummermer we! O wee, mijn leuen dat moet leyder in wemoedicheit zijn besloten O we, keyser, o we, milde conick! O we, rechter ende gheweldighe here bouen allen heren! O we, schepper alre creaturen! Kere tot mij weder mijn kijnt, mijn dochter ende mijn moeder, dat si weder to dinen schapen mach ghetelt werden ende dat mijne outheyt in alsoe groter droefenissen ende iamerheyden gheen eynde en nemet.'

Ende in dese bitterlicke droefenisse soe was hi twe iaer lanck dat hi sine heylighe lichame nye en liet rusten om dat haer god weder soud helpen. Ende wie dat tot hem quam den badt hij te soecken ende te vraghen ofte se yemant conde vinden.

Ende ouer twe iaren doe quam een van sine vrienden ende seyde hem hoe dat si in ene stadt in een ghemeene vrouwen huys was. Doe badt hi hem dat hij daer weder woude varen ende sekerlycke vernemen woude of si dat waere. Doe quam hi noch weder ende seyde hem dat si dat was sonder alle twifel. Ende doe die heylighe man die waerheit vernomen hadde, doe leende hi van enen ridder sine cleder ende zijn paert. Ende brack sine celle op ende toech dat ridderlike cleet an, ende sette enen costeliken gheuoederden hoet op sine hoeft, ende toech den neder voer dat anghesichte, so datmen hem nyet en conde bekennen. Ende hi leende ghelt ende henck dat an zijn gordel ende sat op dat wel vertierde paert als een gheciert edel ridder als nu die ghewoente van der werelt is, ende voer totter stat mit sinen vrient dye hem daer ghewesen hadde tot haer, ende quam als een die sinen vyant ene stede ofwinnen wil.

Nu aenmercket hier alle uutercoren vrienden godes den anderden abraham! Dye eerste Abraham* dye voer uut doe loth zijn brueders sone gheuanghen was, ende behielt die ouerhant van den coninck, ende verlossede hem. Nu soe vaert hier uut die ander Abraham* te stride teghens den duuel op dat hi den mach verwinnen ende zijns brueder dochter weder tot ene goede leuen mochte brengen.

Ende doe hi totter stadt quam ende hem dat bese huys ghewesen wert, doe quam hi daer mit groter wijsheyt so dat hem nyemant en bekende ende hij

is azon, hogy már két napja nem hallotta a lányt, megkopogtatta hát cellájának ablakát, és így szólt:

– Kedves lányom, kedves anyám*, mi lehet az oka annak, hogy két napja nem hallottam hangodat? Van valamilyen testi betegséged? S ha beteg vagy, miért titkolod előlem?

S mivel a lány nem válaszolt, Ábrahám feltörte a cellát. Amikor senkit nem talált benne, megértette, hogy látomásai Máriáról szóltak. Sóhajtozott, hangosan kiáltozott, és keserű könnyek között kiáltozott: „Ó jaj, ó jaj! Elvesztettem szívem kedves báránykáját. Ó jaj, ez a tisztátalan farkas elvette szívem kedves gyermekét. Ó jaj, kedves lányom, szeretett anyám fogságban van. Ó jaj, ó jaj és mindörökké jaj. Ó jaj, mily gyötrelmem, hogy életemet ezentúl a fájdalom fogságában kell élnem. Ó jaj, Uram Istenem, ó jaj, nemes királyom. Ó jaj, minden teremtmény fölött ítélkező, édes Úr. Ó jaj, minden dolgok teremtetője. Hozd vissza gyermekem, lányom és anyám hozzám, hogy ismét a te bárányaid közé tartozhasson. Ó jaj, segíts, hogy életem ne ebben a nagy bánatban és szomorságban végződjék.”

Ábrahám szent atya két évet töltött el ebben a kínszenvedésben, és ez alatt az idő alatt szakadatlanul sanyargatta szent testét, hogy Isten visszavezérelje hozzá a lányt. És az embereknek, akik meglátogatták, könyörgött, hogy mindenütt keressék Máriát, s kérdezősködjének, látta-e őt valaki.

Két év múltán Ábrahámot meglátogatta egy barátja, és azt a hírt hozta, hogy látta a lányt egy város bordélyházában. Ekkor Ábrahám szent atya könyörgött barátjának, hogy menjen vissza abba a városba, és győződjék meg arról, hogy biztosan Máriát látta-e. Az ismét útra kelt, majd visszatérte után megint meglátogatta Ábrahám szent atyát, és az mondta neki, hogy minden kétséget kizárólag a lánnyal találkozott. Amikor ez a szent ember megtudta az igazságot, kölcsön kérte egy lovag öltözékét és lovát. Feltörte celláját, felöltötte a lovagi ruhát, és díszes tollas süveget húzott a fejébe, a szokásosnál mélyebben, hogy az emberek fel ne ismerhessék. Pénzt kért kölcsön és a tarsolyt az övére akasztotta. Díszes, nemes világi lovagként ült fel kölcsön vett lovára és indult a városba barátjával, aki a lányhoz vezette. Úgy kerekedett fel Ábrahám, mint aki egy egész várost akar visszafoglalni az ellenségtől.

Testvéreim az Úrban, most jól figyeljete! Gondoljatok csak az első Ábrahám* történetére, akinek unokaöccse, Lót a király fogságába esett, Ábrahám pedig legyőzte a királyt és kiszabadította Lótot. Hasonlóképpen indult útra a második Ábrahám* is, aki arra készült, hogy legyőzze az ördögöt, és testvére lánya ismét jó életet élhessen.

Amikor a városba ért, megmutatták neki azt a bűnös házat, amelyet Ábrahám szent atya nagy bölcsen úgy közelített meg, hogy senki ne ismerje fel.

steech van den paerde voer dat ghemene vrouwen huys, ende hij hilt hem seer eerbaerlijcke ende hiete zijn paert ter stallen brenghen ende dat men dat well bewaren soude in hoy ende invoeder. Ende van den paerde so ghaf hi den knecht sonderlinghe ghelt dat hi dat wel bewaren soude. Ende hi ghinck doe in dat openbare huys der ghemeenre vrouwen ende sach hier ende daer waer dat haer die schone vrouwe onthouden mochte ende in wat manieren dat si haer behyelt. Ende doe hi se nerghens en mochte sien, doe so sprack hi mit lachenden woorden tot den weert van den huysse:

‘Vrient, ick hebbe vernomen dat du ene alteschonen vrouwe bi di hier in den huysse hebt. Dye woude ick al te gherne sien.’

Doe bespote zijnre die weert van den huysse seer sachtelijcke in zijnre herten, want hi sach wel dat hi een out man was ende cranck van lichame, ende sprack tot hem:

‘Wie u dat heft ghesecht die en heeft u nyet bedroghen. Si is wel die schoonste vrouwe die men vinden mach.’

Doe vragede hem weder die heylighe vader Abraham hoe dat si hiete. Ende hi seyde hem dat si hiete Maria. Doe openbaerde ende toonde die heylighe man een blidelick anghesichte, hoe wel dat hem anders aen der herten was, ende sprac weder tot den bosen weert van den huysse:

‘Lieve vrient, bestelle doch dat ick se sie ende bereydet ons ene costelike maeltijt ende een costelijck wertschap dat wi vrolick mit malcander moghen wesen, want ick bin van seer verre om haren wille hier ghereden. Ende oeck mede om hare liefde die mi daer toe heft ghetoghen. Want van hare schoonheyt ende lieflickeyt so hebbe ick vele vernomen.’

Ende doe hi dese woorden sprack tot den weert van den huysse, doe toech hi op sinen budel ende ghaf hem vele penningen ende hiete hem goeden wijne brenghen.

Ende doe die vrouwe quam ende dye heylighe Abraham haer sach in dye verlatene cleder als alsulcke vrouwen pleghen te draghen, doe was hem zijn herte van inwendigher droefenissen ende van bittere pynen alsoe sere doerwondet ende doerslaghen, so dat hem zijn herte vol na ghebroken was, hoe wel dat hij een vrolick anghesichte mit bedwanghe toonde ende bewijsde daer hi de inwendighe droefenisse ende bittere pyne zijns herten mede bedecte. Ende die inwendighe tranen mede ophielt mit manlijcker herten. Want hi sorghede, waert sake dat si dat vername, dat hi dat waer dat si dan van hem soude lopen. Ende Abraham die sat bi haer ende hiete den weert wijn halen tot der tijt to dat die spise bereyt ware.

Ende doe si aldus bi malcander saten, doe begonde si mit hem vrolic te zijn. Ende doe sie hem aenroerde ende hare onreyne sondighe lichame sinen hey-

A bordélyház előtt megállt, és udvariasan elrendelte, hogy lovát vezessék az istállóba, és lássák el szénával és egyéb takarmánnyal. A szolgának pénzt adott, hogy jól őrizze a lovat.

Ezután bement a bordélyházba, körülnézett, hogy megtudja, hol van a szép lány, és hogyan viseli magát. Amikor sehol sem találta, a ház urához fordult, és vidám hangon kérdezte:

– Barátom, úgy tudom, van itt a házadban egy igencsak szép leány, akivel nagyon szívesen találkoznék.

A ház ura titkon nevetett magában Ábrahám szent atyán, mert jól látta, hogy öreg, gyenge és betegeskedő ember, de így válaszolt:

– Aki ezt mondta, nem csapott be téged. Ő a legszebb lány széles e világon.

Ezután Ábrahám szent atya megkérdezte tőle, hogy hívják a lányt. Mária a neve, válaszolt a fogadós. Ábrahám derűsnek és boldognak mutatta magát, habár szívében mást érzett. Majd újra a ház galád urához szólt:

– Kedves barátom, intézd el, hogy láthassam, és készíts ízletes ételt és jó szállást, hogy örvendezhessünk egymásnak, hisz nagyon messziről lovagoltam ide az ő kedvéért. Az iránta érzett szerelmem hozott ide, sokat hallottam ugyanis szépségéről és kedvességéről.

Miután elmondta mindezt a ház urának, pénzt adott neki tarsolyából, és elrendelte, hogy hozzon neki jó bort.

Amikor a lány odajött, és Ábrahám szent atya meglátta őt abban a viseltes ruhában, amelyent az efféle asszonyok hordani szoktak, belehasított a szomorúság és keserű fájdalom, s annyira megsebezte, hogy szíve majdnem beleszakadt, de továbbra is vidámságot erőltetett magára. Lelke mélyéről feltörő könnyeit férfias szívvel elfojtotta, mert nem akarta elijeszteni a lányt. Ábrahám szent atya a lány mellé ült, és amíg az étel el nem készült, elküldte a fogadóst borért.

És ahogy ott ültek egymás mellett, a lány játszadozni kezdett vele. De amint hozzáért Ábrahámhoz, és bűnös testével közeledni kezdett hozzá, elméjébe és

lighen lijve begonde te ghenaecken, doe quam haer in den sinne also gruweliken slach als ofte ene strale doer haer herte waer gheschoten. Ende mit der seluer pynen soe ghedacht si wat heylighe leven dat si ghevoert had over twee iaren ende waer toe dat si nu ghecomen waer. Ende van groter bitterheit haers herten screyde si seer innichlike ende sprac:

‘O we mij, arme ellendige wijf, dat ic ye op die werelt wert gheboren!’

Doe verscrifte die weert van den huse te mael sere ende sprac:

‘O we mijne lieve dochter, wat is di gheschiet ofte wat bedudet dine screyen ende dat bitterlic suchten? Het zijn nu twe iær dat du hier quaemste dat ick alsulcke iamer nye van di ghesien en heb.’

Doe sprac si:

‘Ick waer salich waer ick over drie iær ghestorven.’

Doe hielt hem die heilighe man als of hi hem sere woude toornen om die woorden die si ghesproken had op dat hi hem des te min soude kennen, ende sprac tot haer:

‘Wi zijn in vroecheden hier mit malcander. Wiltstu dat dyne sunden hier vertellen? Soe wie tot vroecheden comt die sal vrolick wesen!’ Ende hij sprac weder totten weert: ‘Lieve vrient, bereyt ons die spise dat wi wel moghen leven. Ic bin van verre hier ghecomen uut rechter liefsten dye ic tot dese vrouwe heb.’

O milde god, hoe wonderlic du mit dine barmherticheyt alle dinc in dat beste omwandelste! Si mocht wel ghedacht hebben: hoe ghelijck is dat anghesicht mijns oems anghesichte, mer dat die ghenade haer oghen besloot dat si hem niet en conde bekennen. Doch so sal men dat wel gheloven dat die menichfoudighe tranen voer den oghen gods also craftich waren die die heylighe man uutghestort had, dat god die onmoghelike dinghen wel moghelick mochte maken.

Ende doe die spise bereyt was, doe at hi seer vrolic mit haer so wat men hem goets voersette, ende hi dranc oec goeden wijn. O heylighe Abraham, hoe wijslick du di hieldeste dat du den draecke die verloren siele uut den monde brachtste! Du waerste doch vijftich iære lanck dat du den hongher mit brode hebste verdreven. Nu so etestu vleysche zonder anxste ende vrese! Doe so was dijn lijf als een dorre stock soe dat du di mit water met en woudeste ghevoeghen. Nu so drinkestu den besten wijn als of du selve een rechter biste alre creaturen.

Ende doe si ghegheten hadden, doe voerde hem die vrouwe daer te slapen. Doe sprac hij:

‘Dat is tijt dat wi heymelick te samen comen, want die dach is mi seer lanck, op dat wi den nacht hemelike mit vroecheden mit malcander overbrenghen.’

Doe stont si op ende voerden hem mit haer in ene camer tot een wel ghesiert bedde, ende daer ghinc hi blidelic op sitten.

egész lényébe felismerés hasított, mintha szívébe villám csapott volna. Ezzel a fájdalommal gondolt vissza két évvel korábbi szent életére, és arra, hogy azóta hova jutott. Szíve keserűségében igaz könnyeket hullatott, és így szólt:

– Ó jaj, én szegény szerencsétlen, miért is születtem erre a világra?

A fogadós riadtan kérdezte:

– Jaj, mi történt, kedves lányom, miért sírsz és sóhajtozol így keservesen? Két éve már annak, hogy idejöttél, de még nem hallottalak így keseregni.

– Üdvözlénék, ha három évvel ezelőtt meghaltam volna – válaszolt a lány.

Ábrahám szent atya, hogy még nehezebben ismerje őt fel a lány, úgy tett, mintha rendkívül megharagítanak ezek a szavak, és így szólt:

– Együtt mulatozunk itt, te pedig a bűneidről akarsz beszélni? Aki vigadozni jött, az legyen is vidám – és ismét a fogadóshoz fordult, úgy kérte: – Kedves fogadós uram, készítsd el nekünk az ételt, hogy jól mulathassunk. Messziről jöttem ide, e lány iránt érzett igaz szeretetem vezérelt.

Ó, könyörületes Isten! Mily csodálatos a te irgalmad, mindent jóra fordítasz! A lány fejében bizonyára megfordult, mennyire hasonlít ennek az embernek az ábrázata a nagybátyjáéra, de a Te kegyelmed elhomályosította látását, úgyhogy nem ismerhette fel Ábrahám szent atyát. A bőséges könnyek, melyeket Ábrahám szent atya Isten színe előtt hullatott, oly erővel bírtak, hogy általuk még a lehetetlen is lehetségessé vált.

Amint az étel elkészült, vidáman nekiláttak. Ábrahám megevett mindent, amit elé tettek, s jó bort is ivott hozzá. Ó, mily bölcsen cselekedtél, Ábrahám szent atya, hogy kiragadtad ezt az elveszett lelket a sárkány szájából! Ötven éven át csupán kenyérrel csillapítottad éhséged, most pedig félelem és aggodalom nélkül húst vettél magadhoz. Íme, Ábrahám, tested olyan volt, mint a száraz kóró, melyet csak vízzel öntöztél. Most pedig úgy iszod a legjobb bort, mintha te lennél minden teremtmény ura.

Amikor jóllaktak, a lány hívta Ábrahám szent atyát, hogy pihenjenek le.

– Valóban itt az ideje, hogy bensőségesen kettesben legyünk – válaszolta Ábrahám –, s mert hosszú volt a nap, hadd töltsük most az éjszakát örömben egymással.

A lány felállt, és egy szobába vezette Ábrahámot. Díszes ágy állt benne, amelyre Ábrahám boldogan leült.

O vader Abraham, hoe sal men di noemen! Dijne wijsheyt overtredet menschelike sinnen. Du biste vijftich iaer gheweest dat du nye so veel overwonnest, dan datstu di rusteste op dijnen ellenboghe. Ende nu so sitstu vrolick op een bedde. Ende dat hebstu alle ghedaen op dat god van hemelijcke ende alle hemelsche heerscap daer of gheloeft mach werden, ende dat die verloren siele behouden mach werden. Du voerste in een vreemt lant, in een sundich huys ende tot enen snoden weert. Du aetste vleysch ende dronckste goeden wijn. Sint der tijt dat du dat alle te samen soe wijslick hebt ghedaen op dat du dijn even mensche mochte verlossen van des duvels banden. So moghen wi ons wel scamen dat wij nauwelick mit onderscheyt om salicheyt onses even mensches en moghen spreken.*

Ende doe die heylige Abraham aldus op dat bedde sat, doe sprac si tot hem: 'Here, latet u die schoen uut trecken.'

Doe sprac hi:

'Beslutet eerste die dore seer vaste toe, ende vernemet ofte oeck yemant daer voer is om enighe bedriechnisse.' Ende daer nae sprack hi tot haer: 'Maria, lieue vrou, comet hier tot mi.'

Ende doe si tot hem quam, doe nam hi se bi der hant ende toech se tot hem an dat bedde, Ende doe hi seker was dat si hem nyet en conde ontlopen, doe so toech hi den hoet van sinen hoofde ende suchte mit ene screyende stemme ende sprac:

'O wee mijne lieue dochter Maria, en bekenestu mi nyet? O Maria, en bekenestu mi nyet dat ick die ghene bin die di heeft op gheuoedet ende ghelieert? O we, dochter, wie heeft di verslaghen? Waer is nu dijne enghelsce cledinghe? Waer is dijn vasten, dijn waecken ende dyn deuote innighe ghebet? Waer so zijn nu dijne bittere tranen? O we, hoe bistu van die hoecheyt des duuels alsoe diepe gheuallen? Waeromme en seydste mi dat nyet, doe du in der misdaet vielste, op dat ick voer di penitencie hadde moghen ontfanghen, ende god onsen here voer di ghebeden mit mynen gheselle den heylighen vader Effrem?*' O mine lieue dochter, hoe hebstu mi in so onlidelike droefenisse ghebracht dat du mi versweghen hebt dynen groten schade! Het en is doch nyemant sonder sunde dan god allene.'

Ende doe si alsulcke woorden vele van hem hoorde, doe bestarf si in haer seluen alsoe sere van schaemte ende van veruaernisse, so dat si anders niet bi hem en sat dan als een steen al totter middernacht toe, ende dat si uut alle hare crafte nye een woort spreken en conde noch en mochte. Doe sprack hi weder mit bitterlijcken tranen tot haer:

'O we mijn lieue dochter Maria, en wiltstu nu niet mit mi spreken! O wee, een deel mijnre aderen! Ick bin doch van verre lande tot di ghecomen om dijnen wille, ende hebbe mij in desen bosen huyse om dynen wille laten vinden!

Ó, Ábrahám szent atya, minek is nevezzünk téged! Bölcsességed ésszel fel nem fogható. Ötven éven át nem esett meg veled egyéb bűn, mint hogy fejedet könyöködre hajtva meg-megpihentél, és most itt heversz egy ágyon. Azért tetted ezt, Ábrahám szent atya, hogy az emberek higgyenek Istenben és a mennyek országában. Ezenfelül azért, hogy ez az elveszett lélek el ne vesszen egészen. Íme, Ábrahám, idegen földre utaztál, s most itt vagy egy bűnös házban, egy gaz fogadósnál. Íme, húst ettél és jó bort ittál. Mennyi éven át fáradtál azon, hogy embertársadat kiszakítsd az ördög karmai közül! Szégyellhetjük magunkat, hogy anélkül ítélkezünk embertársaink felett, hogy megvizsgálnánk cselekedeteik okát.*

És amikor a szent életű Ábrahám ott ült az ágy szélén, a lány megszólalt:

– Hadd vegyem le sarudat.

– Zárd be előbb jól az ajtót és nézd meg, nem áll-e előtte valaki, aki csúfot akarna úzni belőlünk! – szólt a szent atya és hozzátette: – Kedves Mária, gyere ide hozzám.

Amikor Mária odament hozzá, Ábrahám kézen fogta és magához vonta az ágyra, s amikor már biztos volt abban, hogy a lány nem tud kiszabadulni öléből, levette süvegét a fejéről, sóhajtozott és sírva így szólt:

– Ó jaj, édes lányom, Mária, hát nem ismersz meg? Ó, Mária, nem ismersz meg engem, aki téged táplált és tanított? Ó jaj, lányom, ki nyomorított meg téged ennyire? Hová lett angyali öltözőked? Mivé lett böjtölésed és mivé lettek jámbor imáid? Hová tűntek keserű könnyeid? Jaj, mily mélyre taszított téged az ördög kevélysége! Miért nem mondtad el nekem, hogy bűnbe estél, hogy penitenciát rójak ki rád, és hogy imádkozhassam érted társammal, Efrémmel? Ó, édes lányom, elviselhetetlenül elszomorítottál engem azzal, hogy elhallgattad előlem a te nagy bűnödöt! Hát hiszen magán Istenen kívül senki sem büntelen!

És ahogy ezeket a szavakat szölte, a lány magába roskadt a szégyentől és elkeseredéstől, úgy ült ott éjfélig, mint egy darab kő, és nem volt ereje egyetlen szót sem szólani. Akkor aztán Ábrahám ismét beszélni kezdett, keserű könnyeket hullatva:

– Ó jaj, édes lányom, Mária, nem akarsz hozzám szólani. Ó jaj, test vagy te az én testemből! Messzi országból jöttem ide érted, és te érted léptem át e

Ick hebbe doch om dinen wille di onghewoenlike dinghen ghedaen. Op mi so zijn alle dyne sunden. Ic wil mi ten ionghesten daghe voer dat strenghe oordel godes voer di setten, ende wil gode van dyne sunden voer di rekenighe gheuen.'

Ende doe hi totter middernacht toe alsulcke troostelicke woorden vele mit hare ghesproken hadde, doe creech si enen cleynen trooste ende sprack doe al screyende tot hem:

'O wee lieue here ende lieue vader, ick en derf mijn onreyne anghesichte teghens dijne heylighe anghesichte nyet keren, ende hoe mach ick dan mi tot gode keren? Ofte mijn mont opdoen om sine ghenaden te verweruen?'

Doe sprack dye heylighe vader tot haer:

'Op mi zijn alle dyne sunden! God dye ontfanghet alle dine sunden van mijnen handen. Ick will god onsen here seer neerstelijcke voer di bidden ende in den laetsten oordele voer di antwoorden. Ende wilt mit mij weder te huys comen! Die heylige vader Effrem die bidt voer di nacht ende dach mi groter vlite ende neersticheyt! O we, mijn lieve dochter! O we, mijne lieve moeder! O we, mijne hertelike lieve ader! O we, mine lieve lit mijns lichaems! O wee, mijn eyghen bloet, en wilt doch nyet twifelen ende wil hoopen van godes barmherticheyt, ende al waren dyne sunden alsoe groot als alle berghen zijn! So gaet doch sine barmherticheyt bouen allen creaturen, als ons dat heylige euangelium voersecht,* dat ene onreyne vrouwe tot Christum quam ende reyne ende suuer weder van hem ghinck Si wert van hem ghereynicht, ende hi en wert doe van haer nyet ontreynt. Ghelijck dat onmoghelick is dat eene voncke vuers mach alle wateren verteren, alsoe onmoghelick ist oeck dat hi onreynicheyt soude moghen ontfanghen. Dat en is nyet nyeuwere vallen in den laghen ende stricken des duuels, mer dat is seer quaet daer langhe in te legghen. O wee, mijn lieue dochter, treckt weder nae di den voet die du in den stricken gheset had, want die duuel heeft di bespottet doe du vyelste ende stille bleuet legghen. Du soe achtet also dat hi oeck wert verleydet ende bedroghen van dijne bekeringe ende opverstandnisse. Ende ontferme di ouer mijne outheyt! Laet mi doch ghenyeten der trouwe die ick di hebbe bewesen ende compt mit mi weder te huys. Die menschelike nature is cranck van haer seluen ende daer omme ontfanghet se god. Hi wert mensche ende nam onse crancheit an hem, ende daer omme ontfermet hi hem ouer den menschen. Ende daer omme sprack hi tot ons tot enen troeste:* Ic en wil niet den doot van den sundighen mensche, mer ic wil dat hi hem bekere op dat mach leuen.'

Ende doe hi alsulcke woorden vele gesproken hadde mit haer, doe sprac si tot hem:

'O ghetrouwe lieue vader, ist dat du seker biste dat ick mijne sunden voer gode beteren mach ende dat hi mi weder ontfanghen wil, so wat ghi dan wilt dat wil ick gherne doen ende wil mit di weder comen.'

bűnös ház küszöbét, és érted tettem azokat a számomra idegen dolgokat, s ezzel magamra vettem a te sok bűnödöt. Ítéletnapig viselni fogom bűneidet, magamra vállalom Isten büntetését, és elszámolok velük Neki.

Késő éjfélig efféle vigasztaló szavakkal beszélt hozzá. A lány meg is vigasztalódott kissé, s immár könnyek közt szólt hozzá:

– Ó jaj, édes uram, drága atyám, bűnös orcámat még a te szent orcád felé sem merem fordítani, hogyan fordulhatnék hát Istenhez magához? Hogyan nyithatnám szóra a szám, hogy elnyerjem az Ő kegyelmét?

A szent atya ekkor így válaszolt:

– Rajtam van immár minden bűnöd, Isten az én kezemből elfogadja majd mindet. Lankadatlanul fogok imádkozni érted Hozzá, és elszámolok bűneiddel az Utolsó Ítélet napján, csak gyere haza velem. Efrém atya szorgosan és odaadóan imádkozik érted éjjel-nappal. Ó jaj, édes lányom, Ó jaj, édes Anyám, ó jaj, te, kedves szívem, ó jaj, tulajdon testemnek része, ó jaj, tulajdon vérem, ne ess kétségbe, hanem higgy Isten könyörületességében, még ha bűneid hegyként magasodnak is föléd. Az Ő könyörületessége minden teremtmény fölött való, így tanít bennünket az ő szent Evangéliuma:* egy tisztátalan asszony Krisztus színe elé járult, és tisztán távozott onnan, mert megtisztult Őáltala.⁶¹ Ő pedig nem lett tisztátalan az asszony által. Mint ahogy lehetetlen az, hogy egy tűzből kipattant szikra minden vizet kiszárazson, úgy lehetetlen az is, hogy Őt tisztátalanság érje. Ne ess hát ismét az ördögi csel áldozatául, mert nagyon nagy bűn ebben az állapotodban maradni. Ó jaj, kedves leányom, rántsd ki lábad az ördög által vetett hurokból, mert nagy bűn volt belelépned, s az ördög csúfot űzött belőled, mert csapdájába estél, és mozdulatlanul benne is maradtál. És gondold arra, hogy most magát az ördögöt vezeted félre és csapod be azzal, hogy megtérsz és ellenállsz neki. Kegyelemazz az én vén fejemnek, hadd örvendezhessem annak a lánynak, akit magam nevelgettem, és gyere haza velem. Gyarló az emberi természet, önmagát betegíti meg, úgyhogy fogadd el Istent, aki emberré lett értünk és magára vette gyarló bűneinket, ezért kegyelmez meg az embernek és ezért szólt hozzánk vigasztaló szavakkal.* „Én nem a bűnös halálát akarom, hanem azt, hogy a hitetlen megtérjen és éljen”.⁶²

És miután Ábrahám ezeket a szavakat kimondta, a lány így szólt hozzá:

– Ó, hűséges, édes atyám, ha bizonyos vagy abban, hogy bűneimtől megszabadulhatok, és ismét magadhoz veszel, mindent megteszek, amit csak akarsz, és hazatérek veled.

⁶¹ Vö. Mt 9,20–22 és Mk 5,22

⁶² Vö. Ez 33,11: „[N]em gyönyörködöm a hitetlen halálában, hanem hogy a hitetlen megtérjen újtjáról és éljen.”

Doe wert die heylige vader seer blide ende seyde haer doe weder vele troestelicker woorden Doe leyde si haer ansichte op sine voeten ende screyde doe alle den nacht alsoe sere, dat si hem sine voeten ende al zijn lijf ouergoot mit tranen, ende sprac tot hem:

‘O helighe vader, wat hebstu om mijnen wille ghedaen! Hoe hebstu so groten arbeyt om minen wille gheleden dat ghij mij verlost van den ewighen doot! O we, trouwe herte dat ick di so grotelic heb vertoornet ende du mi des nyet en hebt laten ontghelden! O we, mijn trouwe vrient, mit wat diensten can ic di dat weder lonen!’

Ende doe die dach an quam, doe sprac hi tot haer:

‘Dochter het is tijt dat wi weder keren in onse cellen. Laet die werelt ende houdt di an dat eerste leuen.’

Doe sprac si tot hem:

‘Lieue vader, ick heb goet in gout ende cleder, wat sal ic daer mede doen?’

Doe sprack hij:

‘Dochter, laet den duuel dat mit sinen rade ghewonnen is ende ghaet voert ende kere weder op die stede daer du eerste hebt gheweest, ende soecket dat goet dat onverghanckelic is dat du verloren hebste.’

Ende also nam die heylighe man sine dochter ende sette se op zijn paert. Ende si liet alle haer goet ende den bosen huysweert in den huse. Ende hi voer dese blidelike weer te huys in zijnre celle recht als een goet hierde die zijn scaep verloren heft ende dat dan weder vindt, ende in sine armen goedertierlike nemet ende dat weder bi den anderen schapen draghet. Of als die ghene die enen wolf een schape uut den monde breket end dat verlosset. Alsoe dede hier die heylighe vader Abraham. Ende doe hi se wederebracht, doe besloot hij se weder in sine onderste celle, ende hi bleef in die celle daer si eerste in gheweest hadde. Doe toech si een haren hemde aen ende oefende daer seer strengheelijcke in goeden wercken mit vele screyen ende vele vasten, mit waecken ende mit beden also volcomentlike, so dat god van hemelrijc binnen drie iaren hare berouwe seer goedertierlike heeft ontfanghen, soe dat hi an anderen menschen doer hare innighe ghebet vele teykenen dede.

Ende die heylighe vader Abraham leefde daer nae thyen iaer ende loefde god van ghantzer herten om hare heylighe leuen. Ende doe hi seuentich iaer in volcomenheyt zijn leuen hadde overghebracht, doe scheyde hi van dese ydele ende verghanckelike werelt ende voer bi gode mit enen salighen eynde.

Ende doe die heylighe vrouwe Maria seuentich iaer hadde gheleeft na hare heylighe ende godlijcke begheerte, ende vollencomen had gheweest in allen goeden wercken, soe voer si nar dese verghanckelijke leuen in dat ewighe leuen. Tot welcken leuen ons moet helpen mit zijnre ghenaden die sine barmherticheyt alsoe volcomenlike ende ouervloedelike haer hebt bewesen. Amen.

Ennek a szent atya nagyon megörült, és ismét vigasztaló szavakat szólt. A lány pedig leborult az atya lába elé, s egész nap zokogott, atyja lábát és egész testét könnyeivel öntözte, és így beszélt hozzá:

– Ó, szent atyám, mit meg nem tettél értem! Mily nagy fáradsággal szabadítottál meg az örök haláltól. Ó jaj, hűségese szív, így megszorítottalak, és te mégsem hagytál el engem. Ó jaj, hű barátom, miféle szolgálattal hálálhatnám ezt meg neked?

Amikor pedig felvirradt a nap, így szólt a lányhoz Ábrahám:

– Lányom, itt az ideje, hogy visszatérjünk cellánkba. Hagyd el a világot, és térj vissza ama első életedbe.

Akkor így szólt atyjához a lány:

– Van világi vagyonom, aranyam és ruhám is, mit tegyek mindezzel?

Ábrahám így válaszolt:

– Lányom, hagyd ezeket a javakat az ördögnek, aki tanácsával megnyert magának, és indulj el, térj vissza arra a helyre, ahol valaha éltél, és keresd az égi, örökkévaló jót, melyet elvesztettél.

És ezzel a szent ember elvezette lányát, felültette lovára, és elindult vele hazafele. A lány a földi javakat és a gonoszt maga mögött hagyta, úgy ment vele. Az atya meg boldogan vitte magával a lányt cellájába, mint jó pásztor az eltévelyedett bárányt, akit végre megtalált, könyörületesen karjába vesz és visszavisz a többi bárány közé. Vagy mintha farkas szájából tépte volna ki a bárányt, és ezzel mentette volna meg életét. Így tett a szentéletű Ábrahám atya. És miután hazavitte a leányt, a belső cellájába költöztette, ő maga pedig abba a cellába vonult vissza, ahol korábban a leány élt. Mária pedig szőrcsuhát öltött magára, és szorgalmasan vezekelt gyakori könnyhullatások közepette, sokat böjtölt és virrasztott, és mindezt oly tökéletesen tette, hogy a Mennyei Atya három év múltán kegyesen megbocsátott neki, elfogadta vezeklését: isten ereje abban mutatkozott meg általa, hogy sok emberrel csoda történt.

A szent Ábrahám atya még tíz évet élt, és teljes szívével Istent dicsőítette, amiért a leány újra szent életet élt. És amikor Ábrahám élete hetvenéves korára beteljesedett, megvált a mulandó élettől, és megüdvözült Istenben.

Amikor pedig a szentéletű Mária hetvenéves lett, és jó cselekedetei által élete kiteljesedett úgy, ahogy Istenben kívánta azt, elköltözött mulandó életéből az örök életbe. Imádkozzunk hát a könyörületes Istenhez, aki ilyen nagylelkűen tárta elénk kegyelmét és könyörületességét, hogy elnyerhessük ezt az örök életet. Ámen.

Fordították: Daróczy Anikó, Kassai Viktória, Németh Villő

Teofilus

HROSWITHA VON GANDERSHEIM (10. század)

Lapsus et conversio Theophili Vicedomini

Postquam lux fidei crescens per climata mundi
Siciliam* tenebris errorum solvit ab atris,
Vir satis illustris nutritur partibus illis,
Nobilitate potens, meriti splendore refulgens;
Hicce Theophilus fuerat de nomine dictus,
Puri sacrata tinctus baptismatis unda.
Quem devota patrum divinis cura suorum
Obsequiis igitur primis signavit ab annis
Atque, sui dulcem pie sollicitando nepotem,
Cuidam pontifici credidit nimium sapienti, 10
Quo nutriret eum studio florente docendum,
Ipsius ingenuum mentisque rigaret agellum
De sophiae rivis septeno fonte manantis.

Cumque pio satis exhausti puero foret ipsi,
Digno confestim provectus honore gradatim
Perveniebat ad officium sibimet satis aptum,
Quod lingua vulgi scimus „vicedom”* vocitari.
Hac igitur tanti pompa splendoris adepta,
Pontifici se subiectum cleroque modestum 20
Praebuit atque pium populo cunctisque benignum,
Commisso<que> gregi studio pręerat vigilantī;
Maxime sed Christi minimis miserisque pupillis
Ac castis viduis necnon cunctis peregrinis
Vestes et victum dextra tribuit bene larga,
Hospitiumque vagis numquam claudebat egenis.
Hinc igitur concors omnis devotio plebis
Affectu tenero cordis pendebat in illo:
Ipsam ceu dulcem venerantur amando parentem.
Interea vir summorum praesul meritorum
Caelitus acceptum direxit ad aethera flatum. 30
Quo nam defuncto gremio terraeque locato,
Consensus plebis clamant concorditer omnis
Respondens cleri votis eadem cupientis,

Teofilus vikárius bukása és megtérése

Amikor a hit fénye, amely a világ minden táján erősödött, megszabadította Szicíliát* a tévedések sötét árnyékától, egy igen neves ember élt ezeken a vidéken, akit rangja befolyásossá tett, és kitűnt erényeinek csillogása által. Név szerint Teofilusnak hívták, miután a szent keresztelés vize tisztára mosta. Szülei odaadó gondoskodással már a korai években kijelölték őt isteni szolgálatra, és jámbor törődéssel rábízták egy püspökre, egy nagy bölcsességű emberre, [10] hogy nevelje őt a jó tudásra, és öntözze meg elméjének friss mezejét a hétféle forrásból áradó bölcsesség folyamával.

És miután eleget ivott ebből a forrásból, a szent legény lépcsőről lépésre haladva a kellő becsület útján, elérte a számára megfelelő hivatást, amelyet a nép nyelvén, „vikáriusnak”* neveznek. Jóllehet egy ilyen tisztség nagy pompával járt, ő mindig alázatosan viselkedett püspökével, szerényen és nyájasan mindenkivel szemben, [20] és éber gonddal őrizte a rábízott nyáját. De mindenekelőtt Krisztus szegényeinek és a nyomorúságos árváknak, az özvegyeknek és minden idegennek bő kézzel osztott élelmet és ruhát; és soha nem zárta be az ajtót a vándorló nélkülözők előtt. Ezért az egész nép egyhangú odaadással viseltetett iránta, szívük gyengéd ragaszkodásában és szeretetében kedves apjuknak tartották.

Eközben a püspök, a legnemesebb erényű férfiú, felszállott a mennybe, és átadta lelkét Alkotójának. Amikor élettelen testét a föld kebelébe helyezték, [30] az egész nép hangosan zokogott együtt a papsággal és ugyanannak a kívánságnak adott hangot, nevezetesen, hogy ez a vikárius az erényeinek köszönhetően a leg-

Hunc fore praecipuis aptum meritis vicedomnum
 Ut culmen sedis captaret pontificalis
 Summi pontificis curamque teneret ovilis.
 Hoc quoque persuadere suo metropolitano
 Pontifici scriptis festinabant cito missis,
 Cuius iudicio statui pastor sapienti
 Debuit ecclesiae tali condignus honore. 40

Qui bonitate viri comperta namque benigni
 Se completurum promisit velle precantum
 Et venisse virum iussit maturius ipsum,
 Affectu populi tanto quem sensit amari.
 Ille sed, execrans talem constanter honorem,
 Praesulis imperio parere negat veniendo,
 Donec invitus trahitur, turbis glomeratur.
 Et, cum pontificis praesentaretur ocellis,
 Stratus adusque solum voces spargebat in altum,
 Infectum vitiis sese dicens fore multis 50
 Non aptum sancto Christi populo dominari.

His igitur querulis iterata voce profusis
 Antistes summus cessit postremo coactus,
 Huncque, decus talis qui fastidivit honoris.
 Iniunctae vacuum curae concessit abire,
 Constituens alium rectoris nomine dignum.
 Qui nam paucorum post intervalla dierum,
 Quorundam blandis clam seductus suadelis,
 Subiectis alium cito praeposuit vicedomnum;
 Atque Theophilum summis meritis venerandum 60
 Movit ab officio, multos quo fungitur annos.
 Istec sed, fragilis tolerans patienter honoris
 Damnum, tristiam pellit de pectore cunctam,
 Gaudebatque satis sese iam posse vacare
 Tanto liberius studio Christi famulatus,
 Quanto curarum securus erat variarum.

méltóbb arra, hogy elfoglalja a főpásztori széket, és átvegye a püspök nyájának gondozását. Siettek ezért gyors kéréssel meggyőzni az érseket, akinek bölcs ítéletétől függött, hogy egy pásztort ilyen méltóságra nevezzenek ki az Egyházban. [40]

Amikor az érsek értesült a férfi jóságáról és kedvességéről, megígérte, hogy teljesíti a kérelmezők kívánságát, és megparancsolta Teofilusnak, akit – felismerte – nagyon szerettek az emberek, hogy késedelem nélkül jöjjön hozzá. Teofilus azonban, aki mindig megvetette a méltóságot, nem volt hajlandó eljőnni és engedelmeskedni a Metropolita parancsának. De végül akaratára ellenére is odavonszolta őt az egybegyűlt tömeg. Amikor Teofilus az érsek elé ért, leborult a földre, és váltig tiltakozott, mondván, hogy sok bűnnel fertőzött és nem alkalmas Krisztus szent népének vezetésére. [50]

Miután így könyörgött szüntelen, és áradt belőle a tiltakozás, az érsek végül engedett, mert a könyörgés meggyőzte. Az pedig, aki elutasította e magas hivatal tisztségét, engedélyt kapott arra, hogy távozzon a ráruházott hivatal nélkül. Az érsek ezután egy másik embert nevezett ki, aki méltó volt a előjárói tisztségre. Ezt az új püspököt kis idő elteltével bizonyos emberek titokban félrevezették nyájas beszéddel, és ő egy másik vikáriust nevezett ki a nyája élére, eltávolítva a nemes erényeiért nagyra becsült Teofilust abból a hivatalból, amelyet ő sok éve betöltött.[60] De Teofilus türelmesen viselte becses méltóságának elvesztését, kiűzött szívéből minden szomorúságot, sőt még örült is annak, hogy a sokféle kötelesség alól felmentették: most ennyivel szabadabban dolgozhat Krisztus szolgálatában.

Cuius mox mentem detestatur patientem
 Totius humani generis saevissimus hostis,
 Et, qua primatis decepit fraude parentes,
 Hac huiusce viri pulsat penetralia iusti, 70
 Adducens eius fragili saepissime menti
 Blanda potestatis delectamenta prioris
 Despectusque gravem facti nuperrime sortem.
 Nec laqueos harum retraxerat insidiarum,
 Donec captivum Christi duxit sibi servum;
 Nec mora, vir fortis, vita meritisque celebris,
 Mentis virtutem demens abiecerat omnem
 Nec temptamentis studuit restare nefandis,
 Sed victus cessit mentisque dolore tabescit;
 Quique prius plebi sprevit princeps dominari, 80
 Affectat iuris pompas nunc inferioris.

Tandem seductus caecato corde misellus
 Quendam perversum petiit festinus Hebraeum,
 Qui magica plures decepit fraude fideles,
 Prolambensque suas prostrato corpore plantas
 Ipsius auxilium flagitat lacrimando nefandum.
 Qui, super errantes lapsus gaudendo malignus,
 Nocte procul dubio iussit venisse futura,
 Promittens promptam despectus esse medelam,
 Si parendo suis vellet tantum suadelis 90
 Sub ditione sui post haec habitare magistri.

His hic infelix monitis captus male blandis
 Daemonis obsequio saevi gestit religari,
 Quo sic umbratilis munus meruisset honoris.
 Quem, non signatum signo sanctae crucis almo,
 Sed mage daemonicis confidentem suadelis,
 Ocius ille magus secum duxit maledictus
 Trans urbem sub nocturnis secreto tenebris
 Intulit inque locum multo fantasmate plenum, 100
 In quo tartarei steterant in veste coloni
 Alba candelas plures manibus retinentes.
 Inter quos medius princeps residebat iniquus

De az egész emberi nem ádáz ellensége hamarosan megutálta ezt a türelmes lelket, és ugyanazzal a ravaszsággal, amellyel egykor becsapta első szüleinket, [70] megtámadta ennek az igazságos embernek a szívét. Gyakran felhozta gyenge lelke előtt azokat a csendes örömeket, amelyek a korábbi befolyásos tisztségével jártak és a veszteségeket, melyeket nemrég elszenvedett. Nem is hagyott fel eme áruló cseleivel, míg végül foglyul nem ejtette Krisztus szolgáját. És a kiváló ember, aki híres volt erényes életéről, tébolyodottságában minden erényt elvetett, és semmi erőfeszítést nem tett, hogy ellenálljon az utálatos kísértésnek. Legyőzötten visszavonult a harcból és elsorvadt lelki bánatában. [80] És ő, aki eddig nem volt hajlandó fejedelemtént uralkodni a népen, most a pokoli hatalomhoz fordult.

Végül az elvetemült nyomorult, szíve vakságában megkeresett egy bizonyos gonosz zsidót, aki sok hívőt tévesztett meg csalárd varázslataival. Teofilus térdre borult előtte, és lábaihoz kúszva, könnyek közepette könyörgött segítségéért. A csábító, aki gonoszul örült az egyházfi bukásának, megparancsolta neki, hogy jöjjön el a következő éjszakán. Azt ígérte, hogy megaláztatására meglesz az orvosság, de csak akkor, ha engedelmeskedik, és hajlandó lesz a mágus urának hatalma alatt élni. [90]

A szerencsétlen, akit sajnós elbódítottak ezek a hízogó ígéretek, alig várta, hogy az ádáz ördög szolgálatába álljon, és így kiérdemelje a sötét tisztséget. Akkor az elátkozott mágus elvezette Teofilust, akin most már nem volt rajta a kereszt oltalmazó jele (mert inkább a pokol szavában bízott), titokban, az éjszaka sötétjében a városon keresztül, és elhozta őt egy helyre, amely tele volt fehér ruhás kísértetekkel. Sokan közülük gyertyát tartottak a kezükben. [100] Közöttük ült a trónuson a gonosz fejedelemt, a halál királya és a kárhozat fia, aki arra veszi rá átkozott szolgálait, hogy lankadatlanul

Qui rex est mortis proles quoque perditionis,
 Suadens damnandis astuta fraude ministris,
 Inpigre cunctis praetendere calliditatis
 Assuetae laqueos omnes captare paratos.
 At magus errantem damnumque sui cupientem
 Mox ad concilium perducebat scelerosum,
 Prostratusque sui plantis extimplo magistri
 Monstravit verbo causam, qua venerat illo. 110
 Cui daemon saevus contra sic denique fatus
 „Dic,” ait, „auxilii possim quid ferre fideli
 Ablutoque viro Christi baptismatis unda?
 Si meus esse cupit scriptis Christumque negabit
 Illiusque puellarem pariter genitricem,
 Per cuius partum patior nimium grave damnum,
 Illum continuo virtute mea relevabo
 Atque decus talis praestabo patenter honoris,
 Praesul ut ipse suis non contradicere iussis
 Apponat, cernens omnes illi famulantes, 120
 Qui nunc despectum spernunt, venerarier ipsum.”

His nam blanditiis anguinae callidatis
 Iste miser verbo non contradixerat ullo,
 Sed fieri gestit, quae perversus draco suasit,
 Proditur atque <sui> totum se perditioni
 Sponte dedit, proprii cartam scribens detrimenti,
 In qua spirituum testatur velle nigrorum
 Esse sub aeternis socius per saecula poenis.
 Hoc ubi perfecit, passim fantasma recessit,
 Ipseque cum pravo gaudento redibat amico. 130

Facta namque die, praesul praecepit adesse
 Cleri primates plebis pariterque priores,
 Atque Theofilum cunctis astantibus illis
 Adductum verbis nimium blanditur amicis,
 Ipsius subdens hilari vultu ditioni
 Deflevit piis sese pecasse lamentis,
 Abiecisse virum praesumebat quia sanctum.
 Ast hie, e subitis tanti laetatus honoris
 Donis, plus aequo tollit se mente superba,

vessék ki mindenkire fondorlatos hálóikat. Hálókat, amelyek mindnyájunkat készek foglyul ejteni.

A varázsló ebbe a pokoli gyülekezetbe vezette be a tévelygőt, ezt a tulajdon pusztulására törekvő embert, aki azonnal ura lába elé borult, és elbeszélte, miért jött. [110] Az átkozott démon végül így válaszolt neki: „Mondd, milyen segítséget tudok nyújtani egy hívőnek, akit a Krisztus keresztségének vizében mostak meg? Ha valóban az enyém akar lenni, és még írásban is megtagadja Krisztust és a Szűzanyát is, aki azáltal, hogy gyermeket szült, olyan súlyos veszteséget okozott nekem, akkor azonnal segíték Teofilusnak hatalmam ereje által, és olyan nyilvánvaló tiszteletben fogom részesíteni, hogy még az érsek sem tud majd ellentmondani parancsainak, [120] mert látni fogja, hogy minden szolgája, aki most megveti Teofilust, tisztelni fogja őt.”

A nyomorult egy szóval sem mondott ellent a ravasz kigyó eme hízélgéseire, hanem örömmel várta, hogy meglássa mindazt, amit az átkozott csaló ígért. Amilyen árulója volt saját magának, önszántából adta át magát a végső pusztulásnak, és aláírta a tulajdon elpusztításáról szóló szerződését. Ebben a szerződésben rögzítette, hogy a sötét szellemek társa akar lenni az örök kárhozatban, végtelen korokon át. Miután ez a szerződés létrejött, a látomás azonnal eltűnt mindenhonnan, és Teofilus nagy örömmel tért haza gonosz barátjával. [130]

Eljött hát a nap, amikor az érsek megparancsolta, hogy gyűljenek össze a főpapok és a nép vezetői. És amikor Teofilus megjelent mindannyiuk előtt, az érsek kivételesen kedves szavakkal dicsérte, engedve Teophilus akaratának, aki sugárzott az örömtől. Az érsek pedig szent könnyek közepette bánta meg, hogy vétkezett ellene, és arra vetemedett, hogy egy ilyen szent embert elüldözzön. Teofilusnak azonban nagyon jól esett e szokatlan felemelkedés hirtelen ajándéka. A felfuval-

lactanter subiectorum cuneos populorum 140
 Ipsius obsequiis cogens succumbere duris,
 Et, spreto penitus patriae caelestis honore,
 Terrestris tantum pompae versatur amore.
 Cumque diu vacuis inhiaret namque lucellis
 Atque monente mago numquam cessaret iniquo
 Saevo multiplices Satanae persolvere grates,
 Ex cuius largis credidit sollummodo donis
 Accessisse quidem tantam sibi prosperitatem,
 Tandem caelestis pietas immensa parentis,
 Qui numquam cupit interitum mortemque reorum, 150
 Sed mage conversis laetam concedere vitam,
 Condoluit facti meritum periisse benigni,
 Quo quondam stabili fulsit celeberrimus orbi
 Istec, sollicitans omnes clementer egentes;
 Moreque divino pietas eadem veneranda
 Concutit errantem digna formidine mentem.

Nec mora, compunctus summo maerore, misellus
 Praeponebat pavitans oculis saepissime cordis.
 Quanta negando Deum meruit tormenta per aevum
 Et quibus in poenis iungi debebat Averni. 160
 Haec quoque tractando secum maerore supremo,
 Talia continuis fertur dixisse lamentis:

«Heu mihimet misero, cunctis probris vitiato !
 Ve mihi damnando proprii pro crimine voti.
 Qui patris summi prolem per scripta negavi
 Divinaeque simul dulcem prolis genitricem !
 Eheu, quam saevis tradar per saecula poenis
 Et quam continuis claudar sine tenebris.
 Qui miser elegi subdi Satanae ditioni
 Atque tenebricolis Erebi sub limine iungi, 170
 Mundanae pompae vano seductus amore!
 Quid dicturus ero nimium peccator in illo
 Tempore iudicii Sanctis ipsis metuendi,
 Quando factorum mercedem quisque suorum
 Accipiet dignam satis aequa lance libratam
 Pro diversorum qualitate quidem meritum?

kodott lelkek hamis gögjével és kevélységével rávette a rábízott emberi nyáját, hogy vesse alá magát kemény parancsainak. [140] Teljességgel elutasította égi hazájának méltóságát, és csak a földi pompához ragaszkodott. És így – a gonosz mágus tanácsára – sokáig buzgón kergette ezeket a hiábavalóságokat, és nem szűnt meg gyakorta hálát adni a kegyetlen Sátánnak, hiszen az ő bőséges ajándékának tekintette a pompás gazdagságot, ami neki jutott. Csakhogy a Mennyei Atya kimeríthetetlen jóságában [150] soha nem kívánja a gonoszok pusztulását és halálát, hanem inkább azt, hogy a megtérés által üdvösséget nyerjenek. Elszomorította Őt, hogy egy ilyen jó élet érdemei elvesztek. Elveszett az, aki valaha oly szépen tündökölt a földön és oly irgalmasan törődött minden szegénnyel. Ezért ez az Imádnivaló Jóság isteni módon igazságos Istenfélelemmel érintette meg ezt az eltévedt lelket. A nyomorult ember ugyan nem tért le a rossz útról: mégis áthatotta a heves lelkiismeret-furdalás. Sokszor, remegve látta lelki szemei előtt azokat a szörnyű kínokat, amelyeket megérdemelt az örökkévalóságban: azt, hogy majd osztoznia kell a pokoli szférák büntetésében Isten megtagadása miatt. [160]. Nagy bánatban szemlélte magában ezeket a dolgokat és úgy beszélük, gyakorta ilyen panaszokban tört ki:

„Jaj nekem, nyomorult, minden gonoszszaggal szennyezett léleknek! Jaj nekem, átkozott vagyok, mert bűnös szerződést kötöttem, amelyben írásban tagadtam meg a Magasságos Atya Fiát és az Isteni Gyermekek Édesanyját is! Jaj nekem! Milyen keserű örök büntetés vár rám! Micsoda hatalmas sötétség zár be majd örökre! Jaj nekem, aki úgy döntöttem, hogy alávetem magam a Sátán akaratának és [170] szövetkeztem a sötétség lakóival Ereboszban. Elcsábított engem a földi dicsőség hiú szenvedélye! Mit mondjak én, nagy bűnös, a végítéletnek ama nagy napján, amelytől még a szenteknek is félniük kell, s amelyen ki-ki saját érdeme szerint kapja meg jutalmát? Az a jutalom az igazságos

Vel quis forte mei tunc apponet misereri,
 Cum vix pro meritis iustus salvatur opimis?
 Nam Christi genitrix caelique potens dominatrix
 Flaminis atque sacri templum sine sorde coruscum, 180
 Haec eadem Virgo partus post gaudia casta,
 Quae retro conversis fuerat mitissima cunctis
 Atque sui dulcem numquam tardat pietatem,
 Sola mihi veniae potis est medicamina ferre,
 Si pro me proprium dignatur poscere natum.
 Sed, si pollutis illam rogitare labellis
 Coepero, bachanti nuper quam corde negavi,
 Me vereor flammis caelo consumier actis,
 Ferre meum facinus quia non patitur grave mundus.
 Attamen instantis causa cogente doloris 190
 Eiusdem celerem supplex quaero pietatem,
 Quo Clemens animam precibus solvat perituram.”
 Haec secum querulis nimium dicebat amaris ;
 Et, saeculi curis citius de corde repulsis,
 Impiger ad templum properat sub honore dicatum
 Virginis intactae matrisque Dei venerandae,
 Octies et spatium transegit quinque dierum
 Illic, contrito deflens sua corde piacla,
 Denegat atque sibi, lacrimis satiatus amaris,
 Omnia cultorum delectamenta ciborum, 200
 Scilicet et requiem somni saepissime dulcem,
 Pervigil in sacris summo conamine votis.
 Tali percerte corpus frangendo labore
 Purgavit lacrimis animae maculas vitatae.

His bene perfectis nimium cum lassus in horis
 Nocturnis molli dederat sua membra quieti,
 Astitit in somnis illi castissima regis
 Aeterni genitrix, eadem mundi dominatrix,
 Scilicet auxilium spes solamenque paratum
 Eius praesidium devota mente precantum, 210
 Talibus et verbis terrebat corda paventis :

mérlegen méretik ki, minden ember érdemei minőségének arányában. Vagy ki fog ezentúl szánakozni rajtam, amikor az ember jobb szolgálat által is épphogy üdvözl? Hisz csak Krisztus Anyja, a menny hatalmas Királynője és a Szentlélek ragyogó, szeplőtelen temploma, Ő, aki szűz maradt a szülés tiszta örömei után, [180] Ő, aki a legkegyelmesebb azokhoz, akik megtérnek az Úrhoz, és soha nem vonja meg édes jóságát, egyedül Ő képes elhozni nekem a bocsánat gyógyírját, ha kegyeskedik közbenjárni értem a Fiánál. De ha tisztátalan ajkakkal merek könyörögni hozzá, akit nemrég balga szívvel tagadtam meg, attól tartok, hogy az égi tűz megemészt, mert a föld nem viselné el szörnyű bűnömet. Mégis: bánatom annyira rám nehezedik, hogy alázatosan esedezem az együttérzésért ahhoz, [190] aki gyors a meghallgatásban, hogy legyen irgalmas hozzám, és közbenjárásával mentse meg veszendő lelkemet.”

Így hangzottak a szerfölkött keserű szemrehányások, amelyeket magában mondott. Majd sebtében kiűzve a szívéből minden világi aggodalmat, tüstént rohant a Szeplőtelen Szűz Istenszülő tiszteletére szentelt templomba. Öt napon és éjszakán át maradt ott, és megtört szívvel siránkozott bűnei miatt, csak keserű könnyei csillapították éhét, mert minden felfrissülést – az ízletes étkeket és gyakorta az édes, pihentető alvást is megtagadta magától. [200] A legnagyobb erőfeszítése az volt, hogy ébren maradjon szent célja érdekében. És lám, azzal, hogy a testet ilyen munkának vetette alá, könnyekkel tisztította meg bűnökkel szennyezett lelkét.

Miután elvégezte ezeket a dolgokat, és egészen kimerülve lágy szenderegésnek adta át testét az éjszakai órákban, ott állt előtte álmában az Örök Király legtisztább Anyja, a világ úrnője, a Segítség, a Remény és az ájtatos lelkű védelmet kérők készséges Vigasztalója. [210] Olyan szavakat szolt, melyek hasonlatosak voltak azokhoz, amelyek rémisztgették remegő szívét:

“O vir, cur nostri vigilas ad limina templi,
 Vel cur posse mei celerem temet pietatem
 Praesumis sperare, meum qui denique natum
 Me matremque sui perverso corde negasti ?
 Die, rogo, quis oculis possim mis cernere prolis
 Divinae vultum caelesti luce coruscum,
 Quove modo solio praesens astare tremendo
 Eius praesumo, tibimet veniam rogitando ?
 Ast omnes culpas in me fortasse patratas 220
 Affectu mentis tibi mox indulgeo gratis,
 Omne genus nimium quia diligo christicolarum.
 Illos praecipue tenero sed mentis amore
 Diligo, consolor, propriis amplector et ulnis,
 Quos exorantes crebris himnisque vacantes
 Invigilare meo cerno saepissime templo.
 Materni sed vis fortis me cogit amoris
 Hinc magis erga te nimio fervere zelo.
 Quod praesumpsisti, tradendus perditioni,
 Blasphemendo mei sanctum contempnere natum, 230
 Qui, Deus aeternus de patre Deo generatus
 Retro principii primordia cana sereni,
 Ex me dignatus sumpsit sub tempore corpus,
 Quod dedit humanae morti nationis amore.»

Tali dicenti castae Christi genitrici
 Vir maerens animo contra sic fatur amaro :
 «O mea domna, scio, nimiumque tabasco sciendo,
 Plus iusto quia deliqui spe captus inani,
 Commisi cunctis facinus vitiis quoque peius,
 Despiciendo Deum de te sine sorde profusum. 240

Hinc non sum dignus veniae conquirere munus ;
 Sed tamen exemplum nobis tribuere salutis
 Sperandae multi, vario qui crimine lapsi
 Post lapsum scelerum veniam meruere suorum.
 Nonne Ninivitae mitem Christi pietatem,
 Sese condignis cruciantes namque lamentis,
 Invenere trium post intervalla dierum?

„Ő ember, miért virrasztasz templomunk küszöbén? Vagy miért reménykedsz abban, hogy készséges jószágom segít rajtad, aki nemrég gonosz szívvel megtagadtad Fiamat és engem, az Ő Anyját? Kérlek, mondd meg nekem, hogyan nézzek isteni Fiam mennyei fénytől ragyogó arcára, és hogy merészeljek rettenetes trónja elé állni, hogy bocsánatát kérjem számodra?

[220] De minden vétket, melyet elkövettél ellenem, most jó szívvel megbocsátok, mert nagyon szeretem a Krisztust imádók egész népét. És különösen azokat dédelgetem szívem gyengéd szeretetével, azokat vigasztalom és ölelem karjaimba, akik sokat virrasztanak, imádkoznak és templomomban himnuszokat énekelnek. De anyai szeretetem hatalmas ereje arra késztet, hogy inkább nagy felháborodásra gerjedjek irántad, mert [230] át merészelted adni magad a pusztulásnak. Istenkáromlással merészelted megvetni az én szent Fiamat, aki Örökkévaló Istenként született az Atyaistentől a teremtés kezdete előtt. A teremtés első fényes napja előtt született Ő, és engem az a nagy megtiszteltetés ért, hogy az időben tőlem kapjon testet, melyet aztán felajánlott az emberiség iránti szeretetéért.”

A bűnbánó férfiú így válaszolt Krisztus tiszta Anyjának beszédére: „Ő, Úrnőm, tudom, és nagyon szomorkodom e tudás miatt. Mert vétkeztem, hiábavaló reménység ejtett rabul, és minden más bűnnél szörnyűbb bűnt követtem el azzal, hogy megvettem Istent, aki szeplőtelenül született Tőled. [240]

Ezért nem vagyok méltó arra, hogy a bűnbocsánat ajándékát keressem. Ennek ellenére azok közül, akik bűnbe estek, de bocsánatot nyertek különféle bűneikért, sokan példát adtak már az üdvösségbe vetett reménynek. A niniveiek nem kapták-e meg Krisztus édes bocsánatát három nap elteltével, miután illő siralmak közepette bűnbánatot

Nonne David, propheta Dei, princeps quoque regni
 Iudaici, plebem Domini qui rexit herilem,
 Illicito nuptae subito praeventus amore, 250
 Non timet insidiis circumveniundo dolosis
 Insontem vita fraudare virum sine causa,
 Complexus carae licito quo posset habere :
 Sed postquam, vatis perterritus advenientis
 Admonitu, culpas didicit deflere gemellas,
 Delevit lacrimis tantae maculas cito sordis
 Suscepit rursum prophetiae quoque donum?
 Quid referam Petrum, Christo testante beatum?
 Qui, postquam ius solvendi pariterque ligandi
 Necnon stelligerae claves acceperat aulae 260
 Pro fidei rectae satis expressa ratione,
 Detestando Deum sese cognoscere Christum
 Rennuit, ancillae vocem metuendo nefandae---
 Nee semel, aut binis vicibus, sed denique ternis
 Ceu numquam visum carum negat ergo magistrum :
 Sed, quia condigne lapsum deflevit ab ore
 Peccatum, veniae meruit medicamen opimae;
 Scilicet atque, gregi iussus praeesse fidei
 Princeps, ecclesiae pastor fit iure sacratae.
 Talibus ac tantis, aliis multisque figuris 270
 Admonitus, similem me sperabam pietatem
 A Christo citius per te conquirere posse.”
 Cui vultu blando dicebat sancta Maria,
 Tristem mellifluae refovens dulcedine linguae:
 «Si te commissum turbat facinusque nefandum,
 Condecet, ut cordis consensu confitearis
 Hoc, quod mendaci demens sermone negasti,
 Ipsum, quern peperisti, patris natum fore summi.
 Qui iudex orbem veniet renovare per ignem;
 Et post haec tandem pro te praesumo rogare.» 280

Ille quidem rursus lacrimans inquit vicedominus :
 «O dilecta Dei, <genetrix> sanctissima Christi,
 Quae mihi refoves cunctos pietate fideles,
 Quo pacto, quo iure quidem contingere tandem
 Altithroni nomen sanctum venerabile magnum

gyakoroltak? Nem igaz-é, hogy Dávid, Isten prófétája, a júdeai királyság feje és a kiválasztott nép fejedelme, [250] amikor hirtelen magával ragadta őt egy házas nő iránti törvénytelen szenvedélye, nem habozott, hogy álnok csapdákat állítson, és megfosszon életétől egy ártatlan férfit, azért, hogy élvezni tudja kedvese ölelését? De miután megrémült a próféta intelmeitől, aki eljött hozzá, nem tudta-e megsiratni kettős bűnét, nem mosta-e ki könnyeivel eme aljasság foltjait és nem kapta-e meg ismét a prófécia ajándékát? Miért is említsem Pétert, amikor Krisztus tanúságot tett az ő szentségéről? Miután megkapta az oldás és kötés hatalmát, valamint a csillagos mennybolt kulcsait [260] annak jutalmául, hogy kellőképpen vallott igaz hitéről, mégis megvetette Istent és tagadta, hogy ismerné Krisztust, és félvén a gonosz szoláglólány beszédétől nem egyszer, nem is kétszer, hanem háromszor is megtagadta szeretett Mesterét, mintha soha nem is látta volna Őt. De mivel méltó módon megsiratta ajkainak bűnét, kiérdemelte a gyümölcsöző megbocsátás vigaszát. Ezt követően azt a parancsot kapta, hogy a hűséges nyája felett őrködjön, mint annak vezetője, és joggal lett a Szent Egyház pásztora. [270] Ezen tekintélyes példák és sok más példa által felbátorítva reméltem, hogy segítségeddel hamarosan ehhez hasonló kegyelemben részesülhetek Krisztustól.”

A szent Mária kedvesen válaszolt neki, mézédess nyelvénkedességgel felfrissítve a megtört embert: „Ha eme átkozott bűn elkövetése valóban szorongat téged, úgy illik, hogy őszintén tanúbizonyságot tegyél arról, akit hazug szavakkal eszement módon megtagadtál. Ő, akit én szültem, valóban a Magasságos Atya Fia, aki bíróként jön, hogy tűzzel újítsa meg a világot. Csak miután ezt megvallottad, kockáztatom meg, hogy közbenjárjak érted.” [280]

A vikárius ismét könnyezve válaszolt: „Ó, Isten szeretettje, Krisztus legszentebb Anyja, te, aki gyengéd kedvességgel üdítesz fel minden hívőt, milyen módon és milyen joron vehetném mocskos ajkamra én, aki nyomorult vagyok, a Magasságos nevét, oly szentet, oly tiszteletre méltó, oly nagyot?

Infelix ego pollutis praesumo labellis,
Qui Christum, baptismum, crucem, Christi quoque matrem
Te castam scriptis blasphemavi male pictis
Cunctaque caelestis pia sacramenta salutis?»

Hic miserens querulis, inventrix virginitatis 290
Aiebat blandis iterum clementius orsis:
«Quamvis sis gravibus vitiis nimium maculatus,
Attamen, ut monui, Dominum non sperne fateri.
Est quia factus homo nostri solummodo causa,
Ut spem conversis veniae praeberet habendae.»

Tunc istec demum, monitis parendo iubentis,
Cum lacrimis tales spargebat ad aethera voces :
«Nunc supplex veneror, laudo, complector, adoro
Ex patre caelesti Christum sine tempore natum,
Temporibus nostris missum de sede parentis, 300
Ut de te casta necnon de flamine sancto
Indueret fragilis nostrae velamina carnis ;
Huncque Deum verum necnon hominem fore plenum
Non dubito, nostri causa qui pertulit ergo
Obprobriis tangi, colaphis, alapis quoque caedi,
Sacraque pulsari crebris sua terga flagellis,
Adque sputis rutili speciem vultus maculari;
Cumqu, coronatus spinis et felle potatus,
Quae sacre praedixit scriptura, per omne replevit,
Postremo, sacris expansis in cruce palmis, 310
Ceum pastor verus bonitatis honore decorus
Pro nobis animam moriens ponebat amandam
Adque sepulchralem dignans suscepit honorem;
Hinc inferna petens erebi quoque claustra resolvens,
Mortem estruxit mortis patremque ligavit
Tartareoque suos traxit de carcere iustos,
ac sic non parva victor comitante caterva
Ad superos rediit proprium corpusque resumit,
Quod fuit in busto clausum sub marmore magno;

Tertia quem vivum vidit lux omne per aevum, 320
Discipulique sui crebro videre beati

Én, aki kegyetlenül káromoltam még írásban is Krisztust, a keresztséget, a Keresztet, de még Téged is, Krisztus tiszta Anyját, valamint a szentségeket is, a mennyei üdvösség forrásait!”

[290] A minden szüzesség forrása megindult ezektől a jajszavaktól, és még kegyelmesebb szavakkal szólt ismét: „Bár a súlyos bűnök nagyon beszennyeznek téged, amint mondtam, ne habozz vallani az Urat, aki emberré lett, kizárólag értünk, hogy a megbocsátás reményét tudja nyújtani azoknak, akik megtértek.”

[Teofilus] ekkor engedelmeskedett a Szűz biztatásainak, és könnyek közepette így kiáltott a menny felé: „Most alázatosan tisztelem, dicsérem, ölelem, imádom Krisztust, aki öröktől fogva a Mennyei Atya Fia, s akit a mi időnkben küldtek [300] az Atyja trónusáról azért, hogy Tőled, ó Szeplőtelen, és a Szentlélektől vegye fel magára törekeny testünk ruháját. Nem kétlem, hogy Ő igaz Isten és Ember a legteljesebb mértékben, aki értünk szenvedett, akit szidalmakkal, ütlegekkel és csapásokkal sújtottak. Elszenvedte, hogy szent Hátát sok korbácsütéssel verjék és szép Arcát aljas köpésekkel szennyezzék, és miután megkoronázták tövisekkel, epét ivott, beteljesítve mindazt, amit a Szentírásban megjövendöltek. [310] Végül szent Kezét a keresztre tette, és mint igaz pásztor, akinek jósága a dísze, halálával kedves Életét adta értünk, és méltóztatott elfogadni a sírba tételt. Aztán pedig az alsóbb régiókat kereste fel, és megrázta az Erebosz rácsait, elpusztította a halált és megbilincselte a halál atyját, kiszabadítva a Tartarus börtönéből az övéit, az igazakat. Hatalmas tömeg kíséretében győztesként tért vissza a felsőbb világba, és visszavette saját Testét, amely egy hatalmas márványkő alatti sírba volt zárva.

Harmadnap belépett az örök dicsőségbe. [320] Ő az, akit áldott tanítványai gyakran láttak, akivel ismét együtt ettek,

Ipsum nunc convescentem, nunc ergo loquentem
 Illis de regno dulci sermone futuro;
 Post haec, attonitis oculis cernentibus ipsis,
 Ipsam, quam sumpsit, carnem super astra libravit,
 In qua iudicium veniet celebrare futurum
 Proque suis meritis reddet bona vel mala cunctis.
 Haec ita credentem cordisque fide retinentem
 Atque tui deposcentem solitam pietatem,
 Commenda me, Virgo, tuo, sanctissima, nato
 Impetraque tuo veniam famulo sceleroso.” 330

Haec ubi continuis deflevit verba querelis,
 Sancta dei genitrix eadmeque potens dominatrix
 Caelorium, verbis respondens inquit amicis:
 “Propter mysterium credentis more popelli,
 Et propter dulcem carae mis prolis amorem,
 Cuius te pretio sacris scio sanguinis amplo
 Emptum, pro mundo qui fusus erat perituro,
 Procedens sacris advolvor sedula plantis
 Eius, quem genui, cunctorum iudicis aequi, 340
 Nec parcam preculis studio certante profusis,
 Donec ipsius mitem cogo pietatem,
 Ut tibi parcendo dimittat tanta piacla.”
 His dictis, subito discessit Virgo sacrata,
 Linquens promissi misero solamina sani.

Certe post triduum rursus veniebat ad illum,
 in visu veniae munus reserans reparatae,
 Et vultu laeto deprompsit talia verba:
 “En tis, vir Domini, tristit compunctio cordis 350
 Est accepta Deo patri prolique perenni,
 Atque tuae lacrimae scelerum veniam meure,
 Sed nec tartareis poenis umquam capieris,
 Si post haec perstare cupis sine fraude fidelis.”
 Ipse quidem contra mox dicebat prece blanda:
 “Certe servabo sacrae fidei documenta
 Nec post haec ultra male transgredior neglegendo
 Quicquam de vestris, mea domna piissima, iussis,

és aki édes beszélgetésben szólt nekik a jövőendő királyságról. Ezután tanítványai csodálkozó szemekkel nézték, ahogyan a Test, amelyet felvett, a csillagok fölé emelkedett. Az a Test, amelyben jönni fog, hogy az utolsó ítélet napján ítélkezzék, amikor ki-ki érdemei szerint kapja meg jutalmát vagy büntetését. Mert hiszek ezekben a dolgokban, és hű szívvel megtartom őket, könyörgök a te mindenki által ismert jóságodhoz, [330] legszentebb Szűz, hogy ajánlj fel engem a te Fiadnak, és kérj bocsánatot rossz szolgálódért.”

Miután ezeket a szavakat szüntelen zokogás közepette elsírta, a Boldogságos Istenszülő, a mennyek hatalmas Úrnője kedvesen válaszolt neki: „A szent keresztség áldott titkáért, melyet a többi hívő emberhez hasonlóan megkaptál, s kedves Fiam iránti gyengéd szeretetemért, akinek szent vére által biztosan megváltattál (mert ez a vér kiöntetett e pusztulásra ítélt világnak a megváltására), elé járulok, és őszinte szívvel lába elé vetem magam annak a Szentnek, akit én szültem, és aki a mindenség igazságos Bírója. [340] Nem fogom elfojtani az imákat, hanem kitörő buzgalommal árasztom őket, amíg ki nem kényszerítem gyöngéd jóindulatát, hogy eltörölje bűnödöt, és kegyelemben részesítsen.” Miután a szent Szűz ezt mondta, gyorsan távozott, csupán üdvös ígéretének vigaszát hagyván a szerencsétlennek.

Három nap múlva ismét eljött hozzá, és látomásban feltárta neki a megbocsátás elnyert ajándékát. Örömtelien ejtette ki a következő szavakat: „Isten embere, íme, az Atyaisten és az Örökkévaló Fiú elfogadta szomorú szíved bánatát. [350] Könnyeid bocsánatot nyertek vétkeidért, és soha nem vesznek erőt rajtad a pokol kínjai, ha ezentúl hűségesen, álnokság nélkül akarsz viselkedni.” Teofilus azonnal válaszolt, és ékesszóló imában beszélt: „Bizony, meg fogom tartani szent hitünk tanításait, és soha többé nem fogom gonoszul megszegni gondatlanságból egyetlen parancsolatot sem, kegyes Úrnőm. Mert bízom abban, hogy Isten után [360] egyedül te hozod el azt a gyógyírt,

Te quia post Dominum solam comferre medelam
Spero, quo poenis pabulum non tradar amaris. 360

Sed non est mirum, per te me iam for salvum,
Per quam de veteris loetali crimina matris
Omnem dante Deo mundum patet esse solutum;
Et quis, te poscens spe non dubiaque requirens,
Desertus fuerat vel confusus remeabat?
Hinc ergo criminibus sat supremis vitiat
Suppliciter fontem devota mente perennem,
Alma Dei genitrix, exoro tuae pietatis,
Ut facias cartae literas extimplo nefandae,
Quis me subiunxi vastatoris ditioni, 370
Eius de manibus miserum me sumere rursum,
Hinc animam formido meam quia forte misellam
Tempore iudicii multo dicrimine laedi,
Si nunc praedoni non est abstracta feroci.”

His dictis, oculis iterum vigilabat apertis,
Et se prosternens, precibus crebro quoque deflens,
Ieiunando trium cursus agit ergo dierum.
Post haec e somno cum surrexit mane summo,
Invenit positam supra sua pectora cartam. 380
Qua visa memris mox contremuit resolutis
Et grates Christo cordi reddebat ab imo
Atque puellari pariter Christi genitrici.

Post haec namque die sacra feliciter orta,
Quae trahit a Domino nomen venerabile summo,
Intrat in ecclesiam populis ex more repletam,
In qua tunc inter sacrae solempnia missae
Astantes evangelicis praecul docet orsis,
Et, coram cunctis sacram prostratus ad aram,
Eiusdem quoque pontificis dans oscula plantis,
Voce palam clara narravit ab ordine cuncta, 390
Quae vel mortiferis egit victus suadelis
Vel quae perpetua meruit poscente puella.
Haec ubi composita plene retulit ratione,
Antistes, facti tactus terrore stupendi,

amelynek köszönhetően nem leszek keserű büntetés martaléka.

De kell-e csodálkoznunk azon, hogy általad üdvözültem, aki által nyilvánvaló, hogy az egész világ Isten akaratából megszabadult az Ősanya halálos bűnétől? És volt-e bárki is valaha, aki elhagyottan és összezavarodva távozott volna, ha könyörögve és reményt keresve fordult Hozzád? Ezért én, aki a legnagyobb bűnöket elkövettem, most áhítatos lélekkel, könyörögve kérem kegyelmed örökkévaló forrását, hogy Te, szerető Istenanya, segíts nekem most, nyomorult bűnösnek abban, hogy az ellenség kezéből visszakerüljön hozzám az aljas szerződés, [370] amellyel az ő uralma alá helyeztem magam. Mert félek, hogy nyomorult lelkem nagy veszélybe kerül az ítélet napján, ha ezt a szerződést most nem ragadják ki az ellenség kezéből.”

Miután ezt mondta, ismét nyitott szemmel virrasztott, sírva térdre borult, imádkozott és három napig böjtölt. [380] Következő nap korán reggel, amikor felébredt álmából, a mellén találta a pergament. Ettől a látványtól megremegett, tagjai elernyedtek, miközben a lelke legmélyéből hálát adott Krisztusnak és hasonlóképpen Krisztus Szűzanyjának.

Ezek után, amikor vígan felvirradt az a szent nap, amely a Magasságos Istentől kapta tiszteletre méltó nevét, Teofilus bement a templomba, amely szokás szerint tele volt emberekkel. Itt aztán a szentmise ünneplésekor, amikor a püspök az evangélium szavaival szokta tanítani a körülálló népet, Teofilus mindenki előtt földre vetette magát a szent oltár előtt, és a püspök lábát csókolgatta. [390] Aztán nyilvánosan és tiszta hangon, megfelelő sorrendben elmesélt mindent, amit tett, amikor halálos fondorlatok áldozatául esett, és azt is, hogy milyen áldásban volt része a Szent Szűz közbenjárására. Miután kellő

Intonat his verbis mirantis voci profusis:
“Cuncti gaudentes huc iam properate fideles,
Et, pia facta Dei laudantes mente fideli,
Credite iam Dominum propria pietate benignum
In loeto delectari numquam scelerosi,
Sed plus conversis vitam dare velle futuram. 400

Eia, dilecti fratres, intendite cuncti,
Quam pie peccantes Dominus tolerat bonus omnes,
Quos scit converti post tristia facta piaculi.
Quis non miretur, quis non supplex veneretur
Laudandam mitem dulcem Christi pietatem,
Illum quaerentes semper qua subleva omnes?
Qui iam criminibus miserans parcebat et huius
Ipsius illustris precibus sanctaeque parentis,
Per quam naturae periit maledictio nostrae
Et per quam mundo venit benedictio cuncto. 410
Hinc memor esto, Dei genitrix sanctissima, nostri,
Qui te mente, fide, voto laudamus et ore,
Quo pius ipse gregem pastor servare fidelem
Dignetur, veteris depulsa fraude draconis.
At nos exiles, nulla virtute potentes,
Te semper, regis mater non tacta perennis,
Ac de te genitum regem Dominumque polorum
Efferimus, crebris conclamantes simul odis,
Peccato noster moriens periit quia frater,
Sed, postquam periit, per te, sacra Virgo, revixit.” 420

His dictis cartam comburebat maledictam,
Et mox misterium missae peragit studiose.
Hoc ubi complevit, miro splendore refulsit
Instar surgentis Phoebi facies vicedomni,
Quo mentis splendor lucens animae quoque candor
Eius per faciem monstraretur rutilantem.
Hinc astans populus nimia formidine tactus

sorrendben végigmondta történetét, a püspök, meghatódva a csodálatos események hallatán, megszólalt, és csodálkozással a hangjában következőt mondta:

„Jöjjetek, hívek, örömmel siessetek ide mindnyájan, és hűséges szívvel dicsérjétek Isten irgalmas tetteit! Higgyétek el, hogy a jóságában irgalmas Isten soha nem örvend a gonoszok pusztulásának, hanem azt akarja, [400] hogy örök életet adhasson azoknak, akik visszatérnek Hozzá.

Igen, szeretett testvéreim, látjátok-e mindnyájan, hogy a Jóisten milyen szeretettel van minden bűnös iránt, akiről kiderül, hogy megbánta a bánatot hozó gonosz tetteit? Ki nem csodálja, ki nem imádja alázatosan Krisztus dicsőséges, szelíd és édes jóságát, amellyel mindig felemel mindenkit, aki őt keresi? Könyörületesen megbocsátotta most ennek az embernek a bűneit, mert meghallgatta imáit és a dicsőséges Boldogasszony könyörgését, aki által semmivé lett természetünk átka, [410] és aki által az egész világot áldás érte. Emlékezz tehát ránk, boldogságos Istenanya, akik szívvel, hittel, nyelvvel és imával dicsérünk téged. Add, hogy Ő, aki a jó pásztor, kegyeskedjék megőrizni hűséges nyáját és semmisítse meg az ősi kígyó ármányát. De mi, száműzöttek, akik semmiféle erényre nem vagyunk képesek, örökké magasztalunk Téged, az Örökkévaló Király Szaplótelen Anyját és a tőled született Királyt, a menny Urát dicsérjük. Gyakran énekelt himnuszokban emeljük fel szavunkat, mert bűne által halott testvérünk elveszett, [420] de miután elveszett, hála Neked, Szent Szűz, életre kelt.”

Miután a püspök befejezte a beszédet, elégette az elátkozott szerződést, és rögtön folytatta a szentmisét nagy buzgalommal. Amikor végzett, a segédpüspök arca csodálatos pompával tündökölt, mint a felkelő nap. Lelkének ragyogó szépsége és szívének tisztasága sugárzó vonásaiban nyilvánult meg. Ennek láttára az összegyűlt embereken nagy rettegés uralkodott el. Elkezdtek hát mennydörgő hangon köszönetet mondani a Magasságosnak, aki így

Altithrono grates coepit resonare tonantes,
Cui placuit monstrare viri meritum venerandi.
Ipse quidem, sacrum repetens extimplo locellum, 430
In quo caelestis donum meruit pietatis,
Frangitur adversa fragilis valitudnie carnis;
Per spatium trium morbo crescente dierum,
Exemptus corruptibilibus de carcere carnis
Spiritus aetheream plaudens ascendit ad aulam
Auxilio sanctae fultus domnaeque Mariae.
Scilicet extinctum corpus nisu populorum
Ipso rite loco tumulatur honor supremo,
In quo nactus erat veniam, quem flendo rogabat.

Talis erat desperati necnon scelerosi 440
Finis, qui proprium didicit deflere reatum
Et se condignis studuit punire lamentis.
Hinc laus et virtus Christo per saecula cuncta,
Humani veterem generis qui straverat hostem,
Plasma suae dextrae rapiens serpentis ab ore,
Ipsius et dulci constet laus alma parenti,
Quae pie solamen misero iam contulit. Amen.

Unicus altithroni genitus retro tempora mundi,
Qui miserans hominis descendit ab arce parentis
Et carnis veram sumpsit de Virgine formam, 450
Virginis ut gustum primae deleteret amarum,
Consecret appositae nobis pie fercula mensae,
Has faciendo dapes gustatibus esse salubres.
Quod sumus et quod gustamus vel quicquid argamus,
Dextera factoris benedicat cuncta regentis.

mutatta meg ennek a tiszteletre méltó embernek az érdemeit. [430] Teofilus pedig, aki ismét arra a szent helyre ment, ahol kiérdemelte a mennyei megbocsátás ajándékát, hirtelen elgyengült, zsenge testének egészsége elhagyta. Három nap leforgása alatt betegsége súlyosbodott, és diadalmas szelleme kiszabadult a romlandó test börtönéből, és Mária Boldogasszonyunk segítségével a mennyei szférákba emelkedett. Az élettelen testet a nép fáradozásával, gyászszertartások közepette illően eltemették azon a helyen, ahol a sírva kért bocsánatban részesült.

[440] Így ért tehát véget annak a kétségbeesett és bűnös embernek az élete, aki megtanulta megsiratni saját vétkeit, és tisztulásra törekedett méltó bűnbánat közepette. Ezért dicsőség és hatalom Krisztusnak örökkön örökké, aki megalázta az emberiség ősi ellenségét, kiragadva a kígyó fogaiból Jobbkeze munkáját. Dicsőítsük illően az Ő édes Anyját, aki oly gyengéden megvigasztalta a szenvedőt. Ámen.

[450] Magasztos Isten egyszülött Fia, aki minden idők előtt született, s aki, megszánya az emberiséget, leszállott Atyja trónjáról, és valódi emberi testet kapott egy Szűztől azért, hogy elpusztítsa az első szűznek keserű gyümölcsét, áldd meg e terített asztal étkeit. Add, hogy ezek az étkek egészségesek legyenek azok számára, akik ízlelik őket. Bárkik is vagyunk, bármit is kóstolunk vagy bármit is teszünk, áldjon meg minket a mi királyunknak, Teremtőnknek Keze.

Fordította: Leonas Alex

Van Theophilus

Het geschiede in den iaer ons Heren, doemen screef vijf hondert ende acht ende dertich. Doe was in Cecilien* een man, die Theophilus hiet. Ende also Fulbaertus, die bisscop van Cameryc* seit, so dede dese Theophilus des bisscops dienst soe wel voer al dat volc, tot dat haer bisscop doot was ende hem doe koosen tot enen bisscop. Mer dese guede man liet hem genoeghen, dat hi des bisscop dienst dede ende hadde liever datmen enen anderen bisscop maecte.

Ten lesten dede hem die bisscop ofsetten van synen ambacht ende hi wert zeer onverduldich, also dat hi te rade ginc mit enen iode, die een tovenaer was, hoe hi weder an synen dienst comen mochte. Ende dese iode vermaende den duvel ende hi quam. Ende Theophilus verlochende bi des duvels rade Gode ende sijnre moeder ende sijns kerstens gelove. Ende doe hi dit dus verlochent hadde, ende den duvel hem opgegeven hadde, doe screef hi een letter mit synen bluede ende gafse den duvel bezegelt mit synen vingerlinge. Ende des anderen daghes brochtet die duvel toe, dat die bisscop Theophilum weder in vrientscappen ontfinc ende setten weder in synen dienst.

Ten laetsten quam hi weder tot hem selven ende hadden groten rouwe, dat hi gedaen hadde ende hi viel mit al synre harten an die Moeder Gods ende bat haer, of si hem nu helpen woude. Ende op een tijt so openbaerde hem Maria, onse lieve Vrouwe in een visioen ende beruspten van sijnre quaetheit ende hiet hem dat hy des duvels verlochenen soude. Ende sy dede hem weder belyen den Gods zoene ende al dat ghelove van kerstendom. Ende aldus brocht sy hem weder tot hoerre ende tot hoers soens vriendschap.

Ende tot enen litteyken dattet hem vergeven was, soe gaf onse lieve vrouwe hem weder die letter, die hy den duvel ghegeven hadde ende leydse op syn borst, omdat hy weten soude, dat hy al verlost waer. Ende doe Theophilus die letter weder hadde, doe was hy harde blyde, ende hi seyde voer den bisscop ende voer alt volc wat hem geschiet was, ende doe si alle dat grote wonder hoerden ende onser liever vrouwen Marien daer van dancten, doe starf hy daernae binnen drien daghen.

Teofilusról

Az Úr ötszázharmincyolcadik esztendejében élt Szicíliban* egy ember, akit Teofilusnak hívtak. És ahogy azt Fulbaertus, Kamerik püspöke* elbeszélte, a nép úgy látta, ez a Teofilus olyan jól szolgálja a püspököt, hogy amikor az meghalt, őt választották a helyére. De ez a jó ember megelégedett azzal, hogy csak szolgálja a püspököt, s jobb szerette volna, ha valaki mást választanak erre a tisztségre. Végül az [új] püspök megfosztotta Teofilust hivatalától, s ő annyira haragos lett, hogy elment egy zsidóhoz, aki varázsló volt, s tőle kért tanácsot, vajon hogyan kaphatná vissza tisztségét. Ez a zsidó megidézte az ördögöt, s az meg is jelent. Az ördög tanácsára Teofilus megtagadta Istent, Isten anyját és teljes keresztény hitét. S amikor mindent megtagadott, és az ördögnek adta magát, tulajdon vérével levelet írt róla, ujjával pecsétet nyomott rá, és átnyújtotta az ördögnek. Másnap az ördög elintézte, hogy a püspök ismét barátsággal fogadja Teofilust, és visszaadja neki hivatalát.

Végül Teofilus magához tért, és nagyon bánkódott azon, amit tett, leborult Isten anyja elé, és teljes szívéből könyörgött hozzá, hogy segítsen rajta. S egy idő múltán megjelent neki Mária Miasszonyunk egy látomásban, megróttá Teofilust rossz cselekedete miatt, és felszólította, hogy tagadja meg az ördögöt. És elérte, hogy ismét higgyen Isten fiában és a kereszténységben. Így vezette vissza Mária a bűnöst fia barátságához.

És annak jeléül, hogy bocsánatot nyert, Miasszonyunk visszaadta Teofilusnak a levelet, amelyet az az ördögnek írt, és a mellére tette, hogy tudja, kegyelemben részesült. Amikor Teofilus visszakapta a levelet, nagyon boldog volt, és elmondta a püspöknek és a gyülekezetnek, mi történt vele, s miután azok meghallották a nagy csodát, és hálát mondtak érte Máriának, Teofilus három napon belül meghalt.

KATWIJKI KÉZIRAT (1479)

*Van enen clerc, die Theophelus hiet ende
was eens bisscop(s) officiael*

Het was een bisscop, die hadde een officiael*, die ghenoeemt was Theophelus, int iaer ons Heren VC ende XXVIIIJ, als bescreven hevet Fulbertus, die bisscop van Cameric*, dattet was in Cecilien, een eerbaer wijs man, die Theophelus hiet.

Het gheviel, dat die bisscop sterf. Doe wouden die canoniken den officiael Theophelum kyesen tot enen bisscop om sijnre clargien willen ende om sijn eerbaeren levens willen. Mer Theophelus ontseide die heerlicheit ende hi en woude die last des bisscopliken staets niet hebben, want hi seide, hi en kende hem selven des staets niet waerdich. Doe droeghen die canoniken overeen ende coren enen anderen bisscop, die was ghenoeemt Wilbertus. Ende doe dese bisscop gheconformiert was bi rade der canoniken, so verdroeck hi Theophilum van sinen dienst ende sette een ander officiael in sy stede.

Doe wort Theophilus seer toornich ende dochte, dat hi van nidicheit van sinen dienst gheset was bi rade van den canoniken ende hi dochte, mochte hi enighe macht wedercrighen, hi soude dat op hem wreken. Ende hi ginc op een tijt wanderen bi den weghe ende hadde hat ende nijt in hem selven*, omdat hi sinen dienst quijt was.

Doe ghemoete hem daer die duvel in die ghedaente van enen eerbaren man ende hi gruede Theophilus als een officiael ende doe wort Theophilus toornich ende seide:

‘Sult ghi oec met mi spotten? Ghi weet doch wael, dat ic gheen officiael en bim.’

Die duvel seide: ‘Sijt ghi van uwen dienst; dat en wist ic waerlic niet.’

Doe seyde Theophilus: ‘Ja ic. Ende dat is gheleden omtrent drie daghen, mer ic woudet mi laten costen V hondert gulden ende ic weder in minen dienst waer. Ic soude mi over denghenen wreken, diet mi ghedaen hebben.’

Doe seide die duvel: ‘Wilt ghi minen raet doen, ghi sult uwen dienst weder hebben ende ten sal u niet enen groten costen.’

Doe seide Theophilus: ‘Ja ic, ic wil al doen dat ghi mi raet.’

Doe seide die duvel: ‘Gaet tavont totten heeubreuschen iode*, die woent tot deser stede ende segt hem u ghebrec, hi sal u wel helpen.’

Doe sceyde die duvel van hem van buten, mer in der harten stoecte hi den nijt altoes vort.

Doet avont was, doe ghinc Theophilus, daer die iode woende ende clopte daer an. Doe vraechde die iode, wat hi begheerde inder nacht.

*Egy klerikusról, akit Teofilusnak hívtak,
és a püspök officiálisa volt*

Ahogy azt Fulbertus, Kamerik püspöke* megírta, volt az Úrnak 528. esztendejében egy püspök s annak egy officiálisa*, Teofilus nevezetű. Teofilus Szicíliában* élt, tiszteletre méltó bölcs ember volt.

Úgy történt, hogy a püspök meghalt. A kanonokok a püspök kívánságára, s mert Teofilus officiális olyan tiszteletre méltó életet élt, meg akarták választani püspöknek. De ő elhárította ezt a rangot, nem akarta vállalni a püspöki tisztséggel járó terheket, mondván, tudja, hogy nem érdemes rá. Akkor a kanonokok egybegyűltek, és másik püspököt választottak, Wilbertus nevezetűt. Amint ez új püspökként hivatalba lépett és a kanonokok tanácsa felszentelte, megfosztotta Teofilust tisztségétől, és másik officiális nevezett ki a helyébe.

Teofilus ekkor haragra gerjedt, mert azt hitte, irigységből távolították el hivatalából, és azt gondolta, ha visszaszerezhetné tisztségét, bosszút állna rajtuk. Egy szép napon az úton jártában-keltében gyűlölet és harag támadt lelkében*, amiért hivatalát elvesztette.

Ekkor az ördög tiszteletreméltó, férfi alakjában elébe toppan, és officiálisnak szólította Teofilust, aki erre nagy haragra gerjedt és így szólt:

– Hát már te is gúnyolódsz velem? Jól tudod, hogy nem vagyok már officiális!

– Megfosztottak a tisztségedtől? – kérdezte az ördög. – Hát én azt nem tudtam.

– Meg bizony! – válaszolta Teofilus – Körülbelül három napja történt, ötszáz aranyat is megérne nekem, hogy visszakaphassam. Bosszút állnék azokon, akik ezt tették velem.

– Ha megteszed, amit javaslok – szólt az ördög –, visszaszerzed hivatalodat, és egyetlen petázkodba sem fog kerülni.

– Úgy legyen – mondta Teofilus. – Bármit megteszek, amit tanácsolsz!

Így szólt akkor az ördög:

– Menj el ma este a héber zsidóhoz*, aki itt lakik a városban, mondd el neki, milyen baj ért, és ő majd segít rajtad.

Ekkor testben elváltak ugyan egymástól, de az ördög továbbszította a haragot Teofilus szívében. Amikor leszállt az este, Teofilus elment a zsidó házához és bekopogott. A zsidó megkérdezte, mit akar tőle éjnek idején.

– A püspök udvarában szolgáltam – válaszolta Teofilus –, de a gyűlölet és az irigység arra indította ott az embereket, hogy megfosszanak hivatalomtól;

Doe seide Theophilus: 'Ic heb enen dienst ghehadt in des besscop's hof ende overmits hat ende nijt so bin ic daer of gheset; ende nu is mi gheseit van enen eerbaren man, dat ghi mi wael helpen sult in minen dienst.'

Doe seide die iode: 'Ic sal u wael helpen, opdat ghi minen wille ende minen raet doen wilt.'

Doe seide Theophilus: 'Ic en vraghe daer niet na wat ic doe, opdat ic weder in minen dienst comen mach.'

Doe seide die iode: 'So sal ic u tot minen meester brenghen, mer ic seg u te voren, wat mijn meester beghert, dat moet ghi doen sonder wedersegghen. Ende wat ghi hoert, wat ghi siet, ymmer en seghent u niet, of al u arbeit waer verlossen.'

Doe seide Theophilus: 'Ic sal al doen, dat ghi ghedaen wilt hebben, opdat ic minen dienst mach wedercrigen.'

Doe seide die iode: 'Ja ghi, ic love u daervoer.'

Doe ghinghen si te samen voer Lucifer ende Lucifaer sat in enen hoghen setel ende sach den ioden comen met enen man.

Doe seide hi tot sinen ghesellen: 'Ghinder coemt onse vrient mit enen man, wat mach hi willen!'

Doe seide die duvel Belyal, diet al bedreven hadde: 'Meester, laten comen, hi salt u wael segghen.'

Doe die iode anquam, doe seide Lucifaer: 'Vrient, waen coemdi mit desen man?'

Doe seide die iode: 'Meester, het is een rampsalich kersten, hi hevet in der werelt enen groten staet ende dienst ghehadt. Ende nu is hi daer uut ghesteken ende ofgheset van sinen dienst, ende dat toornt hem also seer, dat hi daer niet om gave, wat hi dede, opdat hi weder in sinen dienst ware.'

Doe seide Lucifaer: 'Neen, laten gaen, ic en wil daer niet toe doen, want als ic die kersten gheholpen heb, dat sy haer begheerten ende haren wille vercreghen hebben, so weten si wael, tot wien si gaen sullen, diese mi weder ontleyt. Daerom laten gaen, ic en wil daer niet toe doen.'

Doe seide die iode: 'Meester, ic segghe u sonder twivel, dese man en sal u niet bedrieghen, hi hevet een crune ende hi sal u enen brief scriven ende die beseghelen ende al doen, dat ghi begheert. Theophilus, ist niet waer?'

Doe seide Theophilus: 'Jaet meester, ende ic bin daerom ghecomen, moghet ghi mi in minen dienst helpen, ende also machtich maken als ic was, ic sal al doen, dat ghi ghedaen wilt hebben.'

Doe seide die iode: 'Ic love u voer desen man.'

Doe seide Lucifaer: 'Vrient, so sal ic u segghen, wat ghi doen moet. Ghi moet eerst lochenen u kerstenwet ende u kerstendom ende al kerstenheit.* Ghi

aztán egy tiszteletre méltó ember azt mondta nekem, hogy te segíthetsz visszazakapni a tisztségem.

– Segítek is, ha cserében megígéred, hogy majd akaratom szerint cselekszel, és azt teszed, amit tanácsolok – válaszolt a zsidó.

– Meg sem kérdem, mit kell tennem, csak állhassak ismét szolgálatba – felelte Teofilus.

– Elviszlek mesteremhez – mondta aztán a zsidó –, de előre szólok, hogy amit mesterem kíván, azt ellenkezés nélkül meg kell tenned. És bármit látsz, bármit hallasz is ott, ne vess keresztet, különben minden erőfeszítésed hiába!

– Megteszem, amit csak kívánsz, csak visszakapjam hivatalomat – válaszolta Teofilus.

– Rendben, hiszek neked – felelt erre a zsidó.

Ezzel Lucifer elé járultak, aki magas trónon ült, s mikor közeledni látta a zsidót egy másik emberrel, így szólt társaihoz:

– Nicsak, ott jön barátunk egy emberrel, vajon mit akarhat?

Ekkor Belial ördög, aki mindennek okozója volt, megszólalt:

– Mester, hadd jöjjön, majd elmondja, mit akar!

– Barátom, honnan hozod ezt az embert? – kérdezte Lucifer a zsidótól, amikor az odaért.

– Mester – felelt erre a zsidó –, ez egy szerencsétlen keresztény, akinek a világban nagy rangja, hivatala volt. De most elvették tőle rangját és tisztségét, s ezért akkora nagy harag tombol benne, hogy nem számít neki, milyen áron kerül vissza hivatalába.

És akkor Lucifer így szólt:

– Nem, hagyjatok békén, én ebbe nem avatkozom bele, mert akárhányszor segítettem a keresztényeknek, amint teljesítettem óhajukat, és megkapták, amit akartak, nagyon jól tudták, kihez is forduljanak, s az az illető újra és újra túljárt az eszemen. Úgyhogy hagyjatok, nem akarok beleavatkozni.

– Mester, nincs kétségem afelől – mondta erre a zsidó –, hogy ez az ember nem fog téged becsapni, hiszen tonzúrárt visel, ír majd egy pecsétes levelet is, és mindent megtesz, amit csak akarsz. Ugye így lesz, Teofilus?

– Így bizony, mester – válaszolta Teofilus. – Azért jöttem, hogy segíts nekem hivatalom visszaszerzésében és abban, hogy olyan nagy hatalmam legyen, mint régen. Ezért mindent megteszek, amit csak akarsz.

– Én kezeskedem ezért az emberért – szólt erre a zsidó.

– Barátom, akkor elmondom neked, mit kell tenned – válaszolta Lucifer.

– Először is tagadd meg a keresztény törvényeket, keresztény hitedet és az egész

moet lochenen den vader, den zoen, den heilighen gheest. Ghi moet lochenen Maria, die moeder Gods ende die heilghe kerke. Ghi moet lochenen alle sancten ende sanctinnen ende alle die sacramenten der heiligher kerken. Ghi moet lochenen den hemel, die sonne ende die maen, die sterren ende alle die planeten die aen dat firmament staen. Ende ghi sult mi opgeven u lijf ende u ziel ende ewelic bi mi te bliven. Wat seght ghi daertoe? Wilt ghi dat angaen?’

Doe seide Theophilus: ‘Ja, hi woude al doen, als hi daer geseit hadde, opdat hi weder in sinen staet quame.’

Doe seide Lucifaer: ‘Vrient, en twivelt* daer niet aen, ic en sal u weder in uwen dienst helpen, ja, wilt ghi, ic make u bisscop.’

Doe seide Theophilus: neen, hi was te vrede mit sinen dienst.

Doe seide Lucifaer: ‘Ic sal u helpen, mer ic wil bet versekert wesen. Ghi sult gaen sitten scriven enen brief van alle dat ghi ghelochent hebt ende daer sult ghi uwen seghel X-warf op drucken, tot een kennisse der waerheit, dat u lijf ende u ziel ewelike mijn sal sijn.’

Doe seide Theophilus: ‘Dat sal ic doen.’

Ende hi ghinc sitten scriven in enen brief alle die versakinghe als voerseit is ende opten brief stac hi X-warf sijn seghel ende dien brief gaf hi Lucifaer, den duvel ende Lucifaer las den brief ende hi ghenoechde hem wael. Ende hi seide:

‘Vrient, nu gaet thuus ende weest in rusten, want eer morghen te noentijt sult ghi weder in uwen dienst wesen.’

Doe seide Theophilus: ‘Dat is al mijn begheerte.’

Doe seide die iode: ‘Laet ons gaen, het sal u wael gheskien.’

Doe ghinc elc sijns weghe thuiswaerts.

Doe seide Lucifaer totten duvel Belyal: ‘Gaet haestelic tot alle diegheen, die Theophilus versteken hebben ende openbaert hen in haren slaepe, dat sy alle qualic sullen varen tensy dat si Theophilus weder setten in sinen dienst, daer hi in was.’

Doe seide Belyal: ‘Meester, ic salt wael voort driven.’

Doe liep die duvel totten bisscop Wilbertus ende openbaerde hem in sinen slape, dat hi haestelike soude sterven, ten waer dat hi Theophilus in sinen dienst settede. Doe liep hi tot meester Symon, die toe officiael was, ende seide, dat hi quaden doot soude sterven, ten waer dat hi Theophilus sinen dienst wedergave. Doe liep hi voort totten anderen canoniken ende seide hem in haren slaep, dat si alle qualic souden varen, of sy souden Theophilus weder helpen in sinen dienst.

Des morghens vergaderden sy alle in des bisscops hof ende elc seide, wat hem ghedocht hadde ende si begheerden alle Theophilus in sinen dienst weder te setten. Doe wert Theophilus ontboden totten bisscop te comen ende doe hi quam, doe baden sy hem allen om verghefnisse van dat sy hem misdaen hadden. Doe seide hi, het waer al vergeven.

kereszténységet.* Tagadd meg az Atyát, a Fiút és a Szentlelket. Tagadd meg Máriát, Istennek és a Szent Egyháznak Anyját. Tagadd meg az Anyaszentegyháznak minden szentjét és szentségét. Tagadd meg a Mennyet, a Napot, a Holdat, a csillagokat és minden bolygót az ég boltozatán. És add nekem tested és lelked, és maradj mindörökké mellettem. Mit felelsz erre? Beleegyezel?

Teofilus azt felelte, igen, mindent hajlandó megtenni, hogy visszakapja hivatalát.

– Barátom, ne kételkedj* hát – mondta Lucifer. – Segítek abban, hogy visszakapd tisztségedet, sőt, ha akarod, megteszlek püspöknek is.

Teofilus azt válaszolta: nem, elég, ha régi tisztségét visszakapja.

– Segíteni fogok, de biztosítékot akarok – válaszolta Lucifer. – Ülj le, és írd levelet arról, hogy mindent megtagadsz, és tégy tíz pecsétet az írásra annak jeléül, hogy elismered, hogy tested és lelked valóban örökre nekem adtad.

– Megteszem – mondta Teofilus. Leült és leírt mindent, amiről az imént szó volt, a levélre tíz pecsétet nyomott és az ördögnek, Lucifernek adta. Lucifer elolvasta a levelet, és elégedett volt vele. Így szólt:

– Barátom, most menj haza, és légy nyugodt, mert már holnap délre hivatalodban leszel.

– Ez minden kívánságom – válaszolta Teofilus.

– Menjünk hát – mondta a zsidó –, minden így történik majd.

Mindketten hazaindultak, ki-ki a maga útján.

Lucifer pedig így szólt Beliál ördöghöz:

– Siess most azokhoz, akik Teofilust megfosztották hivatalától, jelenj meg álmukban, s mondd nekik, hogy mindannyian pórul járnak, ha nem adják vissza Teofilus tisztségét.

– Mester, már megyek is – válaszolta Beliál.

És ekkor az ördög megjelent Wilbertus püspök álmában, és azt mondta neki, hogy hamarosan meghal, ha nem helyezi vissza Teofilust a hivatalába. Ezután elment Simon mesterhez, aki официális volt, és azt mondta neki, hogy szörnyű halált fog halni, ha nem adja vissza Teofilusnak a tisztségét. Majd más kánonok álmában is megjelent, és azt mondta nekik, hogy rossz sors vár rájuk, ha nem segítenek Teofilusnak hivatala visszaszerzésében.

Másnap reggel összegyűltek a papok a püspök udvarában, és megegyeztek abban, hogy közös kívánságuk szerint Teofilust visszahelyezik hivatalába. Aztán Teofilust a püspökhöz hívták, és amikor megjelent, mindannyian bocsánatáért esedeztek, amiért ártottak neki. Teofilus megígérte, hogy mindent megbocsát nekik.

Doe seide die bisscop: 'Wilt ghi, ic gheve u dit bisdom over.'

Ende Theophilus seide, hi en woude gheen bisscop wesen, mer hi waer te vreden mit sinen ouden dienst. Doe gaf hem die bisscop sinen dienst weder ende beval hem dat te regieren als hi plach. Doe dochte Theophilus, dat hi te vreden was. Doe quam die duvel weder tot hem als een eerbaer man ende vraechde, hoet hem vergaen was. Theophilus seide, het waer al guet, hi waer weder in synen dienst.

Doe seyde die duvel: 'Begheert ghi yet anders of brect u yet, so segtet minen meester, die iode, hi sal u wael helpen.'

Daerna quam die iode ende seide: 'Theophilus, hoe ist, hoe sydi te vrede?'

Hi seide, hi waer wael te vreden, hi hadde, dat hi begheerde.

Doe seide die iode: 'Dat is mi lief. Siet, dat ghi voortan doet, dat ghi ghelovet hebt, of u sal veel meer ongheval gheschien.'

Doe seide Theophilus: 'Twivelt daer niet aen, ic sal wael doen, dat ic belooft hebbe.'

Doe sceyde die iode van daen ende Theophilus was wael te vreden, dat hi weder in sinen dienst was.

Niet langhe daarna so las Theophilus in den vighelien, die men leest voer die doden, dat Job seit aldus: 'vir iustus salvabitur',* dat is: die rechtverdighe sullen behouden bliven wanneer die rechter te ordel sal comen oerdelende over levende ende dode ende die werelt mitte vier Doe seide Job: Ende waer sal ic dan, arm onsalich, bliven?'

Doe bleef Theophilus sitten, beanxt in hem selven. Ende doe begonde hi eerst te dencken wat hi ghedaen hadde ende waer hi gheweest hadde, ende seide in hem selven: 'Wach armen, wat heb ic ghedaen! Wach armen, onghevallich man, wat hebstu bedreven! Wach armen, dat ic ye gheboren wort! Och, of ic in mijnre ioghet ghestorven hadde, soe mocht ic hoep hebben totten ewighen leven ende soe mocht mi ghenade gheschiet hebben. Mer nu bin ic eweliken verdoemt, want om ydelheit ende om eer der werelt ende om ghiericheit des aertschen goets, soe heb ic mi selven overghegheven in des duvels handen, lijf ende siel, die God soe duer ghecoft hevet mit sinen duerbaren bloede ende mit sinen bitteren doot. Och armen, dat ic ye mensche wort! Och, vermaledide harte, wat hebstu ghedacht! vermaledide tonghe, wat hebstu ghesproken! vermaledide mont, wat hebstu voertghebrocht! vermaledide hande, wat hebstu ghescreven ende beseghelt! Och, vermaledide lichaem, wat hebstu ghedaen! het is yammer, dat ic langher leve! Wil ic mi selven doden? Ja ic. Och neen ic, want soe waer mijn siel noch meer verdoemt ende swaerliker. Och armen, wat sal ic doen? al woude ic ghenade bidden, mi en mach gheen gheschien, want ic heb te veel misdaen. Nochtans al heb ic dat alrequaetste ghedaen, dat men doen mach, nochtans en wil ic in gheen wanhope

– Ha akarod, átadom neked a püspöki széket – mondta a püspök.

Teofilus azt válaszolta, hogy nem szeretne püspök lenni, elég neki egykori hivatala.

Ekkor a püspök visszahelyezte tisztségébe, és felkérte, hogy folytassa munkáját ott, ahol abbahagyta. Teofilus pedig elégedett volt.

Ezután ismét megjelent előtte az ördög tiszteletre méltó férfi alakjában és megkérdezte, hogy alakult a sora. Teofilus azt felelte, hogy minden rendben van, hiszen visszakapta hivatalát.

– Amennyiben másra vágnál, vagy ha valamiben hiányt szenvedsz, mes terem, akkor a zsidó ismét segíteni fog – mondta az ördög.

Aztán jött a zsidó:

– Hogy s mint, Teofilus, elégedett vagy? – kérdezte.

Teofilus azt felelte, hogy elégedett és megkapta, amire vágyott.

– Örömmel hallom! – válaszolt a zsidó. – Tégy fogadalmad szerint, mert ha nem, még sok szerencsétlenség fog érni.

– Ne legyen semmi kétséged, úgy teszek, amint ígértem.

A zsidó elment, és Teofilus elégedett volt, amiért visszakapta tisztségét.

Azonban nem sok idő múltán egy nap Teofilus a vigílián, amelyet halotti szertartás alatt tartanak, Jób szavait olvasta: „vir iustus salvabitur”,* vagyis: *az igaz megtartatik, amikor a Legfelsőbb Bíró elevenek és holtak fölött ítélkezik.* Jób akkor így szólt: „*És én, nyomorult, hová legyek?*”⁶³

Teofilust erre olyan félelem töltötte el, hogy mozdulni sem tudott. Ekkor eszmélt rá arra, mit cselekedett és kinél járt, és így szólt magában: „Ó jaj, én szerencsétlen, mit tettem! Jaj, szerencsétlen nyomorult ember, mit cselekedtél! Ó, nyomorult, bár soha meg se születtem volna! Jaj, ha ifjú koromban meghaltam volna, lett volna reménységem az örök életre, és irgalomban lett volna részem. De most örökre elkárhozom, mert a hiúság és a becsvágy, a világi javak szembeni telhetetlenségem az ördög kezére juttatott! Neki adtam testemet és lelkemet, melyért Isten oly drága árat fizetett vérével és keserű halálával. Ó, szerencsétlen, miért is születtem erre a világra! Ó jaj, átkozott szív, mily bűnös gondolat támadt benned! Átkozott nyelv, mily bűnös szavakat szóltál! Átkozott száj, mire vetemedtél! Átkozott kéz, mit írtál és pecsételtél meg! Jaj, átkozott test, mit tettél! Hiábavaló tovább élnem! Öljem meg magam? Igen, azt teszem. Jaj, mégsem, nem teszem meg, mert az csak még mélyebb és kínosabb kárhozatra juttatna. Ó, én szerencsétlen, mit tegyek? Még ha kegyelemért imádkoznék is, nem részesülhetnék könyörületben, mert túl nagy bűnt követtem el. De még ha a legnagyobb bűnt követtem is

⁶³ Vö. I Pt 4,18

vallen, want daer staet ghescreven: Die barmharticheit gaet boven alle sijn werken. Ic wil gaen bidden Maria, die reyne maghet ende moeder der ontfermharticheit, dat si voer mi bidden wil. Ic wil penitencie doen, ic wil vasten, waken ende bidden, opdat ic van Gode ontfermharticheit mach vercrighen. Ic wil gaen voer dat beelde van Maria ende ic en wil van daen nyt sceyden, eer ic vertroest bin.'

Doe ghinc Theophilus in eenre capellen, daer een beelt van Maria onser liever Vrouwen in stont, ende knyelde daer vore ende screyde bitterlic ende seide:

'O Maria, Moeder Gods, o coninghinne der hemelen ende vrouwe der enghelen, o Moeder der barmharticheit, o rose sonder doorne, ende lelye sonder vleckce, o waerde roede van Yesse, o heilighe vat vol suverheit, o spiegel alre oetmoedicheit ende exempel aller duechden, o sacrastie des heilighen gheests, o fonteyn alre ghenaden, o waerde moeder ende maghet, o ghebenedide volmaecte Maria ende middelaerster tusschen God ende den sondaer, al hadde ic alle der werlt consten, so en conde ic uwen lof noch uwe waerdicheit niet volprisen. Mer o gloriose suvere maghet Maria, moeder der ontfermharticheit, ic bidde u door u grondelose ontfermharticheit, dat ghi voor mi wilt bidden uwen lieven Soen, opdat ic ontfermharticheit mach vercrighen van minen groten scandeliken sonden, want daer en was nye sondare, die ghenade begheerde, hi en wort vertroest, als Dismas die moordenaer, Petrus, Magdalena, Mattheus ende Paulus. Och, armen, al nome ic dese, ic ben XM warven argher dan enich van hem allen was. Nochtans hope ic op die ontfermharticheit Gods ende op Maria, die moeder der ontfermharticheit, want wil si voor mi bidden, ic hope ghenade te vercrighen.'

Ende aldus bleef Theophilus in der capellen XL daghen ende XL nachten sonder eten, sonder drinken, mer somtijt sliep hi ende somteyt screyde hi, somtyt bat hi, somtyt troeste hi hem selven, somtijt versuchtete hi ende hopede altoes ghenade ende hi beval hem in bescermenisse Maria syn ziel ende syn lyf.

Doe dit een wyl tijds gheduert hadde, doe seide die engel Gods Michael tot onser liever Vrouwen:

'O Maria, coninghinne van hemelrijc, moeder Gods, vrouwe der enghelen, bloem der maechden, uutvercoren waerde Moeder der ontfermharticheit, wilt doch den armen sondaer ontfermen, die mit so groter rouwen ende mit so bitteren tranen ende mit so groter penitencien u aenroepet om hulpe ende om troest van sinen sonden, ende hi hevet XL daghen ende XL nachten ghelegghen mit groter droefheid sonder eten, sonder drincken ende en hebt gi hem niet vertroest.'

el, amelyet ember elkövethet, nem akarok reménytelenségbe zuhanni, mert írva van: Isten irgalmassága mindenható. Máriához fogok könyörögni, a szeplőtelen Szűzhöz, az irgalmasság anyjához, hogy imádkozzon értem. Vezekelni fogok, bűjtölni, virrasztani és imádkozni, hogy Isten irgalmazzon nekem. Mária szobra elé járulok, és nem mozdulok onnan addig, amíg meg nem esik rajtam a szíve.

Teofilus ekkor egy kápolnába ment, amelyben Miasszonyunk, Mária szobra állt, letérdelt elé, és keserves könnyek közt így szólt:

– Ó, Mária, Istennek anyja, jaj, mennyek királynője és angyalok úrnője, ó, irgalom anyja, tövistelen rózsza, makulátlan lilium, Jessze drága vesszeje, tisztaság szent edénye, ó, minden alázat tükre és erények példája, Szentlélek sekrestyéje, minden irgalom kútfeje, drága anya és szűz, áldott, tökéletes Mária, közvetítő Isten és bűnös között! Ha a világ minden tudománya az enyém volna is, nem tudnám tökéletességed eléggé dicsőíteni. De ó, dicsőséges, szeplőtelen Szűz Mária, kegyelem anyja, mélységes alázattal könyörögek, imádkozz értem Fiadhoz, hogy szegycintelen bűnömöt bocsássa meg és irgalmazzon nekem, mert nem élt bűnös a földön, akinek ne kegyelmeztél volna: Dismásznak, a latornak, Péternek, Magdolnának, Máténak és Pálnak. – Ó jaj, hiába sorolom neveiket, én ezerszer rosszabb vagyok mindannyiuknál. Mégis bízom Isten irgalmasságában és Máriában, az irgalom anyjában, mert ha ő imádkozik értem, reményem van arra, hogy Isten megkegyelmez nekem.

Teofilus negyven napot és negyven éjt töltött a kápolnában, étlen-szomjan. Olykor valamennyit aludt, volt hogy sírt is, olykor imádkozott, máskor bízta magát, volt hogy jajgatott és szüntelenül kegyelmet remélt, és kérte Máriát, hogy oltalmába vegye lelkét és testét.

Egy idő múltán Isten angyala, Mihály arkangyal így szólt Szűz Máriához:

– Ó, Mária, Mennysorság királynője, Istennek anyja, Angyaloknak Úrnője, Szüzek virága, Istennek méltó kiválasztottja, Irgalmasság Anyja, kegyelmezz ennek a szegény bűnösnek, ki oly nagy bánattal, oly keserű könnyekkel és oly nagyon vezekelve hív segítségül, vigasztalást remélve. Negyven napon és negyven éjszakán át nagy szomorúságában étlen-szomjan gyötrődik, de hiába!

Doe seide Maria, die moeder Gods: 'Ic wetet wel, hoet mit hem staet, want hi hevet te veel misdaen, hi hevet alle ghelochent ende versaket, dat hem helpen mach.'

Doe seide die engel Gabriel: 'O Maria, maghet ende moeder, dese mensche hevet berouwe van allen, dat hi misdaen hevet ende hi bid aen u ghenade. Waer dat enich Sarracijn of onghelovich mensche, die tot bekennisse quame ende u bade om troest ende ghenade, ghi en soudet hem gheen ghenade weiggheren.'

Doe seide Maria: 'Gabriel, ghi seyt waer, mer dit is een kerstenman, die verstant hevet, daerom ist mi leet, dat hi hem aldus qualiken hevet regiert ende omdat hi kersten is ende ghenade bidt, so sal ic tot hem gaen ende sien, mocht ic hem vertroesten.'

Doe ghinc Maria, die Moeder der ontfermharticheit met een scaer van enghelen al singhende totter cappellen daer Theophilus in lach. Doe hi hoerde den hemelschen sanc, seide hi:

'Och, ic hoer soe sueten sanc; ic hope, dat Maria, die Moeder Gods, coemt om mi te troesten. Daerom wil ic weder singhen tot hore eeren die sanc: *Consolatrix inclita*, dat is: o Maria, edel vertroesterinne, weest welcoem, coemt ende visenteert mi, arme sondaer, ende helpt mi uut die macht des viants ende uut den kerker der kativicheit.'

Doe seide Maria: 'O Mensche, wat meenstu, dattu aldus vriliken aen mi bidste; en weetstu niet wattu ghedaen hebste? Du hebste al ghelochent, dat God toebehoert, ende al dat di helpen sonde. Dy sonden sijn te groet ende te scandelic; ic bin daertoe vercoren alle sondaren te troesten ende ic minne alle die kersten, mer om grootheid dijnre sonden soe ontsie ic mi voer Gode, soe dat ic nyet en dar vore u bidden. Mer bidt God selven, want hi is oetmoedich, guedertieren ende ontfermhartich, hi sal u wel ontfermen.'

Doe seide Theophilus: 'Maria, waerde Moeder Gods, hoe soude ic Gode dorren bidden om ghenaden mit minen besmitten monde, daer ic hem ende alle dat hem toebehoert mede ghelochent heb? o Waerde moeder der ontfermharticheit, staet mi nu in stade, ic wil gaerne penitencien doen alle mijn leven lanc.'

Doe seide Maria: 'Qualic can ic u weygheren, want gi duncket mi so willich sijn. Ende ghi bidst soe ynnichlic, soe dat ic u niet weygheren en mach, ic sal Gode vore u gaen bidden, mer gi moet volcomen ghelove hebben.'

Doe seide Theophilus: 'o Waerde Maria, dat wil ic doen, ic wil vastelic ende volcomelic gheloven.*

Ic ghelove in die heilige drievoudicheit, in den vader, in den soen ende in den heilighen gheest.

Ic ghelove, dat die soen Gods van den Vader eweliken gheboren is vore dat begijn der werelt ende die heilighe gheest van hen beiden voortgaende is.

Akkor így szólt Mária, Isten anyja:

– Tudom jól, milyen bajban van, s hogy milyen nagy bűnt követett el. Mindent megtagadott és elárult, ami segíthetett volna rajta.

– Ó, Mária, Szűzanya – mondta Gábiel arkangyal –, ez az ember minden bűnét megbánta és kegyelemért fohászkodik. Ha egy szaracén vagy egy hitetlen ember imádkozna könyörületedért, nem tagadnád meg tőle kegyelmedet.

– Igazad van, Gábiel – felelte Mária –, de ez értelemmel felruházott keresztény ember, éppen ezért fáj nekem, hogy tévútra tért. De mert keresztény s kegyelemért könyörög, elmegyek hozzá, s meglátom, hogyan segíthetek rajta.

Ekkor Mária, az Irgalom Anyja, angyalok karának kíséretében énekelve vonult a kápolnához, amelyben Teofilus földre borulva feküdt. Amikor Teofilus meghallotta a mennyei hangokat, így szólt:

– Ó, milyen édes énekhangot hallok! Remélem, hogy Mária, Istennek anyja jön segedelmemre. Ezért, íme, én is dicséretet zengek: *Consolatrix inclita*, vagyis: Ó, Mária, drága Vigasztaló, üvözlégy, jer, látogass meg engem, nyomorult bűnöst, szabadíts ki az ördög hatalmából és a bűn börtönéből.

Mária megszólalt:

– Ó, Ember, hogyan is merészsélz könyörögni hozzám? Tudod te, mit cselekedtél? Megtagadtál mindent, ami Istené, s mindent, ami segíthetne rajtad. Bűneid túl nagyok és szégyenletesek. Engem arra választottak, hogy minden bűnös segedelmére legyek, és én minden keresztényt szeretek, de a te nagy bűneidet annyira szégyellem Isten előtt, hogy nem is merek imádkozni érted. Imádkozz te magad Hozzá, mert alázatos, irgalmas és könyörületes Ő. Biztosan megkönyörül rajtad.

– Mária, Isten édes Anyja – válaszolt Teofilus –, hogyan is mernék én Istenhez imádkozni kegyelemért az én tisztátalan számmal, amellyel megtagadtam mindent, ami az Ővé? Ó jaj, irgalom drága anyja, légy segedelmemre, kész vagyok egész életemben vezekelni.

– Nehezen tagadhatnám meg tőled segítségemet – mondta erre Mária –, hiszen hajlandónak mutatkozol arra, hogy vezekelj. És olyan bensőségesen imádkozol, hogy nem állhatok ellen: könyörgök érted Istenhez, de tökéletesen bíznod kell Őbenne.

– Ó, Magasságos Mária – hangzott Teofilus válasza –, megteszem, határozottan és teljességgel hinni akarok.*

Hiszek a Szentháromságban, az Atyában, a Fiúban és a Szentlélekben.

Hiszem, hogy Isten Fia az Atyától született az Öröklétben, az idő kezdete előtt, és hogy a szentlélek az Atyától és Fiútól származik.

Ic ghelove, dat God alle dinc ghescepen ende ghemaect hevet.

Ic ghelove in Ihesum Christum sinen enyghen gheboren Soen, dat ghi die ontfinct overmits den heilighen Gheest in uwen suveren maechdeliken lichaem ende van u gheboren wort waerachtich God ende mensche, ende die sijn menschelicheit liet vanghen ende binden, bespotten, gheselen, pinen, crusen ende doden.

Ic ghelove, dat sijn lichaem begraven wort ende sijn ziel voer neder ter hellen ende verlost sinen vriende daerut.

Ende sijn lichaem verrees op den derden dach van der doot.

Ende daerna voer hi ten hemel ende sit na sijnre menscheit te rechterhant sijns Vaders almachtich. Ic ghelove in die heilige kerke, in ghemeenschap der heilighen, in verlatenisse der sonde, in verrisenisse des vleysches.

Ende dat Jhesus Christus te ionxten daghen wedercomen sal oerdelende overlevende ende doden, ende die goeden mit hem voeren in dat ewighe leven, ende die quade senden in die ewighe pijn. Dat is my ghelove, daer wil ic in leven ende in sterven.'

Doe seide Maria:

'U ghelove is groet ende goet, ende dat dwinct mi daertoe, dat ic voer u moet bidden om verghifnisse uwer sonden te vercrighen.'

Doe ghinc Maria mit die scaer der enghelen voer Jhesum horen lieven zoen ende si begonde sijn menscheit te bidden. Si knyelde neder ende leyde hare handen te samen ende seide:

'O Jhesus, des levendighen Gods Soen ende mijn lieve kint, ic bidde u voer Theophilum den sondaer, doet hem ghenade ende vergevet hem sijn sonden.'

Doe seide die menscheit Jhesu: 'o Moeder, wat ghenade soude hem gheschienen? Hi hevet verlochent ende versaket die vader, die zoen ende die heilighen gheest ende alle dat hem helpen ende bescermen of soude. Ic heb mededoghen mit hem, want hi is een man die verstand hevet, mer hi hevet hem selven qualiken regiert.'

Doe seide Maria: 'Lieve zoen, dat is ghesciet overmits becoringhe des viants, ende ic bidde vriendelike ghenade ende hi doet grote penitencie ende hi begheert ghenade ende verghifnisse van sinen sonden; daerom bidde ic u, doet hem ghenade ende ontfermharticheit om mijn bede willen ende om den dienst die ic u dede in uwer kinschheid.'

Ende doe seide Jhesus: 'Om uwer beden willen ende om den dienst, die ghi mi menichwarven ghedaen hebt ende om die suver borsten die ic ghesoghen hebben, so vergeve ic sijn sonden. Ende ic sal mijn hemelschen Vader voer hem bidden.'

Doe seide die menscheit Jhesu: 'O Vader inder gotheit; ic bidde di voer enen sondaer, die overmits des viants becoringhe swaerlike ghesondicht hevet, als

Hiszem, hogy mindent Isten teremtett és hozott létre. Hiszek Jézus Krisztusban, Isten egyszülött fiában, aki a Szentlélektől fogantatott a te tiszta, szűz testedben, és valóságos Istennek és valóságos embernek született, s emberként elfogták, megkötözték, kigúnyolták, megkorbácsolták, szenvedett, keresztre feszítették és megölték.

Hiszem, hogy testét eltemették, hogy lelke alászállott a poklokra és követőit kiszabadította onnan. És harmadnapra föltámadott a holtak közül. Azután fölment a mennybe, ott ül a mindenható Atyaisten jobbján.

Hiszek az Anyaszentegyházban, a szentek közösségében, a bűnök bocsánatában és a test föltámadásában. És abban, hogy Jézus Krisztus az idők végezetén onnan jön el ítélni élőket és holtakat, és az igazakat elvezeti az örök életbe, a bűnösöket pedig örök fájdalommal sújtja. Ez az én hitem, amiért élni és halni akarok.

Mária ekkor így szólt:

– Nagy a te hited, s ez arra késztet, hogy imádkozzam azért, hogy bűneid alól feloldozást nyerj.

Aztán az angylasereg kíséretében elment Jézushoz, az ő drága Fiához, annak ember voltához kezdett imádkozni. Letérdelt előtte, imára kulcsolta kezét:

– Ó Jézus, az eleven Isten Fia, én drága gyermekem, könyörgök hozzád a bűnös Teofilusért, irgalmazz neki és bocsásd meg vétkeit.

Jézus ember volta így válaszolt:

– Ó Anyám, hogyan részesülhetne irgalomban? Megtagadta és elárulta az Atyát, a Fiút és a Szentlelket, és mindent, ami megvédelmezhetné őt. Együtt érzek vele, mert értelemmel bíró ember, de rossz útra tért.

– Drága Fiam – mondta Mária –, az ördög vitte kísértésbe, szépen könyörgök ezért kegyelemért, mélyen vezekel és kívánja kegyelmedet és tőled reméli bűnei bocsánatát. Ezért kérek, kegyelmezz és irgalmazz neki, hiszen én imádkozom érte, aki gyermekkorodban téged szolgáltalak.

– Az imáidért, a nekem tett szolgálatodért és tiszta kebledért, amellyel tápláltál engem, megbocsátom Teofilus bűneit, és imádkozni fogok érte Mennyei Atyámhoz – válaszolta erre Jézus.

– Ó, Mennyei Atyám, egy bűnösért imádkozom, aki az ördög kísértése által nagy bűnbe esett, amint már tudod – szólt ekkor az emberré lett Jézus.
– Kegyelmedért könyörgök most érte, mert megbánása és vezeklése mély és

ghi wael weet. Nu bidde ic ghenade voer hem, want hi hevet recht berouwe ende hi doet grote penitentie, daerom bidde ic voer hem, omdat ic hem ghecoft hebbe mit minen preciosen bloede ende verlost hebbe mit desen wonden, die noch open staen, soe bid ic, doet hem ghenade ende vergevet hem sijn sonden.'

Doe seide die vader inder godheit: 'Zoen, ic weet, dat hi grote sonden ghedaen hevet, mer si sijn hem leet ende hi bidt ghenade ende hi doet penitencie ende omdat ghi voer hem bidt, ende omdat ghi hem met uwen wonden verlost hebt, die noch open staen, die ghi mi toent, so vergeve ic hem sijn sonden, doet mit hem alle uwen wille, dat is minen willen.'

Doe dancte Jhesus sinen hemelschen Vader ende hi seide tot sijnre moeder, dat hoer bede verhoert waer. Doe dancte Maria haren lieven soen ende ghinc weder tot Theophilus mit die scaer der enghelen, daer hi noch lach in penitencie ende badt ghenade.

Doe seide Maria: 'Theophile, Man Gods, dijn begheerten sijn verhoert, dat hevet ghedaen mijn ghebedt ende dijn penitencie; siet, dat ghi voertaen ghestadich blijft in den dienste Gods ende hout goet ghelove ende alle u sonden sijn vergeven.'

Doe seide Theophilus: 'O Waerde moeder der ghenade, ic wil God eweliken dienen ende u ende loven ende ic en sal nimmermeer van minen ghelove scheyden, al soude men mi doden. Ic wiste doch wael, dat an u al mijn waelvaren lach, want ghi sijt hulp ende troest van alle sondaren. O Maria, waerde moeder Gods, ghi hebt mi vergyfnisse vercreghen van minen sonden, mer ic en mach mi noch niet verbliden, ghi en moet mi noch meer helpen.'

Doe seide Maria: 'Wat ghebrecht u noch, u en mach niement deren, want tegen God sydi al versoent.'

Doe seide hi: 'O Maria, moeder ende maghet vol alre ghenaden, die duvel, die mi bedroghen hevet, die hevet enen brief van mi mit minen eyghen hant ghescreven end X-warven bezeghelt mit minen zeghel, daer al in ghescreven staet, dat ic ghelochent hebbe. Ic en mach niet te vrede wesen, ic en heb den brief weder in mijn hant.'

Doe seide Maria: 'Weest tevreden, ic sallen u halen.'

Doe ghinc Maria ter hellen waert mit die scaer der enghelen; doesi voer die helle quam, began die helle te beven.

Doe seide Lucifaer: 'Och armen, onse helle bevet; ic ducht, dat ons toorn nakende is.'

Ende hi seide totten duvel Belyal: 'Lopet uut ende sich, wat daer coemt.'

Die duvel sach uut ende sach Maria comen mit een grote scaer enghelen, doe seide hi tot Lucifaer:

igaz, ezért fohászlokodok érte, s mert drága véremmel és sebeimmal megváltottam őt. Sebeim íme még most is tátonganak, így könyörgök, kegyelmezz meg neki és bocsásd meg vétkeit.

– Fiam – szól az Atya Isten –, tudom, hogy Teofilus nagy bűnt követett el, de mélyen megbánta, kegyelemért imádkozik és vezekel. Mivel könyörögsz érte és mivel most előttem állsz tátongó sebeiddal, amelyekkel, megváltottad őt, megbocsátok neki. Tégy vele, amit jónak látsz: ez az én akaratom.

Jézus köszönetet mondott mennyei Atyjának, majd Anyjának elmondta, hogy imája meghallgattatott. Mária mindezt megköszönte szeretett fiának, majd az angyalok seregével visszatért Teofilushoz, aki még ekkor is vezekelt és kegyelemért imádkozott.

– Teofilus, Isten Embere – szól Mária –, imáidnak és vezeklésednek köszönhetően kívánságod meghallgattatott; vigyázz, hogy ezentúl erős kitartással szenteld magad Isten szolgálatának és tartsd meg hiteted, s akkor minden bűnöd megbocsáttatik.

– Ó, kegyelem magasságos Úrnője – válaszolta Teofilus –, örökké szolgálni és magasztalni akarom Istent és magasztallak téged! Soha többé nem fogok megválni hitemtől, ha az életemre törnének is. Bizony tudtam, hogy tőled függ sorsom, hiszen minden bűnös támasza és vigasza vagy. Ó, Mária, Isten magasságos Anyja, elnyerted számomra bűneim bocsánatát, de még nem örendezhetek, hacsak nem segítesz nekem még valamiben.

– De hát mire volna még szükséged? – kérdezte Mária. – Nem eshet semmi bántódásod, hisz Istennel már békét kötöttél.

– Ó, Mária, irgalom Anyja és Szűz egy személyben, az ördögnek, aki rászedett engem, birtokában van egy levél, amelyet saját kezemmel írtam és tízszer lepecsételtem saját pecsétemmel, s abban az áll, hogy mindent megtagadtam. Nem tudok nyugodni, amíg az a levél ismét kezembe nem kerül.

– Ne félj, elhozom neked – válaszolta Mária.

S elindult a pokol felé, az angyalok seregével. Mikor odaértek, a pokol megremegett.

– Jaj szegény fejünknek, reng a pokol, úgy vélem, veszedelem közeleg – szól Lucifer, és Beliálhoz fordult. – Menj, nézd meg, mi történt!

Az ördög kinézett, és Máriát látta közeledni, nagy angyalsereg kíséretében. Így szól Luciferhez:

‘Meester, het is onse wederparty; het is dat wyf, diemen Maria noemt. Weest tevreden, ic sal lopen teghen haer ende vraghen haer, wat si hier soect.’

Doe ghinc die duvel tot Maria ende seide: ‘Vrouwe, wat soect ghi al hier?’

Doe seide Maria: ‘Quade gheest, ic coem hier tot uwer scade ende tot uwer alre scanden, die hier in dit kot wonen; ghi hebt een brief van Theophilus, die wil ic hebben.’

Doe seide die duvel: ‘Wat ist, vrouwe? wi en weten van ghenen brief’.

Doe seide Maria: ‘Swighet, bese gheest, du weetste dat alrebest, want bi dijnre becoringe soe ist altemael gheschiet ende bi rade van den hebreuschen iode. Daerom loept gheringhe ende haelt mi den brief.’

Doe seide die duvel: ‘Vrouwe, wi weten wel, dat ghi ons niet lief en hebt, want van u liden wi grode scade, mer hoert nu een woort. En hevet God niet een eyghelic mensche sijn eyghen vrien wille ghegheven ende nu is dese man ghecomen ende heeft sinen scepper ghelochent ende al dat God toebehoert. Ende tot enen teyken so hevet hi enen brief ghescreven ende mit sijns selfs zeghel bezeghelt. Wat wilt ghi hier toe segghen, vrouwe?’

Doe seide Maria: ‘Swighet, bese gheest, het is dijnre quader becoringhe scout, want die wille der sielen en gaf daer nye consent toe. Ende doe die mensche hem bedochte, was hem leet, daerom so haelt mi den brief, of ic trede u onder mijn voeten.’

Doe seide die duvel: ‘Vrouwe, hoert mi noch een woort: en sprac God niet mit sinen monde: So wie misdede yeghen den vader ende teghen den zoen, dat soude hem vergeven worden, mer soe wie misdede yegen den heilighen gheest, dat en soude hem niet vergeven worden in deser tijt noch in der ewicheit. Ende dese mensche hevet ghesondicht yeghen den vader ende den soen ende den heilighen gheest ende yeghen alle dat God toebehoert, wat wilt ghi hier toe segghen?’

Doe seide Maria: ‘Quade gheest, bedriver alre quaetheit, wat daer gheschiet is, het is al dijn scult. Dese mensche mach noch al verbeteren, dat daer misdaen is. Daerom ganc haestelic, ic en wil niet meer woorden van di horen.’

Toe trat Michael toe ende sloech den duvel mitten cruus ende iachde hem ter hellewaert om den brief.

Doe liep die duvel ter hellen ende riep: ‘Och armen, mijn leden sijn nu ontween gheslaghen. Lucifaer, meester, hier is qualiken ghevaren, want Theophilus is al weder bekeert. Ghevet hastelic den brief over, of wi sullen alle grote pijn liden.’

Doe seide Lucifaer: ‘Och armen, dat seide ic wael te voren ende aldus worde ic dicke bedroghen van den kersten, mer doe ic den brief hadde, waende ic mijn dinghen vast te hebben ende qualic moet die iode varen, die mi daertoe riet. Hout hier, maect mi den brief quyt, opdat ons niet meer scade en gheschiet.’

– Mester, ez az ellenfelünk, az a nőszemély, akit Máriának hívnak. Ne aggódj, máris odamegyek hozzá, és megkérdezem, mit keres itt.

Ezzel az ördög Máriához lépett:

– Mit keresel itt, Úrnő? – kérdezte.

– Gonosz lélek, ártani jöttem, és azért, hogy megszégyenítselek titeket, kik ebben a lyukban laktok. Van nálatok egy Teofilus által írt szerződés, az kell nekem – felelte Mária.

– Miről beszélsz? Nem tudunk mi semmiféle szerződésről – válaszolt az ördög.

– Elhallgass, gonosz lélek – mondta erre Mária –, nagyon jól tudod, miről van szó, hiszen minden azért történt, mert megkísértetted azt az embert, mire ő a héber zsidó tanácsa szerint cselekedett. Úgyhogy iszkolj, és hozd ide nekem azt a levelet!

– Úrnő – szólt az ördög –, jól tudjuk, hogy nem szeretsz bennünket, sok kárt okozol nekünk, de hallgass meg. Hát nem adott Isten saját szabad akaratot az embernek? Ez a férfi eljött hozzánk, megtagadta teremtőjét és mindent, ami Istené. Azt a szerződést ennek jeléül írta meg, és saját maga látta el pecséttel. Ehhez mit szólsz?

– Hallgass, pokolfajzat, mindez azért történt, mert kísértésbe vitted, az ő lelkének akarata sosem adott volna rá engedélyt! – felelte erre Mária. – És mire észbe kapott, már túl késő volt, úgyhogy ide azzal a levéllel, vagy eltiporlak.

– Úrnő, hallgass meg még egy szóra – mondta erre az ördög –, nem maga Isten mondta azt is, hogy aki vétkezik az Atya és a Fiú ellen, az megbocsátást nyer, de aki a Szentlélek ellen vétkezik, az nem nyer megbocsátást sem most, sem az örökkévalóságban? Ez az ember vétkezett az Atya, a Fiú és a Szentlélek ellen és mindaz ellen, ami Istené. És ehhez mit szólsz?

– Gonosz lélek, te minden rossz okozója, ez is a te hibád. Ez az ember jóvá teheti vétkét – válaszolta Mária. – Úgyhogy lódulj, nem akarok erről több szót hallani!

Ekkor odalépett Mihály, és jól összeverte az ördögöt a kereszttel, majd a pokolba kergette a levélért.

Az ördög erre nagy kiáltozva lement a pokolba:

– Ó, szegény fejem, tagjaimat összeviszsa verték! Lucifer, mester, szörnyű baj történt! Teofilus megtért! Add át gyorsan a levelet, különben mindannyian komolyan meglakolunk!

– Jaj, szegény fejem – mondta Lucifer –, én megmondtam előre, hogy így csap be engem minden keresztény, ám amikor megkaptam a levelet, azzal áltattam magam, hogy jól állnak a dolgok. Jaj annak a zsidónak, aki ebbe a helyzetbe hozott! Tessék, vidd tőlem ezt a levelet, mielőtt ennél is több kár ér bennünket!

Doe nam die duvel den brief ende liep tot Maria ende warpen haer toe ende seide:

‘Hout, daer is den brief; ic woude dat ic u niet ghesien hadde, want ic bin swaerlic ghepijnt.’

Doe nam Maria den brief ende ghinc mit de scaer der enghelen inder capellen. Doesi in die capelle quam, doe lach Theophilus ende sliep.

Doe seide Maria: ‘Goede rust moet hier wesen’, ende si nam den brief ende leiden Theophilus op sijn borst ende ghinc van hem int ewighen leven ende doe Theophilus ontwaecte, doe vant hi den brief legghen op sijn borst. Doe stont hi op ende seide:

‘Och, heer God van hemelrijc, gheloef, ghedanct ende ghebenedijt moet ghi wesen. Nu sie ic wael dat mijn penitencie Gode ontfanckelic hevet gheweest ende dat hevet Maria, die Moeder Gods, ghedaen mit haren ghebeden. Gheloeft, ghedanct ende ghebenedijt moet si wesen! Nu wil ic gaen ter kerken totten bisscop ende doen daer mijn biecht openbaer voer al dat volc van al dat ic mesdaen hebbe, want ic begheer van den bisscop gheabsolveert te wesen.’

Doe ghinc Theophilus ter kerken ende seide:

‘Hoert, heer bisscop, ende alle ghi priesteren ende clerken ende ic sal u segghen een vreselic wonderlic dinc, dat nye mensche en gheschiede dan mi. Daerom, heer bisscop ende ghi goede luden, hoert mi ende verstaet dat wael.’

Doe seide die bisscop: ‘Theophile, staet op ende segt u begheerte.’

Doe seide hi: ‘Neen, heer besscop, mi behoort te knyelen, want ic wil biechten. Ic heb een valsch leven gheleyt, dat nyemant van u allen en weet, daerom laet mijn woerden u ontfanckelic wesen.’

Doe seide die bisscop: ‘Theophilus, vrient, segt op, ic wil u gaerne horen.’

Doe seide Theophilus: ‘Here bisscop, ghi weet wel dat ghi mi in uwen dienst wederseide ende verboet mi u hoof. Doe wort ic alsoe seer vertoornt in miselven, soedat ic ontsinnen woude van toorn ende wort onverduldich ende ghinc dwalen alleen ende en wiste niet, wat ic doen soude. Doe quam daer gaen een eerbaer man van schijn, mer het was die duvel ende hi gruettede mi als een officiael. Doe wort ic noch meer vertoornt, want ic waende, dat hi mit mi spottede. Doe seide hi mi, hi en wiste niet, dat ic verset ende versteken was. Doe claechde ic minen toorne ende onverduldicheit. Doe seide hi tot mi, woude ic sinen raet doen, hi woude mi weder helpen in minen staet, daer ic te voren in was. Ic seide, ia ic, ende ic woudet mi laten costen V^e gulden, opdat ic mi wreken mochte over diegheen, die mi versteken hadden. Doe seide hi tot mi, ten soude mi niet costen, ende hi sende mi tot enen heeubreuschen ioden ende die iode brochte mi totten duvel inder hellen. Doe vraechde mi Lucifaer, wat mijn begherten was ende ic seide hem, hoe ic versteken was ende wat dienst ic plach te hebben ende mocht hi

Így hát az ördög magához vette a levelet, odavetette Mária elé, és így szólt:

– Nesze, itt a levél; bár soha ne is láttalak volna, mert nagyon szenvedek!

Mária pedig elvette a levelet, és az angyalsereg kíséretében a kápolnába ment. Amikor odaért a kápolnába, Teofilust fekve találta, aludt.

– Jól ki kell pihennie magát – szólt Mária, fogta a levelet, és Teofilus mellére helyezte, aztán visszament az örök életbe. Amikor Teofilus felébredt, ott találta a levelet a mellén. Talpra állt, és így szólt:

– Ó, Mennyei Istene, dicsőítelek Téged, hálát adok neked, légy áldott! Íme látom, hogy Isten elfogadta vezeklésemet, és ezt Mária, Istennek anyja tette imáival. Dicsőítem őt, hálát adok neki, áldom nevét! Most elmegyek a templomba a püspökhöz, és nyilvánosan, a nép színe előtt, meggyónom, amit tettem. Azt kívánom, hogy a püspök feloldozzon.

Teofilus ekkor a templomba ment, és a püspökhöz fordult:

– Hallgass meg, Püspök atyám, és hallgassátok meg ti is, minden papok és klerikusok, elmondok nektek egy rettenetes és csodálatos dolgot, soha senkivel nem történt még meg, csak velem. Ezért, Püspök atyám és jóemberek, hallgassatok meg és értsétek, amit mondok.

– Teofilus, állj fel, és mondd el, amit kívánsz – mondta a püspök.

– Nem, Atyám – válaszolta Teofilus –, úgy illik, hogy letérdeljek, mert gyónni akarok. Hamis életet éltem, közületek senkinek sincs tudomása róla, ezért fogadjátok jó szívvel szavaimat.

– Teofilus, barátom, mondjad csak, szívesen hallgatlak – mondta a püspök. Teofilus erre beszélni kezdett:

– Püspök atyám, tudod jól, hogy engem szolgálatodból és udvarodból kitiltottál. Ekkor harag öntött el, a gyűlölethöz elvesztettem a fejem, nem tudtam türtőztetni magam, magányosan kóboroltam, és nem tudtam, mit kellene tennem. Arra járt egy tisztességesnek tűnő ember, aki valójában az ördög volt, és mint официális köszöntött. A harag ekkor még inkább erőt vett rajtam, mert úgy éreztem, kigúnyol engem. Erre azt felelte, hogy nem tudta, hogy megfosztottak hivatalomtól, és hogy kitaszítottak. Elpanaszoltam haragom okát, és azt mondtam, ezt nem tűrhetem tovább. Azt válaszolta, hogy ha megfogadom a tanácsát, visszasegít abba a tisztségbe, amelyben voltam. Én beleegyeztem ebbe, és felajánlottam volna ötszáz aranyat is, hogy elégtételt vegyek azokon, akik kitaszítottak. Ő erre azt mondta, hogy nem fog ez nekem pénzbe kerülni, és elküldött egy héber zsidóhoz, és ez a zsidó elvitt engem a pokolbéli ördöghöz. Lucifer ott megkérdezte, mi a kívánságom, s én elmondtam neki, hogy kitaszítottak és hogy milyen tisztségben voltam. Megkértem, segítsen visszakapni a hivatalomat, én pedig mindent megteszek, amit csak kér. Ekkor azt mondta Lucifer, hogyha megtagadom és elhagyom Istent és mindent, ami hozzá tartozik, és testem-

mi weder helpen in minen dienst, ic woude al doen dat hi begheerde. Doe seide Lucifaer, woude ic lochenen ende versaken God ende alle dat Gode toebehoerde, ende hem ziel ende lijf opgeven, dan soude hi mi helpen in minen staet. Ende overmits nydicheit ende toorn so seide ic ia. Ende ic lochende God ende sijn Moeder Maria ende al sancten ende sanctinnen, mijn kerstendom ende die heileghe kerke ende ic gaf hem op lijf ende ziel. Ende alle die versakinghe screef ic in enen brief ende op dien brief druce ic X warf mijn zeghel ende *doe* dat ghedaen was, doe gavet ghi mi binnen drie daghen mijn officie weder. Nu hoert hoe ic voert voer. Corts daerna so las ic in die vighelie: “vir iustus salvabitur”, in den daghe des oerdels, als die rechter coemt oerlen levende ende doden; doe seide Iob: “och ic, arm onsalich, waer sal ic bliven”? Ende doe doechte ic eerst wat ic ghedaen hadde. Doe gaf mi di duvel in, dat ic mi selve doden soude, want ic waer eweliken verdoemt. Doe dochte ic weder: dede ic dat, het waer noch eergher, mer ic ghinc in een heymelike capel, daer een beelde van Maria in stont. Daer was ic in penitencie XL daghen ende XL nachten sonder eten, sonder drincken, ende ic badt Maria, die Moeder Gods der ontfermharticheit, dat si mijns ontfermen woude. Gheloeft sy God, si hevet mi wel ghetroest, want si vercreech mi aflaet ende verghifnisse van alle mijn sonden ende si quam tot mi ende kunchdichde mi dat, mer doe en was mijn hart noch niet te vreden om den brief, die ic den duvel ghegheven hadde. Dat claechde ic Maria, die moeder Gods ende si ghinc mit eene scaer der enghelen totter hellen ende brochte mi desen brief.

Doe gaf Theophilus den bisscop den brief, omdat men overluut lesen soude ende doe hi overluut ghelesen was, doe deden die bisscop barnen ende hi absoluteerde hem van alle sinen sonden, ende gaf hem dat heilige sacrament ende si dancten ende loefden alle Gode van den sconen mirakel, dat daer ghesciet was.

Ende Theophilus ghinc weder inder capellen, daer hi sijn penitencie ghedaen hadde ende hi seide, hi en woude niet van daen sceyden eer God anders mit hem versaghe. Ende daer bleef hi in penitencien ende hi maecte daer die sequencie Ave Maria, die alsoe beghint.

Ende op den derden dach soe sende daer God die scaer der enghelen die hem mit Marien vertroest hadden. Dat vernam Lucifaer, dat sijn sterfdach naecte ende hi sende daer een scaer der duvelen of sy die ziel mochten brengen in wanhope,* mer die enghelen Gods die yaechden die duvelen van daen, ende sy liepen totten heebreuschen ioden ende braken hem den hals ende alle sijn leden ende voerden sijn siel ter hellen.* Mer die enghelen Gods namen die siel van Theophilus ende voerdense int ewighe leven. Amen.

lelkem neki adom, visszasegít hivatalomba. Ezekre a feltételekre a bennem lakozó irigység és a bennem tomboló harag okán igent mondtam. Így megtagadtam Istent és az Ő Anyját, Máriát, a szentek közösségét, keresztény voltomat és az Anyaszentegyházat, majd testem-lelkem Lucifernek adtam. Ezután írásban is megtagadtam mindent, s amikor az írás készen lett, a levélre tíz pecsétet ütöttem, s Lucifer három napon belül visszaszerezte nekem hivatalomat. Most pedig hallgasd meg, mi történt. Egy napon ezt olvastam a vigílián: „vir iustus salvabitur”, vagyis: az igaz megtartatik, amikor a végítélet napján a Legfelsőbb Bíró jön ítélni eleveneket és holtakat. Akkor Jób így szólt: „Es énvelem, nyomorulttal, mi lesz?” Ekkor eszméltem rá arra, hogy mit is tettem. Az ördög akkor azt sugallta nekem, hogy öljem meg magam, mert már úgyis örök kárhozatra vagyok ítélve. De rájöttem: ha ezt tenném, az még rosszabb volna. Végül elmentem egy titkos kápolnába, ahol a Mária-szobor is áll. Ott aztán negyven napon és negyven éjszakán át étlen-szomjan vezekeltem és imádkoztam Máriához, az Irgalmasság Anyjához, hogy könyörüljön rajtam. Dícsértessék Isten, amiért Mária segített rajtam, hiszen elnyerte számomra a bűnbocsánatot és minden bűnöm alóli feloldozást. De amikor eljött hozzám és mindezt tudtomra adta, szívem mégsem tudott megbékélni a levél miatt, amelyet az ördögnek adtam. Ezt elpanaszoltam hát Máriának, Isten Anyjának, aki aztán az angyalok seregével leszállt a pokolba, és visszahozta nekem ezt a levelet.

Teofilus ekkor a püspök kezébe adta a levelet, hogy az hangosan felolvassa, és amikor hangosan felolvasta, elégettette, Teofilust pedig minden bűne alól feloldozta, a szentségben részesítette, és mindenki hálaimát mondott és dicsőítette Istent, amiért ilyen szép csodát tett. Teofilus visszatért a kápolnába, ahol vezekelt, és kijelentette, nem mozdul el onnan, amíg Istennek más terve nincs vele. Ott maradt vezekelni, és énekelgette az Ave Maria kezdetű szekvenciát.

És a harmadik napon Isten angyalsereget küldött hozzá, azokat az angyalokat, akik Máriával együtt segítettek rajta. Megtudta ekkor Lucifer, hogy közeledik Teofilus halálának napja, és ördögsereget küldött hozzá, hogy lelkét kétségbeesésbe taszítsák*, de Isten angyalai elkergették onnan az ördögöket, s azok a héber zsidóhoz mentek, kitekérték a nyakát, tagjait összezúzták, és lelkét a pokolra hurcolták.* Teofilus lelkét pedig Isten angyalai az örök életbe emelték. Ámen.

*Fordították: Daróczi Anikó, Bárányos Bence, Csordás Anna,
Fűrj Zsanett, Oláh Katalin, Ragány Dániel, Tóth Dóra*

Beatrix/Beatrijs

CAESARIUS VON HEISTERBACH: *DIALOGUS MIRACULORUM* (1219–1223)

De Beatrice custode

In monasterio quodam sanctimonialium, cuius nomen ignoro, ante non multos annos virgo quaedam degebat nomine Beatrix. Erat enim corpore speciosa, menta devota, et in obsequio Dei Genitricis ferventissima. Quotiens illi speciales orationes sive venias* secretius offerre potuit, pro maximis deliciis reputavit. Facta vero custos, hoc egit tanto devotius, quanto liberius.

Quam clericus quidam videns et concupiscens, procari coepit. Illa verba luxuriae spernente, istoque tanto importunius instante, serpens antiquus tam vehementer pectus eius succendit, ut flammam amoris ferre non posset.

Accedens vero ad altare beatæ Virginis patronæ oratorii, sic ait:

‘Domina, quanto devotius potui, servivi tibi, ecce claves tuas tibi resigno, tentationes carnis diutius sustinere non valeo.’

Positisque super altare clavibus, clam secuta est clericum.

Quam cum miser ille corripisset, post dies paucos abiecit. Illa cum non haberet unde viveret, et ad claustrum redire erubesceret, facta est meretrix. In quo vitio cum publice quindecim annos transegisset, die quadam in habitu saeculari ad portam venit monasterii. Quæ cum dixisset portario, nosti Beatricem quandoque huius oratorii custodem? respondit:

‘Optime novi. Est enim domina proba ac sancta, et sine querela ab infantia usque ad hanc diem in hoc monasterio conversata.’

Illam verba hominis notans, sed non intelligens, dum abire vellet, mater misericordiae in effigia nota ei apparens ait:

‘Ego per quindecim annos absentiae tuæ officium tuum supplevi; revertare nunc in locum tuum, et poenitentiam age, quia nullus hominum novit excessum tuum.’

In forma siquidem et habitu illius, Dei Genitrix vices egerat custodiae. Quæ mox ingressa, quamdiu vixit gratias egit, per confessionem circa se gesta manifestans.

A sekrestyés Beatrixról

Egy kolostorban, amelynek nevét nem ismerem, nem sok évvel ezelőtt élt egy szűz, akit Beatrixnak hívtak. Termete szép volt, szelleme odaadó, s buzgón szolgált Istent Anyját. Az volt legnagyobb öröme, ha alkalma adódott arra, hogy külön titkos imákat mondjon vagy véniát* vessen tiszteletére. Amint sekrestyés lett, csak még odaadóbban és szabadabban tette mindezt.

Meglátta és megkívánta őt egy pap, és csábítani kezdte. A szűz elutasította a pap buja szavait, de az egyre csak tolakodóbb lett, és végül az ősi kígyó úgy lánggra lobbantotta a lány szívét, hogy nem tudta tovább elviselni a szerelem tüzét.

Odalépett a Szent Szűz oltára elé, aki a templom védőszentje volt, és így szólt hozzá:

– Úrnőm, odaadóan szolgáltalak, ahogy csak erőmből telt, íme, ezeket a kulcsokat most átadom neked. Nem tudok tovább ellenállni a test kísértéseinek.

Aztán a kulcsot az oltárra tette, és titkon követte a papot. A nyomorult megbecstelenítette és néhány nap múltán cserben hagyta Beatrixot. Mivel annak nem volt miből megélnie, és a kolostorba szégyellt visszatérni, cédává lett. Miután tizenöt évet töltött ebben a bűnben, egy napont világi ruhában a kolostor kapujához érkezett. A kapuórtól megkérdezte, ismeri-e Beatrixet, aki valaha sekrestyés volt abban a templomban. Az így válaszolt:

– Jól ismerem. Bizony derék és szent, s gyermekkora óta ebben a kolostorban éli kifogástalan életét.

Beatrix hallotta ugyan a férfi válaszát, de nem értette.

Amikor el akart menni, a könyörületesség Anyja érzékelhető alakban megjelent előtte, és így szólt hozzá:

– Tizenöt éven át viseltem tisztségedet, térj most vissza a helyedre, és s vezekelj, mert senki nem tudja, hogy elmentél innen.

Isten anyja Beatrix alakjában, szerzetesi ruhában végezte a sekrestyési teendőket.

Ő pedig erre belépett a kolostorba, élete végéig hálásan szolgált, s gyónása révén tette ismertté a vele történeteket.

Fordította: Daróczi Anikó

CAESARIUS VON HEISTERBACH: LIBER OCTO MIRACULORUM (1238),
*De puella, pro qua beata virgo Maria quindecim annos servivit
in custodia sui conventus*

Erat in partibus superioribus cenobium quoddam sancti Benedicti, in quo erat pualla quiedam, Deo et beate virgini Marie semper serviens devote, et ideo a conventu custodia ipsius ecclesie ei est commissa.

Quodam tempore, divina annuente clemencia, graviter est temptata, ut ad petitionem cuiusdam iuvenis habitum suum mutare vellet. Quod heu! postea factum est ita. Cum prefata puella opere complere vellet, quod corde conceperat, suggestionem diabolica devicta, iuvenem intempeste noctis silencio venire iubet, promittens se eius precibus annuere et locum signans, ubi eam expectaret.

Ipsa nocte surgens prenominata puella, nimio dolore concussa, omnes claves pertinentes ad custodiam ei commissam simul colligens, monasterium intrans altare aggreditur, ubi ymaginem beate Marie virginis scivit esse, et cadens in terra prostrata flebili voce ymaginem hiis verbis alloquitur dicens: „O gloriosa virgo Maria, filio tuo et tibi a puericia mea servivi et ipsum sponsum habui. Nunc autem mores meos et vitam meam turpiter mutare propone: has claves michi de tua gracia commissas et hoc velum in signum virginitatis michi datum tibi, domina mea, committo.” Verbis istis claves ymagini ad brachium pendens et velum eius super caput beate Marie ponens, maxime flens locum adiit, ubi iuvenem esse scivit.

Iuvenis eam videns gavisus est et ponens eam super equum suum duxit, ubi illam habere voluit. Post parvum vero tempus, cum consummassent omnia, que puella secum duxerat, ipsam deseruit, ut omnes facere solent, quia non tantum eam, sed ipsius res magis dilixerat. Puella videns se mortaliter peccasse et per hoc claustrum suum et Deum suum amisisse, in peius procidens vagari et iam communis esse cepit. Sicque pergens multa loc, mortalia queque agens, specium decem annorum complevit.

Tendem pius Dominus, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur magis et vivat (Ezech. 33,11), volens malam eius conversacionem terminare, maximam contricionem cordi eius infudit et pro excessibus suis die nocteque domino Ihesu Christo et matri misericordiarum Virgini Marie incessanter supplicavit.

Videns autem pater misericordiarum tantam contricionem indigne famule sue, dedit eit voluntatem redeundi ad locum, unde apostataverat.

*Egy leányról, aki helyett Szűz Mária tizenöt éven át
sekrestyésként szolgált egy kolostorban*

Valahol a hegyek közt állt egy bencés kolostor, amelyben élt egy leány, aki mindig odaadóan szolgálta Istent és Máriát, a Szent Szület, s ezért a kolostor templomának sekrestyésévé tették meg.

Egyszer aztán a nevezett leány Isten kegyes akaratából erős kísértésbe esett: egy ifjú kérésére le akarta vetni a rendi ruhát. Sajnos így is tett később. Amikor úgy határozott, hogy véghezviszi azt, amit a szíve parancsol, engedve az ördögi sugallatnak, elrendelte az ifjúnak, hogy késő éjjel jöjjön el. Megígérte neki, hogy kívánságát teljesíteni fogja, és megjelölte a helyet, hogy hol várjon reá.

A leány még azon az éjszakán felkelt, és szorongó szívvel összeszedte az összes kulcsot, amelyet, sekrestyés lévén rábíztak. Bement a kolostor templomába, és ahhoz az oltárhoz lépett, amelyen tudta, hogy a Szent Szűz szobra áll, a földre vetette magát, és sírásba hajló hangon így szólt a szoborhoz: „Ó, dicsőséges Szűz Mária, Szülöttedet és téged szolgáltalak gyermekkorom óta, és Fiadat választottam vőlegényemül. De mostantól szegényszemre másképpen akarok élni: ezeket a kulcsokat, amelyeket a te kegyelmedből rám bíztak, és ezt a fátylat, amelyet szüzességem jelképeként adtak rám, most tereád bízom, úrnóm.” E szavakkal a kulcsokat a szobor karjára akasztotta, fátylát Szűz Mária fejére borította, és sűrű könnyhullatással ment oda, ahol az ifjú várt reá.

Amikor az ifjú meglátta, nagyon megörvendett neki, lovára ültette, és elvitte oda, ahol élni akart vele. De nemsokára, amikor elköltöttek mindent, amit a lány magával vitt, az ifjú elhagyta, ahogy az lenni szokott, hiszen inkább vagyonát, mint őt magát szeretete. A lány belátta, hogy halálos bűnt követett el, s hogy ezzel immár kolostorát is elveszítette, és még rosszabb útra tért: bolyongott a világban, és a cédák életét élte. Egyik városról a másikra vándorolt, és egyik halálos bűnt a másik után követte el, így telt el tíz év.

Végül a kegyelmes Úristen, aki nem a bűnös ember halálát kívánja, hanem sokkal inkább azt, hogy megtérjen útjáról és éljen,⁶⁴ mély megbánást ültetett a lány szívébe, mert azt akarta, hogy felhagyjon bűnös életével. És bűnei ekkor arra kényszerítették a lányt, hogy éjjel-nappal szüntelenül a mi Urunk Jézus Krisztushoz és a könyörület anyjához, Szűz Máriához imádkozzék.

Amikor a könyörületes Atya látta méltatlan szolgáljának mélységes bűnbánatát, szívébe azt a vágyat oltotta, hogy térjen vissza a kolostorba, amelyet valamikor elhagyott.

⁶⁴ Vö. Ez 33,11

Perveniens autem nutu divino ad portam claustrī, a quo dudum recesserat, obviam sibi vidi puellam, quam sic alloquitur dicens:

‘O bona puella, rogo te fideliter, ut michi dicere digneris, quomodo se status huius claustrī habeat.’

Repondit puella:

‘Locum istum ab infācia mea inhabitavi, nunquam mala ab inhabitantibus locum istum intellexi, sed bona disciplina puellarum simulque domine nostra abbattisse hic est’

Et ait altera:

‘Quomodo ergo se habet custos ecclesie istius et quo nomine nuncupatur?’

Respondit:

‘Bene se habet ut provida et devota puella, que Deo et hominibus placet per omnia’, genus suum et nomen exprimens.

Hec audiens, que iam dudum peccatrix fuerat, sursum oculos corque suum elevans ad celum, Deo et sue Genitrici cum lacrimarum inundatione gratias agens procedit ad monasterium. Intrans autem retro genu flexo cecidit ante ymaginem beate Virginis, que stabat in altari, et statim obdormivit.

Cum vero sic iaceret, loquitur ad eam beata Virgo Maria et ait:

‘O bona puella, surge, ne paveas, quia omnia pro te hic feci, que facere debueras, si presens fuisses. Omnia peccata, que operata es a tempore quo existi, occulta sunt et in isto loco nemo scit nisi solus Deus. Ergo statim confitearis sacerdoti omnes excessus tuos, et ego impetrabo et impetravi ex parte tibi gratiam a Filio meo. Noli timere, audaciter accede ad me, claves officii tui et ordinem resume a me, ut hic michi servias’.

Evigilans vero puella omnia, que in sompno viderat, vera esse repperit, dominum Ihesum Christum et suam gloriosam matrem benedixit et, sicut iussa fuerat, fecit, scilicet omnia pure confitebatur eat in loco predicto usque ad obitum Deo servivit et in bona contritione vitam finivit.

Hec michi dicta sunt a viro religioso, qui novit confessorem puelle, cui hec contigerant.

A lány Isten akaratából meg is érkezett a kolostor kapuja elé, amelyet oly régen maga mögött hagyott, és találkozott egy nővérrel, akihez e szavakkal szólt:

– Jó nővér, abban bízva kérdezlek, hogy válaszra méltatsz: milyen az élet ebben a kolostorban?

Az apáca így válaszolt:

– Gyermekkorom óta ebben a kolostorban lakom, és soha nem hallottam rossz szót lakóiról, az apácák és az apácafőnök szigorú fegyelemben élnek.

A lány erre megkérdezte:

– Hogyan viseli magát a templom sekrestyése, és hogy hívják?

Az apáca pedig így válaszolt:

– Jól viseli magát, úgy, ahogy egy okos és jámbor apácához illik, mindenben kifogástalan Isten és ember előtt – és megnevezte szüleit és őt magát is.

Amikor a lány, aki már oly hosszú ideje bűnben élt, meghallotta ezt, feltekintett az égre, és szívét is az ég felé emelte. Ömlött a könnye, úgy mondott köszönetet Istennek és az ő Anyjának, és a kolostor bejáratához ment. Belépett a kapun, térdre rogyott a Szent Szűz oltára előtt, és azon nyomban elnyomta az álmot.

Ahogy ott feküdt, Szűz Mária így szólt hozzá:

– Jó leányom, kelj fel, ne félj, mert elvégeztem helyetted mindent, amit el kellett végezned, mintha csak itt lettél volna. Bűneid, amelyeket attól a pillanattól kezdve követtél el, hogy elmentél innen, rejtve maradtak a kolostor lakói előtt, nem tud róluk senki más, csak Isten. Tehát most azonnal gyónd meg a papnak minden bűnödöt, én pedig kegyelemért fogok könyörögni, és már könyörögtem is érted az én Fiamnál. Ne félj, jer bátran közelebb, vedd el a kulcsokat, öltsd magadra ismét a rendi ruhádat, és szolgálj engem ezentúl.

Amikor a lány felébredt, látta, hogy minden, ami álmában jelent meg neki, valóság. Áldotta Jézus Krisztust és dicsőséges Anyját, és úgy tett, ahogyan Mária parancsolta: valóban mindent meggyónt, és azontúl Istent szolgálta a fent nevezett kolostorban haláláig. És bűneit megvánva fejezte be életét.

Ezt a történetet egy jámbor embertől hallottam, aki ismerte annak a leánynak a gyóntatóját, akivel mindez megtörtént.

Fordította: Frazer-Imregh Monika

KATWIJKI KÉZIRAT (1479)
Van een nonne die Beatriis hiete

Het was een nonne die hiete Beatriis ende diende Maria die moeder gods devotelic. Ende dat benyde* die duvel ende becoerdse langhe tijt mit enen ionghelinc die rijc was daer si in hare ioghet bi plach te wonen. Ende die nonne wederstont die becoringhe langhe tijt. Mer die duvel ende die natuer des vleyschs verwonnense, so dat si den ionghelinc ontboet mit heymeliken brieven. Ende hi quam tot haer ende oec hadde die duvel hem daer of seer becoert. So dat si over een droghen, ende si soude mit hem wtten cloester gaen ende trecken in vreemden lande,

Ende si settede hem enen sekeren dach ende tijt daer weder te comen ende cleder mit hem te brenghen die haer dienden. Die ionghelinc ghinc van daen ende dede cleder maken ende ander sierheit der vrouwen van gordelen ende yuwelen ende alsulke dinghen als den vrouwen betaemde. Ende hi versettede sijn lant ende sijn guet ende vergaderde scat ende ghelt.

Ende op dien nacht als si hem gheset hadde doe quam hi weder mitten cleder ende juwelen ende mit sinen scat. Ende die nonne verwachtte die tijt ende quam totten ionghelinc, want si was costerinne so dat si alle die sloten te bewaren hadde. Ende si spraken te samen ende die duvel stoectet altoes tusschen hem beiden voort, so dat die nonne seide totten ionghelinc:

‘Gaet buten den closter, ic sel tot iu comen.’

Ende si ontsloet alle die doren ende ghinc in dat choer voor dat heilighe sacrament. Ende claghede gode hoe swaerliken dat si becoert was, ende bat om gracie die becoringhe weder te staen. Mer si en condet wtter herten niet quijt werden, ende haer dochte dat si in dat habijt verbernen woude. Doe ghinc si beneden dat choer ende knyelde voor dat beelde van onser liever vrouwen ende suchte ende kermde ende bat ghenade an maria dat sise woude bescermen voor die grote sonden ende voor scande, mer die duvel stoecte altoes voort die vleyschelike minne, so dat si dat habijt altemalen wttoech ende leydet opt ouater voer onser liever vrouwen beelde. Ende die slotelen hinc si voor dat beelde van maria, om dat mense te bet vinden soude, ende si beval maria haren dienst. Ende si ghinc wt dat cloester totten ionghelinc ende daer vant si die cleder ende ander iuwelen. Die toech si an ende si ghinghen te paerde ende reden alle den nacht doer.

Ende doet begonde te dagen doe seide die nonne:

‘Och, waer ic nu int cloester, so soude ic prijn luden! Mer nu bin ic op een reyse die ic ducht dat mi rouwen sel, want die werlt is bedreigende.’

Doe seide die iongelinc:

Egy apácáról, akit Beatrijsnek hívtak

Volt egy Beatrijs nevezetű apáca, aki odaadóan szolgálta Máriát, Isten anyját. Az irigy ördögöt ez felbőszítette,* ezért hosszú időn át kísértette Beatrijst egy gazdag ifjúval, aki ott élt, ahol a lány gyermekkorát töltötte. Beatrijs hosszú ideig ellenállt a kísértésnek. De végül az ördög és a test természete legyőzték. Úgyhogy titkos levelekben hívta az ifút, hogy jöjjön el hozzá, és az el is jött, mert őt is igencsak megkísértette az ördög. Meg is egyeztek abban, hogy a lány elszökik vele a kolostorból, és együtt idegen földre utaznak.

A lány megjelölt egy bizonyos napot és órát, amelyen az ifjú majd visszajön, és ruhákat is hoz neki. Az ifjú el is ment, ruhákat csináltatott, cicomákat, öveket és ékszereket vásárolt, olyan dolgokat, amelyek a nők kedvére valók. Eladta földjeit és jószágait, csak kincset és pénzt vitt magával.

Azon a napon, amelyben megegyeztek, visszajött a ruhákkal, ékszerekkel és a kincsével. Az apáca várt rá abban a megbeszélte órában, és odament hozzá. Mivel sekrestyés volt, ő őrzött minden kulcsot. Beszélgettek, s közben az ördög folyamatosan ingerelte őket. Úgyhogy az apáca így szólt az ifjúhoz:

– Menj a kolostor elé, és várj meg ott.

Ezzel az összes ajtót kinyitotta, és bement a szentélybe, oda, ahol a szentiséget őrizték. Ott elpanaszolta Istennek, milyen erős kísértésbe esett, és irgalomért könyörgött, hogy a kísértésnek ellen tudjon állni. De nem tudta elűzni szívéből. Úgy érezte, elemésztí a tűz abban a rendi ruhában. Akkor kiment a szentélyből, és letérdelt Miasszonyunk szobra elé. Sóhajtozott, siránkozott és irgalomért könyörgött Máriához, s arra kérte, óvja meg a nagy bűntől és a szégyentől. De az ördög tovább ingerelte a test bűneire, úgyhogy végül levette a rendi ruhát és az oltárra tette, Mária szobra elé. A kulcsokat pedig felakasztotta a szobor mellé, hogy az emberek könnyen megtalálják. Máriának ajánlotta szolgálatát, és eltávozott a kolostorból, odament az ifjúhoz, ott megtalálta és felöltötte a ruhákat és az ékszereket. Lóra ültek, és egész éjszaka vágattak.

Egyszer csak az apáca panaszos hangon így szólt:

– Ó, ha most a kolostorban lennék, prímre harangoznék, de ímé, úton vagyok, s tudom, meg fogom bánni tettemet, mert a világ hamis.

‘Vriendinne, en sorghet niet dat ic iu begheven sel tot enigher tijt, want ic hebbe mit mi ghenomen V pont an gelde te verteren. Daer om en wil ic niet van iu scheyden ten si dat ons die doot scheydet.’

Dus reden si van lande te lande tot dat si quamen in een stede daert hem beyden ghenoechde, ende daer bleven si wonen VII iaer lanc ende si creech twie kinder bi hem. Ende binnen die VII iaer soe wort dat ghelt verteert, die iuwelen vercoft ende die panden verset. Ende daer quam een dier tijt inden lande so dat si niet borghen en mochten, ende si leden grote armoede. Ende die man liet haer in groter armoeden mit twie kinderen sitten. Ende hi toech weder tot sinen lande waert.

Doe suchte ende screyde beatriis ende seide:

‘Nu ist mi daer toe ghecomen daer ic altoes voor ghesorget hebbe!’

Ende si en wiste niet wat si doen soude datsi den cost mit haren kinderen mochte crighen. Doe becoerde haer die duvel noch tot meerre sonden, ende brochtse daer toe dat si mit haren lichaem dat ghelt wan daer si mit haren kinderen of levede. Ende in dien sonden dat si allen mannen ghemeen was, so levede si noch VII iaer. Mer hoe sondelic datsi levede, altoes diende si onser liever vrouwen ende las alle daghe onser liever vrouwen VII ghetiden* devotelic. Ende altoes bat si gode ende maria die moeder gods om gracie wt die sonden te comen.

Doe si aldus XIII iaer gedwaelt hadde, doe creech si gracie ende een inslach, soe dat si haer liever hadde laten doden dan si meer mit haren lichaem ghesondicht hadde. Ende si creech grote berouwe van haren sonden ende screyde nacht ende dach so dat haer oghen selden droech waren. Ende si dochte: al hadde si veel ende grote sonden ghedaen, si en woude nochtans niet wanhopen mer si woude hopen op die ontfermherticheit gods ende op maria die moeder der ontfermherticheit, dat si verghijffnisse van haren sonden mochte vercrighen.*

Ende si toech weder te lande waerts om dat cloester te soken daer si wt ghegaen was. Also dat si ten lesten quam bi dat cloester daer si in plach te wonen. Ende des avonts bat si daer herberghe biden cloester tot eenre weduën huus. Ende die weduë hietse in comen ende herberghede se mit haren kinderen om gods willen. Ende si gaf haer mede te eten ende te drincken van dat haer god verleende.

Doe vraghede beatriis omden staet vanden cloester. Die weduë seide dattet een eerbaer cloester was, rijc van guede ende eerbaer van leven. Doe seide beatriis:

‘Ic hebbe van deser weken horen vertellen van eenre costerinne van desen cloester dat si in voorleden iaren wtten cloester ghestreken was ende men en wiste nye waer si bleef.’

– Barátném, ne tarts attól, hogy egy idő múltán elhagylak, mert ötszáz aranyat hoztam magammal, hogy elköltsük – válaszolt az ifjú –, úgyhogy nem hagylak magadra, míg a halál el nem választ!

Igy vágattak vidékről vidékre, amíg egy városba nem értek, amely mindkettőjüknek kedvére való volt. Hét évig éltek ott, és két gyermekük született. Azalatt a hét év alatt elfogyott a pénzük, ékszereiket eladták és ingóságait elvesztették. Olyan idő jött az országra, amikor nem tudtak pénzt szerezni, és nagy ínségben éltek. S akkor a férfi a nagy szegénységben elhagyta őt és a két gyermeket, és visszatért hazájába.

Beatrijs sóhajtozott, sírt, és így szólt:

– Bekövetkezett hát az, amitől mindig is tartottam!

Nem tudta, mihez fogjon, mivel keresse meg maga és gyermekei számára a betevő falatot. Akkor az ördög megkísértette és még nagyobb bűnre csábította. Arra ösztökelte, hogy testével keresse meg azt a pénzt, amiből gyermekeivel meg tud élni. Még hét teljes évet élt ebben a bűnben, s minden férfinak odaadta magát. De bármilyen bűnben élt is, Miasszonyunkat szolgálta továbbra is, és naponta hétszer odaadón imádkozott.* És mindig könyörgött Istenhez és Máriához, Isten anyjához kegyelemért, hogy megszabadulhasson a bűntől.

Miután tizennégy évig bolyongott a rossz úton, Isten irgalmából hirtelen mintha villám csapott volna bele, úgy érezte, inkább meghalna, mint hogy tovább vétkezzen a testével. Nagy megbánás töltötte el, és éjjel-nappal sírt, könnyei alig száradtak fel. De arra gondolt, hogy bármilyen nagy bűnöket követett is el, nem fog kétségbeesni. Reménykedni fog Isten könyörületességében, és a könyörületesség anyjához, Máriához fog fohászkodni, hogy esedezzen érte Istenhez bocsánatért.*

Ekkor ismét útra kelt, hogy megkeresse a kolostort, amelyet elhagyott. S végül meg is érkezett a kolostorhoz, amelyben valaha lakott. Szállást kért éjszakára egy özvegnél, aki a kolostor mellett lakott. Az özvegy beengedte és Isten akarata szerint elszállásolta őt és gyermekeit. Enni és inni adott nekik abból, amit Istentől kapott.

Beatrijs a kolostorról kérdezte az özvegyet. Az azt válaszolta, hogy tiszteltre méltó, gazdag kolostor, s lakói tiszta életet élnek. Beatrijs ekkor így szólt:

– Hallottam alig néhány hete, hogy egy sekrestyés évekkel ezelőtt megszökött a kolostorból, és hogy senki sem tudja, hova lett.

Doe wort die weduë toornich ende seide:

‘Swighet van alsulke woerden te spreken vander costerinne, of ghi en selt hier niet gheherbercht worden. Want die costerinne is een die beste van alle die nonnen, ende si hevet wel XX iaer lanc die costerie eerliken bewaert, ende si is eerbaer ende duechdelic van leven!’

Doe vraghede beatriis wie dat der costerinnen vader ende moeder waren ende wie si toe hoorde. Doe noemde die weduë haer eyghen vader ende moeder. Doe verwonderde beatriis haer wonderliken seer ende en wiste niet te segghen. Mer si ghinc ende leyde haer kinder te bedde, ende si knyelde voor dat bedde neder ende screyde bitterliken ende bat ynnichliken ghenade an gode ende an maria die moeder gods om verghijffenisse hare sonden.

Ende daer si aldus lach in haer ghebet so wort si ontslope, ende haer quam te voren een visioen so dat haer dochte dat haer een toesprac ende seide: ‘O wijf, du hebste so seer ghekermet ende ghescreyt ende om genade ghebeden! God hevet uwer ontfermt ende maria die moeder gods hevet iu verbeden. Daer om staet op ende gaet in dat cloester. Ghi selt alle die doren op vinden staen, ende al iu habijt dat ghi wt toghet doe ghi mitten ionghelinc wtten cloester ghinct, dat selt ghi vinden legghen op dat outaer voor onser liever vrouwen daer gijt leyde. Ende die slotelen hanghen voor dat beelde van maria, ende maria die moeder der ontfermherticheit die hevet den dienst der costeriën voor iu bewaert dese XIII iaer lanc. Ende men en hevet iu persoen inden cloester nye ghemist. Ende daer om gaet boudelic in dat cloester, ghi en selt nyement vinden in u bedde ende neemt uwen dienst weder an.’

Doe ontspranc si wtten visioen ende si dochte* of die stemme van gode waer die si ghehoort hadde. Dan oft bedriechnisse vanden duvel waer. Want si dochte, quaem si in dat cloester ende si dan gevanghen worde voor een dieffeghe, so waer sy noch meer ghescent* dan si te voren was. Mer dat quam wt ingheven des duvels die haer benyde dat si weder in haren dienst comen soude. Mer beatriis bat gode ynnichlic ende devotelic ende maria sijn lieve moeder, waer die stemme van gode ghecomen, dat si haer anderwerf ende derdewarf soude openbaren, op datsi vanden duvel niet bedroghen en worde.

Des anderen nachts quam die stemme noch tot haer ende seide dat si in dat cloester gaen soude ende nemen haren dienst weder an, want god ende maria haddent haer ontboden. Noch twivelde si voor die bedriechnisse des viants, ende bat gode ende maria waer die stemme van gode dat si haer derdewarf openbaren soude. Des derden nachts quam die stemme mit groter clærheit ende seide tot haer: ‘God ende maria ontbieden iu dat ghi sonder anxte ende vrese gaen selt in dat cloester.’ Ende mit dien scheyde die clærheit van daen.

Az özvegy erre haragosan így kiáltott:

– Ne beszélj ilyeneket a sekrestyéről, mert nem adok szállást éjszakára! Ez a sekrestyés a legkiválóbb apáca, már húsz éve őrzi hűségesen a sekrestyét, és tiszteletreméltó, erkölcsös életet él!

Beatrijs ekkor megkérdezte, ki a sekrestyés apja és anyja. Az özvegy megnevezte a lány tulajdon apját és anyját. Beatrijs nagyon csodálkozott, s nem tudta, mit feleljen erre. Ment, lefektette a gyermekeit, letérdelt az ágy elé, keservesen sírt és bűnei bocsánatáért imádkozott Istenhez és Isten anyjához, Máriához.

Ahogy ott feküdt imájába merülve, elaludt és látomást látott. Egy hang így szólt hozzá: „Ó, asszony, annyit sírtál és jajgattál kegyelemért, hogy Isten megkönyörült rajtad, s Mária, Isten anyja segítségére sietett. Állj fel tehát, és menj be a kolostorba. Minden ajtót nyitva találsz, és a rendi ruhádat, amelyet levetettél, amikor az ifjúval elhagytad a kolostort, az oltáron leled Miasszonyunk szobra előtt, s a kulcsok is a szobron csüngenek. Mária, a könyörületesség anyja őrizte helyetted a sekrestyét tizennégy éven át, és a kolostorban nem vették észre távolmaradásodat. Menj be tehát a kolostorba, senkit nem találsz ágyadban. És vedd fel a szolgálatot.”

Akkor Beatrijs felriadt álmából, s úgy vélte*, Isten szavát hallja. Aztán úgy, hogy az ördög incselkedik vele. Mert arra gondolt, ha visszamenne a kolostorba, talán azt hinnék, hogy tolvaj, elfognák, és akkor még nagyobb szégyenbe* kerülne, mint amilyenben már amúgy is van. Ez a gondolat az ördög sugallata volt, akit felbőszített, hogy Beatrijs visszatérhet a kolostori szolgálatba. Beatrijs azonban bensőségesen, odaadással imádkozott Istenhez és Isten anyjához, Máriához, arra kérvén őket: ha a hang Istentől való volt, nyilvánuljon meg másodszor és harmadszor is, hogy az ördög meg ne téveszthesse.

A hang a második éjjelen is szólt hozzá és azt mondta, menjen vissza a kolostorba és vegye vegye fel szolgálatát, s ezt Isten és Mária parancsolja neki. Beatrijs azonban még habozott, félt, hogy ez az ördög csele, és arra kérte Istent és Máriát, hogy nyilvánuljanak meg harmadszor is. A harmadik éjszakán a hang nagy fényességgel érkezett: „Isten és Mária parancsolják neked, hogy félelem nélkül indulj a kolostorba.” És ezzel a fényesség eltűnt.

Doe dochte si dat die stemme van gode was, ende si toech alle haer waerlike cleder wt ende decte haer kinder daer mede, ende si cussedese ende bevalse gode ende maria ende scheyde al screyende van daen, ende ghinc ten cloester waert.

Doe si voor dat cloester quam, doe vant si die poorte open staen ende si ghinc daer in ende sloetse toe, ende si ghinc voort in dat cloester ende vant alle die doren open. Si ghinc inder kerken ende vant al haer habijt legghen op onser vrouwen outaer. Si toech dat habijt an, ende doe sach si voer dat beelde van maria die slotelen vanden convent hanghen. Si gorde die slotelen an haer ende knyelde devotelic voor mariën beelde ende sprac ynnichlic haer ghebet, ende daer na ghinc si in die sacrastie ende nam die boken daer wt ende ordinerdese inden choer also dat behoorde. Daer na hoorde si an die orleye dattet tijt was te metten te luden. Doe ghinc si totter clocken ende lude te metten, ende si bat altoes an gode ende an maria om ghenade. Ende doe quamen alle die nonnen te choer ende songhen metten als si gewoon waren. Ende beatriis gruwelde altoes voer scande, mer nyement en wiste van haer. Want maria hadde in haren ghedaente ghedient ende hadde hare dienst wel bewaert, ende beatriis bewaerde trouwelic haren dienst voort die si eerst plach te bewaren. Ende si diende gode ende maria der moeder gods seer devotelic.

Des morphens doet dach was ende die weduë op stont, doe vant sy die kinder daer legghen op dat bedde ende ghedect mitter moeders cleder. Ende die moeder was wech ende si en wiste niet waer si ghebleven waer. Doe was die weduë bedrovet ende si hadde ontfermicheit over die kinder ende en wiste niet wat si daer mede doen soude. Ten lesten wort si te rade ende ghinc mitten twien kinderen inden cloester totter abdissen ende seide hoe dat si een vrouwe gheherbercht hadde. Ende si was wech ghelopen ende hadde haer kinder daer ghelaten. Die abdisse sach dat die kinder scoen waren ende wel ghehavent. So seide si totter weduën:

‘Hout di kinder bi u ende sent daghelics totten cloester, men sel iu te eten ende te drincken gheven. Ende voort wat hem gebrect, draghet ghi daer sorge voor ende men selt u wel lonen.’

Doe nam die weduë die kinder mit haer ende si besorchdese voort. Ende die moeder vanden kinderen was wel te vreden om dat si hoor kinder so besorcht wiste.

Ende si levede voort salichlic ende weende nacht ende dach om die grote sonden die si gedaen hadde. Ende si scaemde haer die sonde te biechten.

Corts daer na so quam die abt te visitieren of daer yet sonderlincs gesciet waer om dat te corrigeren. Doe die abt ghecome was, doe was beatriis in groten twivel, want die duvel hadde haer die scaemte benomen doe si die sonden dede. Mer nu gaf hi haer die scaemte weder om dat sise niet biechten en

Ekkor Beatrijs már elhitte, hogy a hang Istentől való, levetette világi ruháját, betakarta vele gyermekeit, megcsókolta és Isten és Mária kezébe ajánlotta őket, és sírva elindult a kolostor felé.

Amikor a kolostor elé ért, kapuját nyitva találta, belépett, és becsukta maga mögött, aztán továbbment, s minden ajtót nyitva talált. Bement a templomba, meglegelte Miasszonyunk oltárán rendi ruháját, és magára öltötte. És akkor meglátta a zárda kulcsait Mária szobra előtt. Felkötözte a kulcsokat derekára, letérdelt Mária szobra elé, és bensőséges imát mondott. Ezután a sekrestyébe ment, elővette az imakönyveket, és elrendezte őket a kórusban úgy, ahogy kellett. Aztán meghallotta az óra ütését, és tudta, hogy ideje harangozni a matutinumhoz. Odament a haranghoz, matutinumhoz harangozott, és közben folyton Istenhez és Máriához fohászkodott kegyelemért. Az apácák mind bejöttek a kórusba, és elénekelték a matutinumot úgy, ahogy az szokásuk volt. Beatrijs rettegett a szégyentől, de nem tudott senki sem róla, mert Mária az ő képében szolgált és megőrizte Beatrijs tisztségét. És Beatrijs továbbra is őrizte a sekrestyét, úgy, ahogy régen tette, és odaadón szolgált Istent és Isten anyját.

Reggel, amikor az özvegy felébredt, a gyermekeket az ágyban, anyjuk ruhájával betakarva találta őket. Anyjuk elment, s ő nem tudhatta, hol lehet. Elszomorodott, mert megesett a szíve a gyermekeken, de nem tudta, mitévő legyen. Végül azt a tanácsot kapta, hogy vezesse el a két gyermeket a kolostorba az apátnőhöz. Ott elmondta, hogy szállást adott egy asszonynak, aki elment, és otthagya gyermekeit. Az apátnő látta, hogy a gyermekek szépek és ápoltak, s így szólt az özvegyhez:

– Tartsd magadnál a gyermekeket, és naponta küldj valakit a kolostorba, az majd enni-inni visz nektek, és ha valamiben is hiányt szenvedtek, gondoskodj róluk, s mi meg fogunk jutalmazni érte.

Az özvegy magával vitte a gyermekeket, és ezentúl ő gondoskodott róluk. A gyermekek anyja pedig megbékélt, mert tudta, hogy van, aki gondoskodjék gyermekeiről.

Tovább élt jámboran, s éjjel-nappal hullatta könnyeit elkövetett nagy bűnei miatt. De szégyellte meggyónni őket.

Nem sokkal ezután egy apát jött vizitációra, hogy megtudja, nem történt-e valami rendkívüli dolog, amit orvosolni kellene. Amikor megérkezett, Beatrijst kétségek gyötörték.* Az ördög ugyanis elvette tőle a szégyénérzetet, amikor

soude. Ende daer si inden choer was in haer ghebet ende in desen twivel*, daer sach si een ionghelinc bi haer gaen ende weder voor bi mit witten ghecleet. Ende hadde een doot kint op sijn armen ende speelde voor dat dode kint mit enen roden appel die hi op warp ende weder vinc.

Doe seide die nonne totten ionghelinc:

‘Waer om speelt ghi voer dat dode kint? Want dat kint en is daer niet of verblijft?’

Die ionghelinc seide:

‘Vrouwe, ghi segt waer. Dit kint en weet van minen spelen niet. Also en weet oec god niet van uwen ghebede, van iu vasten, van u screyn ende van uwer disciplinen also langhe als ghi niet ghebiecht en hebt. Mer ic segge iu: gaet totten abt ende biecht alle iu sonden, hoe groet ende hoe scandelic dat si sijn. Ende segt hem oec alle die gracie die u ghesciet is, ende hi sel iu absolveren van alle iu sonden.’

Ende doe scheyde die ionghelinc van daen. Des morghens ghinc dese nonne totten abt of hi om gods willen haer biecht woude horen. Hi seide ia. Ende si knyelde voor hem neder ende si sprac haer biecht mit screyenden oghen ende mit bitteren rouwe des herten van beghin ten eynde hoe sondelic dat si gheleeft hadde, ende dat si twie kinder hadde ghewonnen wonende buten den cloester. Oec mede so seide si die gracie die hoor ghesciet was ende dat maria die moeder gods XIII i aer voor haer ghedient hadde. Ende oec hoe die ionghelinc haer gheopenbaert hadde.

Doe seide die abt:

‘Gheloeft, gheëert ende ghebenedijt moet god wesen, ende maria sijn lieve moeder die iu aldus vriendelic bewaert heeft!’ Doe seide hi: ‘Ic sel iu absolveren van alle uwe sonden die ghi mi gebiecht hebt.’

Ende hi seide voort, hi soude van haer biecht een sermoen doen, mer men en soude niet weten wie die nonne waer, want dat scone mirakel dat maria ghedaen hadde dat en soudmen niet verswighen. Doe dede die abt een sermoen int convent ende seide alle die punten hoe datse gesciet waren, op dat ander sondaren maria die moeder gods te trouweliker dienen souden ende in gheen wanhope vallen en souden.

Dese abt toech weder tot sinen cloester ende hi nam der nonnen twie kinder mit hem ende brochtse in sijn cloester. Ende hi dede hem beiden dat habijt an vander oerden, ende si bleven gode dienende in dat cloester.

Ende die nonne Beatrijs die dancte ende lovede gode altoes ende maria sijn lieve moeder dat si haer also vriendelic voorsien hadde. Ende si levede voort ynnichlic ende devotelic gode dienende ende maria sijn lieve moeder al haer leven lanc ende starf salichlic.

a bűnöket elkövette, most azonban, hogy gyónnia kellett volna, szégyent ültetett szívébe. És ahogy kétségek közt* a kórusban imádkozott, egy fehér ruhás ifjút látott maga előtt. Halott gyermeket tartott a karján, s egy piros almával játszadozott, fel-feldobta és kifogta.

Az apáca ekkor így szólt az ifjúhoz:

– Miért játszol azzal a halott gyermekkel? Nem leli örömét benne!

– Igazat mondasz, asszony – válaszolta az ifjú –, a gyermek nem látja, hogy játszom. Ugyanígy nem tud Isten sem a te imáidról és böjtölésedről, könnyeidről és önsanyargatásodról, amíg meg nem gyóntál. Azt tanácsolom, menj el az apáthoz, és gyónd meg minden bűnödöt, akármilyen szégyenteljesek és nagyok is. Beszélj el neki azt is, milyen irgalomban részesültél, s ő majd feloldoz minden bűnöd alól.

Ezzel az ifjú eltűnt. Reggel az apáca elment az apáthoz, és megkérdezte, meghallgatná-e gyónását. Az apát igent mondott. Beatrijs erre letérdelt előtte és könnyes szemmel, szíve mélyéből fakadó megbánással elmondta neki elejétől a végéig, milyen szégyenben élt, és hogy két gyermeke született a kolostor falain kívül. És elbeszélte azt is, milyen irgalomban részesült, és hogy Mária, Isten anyja tizennégy éven át szolgált helyette. Azt is, hogyan jelent meg előtte az ifjú.

Ekkor az apát megszólalt:

– Dicsértessék és áldassék Isten és Mária, az Ő drága Anyja, aki ily kegyesen megőrzött téged! – s így folytatta: – Feloldozlak minden bűnöd alól, amelyet nekem meggyóntál.

Azt mondta, hogy azt a szép csodát, amelyet Mária végbe vitt, nem szabad elhallgatni, s hogy ezért abból, amit a gyónásban hallott, szentbeszédet mond, de nem fogja tudni senki, ki volt az apáca, akiről szól. Később ki is prédikálta a zárdában, elmondott benne mindent, ami megesett. Azért tette ezt, hogy más bűnösök Máriát, Isten anyját hűségesen szolgálják, és ne essenek kétségbe.

Aztán az apát visszatért kolostorába, és az apáca két gyermekét magával vitte. Mindkettőre rendi ruhát adott, ott maradtak a kolostorban, és Istent szolgálták.

Az apáca, Beatrijs pedig hálát mondott Istennek, és örökké magasztalta őt és Máriát, az ő drága anyját, amiért ilyen kegyesen segített rajta. És bensőséges odaadással szolgált Istent és Máriát, az ő drága anyját egész életében, és miután meghalt, üdvözült.

Fordította: Daróczi Anikó

ghen vuer. **E**en exempel
van Beatrix die colsterinne.
In een cloester was ene colsterinne
ghehpeten Beatrix. Dese colsterin
ne creet grote berozinghen tot der wer
re alsoe dat si die niet en mochte weder
staen. Ende doe ghinc si voer onser lie
uer vrouwen altare ende sprack O ma
ria milde moeder ende maghet mijn leet
ende mijn lyden si di gheclaghet. Ick in
mach die berozighen der werelt niet we
derstaen. Ick beuele di die sloten ende
beware nu die colsterie wel. Ende alsoe
werp si die sloten op onser lieuer vrou
wen altare ende schepde doe van daer.
ende was vijftien jaer lanch in ene sun
dighe leuen. Ende al daer nae op eenre
tijt so quam si voer dat cloester in enen
ghelen rocke ende sprac tot den pooztier
Wilt al gheheten. Otre hi bekent hadde
die colsterine Beatrix. Doe sprac hi. Ja
si is ene eerlame vrouwe en dyenet den

cloester ende den vrouwen seer wel. Doe
verscreit die arme Beatrix en keerden
haer weder dine en woude weder i dat
sundighe leuen gaen. Doe hep haer onse
vrouwe nae en sprac Beatrix here hiez
weder dine. ic bin langhe ghenoech dijn
colsterine gheweest du sulste die colsterij
selue bewaren en si ghef haer die sloten
weder. Also dat die nonen niet en wiste
dat si vut den cloester hadde gheweest.
En also behoeft se onse lieue vrou voer
alle wereltlike schande tot dat si weder
qua tot berou haerder sunde.

**Een exempel
van Beatrix die costerinne.**

In een cloester was ene costerinne ghehyeten Beatrix Dese costerinne creech grote becoringhen tot der werelt alsoe dat si die niet en mochte weder staen Ende doe ghinck si voer onser lieuer vrouwen altare ende sprack O maria milde moeder ende maghet mijn leet ende mijn lijden si di gheclaghet Ick en mach die becoringhen der werelt niet wederstaen Ick beuele di die slotelen ende beware nu die costerie wel. Ende alsoe werp si die slotelen op onser lieuer vrouwen altare ende scheyde doe van haer. ende was vijftien iaer lanck in ene sundighe leuen. Ende al daer na op eenre tijd so quam si voer dat clooster in enen ghelen rocke ende sprac tot den poortier Wilmal gheheten Ofte hi bekent hadde die costerine Beatrix Doe sprac hi Jae si is ene eersame vrouwe ende dyenet den

cloester ende den vrouwen seer wel. Doe verscricte die arme Beatrix ende keerden haer weder omme ende woude wder in dat sundighe leuen gaen Doe liep haer onse vrouwe nae ende sprac Beatrix kere hyer wederomme. ic bin langhe ghenoech dijn costerinne gheweest du sultste die costerij seluen bewaren ende si ghaf haer die slotelen weder Also dat die nonnen niet wisten dat si uut den cloester hadde gheweest. Ende also behoeft se onse lieue vrouwe voer alle wereltlike schande tot dat si weder quam tot berou haerder sunden.

VADERBOECK, ZWOLLE (1490)
Een exempel van Beatrix die costerinne

In een cloester was ene costerinne ghehyeten Beatrix. Dese costerinne creech grote becoringhen tot der werelt, alsoe dat si die niet en mochte wederstaen.

Ende doe ghinck si voer onser lieuer vrouwen altare ende sprack:

‘O, Maria milde moeder ende maghet! Mijn leet ende mijn lijden si di gheclaghet! Ick en mach die becoringhen der werelt niet wederstaen. Ick beuele di die slotelen ende beware nu die costerie wel.’

Ende alsoe werp si die slotelen op onser lieuer vrouwen altare ende scheyde doe van daer. Ende was vijftien iaer lanck in ene sundighe leuen.

Ende al daer na op eenre tijd so quam si voer dat clooster in enen ghelen rocke* ende sprac tot den poortier Wilmal gheheten ofte hi bekend hadde die costerine Beatrix. Doe sprac hi:

‘Jae, si is ene eersame vrouwe ende dyenet den cloester ende den vrouwen seer wel.’

Doe verscricte die arme Beatrix ende keerden haer weder omme ende woude weder in dat sundighe leuen gaen. Doe liep haer onse vrouwe nae ende sprac:

‘Beatrix, kere hyer wederomme. Ic bin langhe ghenoech dijn costerinne gheweest. Du sultste die costerij seluen bewaren.’

Ende si ghaf haer die slotelen weder, also dat die nonnen niet wisten dat si uut den cloester hadde gheweest.

Ende also behoeve se onse lieue vrou voer alle wereltlike schande* tot dat si weder quam tot berou haerder sunden.

Beatrix, a sekrestyés példázata

Egy kolostorban élt egy Beatrix nevezetű sekrestyés. Ezt a sekrestyést olyan-nyira megkísértették a világ csábításai, hogy nem tudott ellenállni nekik.

Odament Miasszonyunk oltára elé, és így szólt:

– Ó, Mária, kegyes anya és szűz egy személyenben, fájdalmamat és szenvedésemet jöttem elpanaszolni. Nem tudok ellenállni a világ csábításának. Neked ajánlom ezeket a kulcsokat, őrizd helyettem a sekrestyét.

Ezzel odadobta a kulcsokat Miasszonyunk oltárára, elment onnan, és tizenöt éven át bűnös életet élt.

Egy idő múlva azonban visszakerült a kolostor elé sárga ruhában,* és beszélt a kapuőrrel, akit Wilmal-nak hívtak. Megkérdezte tőle, vajon ismerte-e a sekrestyést, Beatrixot.

– Igen – válaszolta a kapuőr –, tisztessége leány, jól szolgálja a kolostort és az apácákat.

Ekkor szegény Beatrix megijedt, sarkon fordult, és vissza akart térni bűnös életéhez. De Miasszonyunk utána eredt, és így szólt hozzá:

– Beatrix, fordulj vissza, elég hosszú ideig szolgáltam helyetted, most már őrizd te magad a sekrestyét – és ezzel visszaadta neki a kulcsokat, úgyhogy az apácák nem tudták meg, hogy Beatrix elhagyta a kolostort.

Így védte meg Miasszonyunk Beatrixot a világi szégyentől*, amíg meg nem bánta bűneit.

Fordította: Daróczi Anikó

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

II. Halálmeditációk / haláltraktátusok

DIRC VAN DELFT: TAFEL VANDEN KERSTENEN GELOVE (1404)

*Dat XXXVIII. capittel [...] vanden bosen geest,
hoe hi verschijnt*

Dit sijn die becominge, die die mensche lijt in sinen lesten eynde.

Eerstwerf

als die siecke menschen aderen beghinnen te dorren,
sijn herte te droghen,
sijn zenen te crympen
ende die dorst hem bestaet, want dat bloet beghint te *rinnen*
ende die gheest opwaert te dringhen
ende sijn adem te corten,
so openbaert hem onsen ouden viant, die bose gheest
ende in een ghelike van eens groten artisten
ende philosoeph meyster der naturen.
Mit dusent consten hi bestaet den mensche te bewisen,
dat hi moet als een beest sterven,
want die mensche ghen ontsterflike siel en soude hebben;
wie dair na sijnre doot uuter hellen of uut hemelrijc waer weder comen,
die mochte segghen, hoe dattet daer mocht ghestelt wesen.
Die werelt, seit hi, hevet ewelic ghestaen
ende die en sal nimmermeer vergaen,
dat vleisch en sal niet weder verrisen,
noch <God> en sal ten oordel comen.
Dair toecoemt des menschen enghel,
die hem nimmermeer en verlatet,
ende overmits den geest Gods spreect aldus in sijnre sielen:
Dese viant wil di in onghelove brenghen mit valschen reden.
Al sijn si boven mijn verstaen,
ic wil nochtan mijn ghelove houden,
dat mijn siel is na Gods beelde ghescapen
ende mit Gode ewelic sal leven.
Mijn vleisch sal inder aerden vallen,
daert uut is ghecomen
ende ten ionxsten daghen sal ic weder opstaen mit lijf, mit siel
ende van Gode loen van minen wercken ontfaen.
Die werelt sal vergaen
ende hemelrike mit vruechden

DIRC VAN DELFT : A KERESZTÉNY HIT SUMMÁJA (1404)
*XXXVIII. fejezet [...] arról, hogyan jelenik meg
a gonosz szellem*

Itt következnek azok a kísértések, amelyek az embert végső óráján érik.

Először is,

amikor a beteg ember erei fonnyadni kezdenek,
szíve száradni,
idegei zsugorodni,
és szomjazik, mert vére alvadni kezd,
és szelleme fölfele igyekszik testében,
és lélegzete rövidül,
akkor a régi ellenség, a gonosz szellem
úgy jelenik meg előtte, mint nagy tudós,
a filozófia nagymestere.

Ezer fogással igyekszik az embernek bizonygatni,
hogy úgy kell elpusztulnia, mint az állatnak,
mert nincs halhatatlan lelke,
amely a halála után a pokolból vagy a mennyből visszatérve
elmondhatná, milyen ott az élet.

A világ, mondja a gonosz szellem, öröktől fogva létezett
és soha nem fog elpusztulni,
a test pedig soha nem támad fel,
és nem járul Isten ítélőszéke elé.

De akkor jön az ember őrangyala,
aki őt soha el nem hagyja,

és akkor Isten Szentlelke által így szól magában az ember:
Ez az ellenség hitetlenséget akar belém ültetni és félre akar vezetni.
Még ha értelmem fel nem is érheti,
megőrzöm hitemet abban,
hogy lelkemet Isten saját hasonlatosságára teremtette
és hogy Istennel örökké élni fog.
Testem a földbe hull, amelyből vétetett,
de az Utolsó Ítélet napján onnan testestől-lelkestől feltámad,
és Isten cselekedeteim szerint ítél majd meg engem.
A világ elpusztul,
de a menny az ő örömeivel

ende die helle mit pinen sullen ewelic bliven.

Hier en wil ic mi niet an laten twivelen.

Ende dan sal hi dit endelveers spreken:

*Heer du hebste mijn banden ghebroken,
ic sal di sacrificieren een hostie des loofs
ende ic sal die naem des Heren anroepen.*

Daer-na,

als die doot den mensche naerre an coemt
ende hem die leden besterven
ende die siel haer opwaert verheft inder borsten,
datsi int overste clymt
ende begheert hulp ende troost,
wantsi overmits natuerlike enicheit mitten lichaem
harde node van hem sceydet,
in welken litteiken beghint dan die mensche

in sijnre borsten te arbeiden

ende seer te stenen

ende die oghen te duysteren ende te breken,

dan soe verschijnt hem die bose gheest als een weldich coninc

mit eenre spannender cronen

ende mit een septrum in sijnre hant,

verheven op enen setelthroen

ende beghint den mensche al sijn sonden voer te legghen

ende wil hem in mistroest brenghen.

Want hi bewijst,

dat des menschen sonden soe veel sijn,

soe swaer sijn ende soe groot ende lelic,

dat hem God sijnre niet en mach, noch en wil ontfermen,

want hi so rechtveerdich ende so gruwelic wreet is,

dat hem ghen ghenade en sal gheschien.

Voert

dat hi des bosen gheests wille alle sijn leven lanc heeft ghevolcht,
sijn becoringhe ghedaen;

ende dat hi niet so quaet en is, als men van hem seit;

dat die werlt sijn is;

ende dat alle menschen troost an hem soecken sullen.

és a pokol az ő fájdalmaival örökkévalók lesznek.

Ebben nem akarok kételkedni.

És akkor az ember elmondja a halál előtti imádságot:

Uram, te oldoztad ki az én kötelékeimet.

Néked áldozom bálaadásnak áldozatával,

És az Úr nevét hívom segítségül.

Azután,

amikor már közelít a halál

és az ember tagjai elhalnak,

és lelke fennebb emelkedik

s már-már elhagyná mellkasát,

és segítségre és vigaszra áhítozik,

hiszen természeténél fogva egynek érzi magát a testtel

és nehezen válik meg tőle,

úgyhogy az ember tüdeje nagyon küzd és sóhajtozik,

szeme elhomályosul és tekintete megtörik,

akkor a gonosz szellem gazdag királyként jelenik meg előtte,

fejére korona feszül, kezében jogar,

trónon ül,

és sorolni kezdi az ember bűneit,

vigasztalanságba akarván taszítani őt.

Azt bizonygatja,

hogy olyan számos az ember bűne,

mind oly súlyos, oly nagy és rusnya,

hogy Isten nem fog és nem is akar majd könyörülni rajta,

mert igazságos és olyan borzalmas kegyetlen,

hogy az ember nem részesülhet irgalomban.

Továbbá azt mondja,

hogy az ember egész életében a gonosz akarata szerint élt,

engedett kísértéseinek,

és hogy ő, a szellem, nem olyan gonosz, mint amilyennek állítják,

s hogy a világ az övé,

és hogy minden ember őbenne fog vigaszt keresni.

Daer toecoomt des menschen enghel,
 dien nymmermeer en verlatet
 ende overmits den heilighen Gheest spreekt hi aldus in der sielen:
 Dese viant wil di in mistroost brenghen mit loghen ende verraet;
 al is valsch sijn ghedroch,
 want God is gerechtich ende guedertieren.
 Dat bewijst wel menich sondaer,
 die ghenade van hem heeft vercreghen.
 Al hebstu ghedaen, dair di God om soude verdoemen,
 God en heeft niet verloren,
 dair hi di mede sal behouden.
 Groter is sijn ontfermherticheit dan dat quaet al dijnre sonden.
 Sijn ghecruuste passie,
 alle der martelaren bloet,
 alle der heilighen weldaet sal di te hulpe comen.
 Die bose gheest is hovaerdich ende al sijn loft is bedrieghen.
 Dan sal die mensche dit endelvaers spreken:
*Heer, verlucht mijn oghe, dat ic nymmermeer en slaep inden doot,
 op-dat tot ghien tiden mijn vianden moghen spreken:
 Ic hebben teghen hem verwonnen.*

Daer-na,

als die doot der herten an gaet
 ende die siel wert verdreven,
 datsi inden halse staet
 ende over die brugghe der tonghen sal vanden lichaem sceiden,
 soe verdoent hem die bose gheest recht als een god,
 sittende in enen rayen schinende wolke,
 ende wil den mensche weder in onghelove brenghen
 ende brengt hem aen,
 hoe dat onse heer Ihesus Cristus ghien waer God en is,
 want God en heeft ghien lichaem,
 God en mach niet sterven,
 God is alle tijt inden hemel gebleven.
 Wat is dijn ghelove?
 Waenstu, dat God die mensch heeft verlost?
 Dat evangelium en willen noch heiden, noch ioden ontfan-ghen.
 Waenstu alleen behouden bliven?

De ekkor jön az ember őrangyala,
aki őt soha el nem hagyja,
és Isten Szentléleke így szól az emberi lélekben:
Ez az ellenség hazugságaival és árulásával
kétségbeesésbe akar taszítani téged.
Hamis és félrevezet,
hiszen Isten igazságos és könyörületes.
Ezt sok bűnös bizonyíthatja,
aki az Ő kegyelmében részesült.
Ha olyasmit tettél is, ami miatt Isten elítélne,
nem vesztlél el Isten számára,
megőriz majd téged.
Nagyobb az ő kegyelme, mint a te bűneidnek súlya.
A kereszten elszenvedett kínja,
a mártírok vére,
a szentek jótéteményei segítségedre lesznek majd.
A gonosz szellem kevésbé és csak hamisságot lehel ki magából.

És akkor az ember a következő halotti imát mondja:

*Világosítsd meg szemeimet, hogy el ne aludjam a halálra –
Hogy ne mondja ellenségem: meggyőztem őt;
háborgatóim ne örüljenek, hogy tántorgok.*

Ezek után,

amikor a halál már a szívig hatol,
és a lélek már-már elhagyná a testet,
és szinte az ember torkáig emelkedik,
és a nyelv hídján át akar távozni a testből,

a gonosz szellem

ragyogó felhőben lakozó istenként jelenik meg,
és ismét hitetlenségbe akarja taszítani az embert,
és azt hozza fel,

hogy a mi Urunk Jézus Krisztus nem igaz Isten,
hiszen Istennek nincs teste,
és Isten nem halhat meg,
hanem örökké a mennyekben lakozott.

Miben hiszel?

Azt gondolod, hogy Isten megváltotta az embert?

Az evangéliumot nem fogadják el
sem a pogányok, sem a zsidók.

Ghelove in mi ende ic sal di behouden ende brenghen di
daer dine ouders sijn, vrienden ende maghen.
Daer toecoemt des menschen enghel,
die en nimmermeer en verlaet,
ende overmits den heilighen Gheest spreket hi inder sielen aldus:
Dese viant wil di in onghelove brenghen,
want hi wel weet,
dat buten den wech des gheloven
gheen pat en gaet ten hemel,
ghien stede en is der genaden,
ghien loen en is der verdienten
ende dat die gheen, die niet en gheloeft, al reed veroordelt is.
Nu belye, dat God is mensche gheworden,
pijn ende doot om dinen wil heeft gheleden,
Jhesus Cristus, dat hi salichmaker der werlt is,
die vander doot is verresen
ende nu sittet ter rechter hant des Vaders inder glorien.
An hem sette dinen troost, hoep ende toeverlaet,
die in al dinen node di te hulpe staet.

Ten is niet redelick,
dat die ewighe glorie Gods hem verschijnt
in deser tijt vol iammers,
ende daer-om en ghetrouwe niemant
dan den lieven God Ihesu Cristo.
Ende ten si, dat hi hem inden cruce openbaer,
so en ghelove niemants pompen ende roemen van eren.
Want dijn God, doe hi geboren wert,
was in doeckelkijns ghewonden,
hi stont naect inden cruce,
die oec mit enen rock op aertrike plach te wanderen.

Dan als die bose gheest siet,
dat hi anden mensche heeft min dan niet,
so vliet hi smadelic van daen ende seit in scampe:
Dese mensche is mit mi ghelijc geworden.

Azt hiszed, Isten csak téged őriz meg?
Bennem higgyél és én megőrizlek
és oda viszlek, ahol a szüleid, barátaid és rokonaid vannak.

De akkor jön az ember őrangyala,
aki őt soha el nem hagyja,
és a Szentlélek által így szól a lélekben:

Ez az ellenség hitetlenségbe akar téged taszítani,
mert tudván tudja,
hogy a hit útján kívül
nem vezethet más út a mennybe,
máshol nem lakozhat könyörületesség,
nem jut máshol jutalomhoz senki,
és hogy az, aki nem hisz, elítéltetik.
Hidd ezért,
hogy Isten emberré lett,
hogy szenvedett és meghalt érted,
hogy Jézus Krisztus a világ üdvözítője,
aki a halálból feltámadt,
és ott ül az Atyaisten jobbján a dicsőségben.
Őtőle várj vigasztalást, és belőle merítsd erődöt,
ő fog segítségedre sietni nagy szükségedben.

Az értelemmel össze nem egyeztethető az,
hogy Isten dicsősége megjelenjék az embernek
ebben a keserves órában,
úgyhogy ne higgy senkiben,
csakis a mi drága Urunk Jézus Krisztusban.
És csak akkor higgy, ha kereszt kíséretében jelenik meg,
ne higgy a ragyogásnak és a hatalommal való dicsekvésnek.
Mert amikor megszületett,
a te Istenedet rongyokba bugyolálták,
és mezítelen volt, amikor keresztre feszítették,
és egyetlen lepelben vándorolt a földön.

Amikor mindezek után a gonosz szellem látja,
hogy nincs semmi haszna az emberből,
dühösen elmenekül onnan és szitkozódik:
Nem érdekel engem többé ez az ember!

Ende afterdien dat die siel heeft verwonnen,
so openbaert hem onse heer Ihesus inden cruce
mit uutghespannen armen
ende gherecte leden den mensche te ontfanghen.

Ende so bekent hi, dat al dat hi heeft ghesien,
was droch ende becoringhe
ende wouden vander waerheit ende ghelove brenghen,
ende weet nu wel,
dat hi ter werelt nimmermeer weder keren en sal
ende spreekt dit endelveers:

Heer in dinen handen beveel ic minen gheest,
wanttu hebste mi verlost, God der wairheit,
recht of hi segghen woude:

*Ic bevele mi den handen,
die ic nu sie inden cruce ghespannen
ende ic beveel mi den gheest,
die den Vader voir alle gheesten te onderpande was gheset.
Ic beveel mi der ghebenedider passien
doer welc dat ic bin vanden sonden verlost.
Ende ic beveel mi alleen den God der waerheit,
die van mi verdreeft hevet alle die bedrieghende valscheit.*

Dit is die commendacie ende bevelinghe
diemen der versceidender sielen sal na lesen:

*Trec ende vaer, du kersten siel,
in den naem des almachtighen Vaders,
die di heeft ghescapen,
inden naem des eengeboren Gods Soon ende der ewigher wijsheit
die di heeft verlost,
inden name des heilighen Gheests ende der guetheit Gods,
die di heeft gheheilicht,
inden name der neghen choren der enghelen,
die di hebben behoet,
in die naem alder heilighen
die voir di hebben ghebeden,
in dat loen alder gueder wercken,
daer du mede salte an deilen dat rijc des ewichs levens.*

Amen.

És amikor a lélek legyőzte a testet,
megjelenik előtte a mi Urunk Jézus a kereszten,
karját szélesen kitarja és magához öleli az embert.
És az ember akkor belátja, hogy az, amit látott,
csak szemfényvesztés volt és kísértés,
amely által a gonosz megkísérelte őt eltéríteni az igazság és a hit útjáról.
És tudván tudja immár,
hogy soha többé nem tér vissza a földre,
és ezt az imát mondja:
*Kezedre bízom lelkemet,
Rád, aki keresztre feszítettéél,
Kezedre bízom lelkemet,
Rád, aki mindig az Atya hajlékában lakozott.
A könyörületes szenvedésedre bízom lelkemet,
amely által megváltattam.
És az igazság Istenére bízom magam,
aki elűzött mellőlem minden félrevezető gonoszságot.*

Ez a commendatio, a lélek Istennek ajánlása,
amelyet a lélek távoztakor olvasunk:

*Költözzél el, keresztény lélek,
a te Atyád hajlékába,
aki teremtett téged,
az Ő egyszülött Fia nevében,
és az Ő örök bölcsessége nevében,
amely téged megváltott,
a Szentlélek és Isten jósága nevében,
amely megszentelt téged,
a kilenc angyali kar nevében,
amely téged egész életedben óvott,
és minden szentek nevében,
akik imádkoztak érted,
a jótetteidért járó jutalom reménységével,
amelyben az örök élet birodalmában részesülni fogsz.
Amen.*

Fordította: Daróczi Anikó

Dat. XLVIII. capittel vanden morghenspraeck tusschen den ontfermhertichsten
God Cristum ende den mistroostighen sondaer, die in wanhoep ghevallen is.
Menich soet dinc van Gods ontfermherticheit ende troest den sondaren
ende leren te sterven. (1404)*

Die mistroost ende wanhoop is een mistrouwen op Gods guedertierenheit ende een sonde inden heilighen Gheest, die in deser tijt selden of nimmermeer en wert vergeven. Ende wie mistroostich is, die is alreed veroordelt ende verdoemt, vanden monde Gods vermaledijt ende uter hant Gods verlaten van allen behoede. Die heilighe lerars segghen, dat die mistroest boven allen sonden Gode mishaecht, want hi meent, dat God die sonden niet vergeven en wil; ende so waer hi hatich ende aefgunstich ende dat gaet teghen sijn alweldighe moghentheit. Die mistroost behaecht den bosen gheest boven alle sonden ende quaet, wanttis onse viant ende onse wedersaec, die ons altijt omvaet ende soect hoe hi ons mach verslinden. Ende als een mistroestich mensche die weer overgheeft ende hem selven verwonnen gheeft, so en is hi niet meer te helpen, noch te raden. Die mistroost is die meeste sonde daer ymmermeer die sondaer in comen mach, want hi wert recht als een boem, die uut Gods acker gheroet is; hi valt in enen put daer hi nemmermeer uut clymmen en mach; hi wert ghewont, dat nemmermeer te helen en is; hi wert uut ghedaen uten boec des levens ende uter vergaderinghe der saligher.

Die scrift wijst uut drierleye saken, daer die mistroost ende wanhoep of comt, daer die sondaer sijn claech teghen Gode of stelt ende dair God berede boete of heeft gheset.

Eerstwerf seit hi aldus: 'Ach, heer God, hoe groot ende hoe menich voudich sijn mijn sonden. Ic mach wel segghen mit Caym den mistroostighen man: mere is mijn misdaet, dattic genade mochte verwerven.'

Dair-toe antwoordt die alre barmhertichste God: 'Spreect niet als die gheen die verloren is; sijn dijn sonden groot, so is mijn genade meerre. Die iammer dijnre groter sonden sal den afgront beweghen mijnre ghenaden; belastet di dijn consciencie van grootheit der sonden, merct hoe die waechscael des cruus mit voldoen mijnre passien hoech heeft die sondaer op gheweghen. Sich an mijn open wonden, daer medicijn alre wonden is in ghevonden.'

Die ander sake des wanhoep is, als die sondaer aldus seit: 'Ach, heer God, ic val so dicke in die sonden, dat ic mi nauwe een ure lanc daer can uut houden. Al had ic som wilen die sonden ghelaten, die becoringhe sijn so veel ende soe

*XLVIII fejezet. Az irgalmas Isten Krisztus és a vigasztalan, kétségbeesett
bűnös között elhangzó beszélgetés*. Isten kegyelmességének édességéről,
a bűnös vigasztalásáról és arról, hogyan kell meghalni (1404)*

A vigasztalanság és kétségbeesés az Isten irgalmas voltába vetett bizalom megtagadása és a Szentlélek ellen való bűn, s ez a mi időnkben csak némelykor vagy sohasem bocsáttatik meg. Aki vigasztalan, az eleve elítéltetett és kárhozatra való, rajta ül Isten átka, és Isten keze nem védelmezi. A szent tanítók azt mondták, hogy Istent a vigasztalanság bűne bántja leginkább, hiszen a vigasztalan ember úgy véli, Isten nem bocsátja meg bűneit, tehát azt gondolja, hogy Isten gyűlölködő és kisszerű, és ez ellent mond Isten mindenható erejének. A gonosz szellem minden bűnök közül a vigasztalanságnak örvend leginkább, mert ő a mi ellenségünk és ellenfelünk, aki körülöttünk settenkedik keresvén, kit elnyeljen.¹ És ha egy ember átadja magát a vigasztalanságnak és engedi, hogy az legyőzze, nem lehet többé segíteni rajta és tanácsot sem lehet adni neki. A vigasztalanság a legnagyobb bűn, amelybe a bűnös valaha eshetik, s olyanná válik, mint a fa, amely kiszakítatik Isten termőföldjéből; olyan verembe zuhan, amelyből soha többé nem tud kikapaszkodni; olyan seb esik rajta, amelyet nem lehet begyógyítani; kitöröltetik az élet könyvéből és a szentek egyességéből.

Az Írás szerint a vigasztalanság és kétségbeesés állapotának, amelyről Istennek panaszcodik a bűnös, három oka van, s Isten mindháromra magas büntetést szab ki.

Először így szól a bűnös: „Ó, Uram Istenem, milyen sok és sokféle bűnöm van. A vigasztalan Káinnal együtt mondhatom: nagyobb az én bűnöm, hogysem elhordozhatnám.”²

Erre így válaszol az igen kegyelmes Isten: „Ne beszélj úgy, mint aki elveszett; nagyok ugyan a te bűneid, de ahol megnövekedik a bűn, ott a kegyelem sokkal inkább bővelkedik.”³ Bűneid feletti bánkódásod kegyelmem legmélyét fogja megindítani; ha lelkiismeretedet megterheled bűneid sokaságával, lásd a kereszt

¹ 1Pt 5,8.

² Vö. 1Móz 4,13.

³ Róm 5,20.

menigherhande, dat ic niet en hoep van enigherhande bate. Mi dunct, ic bin van allen troost ende Gods behoeden ellendich ghelaten.'

Daer-toe antwoordt die alre ontfermhertichste God: 'Spreck niet als die ghene, die niet verstaen en wil. Al vals du dick, mijn hant is bereet di weder op te helpen. Wes altijt van gueden wil; si mach di tot gueden wercken gherekent werden. Al sijn veel ende menichvoudich dijns viants scutten, si werden snel ghelescht inden water mijnre ghenaden, dattu selte in gueden ghelove ende hoep laten doer di vlieten.'

Die derde sake des mistroosts is, als die sondaer aldus seit: 'Ic heb so lang inden sonden geleeft ende ic bin daer in also veroudt, al mochte ic al mijn beleefde tijt weder halen, ic soud nauwelic mijn sonden in penitencie moghen beteren. Ist als ons die predikers segghen, so en mach ic nemmermeer behouden werden.'

Daer-toe antwoordt die alre barmhertichste God: 'Sprec niet als die ghene, die nu sterft: mijn tijt en is niet meer; mer al hebstu langhe inden sonden gheleeft, een dach of een ure van waren berouwe wederhaelt dusent iaer, die toeghebrocht sijn in sonden. Also rijc is dese tijt der ghenaden, niemant en is so out, hi en mach noch wel sijn siel panden. Wat dat di die predikers segghen van mijnre strengher rechtveerdicheit, [dat saltu wederom verstaen van mijn grondelose guedertierenheit ende outfermherticheit.'

Die sondaer seit: 'Ach, ontfermhertighe God, ic bekenne mi tegen dijn ghenade alte broecachtich, want recht ghelijc heb ic gheweest als een dief, die inder kercken steelt ende roeft ende die der kercken ghien vriheit gheven en mach. Die kerck is dat kersten gelove, daer in staen vijf vrie stede van toevlucht dijnre heiligher vijf wonden. Dese kercke heb ic beroeft, doe ic in wanhoep viel ende mistroost ende sondich de inden heilighen Gheest. Al had een man tien luden vermoert, hi waer inder kercken vry; hent also langhe dat hi der kercken misdede, so en mocht hem die kerc niet vryen. Van wat sonden ic ye beghinck, mocht ic ghenade hebben gevonden.'

Daer-toe antwoordt onse lieve heer God aldus: 'Daer-om so hebstu teghen mi meer misdaen dan Iudas dede, die mi om ghelt vercofte, ende dan die loden deden, die mi cruusten ende doden, want die misdeden teghen mijn menscheit. Dat Iudas hem selven verhenc ende in mistroost viel, daer an misdede hi mi teghen mijn godheit, ende dat was die grootste sond. In welken litteyken soe is dat wanneer datmen mijn menscheit versprac, dat plach ic duldelic te verdragen,

mérlegét: szenvedésem beteljesülésével elvettem a bűnök súlyát. Lásd tátongó sebhelyemet: minden sebre való gyógyír abban találtatik.”

A kétségbeesés másik okáról a bűnös így beszél: „Ó, uram Istenem, oly gyakran vétkezem, alig egyetlen órára tudom távol tartani magam a bűnöktől. Bár néha fel akartam hagyni velük, olyan sok és sokféle kísértésbe esem, hogy reményem sincs arra, hogy még segítene, ha elhagynám valamelyiket. Úgy vélem, megfosztattam minden vigasztól és Isten nem örködik többé felettem.”

A könyörületes Isten erre így válaszol: „Ne beszélj úgy, mint az értetlenek. Bár gyakran elesel, kezem készen áll, hogy felsegítsen. Jó akarattal légy mindig, már az is jótetteid közé sorolható. Még ha sok és sokféle nyilat záporoz is rád az ördög, sebedet kimossa kegyelmem vize, tehát jó hittel és reménységgel engedd, hogy szétáradjon benned.”

A vigasztalanság harmadik okáról a bűnös így beszél: „Oly régóta élek bűnben, és már annyira megöregedtem benne, hogy akkor sem tudnék vezekelni értük, ha a már leélt időmet visszakapnám. Ha igaz, amit a prédikátorok mondanak, akkor Isten nem őriz meg.”

Erre így válaszol a kegyelmes Isten: „Ne beszélj úgy, mint aki most hal meg: az én időm a földön már lejárt, de még ha hosszú ideig éltél is bűnben, egyetlen napnyi vagy órányi igaz megbánás ezer bűnben töltött évet győz le. Oly gazdag a kegyelemnek ideje, hogy nem lehet olyan öreg az ember, hogy ne tudná visszanyerni lelkét. Amit a prédikátorok mondanak szigorú igazságosságomról, azt mélységes könyörületességem és kegyelmem tudatában kell értelmezned.”

A bűnös így szól: „Ó, könyörületes Isten, a te kegyelmeddel szemben én sárba hanyatlók; mert olyan voltam, mint a tolvaj, aki meglopja és kirabolja a templomot és ezzel annak szabad méltóságát sérti meg. A templom maga a keresztény hit. Öt szabad menedék van benne, ez a te öt szentséges sebed. És én ezt a templomot raboltam meg, amikor kétségbeesésbe zuhantam és vigasztalanság vett erőt rajtam. Így a Szentlélek ellen vétkeztem. Ha valaki akár tíz embert megölt volna is, megmaradhatna e templomban, szabadon; de miután a Szentlélekkel szemben követ el bűnt, a templom nem engedheti szabadon. Bármilyen bűnt követtem is el, kegyelemben részesülhettem volna.”

Így válaszolt erre a mi kedves urunk Istenünk: „Ezért tehát nagyobbat vétkeztél ellenem, mint Júdás, aki pénzért árult el engem, vagy mint a zsidók, akik keresztre feszítettek és megölték, mert ők embervoltom ellen vétkeztek. Azáltal

[mer als men mijn godheit blasphemierden, dat plach ic nairstelic te verantwoorden.]

Die sondaer seide: 'Ach, Heer, want ic nu troest, hoep ende toeverlaet op dijnre ontfermherticheit ontfaen heb, so sal ic den sonden mit waerre penitencien ontgaen, want ic so lelike sonden heb ghedaen, so scame icx mi yement te biechten. Mijn mont wert mi van mijnre scanden toe ghesloten.'

Dair-toe antwoordt die wijsheit Gods aldus: 'Hoe mach dat dijn natuerlike reden dencken, dattu di scaemste te segghen ende du di niet en scaemste te doen? Scaemste di te biechten, dat heilich is, ende en scaems di niet te sondighen, dat verdoemlic is? God is doch alle dinc openbaer, ia dat minste ghedencken, die dijn herte overgaet; hoe wilstu dan hem dijn sonden verberghen? Nem dese scaemte over di ende beghin te biechten, want wanneer dattuse ghedencken wilste, so wilse God vergheten; wanneer dattuse te voirsijn brengste, so wilse God te male vergheten ende achter rug setten, ende wanneer dattuse beteren wilste, so wilse di God vergheven.'

Die sondaer seit: 'Ach, Heer, noch hindert mi an ware penitencien die swaerheit der beteringhe ende scarpheit mijnre boete, die mi die biechter voor mijn sonden heeft gheset ende beghint te setten, want ic teder ende swac bin, cleynlic van lijf bin ende gheens onghemac ghewoen. Ick bin tsaertlic ende lekkerlic opgevoet van minen kintschen daghen.'

Daertoe antwoordt die guetheit Gods: 'Kint, waer voir wilstu di ontsien guede werken der penitencien* te bestaen, want een mensch veel dings vermachten ghenen dien sterct, als is vasten, beden, strenghe leven. Eerst waer swaer, die ghenade Gods is daer in vermengt ende maect namens suet. Die natuer is snel verwandelt van quaetheit tot duecht, als een inder ghewoenten coemt. Die tijt is cort ende die penitencie is alte licht teghen dat opghesicht der ewichheit der verdoemenisse ende der helscher brande ende pijn der hellen, die nemmermeer en sal ophouden. Die dit wel oversiet, hem wert wel die penitencie licht.'

Die sondaer seit: 'Ach, Heer, ic wil ymmer mi des ghetrouwen, dat ic langher sal leven ende daer na mi seer beteren. Mi waer nu te swaer, te laten mijn lichaem van ghenuechten, mijn guet van rijcdoem, mijn staet van eren, want dat hemelrijc is altijt open. Ic wil noch langher op dijn ghenade die tijt ghebruken. Dijn ontfermherticheit is also onendich ende sonder ghetal, datse niemant tot ghenre tijt en wert gheweyghert, diese begheert, wantsi wil van hoirre guede, dat alle menschen salich werden.'

azonban, hogy Júdáson vigasztalanság vett erőt, és felakasztotta magát, istenvoltom ellen vétett, és az volt bűnei közül a legnagyobb. Azt a sebet, amelyet embervoltom elárulásával ejtettek rajtam, türelemmel viseltem, de ha valaki istenvoltomat káromolja, azon bosszút állok.”

A bűnös így szól: „Ó, Uram, most, hogy vigaszt, reményt és bizodalmat adott nekem a te könyörületességed, igaz szívvel vezekelnék bűneimért, de olyan súlyos bűnöket követtem el, hogy szégyellem meggyónni őket. Szégyenem lakatot köt számra.”

Erre így válaszol Isten bölcsessége: „Hogyan lehetséges, hogy természetes értelmű birtokában szégyellsz beszélni, de a bűnt nem szégyelled elkövetni? Szégyellsz gyónni, ami szent dolog, és nem szégyelled elkövetni a bűnt, amely által elkárhozol? Isten mindenben jelen van, a legkisebb gondolatban is, amely szíveden átsuhan; hogyan is akarod elrejteni előle bűneidet? Győzd le szégyenedet, és gyónj, mert ha csak elméledsz bűneidről, elfelejted Istent; ha azonban nyilvánosságra hozod, akkor Isten elfelejti és eltörli őket, és ha jobba akarsz válni, akkor Isten meg is bocsát.”

A bűnös így szól: „Ó, Uram, mégis visszatart az igaz vezekléstől* az, hogy nehéz megjavulni és hogy keserű lesz a gyógyír, amelyet a gyóntató előír és máris alkalmazni kíván bűneimre, mert zsenge és gyenge vagyok, testem erőtlen, nem szoktam hozzá gyötörtetéséhez. Gyöngéden és dédelgetve neveltek gyermekkorom óta.”

Erre így válaszol Isten jósága: „Gyermekem, miért akarod elkerülni a vezeklés jótéteményét? Hiszen az ember sokat elvisel, ami által erősödhet, tűri a böjtölést, imádságot, szigorú életvitelt. Kezdetben nehéz a vezeklés, de Isten kegyelme vegyül el benne, és megédesíti. A természet hamar változik, a rosszból jó lesz, ha hozzá szokik az ember. Az idő rövid, de a vezeklés könnyű az örök kárhozathoz és a pokolbéli tűzhöz képest, amely soha meg nem fog szűnni. Aki ezt belátja, annak könnyű a vezeklés.”

A bűnös így szól: „Ó, Uram, örökre bizakodni akarok abban, hogy élhetek még, s ezért meg akarok javulni. Talán nehéz még testemnek, hogy az élvezeteket elhagyja, hogy a gazdagságról és rangról lemondjon, de az ég mindig nyitva áll előttem. Időmet szeretném kegyelmedből táplálkozva jól használni. Könyörületességed oly végtelen és határtalan, hogy soha senkitől nem vonod meg, aki vágyakozik rá, mert a javát akarod, és azt, hogy minden ember üdvözüljön.”

Daer-toe antwoordt die gherechticheit Gods ende seit: 'Kint, waer om laetstu di dus vander werlt verleiden mit valschen dinghen, die bedrighelic sijn? Du wetest wel, dat des menschen tijt ende sijn daghen cort sijn, ende niet so cort als onseker, ende mit veel iammers ende onsalicheden vervolt. Hoe coemt di nu swaer te laten dattu niet en weetest, ofstuut morghen hebben salt ende dijn siel wech ghevoert. God die coemt onversiens, als een dief inder nacht; hoe dorstu di op die ontfermherticheit Gods so groet vermeten, dat een sond is inden heilighen Gheest? Also als God langhe duldeliken biedet, also veel swaerliker rechtet hi, als hi ghien betering en vindt. Doch nu als die wise, werck guet, als du den tijt hebs, ende en blijf in gheenre dwaling.'

Die sondaer seit: 'Heer, in dinen woorden hebbes mi verblijt ende dijn gheest heeft mi ghesterct, die in onsprekeliker guetheit van di vloeyet, ende al bin ic asch ende pulver, op ghetrouwen sal ic tot minen God noch langher spreken ende begheren een leer van dijnre onghemetender wijsheit, daer ic mijn leven mach na regieren.'

Dair-toe antwoordt die ewighe wijsheit Gods aldus: 'Kint, en verhef di niet in dinen sinnen hoghe dinghen te verstaen, die niet en baten, noch en vromen, mer leer lessen, die di wisen an dat ewighe leven. Die hoechste conste ende die subtiylste lesse is: kennen te sterven.* Want die conste gaet boven allen philosophien, want dese conste den mensche leert, dat sijn leven is van corten tiden; dat sijn wercken sijn van veel onnuttelicheden; ende dat sijn leven ende staet, sijn inganc, sijn voortganc ende sijn uutganc is van veel onsienlicheden ende iammerheden. Dese waerdighe conste: kennen te sterven leert den menschen bet connen te spreken dan Gramatica, wantsi seit in alre tijt: Ic ga sterven; ende leert den mensche bet reden te vinden dan logyca, wantsi seit: in alre tijt op ydelheit die mensch steit; ende leert den mensche bet tucht ende zede te houden dan Ethica, wantsi seit: Salich is die man, die in sinen lesten dach ghien smette noch valscheit en hevet in sinen hant. Dese selve salighe conste: connen te sterven, leert boven allen consten bet den mensche die sonden te scuwen ende te vlien, die duecht te leven ende nader waerheit te staen ende te dyen. Die hovairdicheit wert van hair gheboghen, wantsi seit, waer-om verhefstu di, slijc ende worme der aerden? Als een hoye, dat huden bloyet ende morghen dorret. Die oncuuscheit die wert van haer ghewandelt, wantsi seit: het is cort dat lustet, mer ewich dat pinicht; die ghepuecht gaet, die sonden bliven. Die ghiericheit wert van haer verdreven, wantsi seit: als een mensche ondergaet, so en sal hi niet mit hem mede nemen.'

Erre válaszol Isten igazságossága és így szól: „Gyermekem, miért engeded, hogy hamis dolgokkal elcsábítson és becsapjon a gyarló világ? Hiszen tudod, hogy az ember ideje rövid, napjai meg vannak számlálva, rövidségüknél csak bizonytalanságuk nagyobb, és az élet tele van fájdalommal és kárhosszal. Hogyan eshet hát nehezedre, hogy nem tudhatod, vajon megéred-e a holnapot, s hogy lelked vajon nem ragadtatik-e el? Isten váratlanul érkezik, mint az éjszakai tolvaj. Hogyan merészelsz kételkedni Isten könyörületében? Hiszen kételkedésed a Szentlélekkel szemben elkövetett bűn. Minél tovább halogatsz, hogy felhagyj a bűnnel, annál nehezebben bocsát meg. Tégy, mint a bölcssek, élj erényesen, mintha volna még időd, ne tévelyegj.”

A bűnös így szól: „Szavaid örömmel töltötték el, és megerősítették szellememet, amelyre kiáradt kimondhatatlan jószágod, és bár por és hamu vagyok, bizalommal telve tovább beszélek hozzád, Istenem, és vágyom mérhetetlen bölcsességed tanítását, amelyhez életemet igazíthatom.”

Így válaszol erre Isten örök bölcsessége: „Gyermekem, ne légy gögös, ne irányítsd érzékeidet olyan dolgokra, amelyek értelmet meghaladják és amelyek nincsenek segítségedre és hasznodra, de fogadd be azt a tant, amely az örök élethez vezet. A legmagasabb művészet és a legkifinomultabb tudomány az, hogy megtanuld, hogyan kell meghalni.* Ez a tudomány felülmúl minden bölcséletet, mert megtanítja az embert arra, hogy élete túl rövid ahhoz, hogy idejét haszontalan dolgokra pazarolja, és hogy élete kezdete, folyása és vége tele van veszedelemmel és fájdalommal. Ez a becses tudomány, a meghalás tudománya, jobban megtanítja beszélni, mint a grammatika, mert mindig azt mondja: meg fogok halni; és jobban megtanítja az értelemre, mint a logika, mert azt mondja: az ember örökké hiúságban él; és jobban megtanítja arra, hogyan éljen fegyelmezetten és erkölcsösen, mint az etika, mert azt mondja: boldog az az ember, akinek élete utolsó napján nem tapad kezéhez mocsok és hamisság. Ez az üdvös tudomány, a meghalás tudománya, minden tudománynál jobban megtanítja az embert arra, hogyan kerülje a bűnt, és hogyan meneküljön előle, hogyan éljen erényes életet és hogyan törekedjen az igazságra és arra, hogy növekedjék. Kitér előle a kevélység, mert azt mondja: miért fuvalkodol fel, te, földnek sara és férged? Olyan vagy, mint a fű, amely ma kiserken, és holnap szénaként szárad el. A bujaság eltávozik tőle, mert azt mondja: rövid életű az élvezet, de örök a gyötrelmem; a kéj elmúlik, a bűnök megmaradnak. A fukarság elűzettetik mellőle, mert azt mondja: ha az ember meghal, vagyonát nem viszi magával.”

Die sondaer seit: 'Ach, Heer, die const is groot, mer van menighen mensche onwaert, die niet veel nu en wert gheacht, noch in scolen ghelesen noch gheleert. Heeft yement eerst dese const ghevonden, of is daer yement ghevonden of gheweest in heydenschap, ioedscap of kerstendom, diese hem heeft onderwonden.'

Die goede God antwoordt aldus, die daer guet is: 'Die sonden hebben eerst dese conste int lant ghebrocht. Die eerste ouder der menschen hebbense eerst gheleert ende voort so is si een slot van allen vleisch, dat ye ghewart. Die heydensche meesters gheerdense te leren, Socrates, Plato ende Seneca, die daer over een seiden, dat al des wisen mans leven, ghedencken ende weten waer connen wel te sterven. Die ioedsche vaderen gheerden dese consten, als was Sampson, Helyas ende Ionas, die al uut enen herte begheerden, dat hair sielen mitten gherechtighen mochte sterven. Den kersten heiligen verlangheden seer na deser consten, als Paulus, doe hi seide: Ic beghere ontbonden te wesen ende mit Cristo te leven of te wesen. Ic, onsalighe mensche; wie sal my verlossen vanden lichaem des dodes?'

Die sondaer seit: 'Ach Heer, waer-bi ende waer-mede so sal ic dese lesse onthouden, dat icker ymmer niet en verghete?'

Die goede God antwoordt ende seide: 'Kint, laet voor dinen oghen inwendelic alle tijt staen dat dode beeld eens ionghelincs*, die onversiens ende rokeloes vander werlt ghesceiden is; daer-bi so salte dese conste alre best ghedencken, die di brenghen sal die sonden te scuwen, die duecht te wercken ende te verdienen dat ewighe leven.'

Die sondaer seit: 'O, waerdighe God, mijn gheest is verblijft in dien woerden, dattu hebste gheseyt, dat ic inder consten mach vinden wercken die mi moghen gheven dat ewighe leven. Woutstu mi nu gheven die wercken bescreven?'

Die guede God antwoorde ende seide: Dat selve wert mi eer ghevraecht, daer ic toe seide: houdt Gods ghebot. Min dinen heer dinen God. Mer wanttu nu bist een kint der verstandnisse, so leer ic di nu aldus. Drie dinghen wil ic di nu gheven van mijnre hant ghescreven, daer du mede verdienen moghes dat ewighe leven. Dat eerste is: du salte wesen guedertieren ende enen ontfermhertighen gront op allen bedroefden menschen draghen. Want dat is een sause of condiment, die tot allen gueden wercken wel smaken. Ic heb self ghesproken, dat salich sijn die ontfermhertighe, want ontfermherticheit sellen si vercrighen. Is dat een guedertieren mensch in vleischelike sonden valt, ic sal hem ghesce-len ende castien, mer en sals nimmermeer laten verloren, ende des hebben si oec die guedertierenen te voren, datsi gaern enen gueden naem hebben, noch

A bűnös így szól: „Ó, Uram, nagy ez a tudomány, de sok ember nem tekinti igaznak és értékesnek, hiszen az iskolában nem olvassák és nem tanítják. Van valaki, aki ennek a tudománynak első művelője volt, van olyan pogány, zsidó vagy keresztény szerző, aki e tudománnyal foglalkozott?”

A jó Isten így válaszol: „Maguk a bűnök hozták a földre ezt a tudományt. Az első emberpár tanulta meg elsőként, azóta így végzi minden valaha élt test. A pogány mesterek tisztelték és tanították e tudományt, Szókratész, Platon és Seneca, akik mind egyetértettek abban, hogy a bölcs ember élete, gondolatai és tudása a jó halál tudományában rejlik. A zsidó atyák tisztelték e tudományt, Sámson, Illés és Jónás, akik teljes szívükből azt kívánták, hogy lelkük az igazakkal haljon meg. A keresztény szentek igencsak vágytak erre a tudományra, úgy, mint Pál apostol, amikor azt mondta: *Kívánnám elköltözni és Krisztussal lenni. Ó, én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg engem a halálnak testéből?*⁴

A bűnös így szól: „Ó, Uram, hogyan és miképpen emlékezzem e tanra, hogy soha ne feledjem?”

A jó Isten válasza így hangzik: „Gyermekem, belső szemeid előtt örökre ott legyen a halál képmása, ama ifjúé*, akit váratlanul, könyörtelenül ragadott el a halál a földről, így vésheted eszedbe legjobban ezt a tudományt, amely arra fog sarkallni, hogy kerüld a bűnöket, gyakorold az erényeket és elnyerhesd az örök életet.”

A bűnös így szól: „Ó, nagyságos Isten, szellemem örvendezik szavaidat hallván, amelyeket mondtál, miszerint e tudomány megtanít arra, mit tegyek azért, hogy elnyerjem az örök életet. Elmondanád nekem, hogyan cselekedjem?”

A jó Isten válaszolván így szólt: „Kérdezték már ezt tőlem hajdanán, és akkor ezt mondtam: tartsd meg a parancsolatokat és szeresd a te Uradat, Istenedet.⁵ S mert az értelem gyermeke vagy, most eképpen tanítalak. Három dolgot akarok adni neked, melyet az én kezem írt, s amely által az örök életet elnyered. Az első ez: légy irgalommal és könyörülettel minden nyomorult ember iránt. Mert ez fűszerez meg minden jó cselekedetet. Magam mondtam azt, hogy boldogok az irgalmasok: mert ők irgalmat nyernek.⁶ Ha egy irgalmas ember gyarló, megbüntetem és megostorozom őt ugyan, de nem hagyom

⁴ Fil 1,23, Róm 7,24.

⁵ Mt 19,17 és Mt 22,37.

⁶ Mt 5,8.

nemmermeer quader doot en sterven. Die ander scrift ende lesse is: dijn tijt saltu gaern wel ghebruken ende emmer alle daghe wat guets doen, dair du dijn hope op moghes seten, want anders is dijn leven onnut ende recht als een dore boem, die die aerde beslet. Wiltu weten, oft u biste vercoren totten ewighen leven, vraechs dijn werken ende si sullent die wel segghen, ende tuuch der waerheit gheven. Hier-om saltu di die tijt oorbairliken maken ende hantieren guede saken, wiltu te Gode raken. Die derde lesse is: du salte wesen ghehorich, datmen di anwisen mach, ende opten wech Gods, ende die wairheit te verstaen. Wes naeradich, want wie een minre der waerheit is, gheeft van binnen een ghetuuch, dat hi van Gods gheslacht is. Want wie van Gode is, die hoort gaern Gods woort, want niemant en mach te Gode comen, hi en moet eerst gheloven. Dat ghelove is uten horen, tis doorden woerden Gods, welcken woorden ic di nu wil bevelen, mit welken woorden ic di wil ghebenedien ende van allen sonden vryen, op-dattu mijnre ghenaden voir alle oghen moghes belyen.'

Die sondaer antwoorde: 'Ghebenedijt si, Heer, dat woort dijns monts, dat mijn oren sueter luut dan zeiden spul, sueter smaect dan honich-zeem ende al mijn rouwe bet troost dan der cruden roke. In alle minen leven wil ic, Heer, dijn lof ende eer in mijnre mont dragen. Wes mach ic di, Heer, anders wedergheven, dair voir dattu mi dus gheleert hebbes ende alle mine sonden vergheves. Wil mi doch nu leren leiden een heilich, salich, volmaect leven.'

Die guede God seit aldus: 'Kint, du biste vernemel ende dijn sinnen sijn verlicht ende dijn begheerten sijn groot. Ic sal di een reghel gheven volmaects levens. Ist dattu die houdes, du salte sonder twivel dat ewige, salighe heilighe leven dair voir vercrighen. Eerstwarf, du salte die werelt haten ende al dat hoor is willichlic van herten laten, want wie dat doet die soect God. Anderwerf, so suldi duldichlic liden ende verdragen wat dat God op di verhengt, want wie dat doet, die vindt God. Derdewarf, du salte in alle dijns evenen menschen liden ende droefnisse na dijnre macht ontfermen ende te hulpe comen, want wie dat doet, die coept God. Vierdewarf, wattu des daghes sondichste ende misdoeste, dat saltu des avonts mit rouwen ende mit tranen of wasschen, want wie sonder sonden slaepen gaet, die voedt sijn siel inden hemel. Vijftewarf, du en salte mijns lidens, mijnre passien ende ghecruusten doot nemmermeer vergheten, want wie mijn cruce na mi draecht, sijn knecht wil ic wesen. Sestewarf, so selte alle der menschen dinghen ende wercken altijt int best keren, want wie dat doet, die coopt mit minnen tot hem der luden weldaet. Sevendewarf, du salte mit allen menschen na dijnre macht vrientscap ende minne hebben, want wie vrientscap maect mit sijn evenmensch ende vreedsamich is, die ontfangt God ter herberghe. Achtwerf, du salte in allen dingen mit leven, mit leere ende

elveszni, ezért arra törekednek az irgalmasok, hogy jó hírük legyen, és ne haljanak rossz halált. A másik tanítás, amely írva van: jól gazdálkodj az időddel és minden egyes nap jót cselekedj, s ebbe plántáld reményedet, mert másképpen életed haszontalan, és hasonlatos lesz a kiszáradt fához, amely csak a helyet foglalja a földben. Ha tudni akarsz, vajon kiválasztattál-e az örök életre, cselekedeteidtől kérdezd, azok majd választ adnak, és az igazságról tanúskodnak. Tehát hasznosan töltsd idődet és cselekedj jót, ha Istenhez akarsz jutni. A harmadik tanítás ez: légy engedelmes, és hallgasd meg a tanítást, amely megmutatja az Isten felé vezető utat és megérteti veled az igazságot. Elmélkedjél, mert annak, aki az igazság szerelmese, *lelke bizonyosságot tesz arról, hogy Isten gyermeke.*⁷ Mert aki Istené, az örvendezve hallja Isten igéjét, hiszen senki nem mehet Istenhez, aki nem hisz őbenne. *A hit hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által,*⁸ s eme Igét kínálom fel neked, s ezzel áldalak most meg és szabadítalak meg minden bűnödtől, hogy mindenki szeme előtt részesülj kegyelmemből.”

A bűnös válaszol: „Áldott légy, Uram, Igéd a selyemnél is lágyabb fülemnek, s édesebb számnak, mint a lépesméz, és bánatomban vigasztalóbb, mint a tömjén füstje. Uram, egész életemben dicsőíteni és tisztelni kívánlak beszédemmel. Hogyan is hálálhatnám meg, Uram, azt, hogy eképpen tanítasz engem, és minden bűnömet megbocsátod? Taníts meg, hogyan élhetnék szent, üdvös, tökéletes életet.”

A jó Isten így szól: „Gyermek, tudásra szomjazol, értelmed megvilágosodott, és erős vágy él benned. Megadom neked a tökéletes élet szabályát. Ha ezt beartod, minden bizonnyal megkapod az örök, üdvös, szent életet. Először is: gyűlöld a gyarlóságot, és teljes szívedből engedj el mindent, ami gyarló, mert aki ezt cselekszi, Istent keresi. Másodszor: türelemmel szenvedj és viseld el, amit Isten reád mér, mert aki ezt cselekszi, megtalálja Istent. Harmadszor: minden felebarátod szenvedése és szomorúsága iránt légy tőled telhető könyörületes szívvel, és segíts őket, mert aki ezt teszi, Istennel cselekszi azt. Negyedszer: ami bűnt napközben elkövettél és amit helytelenül tettél, este megbánással és könnyekkel mosd le magadról, mert aki a bűnök terhétől szabadon tér nyugovóra, annak lelke az égben van. Ötödször: szenvedésemet, passiómat és kereszthalálomat soha ne feledd, mert aki keresztemet viseli, annak szolgálja vagyok. Hatodszor: az emberek dolgait és cselekedeteit mindig jó irányba tereld, mert aki így cselekszik, szeretetével megváltja az emberek jócselekedetét. Hetedszer: minden ember iránt barátsággal és szeretettel légy, mert aki felebarát-

⁷ Róm 8,16.

⁸ Róm 10,17.

mit wercken der waerheit helien, want wie een minre der waerheit is, die is een recht navolgher Cristi.'

Die iongher Gods seit: 'Heer dijn woorden sijn crachtich ende die sinne is claer, onverwinlic sijn haer wercken. Dese lesse heb ic wel verstaen, mer ic woude oic voort nemen ende hogher gaen.'

Die guede God seide: Kint, wildi niet te hoghe onderwinden, of die glorie di mocht onderbreken ende verdrucken. Du en salte dat een niet leren en dat ander vergheten. Na mine gheboden volghen minen raden ende ic sal di gheven te kennen mine alre liefste wille ende mijn behaghen. Die mensche, die na den oort der volmaectheit wil iaghen, die sal al sijn sinnen besluten ieghen alle uutwendicheit; hi sal sijn herte vrien van sorghen alre tijtlicheit; hi sal sijn craften samenen in sijnre sielen ynnicheit; hi sal waer nemen wat God spreekt in sijnre sielen heymelicheit; hi sal sijn siele vervullen mit formen ende beelden godliker ghelijcheit; hi sal hem selven verheffen boven alle natuerlike lijfflicheit; hi sal werden een beelde ende een spieghel alre doechsamicheit. Aldus so moechstu comen anden staet der volcomenheit, dair di toe brenghe genade, waerheit ende wijsheit. Amen.

ját szereti és békességben van velük, az Istent fogadja hajlékába. Nyolcadszor: mindenben az igazság szerint élj, tanulj és cselekedj, mert aki az igazság szerelmese, az Krisztus igaz követője.”

Isten gyermeke így szólt: „Uram, szavaidnak ereje van, értelmük tiszta, hatásuk legyőzhetetlen. Megértettem ezt a tanítást, de többet akarok tudni ennél és magasabbra akarok jutni.”

A jó Isten így válaszolt: „Gyermekem, ne törekedj ennél magasabbra, mert a dicsőség megtör és eltipor. Lesz, amit nem tanulsz meg, lesz, amit elfelejtesz. Parancsolataimat jótanácsaim követik, és megismertetem majd veled, mi az, ami kedvemre való. Az az ember, aki a tökéletességet keresi, minden érzékét elzárja a külső dolgok elől; szívét megszabadítja a múltó gondoktól; minden erejét lelke legbensejére összpontosítja; meghallja lelke legmélyén, mit beszél Isten; lelkét az istenhez való hasonlatosság formáival és képeivel tölti meg; minden természetes testiség fölé emelkedik; minden erény képmásává és tükrévé válik. Így érd el a tökéletesség állapotát, és ez juttasson téged Isten kegyelméhez, igazságához és bölcsességéhez. Ámen.

Fordította: Daróczi Anikó

JEGYZETEK

I. Legendák és példázatok

Ábrahám

Mijn lieue dochter ende mijn lieue moeder /

Kedves lányom, kedves anyám

(73–74. o.)

Az ortodox kereszténységben a szerzeteseket atyának és anyának nevezik, a római katolikusoknál a megnevezés testvér, illetve nővér. Ez a renden belüli rangtól is függhet. Ebben a szövegben Ábrahám Máriát magával egyenrangúvá nevelte, s a két remete – a férfi és az immár felnőtt nő – egymásnak lelki gondozója is. A római katolikus szerzetességben az idősebb apátnőt, apácafőnökösszonyt szólították anyának a nála alacsonyabb rangú szerzetesek.

Dye eerste Abraham... die ander Abraham /

Az első Ábrahám... a másik Ábrahám

(73–74. old.)

Az „első” Ábrahám a bibliai Ábrahám ősatya. A „második” értelemszerűen a szent remete, a legenda Ábrahámja, Ábrahám Szent Atya.

So moghen wi ons wel scamen... moghen spreken /

Szégyellhetjük magunkat, hogy... cselekedeteik okát

(78–79. old.)

Itt mintha magát a narrátort is zavarná a jelenet: a kontextusból kiragadva a látvány valóban egészen mást mutat, többszörösen is megtévesztő, hiszen szerzetes ölel örömlányt, illetve egy öregember veszi karjaiba a fiatal leányt (az olvasó ráadásul tudja, hogy közeli rokonok, így „első látásra” nemcsak egyszerű paráznság, hanem vérfertőzés tanúja is).

...den heylighen vader Effrem /

...Efrém szent atyával

(78–79. old.)

Efrém Ábrahám szereztársa, s már Hroswithánál is Mária másik lelki gondozója, Ábrahámmal együtt: tehát lényegében közösen nevelték a kislányt. Van egy olyan feltételezés is, hogy ez ugyanaz az Edessa mellett remeteként élt Efrém, aki a történetet először lejegyezte (lásd a bevezető tanulmányt).

...als om dat heylige euangelium voersecht... /
...így tanít bennünket az Ő szent Evangéliuma... (80–81. old.)
A „tisztátalan asszony” a vér folyásos asszony történetére utal, akivel Jézus csodát tett (Mt 9,20–22 és Mk 5,22).

Ic en wil niet... op dat mach leven /
Én nem a bűnös... és éljen (80–81. old.)
Utalás (nem szó szerinti) Ez 33,11-re (ugyanezt lásd a De puella-történetben is): *Mondjad nekik: „Élek én, ezt mondja az Úr Isten, hogy nem gyönyörködöm a hitetlen halálában, hanem hogy a hitetlen megtérjen útjáról és éljen.”*

Teofilus

Siciliam..., Cecilien /
Szicíliát, Szicíliában (84–85., 100–101. old.)
Mindhárom legendaváltozatban félreolvasták az eredeti szöveget. Kilikáról van szó, a közel-keleti Kappadókiától délre elterülő tartományról (lásd a bevezető tanulmányt).

vicedom / vikárius (84–85. old.)
A vikárius püspöki helynök, az egyházmegye kormányzatában segítő pap. A megyéspüspök szabadon nevezi ki, és szabadon el is mozdíthatja. Ez a szövegben azért lényeges, mert így nyilvánvaló, hogy a püspök halála után Teofilust püspöknek választják meg.

Fulbertus, die biscop van Cameryc (Cameric) /
Fulbertus, Cameric püspöke (110–113. old.)
Mindkét középholland Teofilus-szövegben hivatkoznak Fulbertusra. Valószínűleg itt is félreolvasásról van szó, Fulbertus Chartres-i püspökre utalhat (960–1028). Kamerik település Holland tartományban fekszik, az utrecht-i püspökséghez tartozott, de Utrechtben nem volt Fulbertus nevezetű püspök.

officiael / officiális (112–113. old.)
Az officiális bírósági helynök, az egyházmegyei bíróságot a megyéspüspök helyett vezető bírósági elnök, s eljárhat azokban az ügyekben, amelyeket a püspök nem tart fenn magának. A megyéspüspök nevezi ki. A papság szükséges a kinevezés érvényességéhez, a hivatal egyházkormányzati hatalommal jár, amely önállóan gyakorolható. (Lásd *Katolikus Lexikon*).

...hadde hat ende nijt in hem selven /

...gyűlölet és harag támadt lelkében

(112–113. old.)

Szó szerint „gyűlölet és irigység”, de az „irigység” keserű haraggal, dühvel jár. Maerlant szövegében az a vicium, amely Teofliust a paktumkötés bűnéhez juttatja, az elszenvedett igazságtalanság fölött érzett sértett, dühös indulat, amelyre Maerlant a *nyede* szót használja, az irigységet, a latin *invidia* megfelelőjét, a hét főbűn egyikét. Ezt a lelkiállapotot kihasználva férkőzik az ördög közel Teofilushoz, és így jut Teofilus a mágushoz, aztán az ördöghöz és a paktum megkötéséhez. Különféle Summákban és Tükrökben, a hét főbűnről szóló traktátusokban az irigység a kevélység viciumát követi, egyik a másikból fakad. A viciumok osztályozásának első évtizedeiben – Cassianusnál például – az irigység a kevélység vagy gőg egyik megnyilvánulása. Szintén a kevélység az okozója, illetve a kevélység egyik megnyilvánulása a dühöngés, tébolyodottság, örület, a *verwoetheit* (lásd a *Bevezetőt* Maerlant *Teofilus*ának összefoglalójánál).

...totten heeubreuschen iode /

...a héber zsidóhoz

(112–113. old.)

Valószínűleg tanult, a Talmudot tanulmányozó zsidó értendő alatta. A Talmuddal kapcsolatban több babonás hiedelem élt a középkor folyamán (például az, hogy arra buzdítja a zsidókat, hogy a nem-zsidókat rászedjék, becsapják, félrevezessék). A kontextusban tehát valószínűleg az hangsúlyozódik, hogy a zsidó a keresztények számára érthetetlen írásjelekkel (és nyelven) kommunikál a túlvilággal, vagyis akár mágusnak is tekinthető, aki az ördöggel cimborál. Lásd a bevezető tanulmányban a középkori antiszemitizmusról szólól részt és a ... jegyzetet.

Ghi moest eerst locheren u kerstenwet... /

Először is tagadd meg a keresztény törvényeket...

(114–115. old.)

Lucifer itt a paktumhoz szükséges hitszegést kéri, a következő sorokban a Credo (szabad, parafrazeált) fordítottja hangzik el.

twivelt daer niet aen... /

ne kételkedj

(116–117. old.)

A *twivel*nek több jelentése van, ebben a bekezdésben hazározottan „kételkedés”-sel fordítandó, „kétségbeesés”-sel akkor indokolt, amikor a kontextus utal rá (lásd a *Bevezetőt*, illetve a Beatrix/Beatrijs-legendához tartozó jegyzeteket).

Vir iustus salvabitur... (118–119. old.)

A halotti officiumon mondott szövegek közé tartozik, amelynek legkorábbi nyomai a késő antikvitásban keresendők. Az idézet egy responzóriumban hangzik el: *iustus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?* (*És ha az igaz is alig tartatik meg, hová lesz az istentelen bűnös?*, 1Pt 4,18) Teofilus itt Jóbnak tulajdonítja az idézetet, a a kétségbeesés állapotát a szerző vélhetőleg hagyományosan egy Jób könyvéből vett – illetve abba is tökéletesen beleillő – idézettel asszociálja, s a szöveget Jóba könyvéből való idézetnek véli.

*ic wil vastelic ende volcomelic gheloven... /
megteszem, határozottan és teljességgel hinni akarok...* (122–123. old.)
Mária előtt Teofilus „visszaállítja” a Lucifernek „visszájára fordított” Credót.

*...die ziel mochten brenghen in wanhope /
...hogy lelkét kétségbeesésbe taszítsák* (132–133. old.)
Mint a haláltraktátusok kísértő ördögei: a haldokló ágyánál történő öt ördögi kísértés közül az egyik a *desperatio* kísértése, lásd a *Bevezetőt* és a két Dirc van Delft-szöveget.

*...ende sy liepen totten heebreuschen ioden ende braken hem den hals... /
...a héber zsidóhoz mentek, kitekerték a nyakát... pokolra hurcolták* (132–133. old.)
Ez az iszonyatos végkifejlet (lásd a *Bevezetőt*) az igazi bűnbakképzés példája, a középkori antiszemitizmus megnyilvánulása: a szegény keresztény egy zsidó közvetítésével jutott el Luciferhez, és paktált le vele, tehát a zsidónak kell meglakolnia.

Beatrijs/Beatrix

venia / vénia (134–135. old.)
Többször ismételt leborulás, bűnbánati gyakorlat.

*Ende dat benyde die duvel... /
Az irigy ördögöt ez felbőszítette...* (140–141. old.)
Pontosabban: ezt irigylte az ördög. A két „bűn”, a *nyet* és a *toorn* – irigység és harag – közel állnak egymáshoz. Az irigység keserű indulat, dühvel jár együtt (lásd fenn a Teofilus-legendához tartozó jegyzetet).

... ende las alle daghe onser liever vrouwen VII ghetiden devotelic /
 ... és naponta hétszer odaadódan imádkozott hozzá (142–143. old.)
 Az imaórák liturgiájáról, zsolozsmázásról van szó. A Máriához intézett napi
 hétszeri (vö. Mária hét öröme, hét fájdalma) ima: matutinum, prim (reggel 6),
 tertia (harmadik óra, vagyis reggel 9), sexta (dél), nóna (délután 3), vesperás
 (délután 6), completórium (este 9).

...dat si verghijffenisse van haren sonden mochte vercrighen /
 ...hogy esedezzen érte Istenhez bocsánatért (142–143. old.)
 A mondat kétféleképpen fordítható: hogy Beatrijs bűnbocsánatot nyerhessen
 Máriától, illetve hogy Mária „kijárja” Beatrijs-nek a bűnbocsánatot. A második
 megoldás a valószínű, hiszen Mária közvetítő, lásd a Teofilus-legendában
 betöltött szerepét.

...dochte / ...úgy rémlett neki (144–145. old.)
 A *dochte* legtöbbször a *denken* (gondolkodni) múlt ideje, és a *gedachte*-val (gon-
 dolat) rokonítható, de a *dunken* ige múlt ideje is. A *dunken* – a *mi dunct*, *mi*
dochte formában – látást, tapasztalást is jelent, és egyben a tapasztalás értelme-
 zését is, a meglátásból eredő személyes meggyőződést, nyilvánvalóvá válást. Itt,
 mivel látomásról van szó, bizonytalan gondolatról, „rémlett”-tel fordítottuk.

ghescent, scande/scandelijc, si scaemde haer /
szégyenbe kerülni, szégyen/szégyenletes, szégyelli magát (144–145. old.)
 Beatrijs (ördög-sugallta, szította) szégyenéről lásd a *Bevezetőt*. A szégyen a
 kevélységnek, minden bűn eredőjének egyik „lánya”. A 15. század végén
 már évtizedek óta hollandul is olvasható, sőt, nyomtatásban megjelent *Ki-
 rálytűkör* (*Des coninx summe*) szerint például a szégyenérzet és a megszégye-
 nítettségől való félelem megakadályozza az embert abban, hogy „jót cse-
 lekedjen”, mert tart a világ megvetésétől (egyébként a jó cselekvés halogatás
 az *acedia* bűnével is összefügg). A kevélység kísértésébe eső emberek „job-
 ban félnek az emberek gúnyolódásától, mint isten szigorú ítéletétől”, s a
 szégyen „abból az ostoba vágyból származik, hogy a rossznak kedvére te-
 gyünk”: [A rossz félelem és szégyen] a kevélység lánya, a hetedik fő ág: a
 kevélység gyökeréből sarjad tehát, s általa sok ember elhagyja a jót és ros-
 szat cselekszik. (lásd Tinbergen *De coninx summe* kiadását). A katwijki kéz-
 irat Beatrijs-szövegében a megbánás, a gyónástól való rettegés és szégyen-
 érzet szorosan összefügg. Az őszinte bűnbánat, a *contritio* szemmel látható
 megnyilvánulása a könnyhullatás, de a könnyek még csak előkészítik az
 embert arra, hogy megtegye az feloldozáshoz szükséges lépést, tehát hogy

meggyónjon. Beatrijs a gyónásnak még a gondolatától is retteg. A megbánást szégyen és félelem kíséri, s a szégyen megakadályozza, hogy gyónjon: ez az *attritio*, nem a *contritio* állapota. A szívből jövő megbánás és az azzal járó rettegés, gyötrelem már a penitencia részének tekinthető. A mély lelki vívódás tere éppen az *attritio* és *contritio* közötti hullámlás, amely már-már *desperatio*-ba csap át.

... *want die duvel hadde haer die scaemte benomen ... ghaf hi haer die scaemte...* /
...*Az ördög ugyanis elvette tőle a szégyenérzetet... most azonban, hogy gyónnia kellett volna, szégyent ültetett a szívébe.* (146–147. old.)

Lásd az előbbi jegyzetet, illetve Isten válaszát a gyónással kapcsolatos szégyenről Dirc van Delft második traktátusában, a *Morghenspraec*ban (Beszélgetés). Vö. továbbá Grosseteste Deus est traktátusának *desperatió*ról szóló részével (lásd a *Bevezetőt*).

...*was... in dezen twivel* /
...*kétségek közt* (148–149. old.)

A *twivel* (in *dezen twivel*, létigével) ebben a bekezdésben többet jelent, mint kétséget: ahogy arra a *Bevezető*ben is utaltunk, a szó bizonyos szövegkörnyezetekben kétségbeesést is jelenthet. A német *zwivel*/*zweyfel*/*vertzweyfelt* (holand *twivel*) bizonytalanság, kétség, kételkedés jelentése miatt hitehagyást jelenthet, tehát mint „kétségbeesés” bizonyos szövegkörnyezetben a reményvesztés szinonimája lesz. Vö. a német *Verzweiflung*gal.

... *in eenen ghelen rocke* /
... *sárga ruhában* (152–153. old.)

Bizonyos városokban vagy tartományokban a prostituáltaknak megkülönböztető öltözképet kellett viselniük, volt, ahol sárga-kék ruhát, máshol sárga kendőt.

II. Halálmeditációk/haláltraktátusok

morghenspraec / *beszélgetés* (166–167. old.)

Eredetileg céhgyűlés, akkor is *morghenspraec*, ha nem reggel tartották. Tágasabb jelentése azonban: (kötetlen) beszélgetés.

Ach Heer, noch hindert mi an ware penitencien... /

Ó, Uram, mégis visszatart az igaz vezekléstől...

(170–171. old.)

Ebben a szövegben a gyónás és a penitencia (vezeklés) szorosan összefügg. A lateráni zsinat gyónásra való felszólításában a *peccata confiteri* és *penitentia adimplere* áll: vagyis a hívőnek gyónnia és vezekelnie kell. A megbánás–gyónás–vezeklés hármásából hiányzik még a *contritio cordis*, a szívből jövő megbánás, amelynek fontosságára a katekizmuszövegek figyelmeztetnek. A gyónás megbánás nélkül értelmetlen, az őszinte megbánás és a gyónás szándéka a megtisztulási folyamat velejárója, a gyónás része. Csak tökéletes megbánással nyerheti el a bűnös Isten bocsánatát, ráadásul csak azzal a feltétellel, hogy rászánja magát arra, hogy minél hamarabb gyónjon. A gyónást megelőző *contritio cordis* a vezeklés és megtisztulás folyamatának elmaradhatatlan részévé válik. Itt a folyamat nagyon egységes.

Die hoechste conste ende die subtijs lesse is: kennen te sterven /

A legnemesebb művészet és a legkifinomultabb tudomány az, ha megtanulod, hogyan kell meghalni...

(172–173. old.)

Itt utal a szöveg először Suso *Horologium*ára (lásd a bevezető tanulmányt).

dat dode beeld eens ionghelincs... /

a halál képmása, ama ifjúé..

(174–175. old.)

Ti. *Horologium Amicus*é (lásd a bevezető tanulmányt).

IRODALOMJEGYZÉK

FORRÁSOK

Ábrahám

Vaderboeck, 1490, in Zwolle, Peter van Os, 1490, táblanyomat, Koninklijk Bibliotheek den Haag, fol. 50v–54r.

Teofilus

GANDERSHEIM, Hrotsvitha von: Lapsus et conversio Theophili Vicedomini, in M. Gonsalva Wiegand, O. S. F.: *The Non-Dramatic Works of Hrotswitha*, Translation and Commentary, Saint Louis, 1936, 156–184.

VAN THEOPHILUS: Korte proza-bewerking der Theophilus-legende, uit een incunabel der Kon. Bibl., bevattende 'Maria-marikelen' (delf 1477/78 j. jacobszoen en m. yemantszoen) f. 14r, in J. Verdam (ed.): *Theophilus*, Amsterdam, Amsterdam, H. van Munster & Zoon, 1882, 168–169.

Van enen clerc, die Theophelus hiet ende was eens bisscop(s) officiael, in De Vooy C. G. N. (ed.): *Middel nederlandse Marialegenden*, Brill, Leiden, 1903, 3–22.

Beatrix/Beatrijs

De beatrice custode, in J. STRANGE: Caesarii Heisterbaciensis [...] *Dialogus miraculorum*. Coloniae etc. 1851, 42–43, és R. GUIETTE: La légende de la sacristine. Étude de littérature comparée, Paris, 1927, 18–19. Közli: Duinhoven, 1989, 292–293.

De puella, pro qua beata virgo Maria quindecim annos servivit in custodia sui conventus, in A. HILKA: *Die wundergeschichten des Caesarius von Heisterbach*, Peter Hanstein, Bonn, Band 3, Anhang, Nr. 27, 1937, 145–147.

Van een nonne die Beatrijs hiete, in C. G. N. de Vooy (ed.): *Middel nederlandse Marialegenden*, Leiden, Brill, 1903, 42–51.

Een exempel van Beatrix de costerinne, in *Vaderboeck*, Peter van Os nyomdája, Zwolle (Koninklijk Bibliotheek den Haag), 1490, 157v–158r.

Dirc van Delft

- DANIËLS, L.M.Fr.: Dirc van Delf: *Tafel van den Kersten ghelove*, Antwerpen, Nijmegen, Utrecht, Dekker & Van de Vegt, 1939. Deel 3A en 3B: *Somerstuc*, ed. L.M.Fr. Daniëls, Antwerpen-Nijmegen-Utrecht, 1938.
- Dat XXXVII. capittel [...] vanden bosen gheest hoe hi verschijnt, 473–477.
 - Dat XLVIII. capittel vanden morghenspraeck tusschen den ontfermhetchsten God Cristum ende den mistroostighen sondaer, die in wanhoep ghevalen is. Menich soet dinc van Gods ontfermheteit ende troest den sondaren ende leren te sterven, 607–615.

MAGYAR FORDÍTÁSOK

- Beatrijs. Egy apáca története*, ford. Rakovszky Zsuzsa, Daróczi Anikó, in Daróczi Anikó – Réthelyi Orsolya (szerk.): *Beatrijs*, Olla Vogala – Minden Madár. Régi németalföldi irodalom sorozat, Budapest, L'Harmattan, 2012, 9–46.
- Való igaz és csudálatos história ama Nimwégai Márikáról, aki hét hosszú esztendőn átal cimborált és paráználkodott vala egy kanödröggel*, ford. Mészöly Dezső, in Daróczi Anikó – Réthelyi Orsolya (szerk.): *Nimwégai Máríka*, Olla Vogala – Minden Madár. Régi németalföldi irodalom sorozat, Budapest, L'Harmattan, 2020, 9–70.

SZAKIRODALOM

- BAÁN Izsák: *Evagriosz Pontikos a gondolatokról*, Budapest, L'Harmattan, 2006.
- BALOGH Tamás: A Nagyszombati-kódex „Teljes Bölcsesség”-ének lehetséges mintája, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1994/2, 247–254.
- BRINKMAN, Herman: Het wonder van Molendbeek. De herkomst van de tekstverzameling in het Handschrift-van-Hulthem, in *Nederlandse Letteruknde*, 2000/5, 21–46.
- BROCK, Sebastian – ASCHBROOK, Susan: *Holy Women of the Syrian Orient*, Updated Edition, Berkeley, University of California Press, 1998.
- CAPRON, Laurent: The Tradition of the Life of Abraham of Quidun and His Niece Mary. Project and Problems, in Lara Sels – Jürgen Fuchsbaauer – Vittoria Tomelleri – Ilse de Vos (eds.): *Editing Mediaeval Texts from a Different Angle: Slavonic and Multilingual Traditions*, Leuven–Paris–Bristol, Peeters, 2018, 161–178.

- CLAASSENS, G. – BERTELOOT, A. – KUIPER, W.: *Gulden Legende. De Middelnederlandse vertaling van de 'Legenda aurea' door Petrus Naghel, uitgegeven naar handschrift Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 15140, I-II., Turhnhout Brepols 2017 és 2011.*
- COIGNEAU, Dirk: Mariken van Nieumeghen: fasen en lagen, in Marysa demoor: *De kracht van het woord*, Gent, 1991, 29–47.
- COIGNEAU, Dirk: *Mariken van Nieumeghen*, Hilversum, Verloren, 1996.
- DEÁK Zsuzsanna: *Desperatio*: emlékezés és felejtés a késő középkori jó halálban, *EME* (Erdélyi Múzeum Egyesület), 2013/1, 1–15.
- DE VRIES, Matthias – VERWIJS, Eelco (eds.): *Spiegel Historiael*, Derde Partie, Boek VI, XXXV-XXXVI., Leiden, Brill, 1863.
- DRAUX, Roland: *Over de begrippen "biecht" en "boete" in de Latijnse, Middelnederlandse en latere versies van de Beatrijs*, in Tom Van Kalmthout – Orsolya Réthelyi – Remco Sleiderink (eds.): *Beatrijs de wereld in*, 2013, 357–367.
- DUINHOVEN, A.M.: *De geschiedenis van Beatrijs*, Deel I., HES Uitgevers, Utrecht, 1989.
- DUINHOVEN, A.M.: Van Beatrijs tot Mariken van Nieumeghen, *Queeste*, 2001, 50–79.
- HEINRICH Gusztáv: Faust, *Irodalomtörténeti czikkek*, 1914.
- JOZA, Ursula: *Die mittelniederlandische Theophiluslegende. Text und Kommentar*, Norderstedt, Books on Demand, 2008.
- KLEIN, J.W.: (Middelnederlandse) handschriften: produktieomstandigheden, soorten, functies, *Queeste*, 2. évf., 1995/1, 1–30.
- LIPS, E. J. G.: *Om alle menschen wel te leren sterven*. Een onderzoek naar het publiek en de receptie van Nederlandstalige *Ars moriendi*-teksten in de vijftiende en vroege zestiende eeuw, *Dutch Review of Church History*, 1986, 148–179.
- MURRAY, Alexander: *Suicide in the Middle Ages II. The Curse of Self-Murder*, Oxford, Oxford University Press, 2000.
- PETRARCA, Francesco: *Kétségeim titkos küzdelme*, ford. Lázár István Dávid, Budapest, LAZI Bt., 1999.
- ROBBE, Joost: Dirc van Delfts Tafel vanden kersten ghelove en de stervensliteratuur. Een literair-historische verkenning, *Ons Geestelijk Erf*, 86. évf., 2015/2, 110–129.
- ROOT, Jerry: *The Theophilus Legend in Medieval Text and Image*, Cambridge, D.S. Brewer, 2017.
- ST. JOHN, Christopher: *Plays. Roswitha of Gandersheim*, Chatto & Windus, London, 1923.
- STUDER, Monica: Vitaspatrum: a short summary, *Œuvres Pieuses Vernaculaires à Succès*, 2012.
- SCHEPERS, Kees: Gersons *Opus Tripartitum*, *Middelnederlands*, vol. 79, 2008/2, 146–188.

- TINBERGEN, Dirc Cornelis (ed.): *Des coninx summe*, A.W. Stijhoffs Uitgeverij, Leiden, 1907.
- VAN MIERLO, Joseph: *Theophilus: ene scone miracle dat onse vrouwe dede ane theophiluse ende ene scone exempel*, Gent, 1941.
- VAN OOSTROM, Frits: *Stemmen op schrift*, Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 2006.
- VERDAM, J. – VERWIJS, F.: *Middelnederlandsch Woordenboek*, 11 kötet, 's Gravenhage, M. Nijhoff, 1885–1929. <https://www.inl.nl/woordenboeken/middelnederlandsch-woordenboek/>
- WADDELL, Hellen: Introduction to the Life of St. Mary the Harlot, in *The Desert Fathers*, London, Constable and Company Ltd., 1936, 285–287.

A SOROZATBAN EDDIG MEGJELENT

MŰFORDÍTÁS, FORRÁS

Giovanni Pico della Mirandola: *Benivieni neoplatonista versének kommentárja*
(Fordította: Imregh Monika)

Alice Zeniter: *Szomorú vasárnap, avagy a semmi ágán* (Fordította: Kovács Veronika,
szerkesztette és a bevezetőt írta: Sepsi Enikő)

Szent Ágoston: *Írások a kegyelemről és az eleve elrendelésről* (Fordította, válogatta és a
bevezetőt írta: Hamvas Endre)

Paul Claudel: *Délforduló* (Fordította: Székely Melinda)

Veerle Fraeters, Frank Willaert, Louis Peter Grijp (szerk.):
Hadewijch: Dalok (Fordították: Daróczi Anikó, Rakovszky Zsuzsa)

Landauer Attila (szerk.): *A Kárpát-medencei cigányság és a keresztyén egyházak
kapcsolatának forrásai (1567–1953)*

Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmékedése, 1985–2015* (Fordították:
Gulyás Adrienn, Kovács Krisztina, Kovács Veronika, Makádi Balázs, Sepsi Enikő)

Vassányi Miklós (írta, fordította, szerkesztette): *Szellemhívók és áldozárok.
Sámánság, istenképzetek, emberáldozat az inuit (eszkimó), azték és inka vallások írásos
forrásaiban.*

Rauni Magga Lukkari, Inger-Mari Aikio: *Örökanyák – Világlányok.
Számi versek* (Fordították: Domokos Johanna, Németh Petra)

Rajvinder Singh: *Hat szemmel. Német, angol, hindi és pandzsábi versek* (Szerkesztette:
Domokos Johanna. Fordították: Tibold Katalin, Széles Beáta, Domokos Johanna)

Günter Eich: *Katharina és más elbeszélések*
(Válogatta, szerkesztette és az utószót írta: Fülöp József)

Augusto Monterroso: *A fekete Bárány és más mesék*
(Szerkesztette, fordította és az utószót írta: Fülöp József)

Michael Galuske: *A szociális munka módszerei. Bevezetés*
(Fordította: Udvari Kerstin, szerkesztette: Bányai Emőke)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától*, I. kötet (I–XX. könyv)
(Kis Ferencné és Muraközy Gyula fordítását és a jegyzeteket átdolgozta:
Kopeckzy Rita, a fordítást az eredetivel egybevetette: Kocsisné Csízy Katalin,
Ligeti Dávid Ádám, Bajnok Dániel)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától*, II. kötet (XXI–XXX. könyv)
(Muraközy Gyula fordítását és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeckzy Rita, a fordítást
az eredetivel egybevetette: Czerovszki Mariann, Tamás Ábel)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától*, III. kötet (XXXI–XL. könyv)
(Muraközy Gyula fordítását és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeckzy Rita, a fordítást
az eredetivel egybevetette: Berkes Lajos, Kozák Dániel, Ligeti Dávid Ádám)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától*, IV. kötet (XLI–CXLII. könyv)
(Muraközy Gyula fordítását és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeckzy Rita, a fordítást
az eredetivel egybevetette: Ligeti Dávid Ádám, Takács Levente, Bajnok Dániel)

Tzvetia Sofronieva: *A föld színe* (Szerkesztette: Domokos Johanna)

Bangha Imre: *Költők és koldusok között. Indiai napló 2001–2017*
(Szerkesztette: Frazer-Imregh Monika)

Marie Luise Kaschnitz: *Ádám és Éva*
(Válogatta, szerkesztette és az utószót írta: Fülöp József)

Marivaux: *Válogatott drámák* (Szerkesztette: Kovács Ilona)

Kurucz György (Válogatta, sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta):
Technológiai utazás a modern kor hajnalán. Válogatás Gerics Pál és Lehrmann József
georgikoni professzorok nyugat-európai jelentéseiből és naplóiból (1820–1825)

Domokos Johanna (szerk.): *Csak a csöndnek engedelmességedni.*
Kortárs számi költőnők antológiája

Vámos Péter: *Magyar–kínai kapcsolatok, 1949–1989*

Lips Adrián, Mátravölgyi Dorottya, Sepsi Enikő, Sztruhár Bettina (Szerkesztették
és az elemzéseket írták): *Szeleczky Zita életútja és válogatott magánlevelezése*

Eugenio Barba, Nicola Savarese: *A színész titkos művészete. Színházantropológiai*
szótár (Fordította: Regős János, Rideg Zsófia)

Marcus Tullius Cicero: *Levelek. Kr. e. 45–44*
(Fordította: Havas László, Óbis Hajnalka)

Viselnéd a szemem. Kortárs amerikai költészet és próza
(Szerkesztette: Domokos Johanna, fordította: Gyukics Gábor)

Somló Bódog: *Gondolatok az első filozófiáról* (Fordította, a kísérőtanulmányt, a jegyzeteket írta, a glosszáriumot összeállította: Pethő Sándor)

Giuliano Campo (szerk.): *Munka hanggal és testtel – Jerzy Grotowski öröksége. Beszélgetések Zygmunt Molikkal* (Fordította és a magyar kiadást szerkesztette: Liszkai Tamás)

Marcus Tullius Cicero: *Levelek. Kr. e. 49–45*
(Fordította: Csízy Katalin, Tóth Orsolya)

Jerzy Grotowski: *A szegény színház felé*
(Fordította: Liszkai Tamás)

Marie Luise Kaschnitz: *Emberék és dolgok 1945-ben* (Fordította: Fülöp József)
Megfeledkezve a világról magnóliavirágzáskor
(Fordította: Domokos Johanna, Kovács Ottilia, Németh Petra, Őri Eszter, Vassányi Miklós, Veress Dávid, Veress Kata)

John Milton: *Moszklóvia rövid története* (Fordította: Péti Miklós)
Angelo Poliziano: *Levelek, I–IV.* (fordította: Fraser-Imregh Monika)

Bárdos László: *Átültetések – Összegyűjtött vers- és prózafordítások*

MŰFORDÍTÁS, FORRÁS – REZONŐR

René Descartes: *A lélek szenvedélyei és más írások*
(Fordította: Boros Gábor, Gulyás Péter)

Alexandre Koyré: *Tanulmányok a tudományos gondolkodás történetéről* (Fordította:
Szigeti Csaba)

Maurice Merleau-Ponty: *A látható és a láthatatlan*
(Fordította: Farkas Henrik, Szabó Zsigmond)

Maurice Merleau-Ponty: *Az észlelés fenomenológiája* (Fordította: Sajó Sándor)

Michel Foucault: *A rendellenesek* (Fordította: Berkovits Balázs)

Michel de Montaigne: *Útinapló*
(Fordította és a bevezető tanulmányt írta: Kovács Eszter)

Luc Boltanski: *A kritikáról. Az emancipáció szociológiájának vázlatja*
(Fordította: Fáber Ágoston)

Alain Badiou: *Lét és esemény*
(Fordította: Csordás Gábor)

Paul Ricoeur: *Vallás, ateizmus, hit*
(Szerkesztette: Boros Gábor)

W. G. Leibniz: *Teodícea – Tanulmányok Isten jóságáról,
az ember szabadságáról és a rossz eredetéről*
(Fordította: Kaposi Dorottya, Schmal Dániel)

L'Harmattan France
5-7 Rue de l'École Polytechnique
75005 Paris
T.: 33.1.40.46.79.20
Email: diffusion.harmattan@wanadoo.fr

L'Harmattan Italia SRL
Via Degli Artisti 15
10124 Torino
Tél: (39) 011 817 13 88 / (39) 348 39 89 198
Email: harmattan.italia@agora.it

Nyomdai előkészítés: Károli Könyvműhely
Szakmai koordinátor: Gáspár Katalin
Szerkesztő: Bödecs László
Műszaki szerkesztő: Kardos Gábor
Borító: Kára László
Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: Tomcsányi Péter